

Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”

Revista Militară

Studii de securitate și apărare

Nr. 2 (14)/2015

Chișinău, 2015

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 2 (14)/2015

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Tipul de revistă: categoria C

Redactor-șef:

colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor în științe politice,
conferențiar universitar

Secretar responsabil:

locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în științe tehnice, conferențiar universitar

Colegiul de redacție:

Marin Butuc, doctor în filologie, căpitan

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice

Vitalie Ciobanu, doctor în istorie, colonel

colonel (r) **Valeriu Cușnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Chen Hui, doctor habilitat în literatură (Republica Populară China)

Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferențiar universitar (Ucraina)

Victor Juc, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

colonel (r) **Constantin Moștofle**, doctor în științe militare (România)

Alexandru Roșca, academician

Gheorghe Rusnac, academician

Antonio Sandu, doctor în filosofie (România)

colonel (r) **Mircea Tănase**, doctor în științe militare (România)

Pantelimon Varzari, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

Ion Xenofontov, doctor în istorie

Liu Zaiqui, doctor habilitat în istorie (Republica Populară China)

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Adresa redacției: str. Haltei 23, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2023

Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

9 771857 405003

©Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2015.

SUMAR

SUMMARY

SECURITATE, GEOPOLITICĂ ȘI ARTĂ MILITARĂ SECURITY, GEOPOLITICS AND MILITARY ART

- 6 **Svetlana CEBOTARI**
ISTORIOGRAFIA CERCETĂRII INTERESELOR GEOSTRATEGICE
ALE FEDERAȚIEI RUSE ÎN LITERATURA RUSĂ ȘI CEA
DIN REPUBLICA MOLDOVA
*THE HISTORYOGRAPHY OF THE RESERCHING GEOSTRATEGIC
INTERESTS OF RUSSIAN FEDERATION IN RUSSIAN LITERATURE
AND THAT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA*
- 22 **Iurie PÎNTEA**
NECESITATEA REEVALUĂRII SECTORULUI DE SECURITATE
ȘI A SECTORULUI DE APĂRARE
*THE NEED FOR A REASSESSMENT OF THE SECURITY
AND DEFENCE SECTOR*
- 29 **Natalia ALBU**
INFLUENȚA CRIZEI DIN UCRAINA ASUPRA SECURITĂȚII
REPUBLICII MOLDOVA
*THE INFLUENCE OF THE CRISIS IN UKRAINE ON THE SECURITY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA*
- 38 **Igor ZAVALSKI**
SISTEMUL INTEGRAT DE APĂRARE A SPAȚIULUI AERIAN
INTEGRATED SYSTEM OF AIR SPACE DEFENSE
- 45 **Doriana FORNA, Bestenigar KARA, Traian COLȚEA**
DESPRE CATEGORIA „SECURITATEA ECONOMICĂ” ÎN LITERATURA
ECONOMICĂ MODERNĂ
*ABOUT THE CATEGORY “ECONOMIC SECURITY” IN MODERN
ECONOMIC LITERATURE*
- 50 **Aliona DANILIUC, Alexandru GRIBINCEA**
EFICIENȚA DIPLOMAȚIEI ECONOMICE ÎN PROMOVAREA
INTERESELOR ÎN CADRUL SECURITĂȚII ECONOMICE
*THE EFFECTIVENESS OF ECONOMIC DIPLOMACY IN PROMOTING
INTERESTS WITHIN ECONOMIC SECURITY*
- 57 **Mircea DIAVOR**
RELEVANȚA PROBLEMEI VULNERABILITĂȚII ECONOMICE
ÎN SECURITATEA ECONOMICĂ CONTEMPORANĂ
*THE RELEVANCE OF THE ISSUE OF ECONOMIC VULNERABILITY
IN CONTEMPORARY ECONOMIC SECURITY*

- 63 **Maria OLEINIUC**
MODELAREA COGNITIVĂ CA ELEMENT DE SECURITATE ECONOMICĂ
ÎN CONDUCEREA STRATEGICĂ A ÎNTREPRINDERII
*COGNITIV SHAPING AS ELEMENT OF ECONOMIC SECURITY
IN STRATEGIC LEADERSHIP OF ENTERPRISE*
- 66 **Natalia LOBANOV**
EVOLUȚIA REGLEMENTĂRII INTERNAȚIONALE ANTI-OFFSHORE
EVOLUTION OF INTERNATIONAL REGULATION ANTI-OFFSHORE
- 73 **Veaceslav BÂRDAN**
PORTUL INTERNAȚIONAL LIBER GIURGIULEȘTI – OBIECT STRATEGIC
PENTRU ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA
*GIURGIULEȘTI INTERNATIONAL PORT - A STRATEGIC OBJECTIVE
FOR THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA*
- 81 **Aurelian LAVRIC**
ROLUL POLITICII MULTICULTURALE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII
SOCIETALE A REPUBLICII MOLDOVA
*THE ROLE OF MULTICULTURAL POLICY IN ENSURING SOCIETAL
SECURITY OF REPUBLIC OF MOLDOVA*
- 89 **Vahtang MAYSAYA**
FENOMENUL FUNDAMENTALISMULUI ISLAMIC LA ÎNCEPUTUL
SECOLULUI XXI
*THE PHENOMENON OF ISLAMIC FUNDAMENTALISM AT THE DAWN
OF THE 21 CENTURY*
- 98 **Lilia ȘARGU**
ISTORICUL LEGISLAȚIEI PRIVIND PROPRIETĂȚILE INTELLECTUALE
ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII NAȚIONALE
*THE HISTORY OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW WITHIN
NATIONAL SECURITY*
- 101 **Gabriela RICHICINSCHI**
REPERE CONCEPTUALE PRIVIND ASPECTUL MOTRICE
AL PERSONALULUI DIN SISTEMUL NAȚIONAL DE APĂRARE,
ORDINE PUBLICĂ ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ
*CONCEPTUAL HIGHLIGHTS CONCERNING MOTRIC ASPECT
OF THE STAFF FROM THE NATIONAL DEFENSE,
PUBLIC ORDER AND NATIONAL SECURITY SYSTEM*
- ȘTIINȚA MILITARĂ ȘI INTERDISCIPLINARITATEA
MILITARY SCIENCE AND INTERDISCIPLINARY**
- 104 **Victor GAICIUC, Vitalie CIOBANU**
DECLANȘAREA CONFLICTULUI DE LA NISTRU ȘI CREAREA
UNITĂȚILOR MILITARE
*DNIESTER RIVER CONFLICT OUTBREAK AND MILITARY
UNITS CREATION*

- 120 *Victor GAICIUC, Vitalie CIOBANU*
BAZELE CONSTITUIRII ARMATEI NAȚIONALE A REPUBLICII
MOLDOVA: TRADIȚIA MILITARĂ
*THE BASES OF THE CREATION OF THE NATIONAL ARMY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: MILITARY TRADITION*

**ISTORIE
HISTORY**

- 126 *Dinu POȘTARENCU*
BOMBARDAMENTE AERIENE ASUPRA BASARABIEI ÎN PRIMUL
RĂZBOI MONDIAL
BASARABIA BEING BOMBED FROM THE AIR IN WORLD WAR I

- 129 *Iurie COLESNIC*
LICEUL MILITAR „REGELE FERDINAND I” DIN CHIȘINĂU
MILITARY HIGH SCHOOL «KING FERDINAND I» IN CHISINAU

- 134 *Lidia PRISAC*
RĂZBOIUL DIN STÂNGA NISTRULUI (2 MARTIE – 21 IULIE 1992)
ȘI INTEGRAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONAL-ETNICE
DIN REPUBLICA MOLDOVA
*THE WAR ON THE LEFT BANK OF THE NISTRU RIVER
(MARCH 2nd -JULY 21st, 1992) AND THE INTEGRATION
OF NATIONAL-ETHNIC MINORITIES IN MOLDOVA*

**PERSONALIA
PERSONALIA**

- 142 *Ion XENOFONTOV*
AHMAD SHAH MASSOUD – „LEUL DIN PANJSHIR” SAU STRATEGUL
CARE A CÂȘTIGAT RĂZBOIUL RECE
*AHMAD SHAH MASSOUD – «LION OF PANJSHIR» OR THE STRATEGIST
WHO WON THE COLD WAR*

**DICȚIONAR ENCICLOPEDIC MILITAR
MILITARY ENCYCLOPEDIC DICTIONARY**

- 148 *Ion XENOFONTOV*
PODUL EIFFEL DIN UNGHENI
EIFFEL BRIDGE UNGHENI

**FOTO ENCICLOPEDIA
PHOTO ENCYCLOPEDIA**

- 150 *Ion XENOFONTOV*
MILITARI MOLDOVENI ÎN REPUBLICA DEMOCRATICĂ GERMANIA
MOLDOVAN SOLDIERS IN GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC

**APARIȚII EDITORIALE
NEW BOOKS**

- 154 *Constantin MANOLACHE*
ȘTIINȚA MILITARĂ ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN ACTUALITATE
NATIONAL SECURITY AND MILITARY SCIENCE IN ACTUALITY

- 156 *Ion VÂRȚANU*
DOCUMENTUL DIPLOMATIC – CREATOR DE ISTORIE
DIPLOMATIC DOCUMENTS – CREATOR OF HISTORY

ISTORIOGRAFIA CERCETĂRII INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ÎN LITERATURA RUSĂ ȘI CEA DIN REPUBLICA MOLDOVA

Svetlana CEBOTARI¹

THE HISTORYOGRAPHY OF THE RESERCHING GEOSTRATEGIC INTERESTS OF RUSSIAN FEDERATION IN RUSSIAN LITERATURE AND THAT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The existence of many intentions and processes on Mapamond, the debates of the new architecture of the contemporary international system of security, and the position that it occupies on the „great table of chess” the Russian Federation forms an another sphere in the discussions of the best Western chancellors and political leaders. Even if there is not a common opinion among the scientists on this matter, the role and the place that Russian Federation advanced in the last years, is often presented in the debates of the politicians, polemologues, analysts and scientists. Frequently, is asked the question of the place and role of the Russian Federation in the dynamism of the International Relations and the new geopolitical architecture of the security system.

The article analyzes the history of the research and the role of the Russian Federation on the international sphere, the evolution of the national interest and of foreign politics of Russia, its relations with the occidental states, those of CSI and even the Republic of Moldova. It also gives an overview on both the historiography of the Russian Federation and the researches made in the Republic of Moldova.

Keywords: research, analysis, historiography, space, geostrategic interest, extern policy.

Existența mai multor tendințe și procese pe mapamond, dezbaterile privind natura noii arhitecturi a sistemului securității internaționale contemporane, precum și poziția pe care o ocupă pe „marea tablă de șah” Federația Rusă, formează o sferă aparte în discursurile marilor cancelarii occidentale și ale liderilor politici. Cu toate că nu există o opinie comună printre savanți, rolul și locul pe care-l ocupă Federația Rusă în ultimii ani tot mai des este prezent în discursul politicienilor, polemologilor, al analiștilor și savanților. Tot mai des apare întrebarea privind locul și rolul Federației Ruse în dinamismul relațiilor internaționale și al noii arhitecturi geopolitice a sistemului de securitate.

În ultimii ani s-a format părerea vizând diversificarea „noii ordini mondiale” și constituirea celor șase centre de putere și atracție politică. Astfel, în lucrarea *Новый мировой порядок*, A. I. Utkin consideră că Rusia în cel mai apropiat timp se va dezvolta după modelul „imperiului moscovit”, care presupune păstrarea suveranității statului și asigurarea securității, menținându-și relațiile bune cu SUA și dezvoltând cooperarea cu China și Europa Occidentală cu scopul de a evita izolaționismul. Într-o perspectivă mai îndepărtată se poate de presupus, conform opiniei lui A. I. Utkin, Rusia se va implica în dezvoltarea unei zone asiatice (Asia Centrală și de Est), creând astfel un nou centru de putere. În această zonă, lider va deveni Chi-

na, Rusiei revenindu-i rolul de „observator” [68]. Conform teoriilor lui V. F. Li [55], expuse în lucrarea *Теории международного прогнозирования*, examinarea scenariilor dezvoltării lumii contemporane poate fi reprezentată sub forma unei piramide geopolitice, iar locul pe care îl va ocupa în figura schematică Federația Rusă va fi poziția statelor „periferiei apropiate” – condiție obligatorie într-o astfel de piramidă. În vârful acestei figuri, V. F. Li poziționează SUA, care va conduce grupul statelor „transatlantice” la care va adera Japonia. Astfel, în opinia lui Li, nu este exclusă și formarea unui „nou centru bipolar de putere” – americano-chinez, cel mai probabil vector al dezvoltării sistemului relațiilor internaționale. Actualmente, în pronosticurile scenariilor geostrategice vizând noua arhitectură geopolitică – mișcarea treptată de la sistemul stabil, care nu mai prezintă amenințarea cu război, la o nouă arhitectură, în care rolul dominant îl vor deține SUA și statele occidentale. Sistemul instabil și conflictogen al relațiilor internaționale va fi condiționat treptat de diversificarea intereselor celor mai importanți actori geopolitici: SUA, NATO, UE, China, Federația Rusă. Înainte de examinarea viitoarelor tendințe teoretice de prognoză sau, mai curând, a configurărilor futurologice, este de menționat faptul că crearea „scenariilor geostrategice” ca o modalitate specifică de balansare a relațiilor internaționale nu este o noutate pentru mediul academic. Evoluția relațiilor statelor sau actorilor geopolitici puternici la nivel mondial, precum și prognozele futurologice cu privire la dezvoltarea centrelor de putere mondiale atrag atenția comunității științifice internaționale, devenind astfel obiectul de discuție. Prognozele unei posibile dezvoltări a lumii în baza creării noilor realități dintre Europa, SUA și Japonia pe un fundal stabil Occident – Orient, sau Est – Vest sunt expuse tot mai frecvent în discursurile academice. Locul și

rolul Federației Ruse în noul context internațional a devenit parte a cercetărilor științifice și a discursurilor politice. Astfel, în 1996, K. E. Sorokin [64] afirmă că vectorul dezvoltării mondiale este mișcarea spre polcentrism, iar multipolarismul reprezintă un nou model geopolitic al lumii. În aceste condiții, pentru Rusia este optim, consideră autorul, de a adopta o strategie balansată, care ar exclude orientarea spre un anumit centru de putere (Europa, SUA, China).

Pentru mulți cercetători a devenit clar că Federația Rusă, ca succesoare a ex-URSS, a moștenit nu o nouă statalitate, dar ruinele unui imperiu cu probleme atât la nivel intern, cât și extern. Un rol aparte, printre lucrările autorilor care-și axează cercetările pe principalele probleme social-economice și politico-militare ale Federației Ruse, îl ocupă N. I. Haritonova și V. Vovk [35]. Formulând punctul său de vedere și polemizând supra lucrării lui Z. Brzezinski *Marea tablă de șah*, la fel ca și oponentul său, în limitele evoluției conceptului „mari puteri”, încearcă să determine locul Federației Ruse pe arena internațională, atrăgând atenția asupra conceptului de „euroasiatism”. Astfel, conform opiniei lui Haritonova și Vovk, „euroasiatismul” va deveni un câmp de luptă în care va fi stabilit locul și viitorul Rusiei. În acest context, Rusia ar putea juca un rol important în calea creării și instaurării „Pax Americana”, care, conform opiniei lui S. I. Ilarionov expuse în lucrarea *Россия и Америка на глобальной шахматной доске*, în epicentrul tuturor proceselor se află Federația Rusă, iar în funcție de comportamentul acesteia este și crearea „comunității euroasiatice” sub formatul dezvoltării parteneriatului Federația Rusă – UE.

În același context, operând cu conceptul „spații mari”, A. I. Vladimirov în lucrarea *Тезисы и стратегии России* înaintează un scenariu mai amplu privind dezvoltarea lu-

mii și relațiilor sec. XXI. În cercetările sale A. I. Vladimirov scoate în relevanță factorii care duc la slăbirea Federației Ruse, considerând că unica cale de realizare a „proiectului euroasiatic” este transformarea Federației Ruse într-un stat lider în zonă, iar Eurasia – într-un „nou spațiu civilizațional”. Baza structural-organizatorică a acestui spațiu este o eventuală alianță a Rusiei cu China, India și Iran. În acest nou context, Rusia ar putea deține controlul asupra fostului spațiu ex-URSS, precum și asupra lumii slave. China, la rândul său, va supune controlului Japonia și statele din bazinul Oceanului Indian, iar India ar controla propriul spațiu, susținând China. În acest context, un rol aparte revine Iranului. În opinia lui Vladimirov, Iranul este statul care reprezintă islamul. Funcția acestei țări în eventuala alianță este deținerea controlului asupra propriului teritoriu și a lumii arabe în Asia. Ca rezultat, alianța puterilor Orientului și sudului Eurasiei ar duce la o unificare a Europei, care deja nu mai deține controlul asupra Rusiei (componentului slav) [34].

Nu mai puțin interes prezintă conceptul „calea spre viitor” al lui V. V. Hiin, o versiune geopolitică a „occidentalizării Federației Ruse”. Hiin consideră că optimal pentru Federația Rusă ar fi vectorul care duce spre o colaborare cu Occidentul. Necesitatea acestei colaborări reiese din tendința de a aparține „Nordului mondial”, iar Rusia ar trebui să se integreze mai mult în acest spațiu cu scopul de a rezista tendințelor mondiale și de a supraviețui. Cerința actuală este consolidarea Nordului împotriva înaintării Sudului, care dă un impuls colaborării Europei cu SUA. Astfel, dezvoltarea Rusiei ar fi posibilă în limitele „restaurării bipolarității” – unificarea centrului alb împotriva periferiei. Conform opiniei lui V. V. Hiin, geostrategia „construirea imperiului” și dreptul exclusiv asupra segmen-

telor imperiale reprezintă reintegrarea spațiului ex-URSS sub patronatul Rusiei. În relațiile cu statele din afara CSI-ului, pentru Federația Rusă este necesară tendința spre blocul antiatlantist, ceea ce ar presupune manifestarea „la egal” cu SUA și Europa Occidentală, iar în direcția sud-est să se instaleze linia galbenă, impunând blocul rasial al albilor – fortificarea Europei Unite – SUA – Rusia. De asemenea, pentru a realiza interesele sale, Federația Rusă, conform opiniei autorului, trebuie să utilizeze metodele dure sau „hard power” împotriva concurenților de la frontiere, în special celor din „vecinătatea apropiată” [63].

Cauzele și situația în primii ani de după destrămarea Uniunii Sovietice sunt cercetate în lucrarea *Возмездие на пороге. Революция в России, когда, как, зачем?* de către M. Deleaghin. Astfel, autorul supune analizei cauzele și grupurile sociale interesate în desfășurarea reformelor pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice – de la forțele speciale până la cele implicate în sfera afacerilor sau businessului. Deleaghin supune analizei atât situația internă din Rusia anilor '90, cât și politica externă, inclusiv relațiile cu Occidentul – SUA și statele europene. Analizează opoziția politică. De asemenea, supune analizei politica Federației Ruse promovată în spațiul postsovietic [39].

În același context poate fi menționată și lucrarea lui D. Trenin *Пост империум. Евразийская история* [66]. În lucrare, Trenin analizează perioada postimperială, care coincide cu destrămarea fostei Uniuni Sovietice și dezvoltarea Rusiei în primii ani postcolaps ai URSS-ului. De asemenea, autorul supune criticii situația internă și politica externă a Federației Ruse vizând spațiul postsovietic. În acest context, autorul studiază chestiuni care vizează problemele de ordin migraționist, aspectul migraționist al spațiului postsovietic, con-

flictele înghețate, războiul de cinci zile din Georgia, aspectele demografice, culturale, ideologice economice, geopolitice ale Rusiei postsovietice. Pe lângă aceste aspecte, autorul mai analizează relațiile Federației Ruse cu statele Europei de Sud-Est, Caucazul de Sud, interesele sale în statele CSI. Un alt aspect cercetat în lucrare este procesul extinderii NATO spre est. Prezintă interes și cercetarea intereselor Federației Ruse în statele fostului bloc socialist – România, Bulgaria, Slovacia, statele fostei Iugoslavii (Croatia, Serbia, Slovenia). Principalul aspect al relațiilor Rusiei cu aceste state este activitatea sau, mai bine zis, monopolul gigantului economic „Gazprom” în regiune. De asemenea, Trenin supune analizei interesele Rusiei în spațiul Asiei Centrale, în special cele din bazinul Mării Caspice [66].

O încercare de a efectua etapizarea dezvoltării vectorilor politicii externe și a interesului național al Federației Ruse este efectuată de A. Țăgankov în lucrarea *Внешняя политика России от Горбачева до Путина. Формирование национального интереса*. Autorul distinge cinci etape în dezvoltarea și formarea politicii externe și a interesului național al Federației Ruse. Astfel, analizând politica externă din perioada 1990–2008, Țăgankov determină următoarele etape de formare a politicii externe ruse: 1990–1992, 1993–1996, 1996–1999 și 2000–2008 [73]. Spre deosebire de A. Țăgankov, A. Bogaturov, în perindarea liderilor politici la conducerea Rusiei, distinge trei generații de formare a politicii externe și a interesului național al Federației Ruse: 1991–1999, 2000–2008 și 2008–2012 [31].

În condițiile noilor transformări geopolitice, I. N. Kravcenko în studiul *Принципы российской внешней политики. Россия и Центрально-Восточная Европа: Взаимоотношения в XXI веке* [52] analizează conținutul și principalele direcții de politi-

că externă a Federației Ruse. Procesul căutării și determinării locului și rolului Rusiei pe arena internațională, în relațiile cu alte state a fost un proces destul de complicat. În condițiile complicate și ale transformărilor social-economice de la începutul anilor '90, Federația Rusă încearcă să-și contureze principalii vectori ai politicii externe și își înaintează principalele interese naționale pe arena internațională. Autorul, analizând politica externă și interesele Federației Ruse, se axează mai mult pe perioada conducerii statului de către V. Putin. De asemenea, supune analizei Concepția politicii externe a Federației Ruse, precum și Concepția privind securitatea națională, principalele documente în care sunt reflectate elementele inovatorii ale politicii externe – sunt clar formulate prioritățile interesului național al Federației Ruse, care este axat pe pragmatism, spre deosebire de perioadele precedente. Concepția politicii externe a Federației Ruse, consideră Kravcenko, nu este o dogmă, aceasta poate fi supusă modificărilor și corecțiilor, în funcție de transformările din sfera relațiilor internaționale și de perspectivele pe care le are Rusia în sistemul relațiilor internaționale. Autorul analizează direcțiile politicii externe ghidate de către ministrul de externe I. Ivanov. În prim-plan, în calitate de surse ale puterii naționale a Federației Ruse se pune accentul pe aspectele informaționale, intelectuale, comunicații și resursele științifice, precum și nivelul de școlarizare a societății, concentrarea capitalului financiar, diversificarea relațiilor economice cu statele lumii [50]. În opinia lui I. N. Kravcenko, merită atenție și un alt aspect al politicii externe a Federației Ruse – tendința și eforturile Rusiei de a contribui la formarea unui sistem internațional multipolar, care să reflecte toate aspectele lumii contemporane prin diversitatea intereselor sale. Sistemul multipolar al secolului XXI trebuie să se

bazeze pe mecanismele de rezolvare a celor mai stringente probleme axate pe soluționarea colectivă, parteneriat și democratizarea relațiilor internaționale.

I. Ivanov în *Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны* analizează procesul de formare a politicii externe a Federației Ruse, în contextul noilor transformări geopolitice, survenite odată cu încheierea Războiului Rece. Supune analizei politica Rusiei în perioada aflării lui V. Putin la conducerea statului. Apelând la prevederile „Concepției politicii externe a Federației Ruse din 2000”, I. Ivanov supune analizei relațiile Federației Ruse cu statele CSI. Prezintă interes și analiza atât a proceselor integraționiste/dezintegraționiste din spațiul CSI, a conflictelor înghețate din spațiul postsovietic – Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjan, cât și relațiile cu statele Europei de Sud-Est, politica Rusiei cu SUA axată pe relații pragmatice, sferile de interes comun (combaterea terorismului), dar și confruntările dintre cei doi actori geopolitici [44].

Relațiile ruso-americeane, după destrămarea Uniunii Sovietice, sunt analizate și de către F. D. Bogaturova în lucrarea *Современная мировая политика*. Autorul analizează relațiile din perspectiva liderismului american pe arena internațională și a Rusiei slăbite, prietenoasă cu SUA. Începând cu anii 2000, odată cu venirea președintelui Putin la conducerea țării, Rusia nu mai este considerată a fi slabă, iar relațiile ruso-americeane se dezvoltă sub o nouă dimensiune. Revenirea Rusiei pe arena internațională semnifică o nouă etapă a sistemului relațiilor internaționale ale sec. XXI. De asemenea, în lucrare sunt evidențiate și confruntările ruso-americeane în contextul evenimentelor din Irak [31, p. 154].

O. A. Arin în *Мир без России* [28] analizează sistemul relațiilor internaționale din perspectiva puterii și prezența mai

multor centre de putere pe arena internațională, idee susținută și de către cercetătorii A. A. Dânkîn , V. G. Baranovski [41].

Locul și rolul SUA pe arena internațională, relațiile Rusiei cu statele CSI sunt obiectul cercetării lui O. A. Arin. Viitorul Uniunii Europene, consideră Arin, depinde de felul cum și în ce direcție se vor dezvolta relațiile dintre UE și Federația Rusă, Federația Rusă și SUA și, respectiv, relația UE – SUA, precum și felul în care vor interacționa acești poli de putere.

Cercetarea realității dure din Federația Rusă este efectuată de către M. M. Lebedeva în *Мировая политика: Учебник для вузов*. Conform opiniei lui Lebedeva, situația din Federația Rusă se complică, deoarece, pe parcursul unui deceniu, transformările politice, economice și sociale sunt însoțite de alte tendințe negative, care duc la apariția conflictelor, prezența șomajului în această țară. Toate aceste procese derulează pe fundalul slăbirii verticalității și a puterii politice ruse, condiționând transformări obiective – trecerea la economia de piață, democratizarea societății, precum și subiective – reformele care se soldează cu insuccese [53]. Aceleași idei sunt expuse de către M. M. Lebedeva și în lucrarea *Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия* [54].

Transformările și procesele din spațiul postsovietic, cauzate de destrămarea Uniunii Sovietice, sunt examinate și de către O. N. Barabanov în *Тенденции регионализации в Европе и интересы России*. Procesul de democratizare și de transformări cardinale pe arena internațională este însoțit de conflicte și criză (Iugoslavia, Republica Moldova, revoluția de catifea din Cehoslovacia). Paralel cu procesul de dezintegrare are loc un alt fenomen – procesele integraționiste din arealul european [29]. În acest context, pe fundal neutru, Rusia în 2012 devine membru cu drepturi depline al Or-

ganizației Mondiale a Comerțului (OMC). Cu toate că politicienii și experții din Occident nu au depistat schimbări esențiale în cursul politicii externe a Moscovei, ca rezultat al alegerilor prezidențiale, totuși, conform pronosticurilor din 2011, Federația Rusă își fortifică prezența pe aria internațională. Pe de altă parte, puțini sunt în Occident din cei ce neagă că fără implicarea Rusiei nu s-ar fi rezolvat anumite probleme strategice și de securitate, nerăspândirea armei nucleare, reglementarea problemelor în Iran și Coreea de Nord, securitatea energetică, opunerea la amenințările din partea terorismului, comerțul cu droguri, pirateria, mișcările islamiste. Astfel, deja în anii 2013–2014, Rusia, în opinia lui O. N. Barabanov, poate să se poziționeze ca putere nu doar regională, dar mondială. Aceste tendințe coincid cu principalele priorități ale politicii externe a Federației Ruse – crearea condițiilor pentru „modernizarea economică” și „fortificarea poziției Rusiei” ca partener cu drepturi egale pe piețele internaționale. De asemenea, prezintă interes și dialogul Federației Ruse cu puterile mari, în format bi- sau multilateral, în scopul soluționării situațiilor de criză și conflicte.

Tematica relațiilor Federației Ruse cu SUA, UE, statele CSI, NATO prezintă interes și pentru S. A. Lanțova și V. A. Acikasova. Specificul acestor relații este analizat în lucrarea *Мировая политика и международные отношения*. Destrămarea ex-URSS a cauzat o nouă situație pe arena internațională. În acest context, Federația Rusă ca descendentă a fostului imperiu depune eforturi pentru a se manifesta pe arena internațională ca un nou actor geopolitic. De asemenea, ținându-se cont de evenimentele internaționale, autorii analizează politica externă și interesele naționale ale Federației Ruse [52].

Aspecte ale securității naționale a Federației Ruse, amenințările la adresa securi-

tății, rolul armei nucleare în strategia națională a securității Rusiei, rolul cooperării internaționale în domeniul asigurării securității sunt expuse de către N. N. Efimov în cercetarea *Политико-военные аспекты национальной безопасности России* [42].

Un alt aspect al politicii externe ruse, conform opiniei lui I. N. Kravcenko, este rolul diplomației ruse de a crea un cordon al bunei vecinătăți, axat pe stabilitate și securitate, în jurul Federației Ruse. Interesele naționale ale Rusiei sunt determinate ca fiind o totalitate a intereselor personale echilibrate ale cetățeanului, societății și statului în sfera economică, a politicii interne, sociale, internaționale, informaționale, militare, de frontieră, ecologică etc. ... Interesele naționale ale Rusiei au un caracter de lungă durată și determină principalele obiective strategice ale statului și ale politicii externe. Prezintă interes și relația Federației Ruse cu statele postsovietice, care sunt partenerii tradiționali ai Federației Ruse, precum și tendința Rusiei de a le integra într-un spațiu comun euroasiatic [45, pp. 3-13]. Principala prioritate a politicii externe a Rusiei, în sfera relațiilor economice, este implicarea Rusiei în economia internațională. În atingerea acestui scop, Federația Rusă trebuie să creeze condiții favorabile pentru formarea în stat a unei economii de piață, să contribuie la extinderea relațiilor comerciale și să creeze un climat favorabil investițiilor străine, prioritare economiei ruse. De asemenea, Federația Rusă, conform opiniei lui Kravcenko, este interesată în cooperarea cu statele CSI, statele din Europa de Sud-Est, statele baltice [32]. Reieșind din ultimele evenimente din Estul Ucrainei, dar și având în vedere relațiile contradictorii dintre SUA, NATO și Federația Rusă, ultimele afirmații ale lui Kravcenko contravin realității. O amenințare la adresa securității Federației Ruse, conform opiniei cercetătorilor P. Ivanov și B. Haloșa, expu-

să în articolul *Россия – НАТО: Европейская безопасность на рубеже столетий*, o prezintă extinderea NATO spre est [45, p. 3-13].

Aceeași opinie este susținută și de A. Moșes. Astfel, în lucrarea *Россия и Европейский Союз: Новый баланс уверенности в себе*, Moșes consideră că pentru Federația Rusă cooperarea cu Occidentul, în special cu UE, este o perspectivă în dezvoltarea Rusiei [60, p. 134-140]. N. V. Kulikova, I. I. Orlika, N. V. Feit, în cercetarea *Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в XXI веке*, supun analizei relațiile Federației Ruse cu statele din Europa Centrală și de Est. Sunt reflectate principalele particularități ale relațiilor Rusiei cu statele europene începând cu anii '90, perioadă care coincide cu dispariția URSS-ului de pe arena internațională. În prezent aceste relații, conform opiniei cercetătorilor, trebuie axate pe pragmatism, care ar aduce beneficii economiei Federației Ruse [51]. Aspectul pragmatismului dominant în relațiile Federației Ruse cu Occidentul este susținut și de către D. Fin în cercetarea *Россия и ВТО, брак по любви или по расчёту?* [70] și de către A. Lukin în *Внешняя политика России: необходим курс на сосредоточение*, care consideră că măsurile de realizare a cursului politicii externe a Federației Ruse în perioada anului 2012, odată cu venirea la conducere a lui V. Putin, axată pe pragmatism, care ar duce la realizarea intereselor Rusiei pe arena internațională [56, pp. 62-73].

Analizând relațiile Federației Ruse cu Uniunea Europeană, în special supunând analizei Acordul de Parteneriat și Cooperare (APCUE), M. D. Chirizliev evidențiază atât aspectele pozitive, cât și cele negative ale acestui dialog. De asemenea, M. D. Chirizliev, în cercetările efectuate, atrage atenția asupra atitudinii statelor europene, în special atitudinea negativă a fostelor state membre ale Tratatului de la Var-

șovia, de a accepta și a semna APCUE cu Federația Rusă. De asemenea, autorul analizează strategiile de cooperare în sfera economică, în special cea energetică, relațiile comercial-economice ale Federației Ruse cu statele din spațiul sud-est european [12].

Controversele în dialogul Federația Rusă – UE, în special cele ce vizează aspectul economic și energetic, precum și dependența reciprocă existentă între acești doi actori sunt analizate de către N. Arbatova în lucrarea *Двадцать первый век: мир без России*. Totuși, pe lângă relațiile de cooperare economică, în relațiile Rusia – UE, observă Arbatova, este prezent și un grad de neîncredere cauzat de trecutul nu prea îndepărtat, cât și de dezvoltarea actuală a relațiilor interstatale. Astfel, UE încearcă să diversifice căile și sursele energetice față de Federația Rusă, ceea ce duce la apariția unor contradicții în relațiile ruso-europene [27].

Analiza rolului și poziției Rusei pe arena internațională, în diferite perioade de timp și din perspectiva amplasării geopolitice, este efectuată de către C. S. Gadjiev. Astfel, în lucrarea *Геополитика*, Gadjiev analizează locul și rolul Federației Ruse pe arena internațională, cauzele și consecințele dezintegrării URSS. De asemenea, autorul supune analizei prioritățile politicii interne și externe a Federației Ruse, interesele Rusiei în relațiile cu statele occidentale, în special cu SUA și UE. În acest context merită atenție analiza relațiilor Federației Ruse cu NATO din perspectiva extinderii Alianței spre est [36].

G. Delighenski în articolul *Хочет ли Россия дружить с Западом* consideră că anul 2001, odată cu venirea lui V. Putin la putere, semnifică o nouă cotitură și revenirea Federației Ruse pe arena internațională, semnifică o cotitură în politica externă a Federației Ruse [40, pp. 29-39].

P. Setov în lucrarea *Современный миропорядок и государственные интересы*

России (Современный миропорядок и государственные интересы России) supune analizei politica externă și interesele Federației Ruse din perspectiva puterii. Moștenind un spațiu, în care pierde din principalele poziții geostrategice, teritoriul și populație, Federația Rusă încearcă, consideră autorul, să scoată în relevanță locul și rolul pe care l-a ocupat Rusia în sistemul relațiilor internaționale, în special în relațiile diplomatice, politice și economice cu mari puteri ca SUA, Uniunea Europeană, China, Japonia [34]. Aceeași idee o întâlnim și la V. G. Baranovski, care supune atenției dezvoltarea relațiilor Rusiei cu statele Europei Centrale și de Est, CSI, statele baltice [30].

În *История внешней политики России XX века* O. E. Konteva [48], pe lângă retrospectiva istorică a relațiilor Rusiei cu statele lumii, analizează politica externă și interesele naționale ale Federației Ruse în primii ani de manifestare a acesteia ca subiect de drept internațional pe mapamond. De asemenea, autorul supune unei analize critice politica dusă de primul președinte al Federației Ruse B. Elțin cu Occidentul. Konteva încearcă să scoată în evidență primele intenții ale Rusiei de creare a unei societăți democratice, intenții de a demonstra SUA, UE și NATO că este un stat care își dorește reformele democratice și bunăstarea societății. Pe lângă analiza particularităților relațiilor Federației Ruse în anii '90 cu statele occidentale, SUA și statele UE, autorul analizează procesul de constituire a CSI-ului, politica Rusiei vizavi de evenimentele din spațiul postsovietic [49].

O prioritate a politicii externe a Federației Ruse, conform opiniei lui A. Gromâko, expusă în cercetarea *Россия между Европой и Азией*, este cooperarea cu Occidentul. Rusia este un pod de legătură între Occident și Orient. De asemenea, în cercetările sale, Gromâko consideră că, în condițiile noii ordini pluricentriste, pen-

tru Federația Rusă ar fi benefică orientarea economică, dar și politică spre spațiul estic. O astfel de reorientare a politicii externe ruse, în contextul lumii multipolare, ar duce la crearea noii balanțe de putere în Est [38, pp. 84-89].

În acest context, merită atenție și opinia lui P. Grinberg. În dinamismul relațiilor internaționale, Federația Rusă se află în procesul de transformare, încercând să-și realizeze interesele politicii externe axate pe pragmatism. Extinderea NATO spre est este considerată drept o amenințare la adresa securității Rusiei. De asemenea, autorul supune analizei confruntările dintre Occident și Federația Rusă, în special cazul care vizează spațiul caucazian, iar războiul ruso-georgian reprezintă direct confruntarea intereselor atât ale Rusiei, cât și ale SUA și UE în acest spațiu [37, pp. 72-89].

Federația Rusă, spre deosebire de SUA, care au interese pe întreg mapamondul, are și ea zonele sale de interes. Astfel, V. Tretiakov în *Внешинополитическая концепция Российской Федерации: талантливая пьеса для талантливых актеров* consideră că arealul intereselor Federației Ruse sunt regiunile care din punct de vedere geostrategic prezintă interes – statele din vecinătatea apropiată și statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia, pe teritoriul cărora locuiesc ruși. Rusia trebuie să-și mențină influența, dar nu pe cale militară, ci prin alte mijloace [67, pp. 90-101]. Aceeași idee o întâlnim la V. G. Baranovski în *Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ* [32] și la I. Kobrinskaia în *Введение. Проблема восприятия и самовосприятия в отношениях России со странами Центрально-Восточной Европы, Балтии, СНГ и Запада* [47, pp. 79-96], care supun atenției dezvoltarea relațiilor Rusiei cu Statele Europei Centrale și de Est, CSI, statelor baltice din perspectiva

problemei prezenței populației ruse în aceste state. Modul în care actualmente Federația Rusă este evaluată și acceptată de statele din Europa Centrală și de Est, în statele baltice, în state care se află la un nivel diferit de dezvoltare și de transformări sociale din spațiul CSI, atrage atenția mai multor cercetători. Se pare că la un interval de peste 24 de ani de la destrămarea fostei Uniuni, în cazul în care a crescut și s-a format o nouă generație, aceste aspecte ar trebui să treacă pe plan secundar. Reflexul și atitudinea negativă de la începutul anilor '90 față de Rusia practic rămâne prezentă și la un interval de mai bine de 24 de ani. Politica externă a statelor Europei Centrale și de Est, a statelor baltice și CSI se orientează spre valorificarea și fortificarea suveranității, cedând o serie de atribute instituțiilor europene și euroatlantice. Statele CSI, în scopul asigurării și dezvoltării intereselor naționale, mențin relații de cooperare cu Federația Rusă. I. Kobrinskaia în articolul *Восприятие России восточноевропейскими государствами СНГ: Украиной, Белоруссией, Молдовой* este de părerea că Federația Rusă, prin intermediul „politicii blânde”, sau a așa-numitei „soft power”, încearcă să limiteze extinderea Uniunii Europene în Est, iar Uniunea Europeană, la rândul său, promovează politica integraționistă, în scopul diminuării influenței Federației Ruse în acest spațiu. Utilizarea forței ar însemna confruntarea intereselor și nu o cooperare cu Occidentul, axată pe parteneriat și pragmatism. Federația Rusă este interesată în cooperarea cu Occidentul, care este principalul partener în sfera modernizării statului, dar și principalul exportator de carburanți. Totuși, atitudinea de neîncredere a Occidentului față de Rusia este prezentă [48, pp. 5-38].

Relațiile statelor Europei Centrale și de Est față de Rusia, consideră A. Riabov, sunt determinate de prezența mai multor fac-

tori. Unul din principalii factori este dezvoltarea identității în contextul proceselor dinamice din mediul internațional, inclusiv cel european. Astfel, statele din Europa Centrală, aflate la o distanță mai îndepărtată de vecinătatea cu Federația Rusă, au o atitudine neutră față de Rusia, ceea ce le permite menținerea unor relații bilaterale satisfăcătoare în domeniul comercial-economic, spre deosebire de statele din Europa de Sud-Est. De asemenea, identitatea balcanică este determinată și de alți factori. În primul rând, dorința statelor de a se identifica și autoafirma ca parte componentă a spațiului european și, în al doilea rând, conștientizarea faptului că Rusia, care, pe parcursul anilor, fiind un important actor geopolitic în regiune, a părăsit acest spațiu din perspectiva politico-militară [74, pp. 66-78]. În acest context, statele balcanice mai mult tind spre spațiul european, spre deosebire de trecut, când dețineau funcția de zonă de tranzit între Europa și Asia, Europa și Rusia. Astfel, în prezent, în relațiile și atitudinea statelor balcanice față de Federația Rusă se observă două tendințe. Statele care tradițional au avut relații bune cu Federația Rusă și au manifestat o simpatie față de Rusia (Bulgaria, Serbia, Muntenegru) se vor distanța, chiar și sub aspect economico-comercial, dezvoltând și menținând relații cu Rusia doar în sferile care corespund intereselor statelor balcanice. Drept cel mai bun exemplu ne servește Bulgaria [62, pp. 37-43].

Menținerea influenței în spațiul postsovietic, în special cel caucazian, este descrisă de către N. Fedulova în *Замороженные конфликты в СНГ и позиция России*. Fedulova analizează conflictele din spațiul postsovietic, în special din Caucaz, spațiu în care are loc confruntarea intereselor Federației Ruse și ale Occidentului. De asemenea, pe lângă conflictele din spațiul caucazian, N. Fedulova analizează și conflictul

transnistrean, cel din estul Republicii Moldova [69, pp. 57-67]. Spațiul caucazian devine obiect al cercetărilor efectuate de către D. Malâșeva. Astfel, în articolul *Россия – 2020 глазами соседей в Центральной Азии и на Южном Кавказе*, Malâșeva scoate în relevanță interesele Federației Ruse în spațiul caucazian [57, p. 97-133]. Analizând relațiile Federației Ruse cu statele caucaziene, în special cu Azerbaidjan, A. Valiev supune atenției opinia azerilor față de Federația Rusă, menționând că majoritatea populației consideră Rusia ca fiind un stat nici prieten, dar nici dușman [33, pp. 162-171].

Aspecte ale problemelor existente în spațiul CSI, în special cel al conflictelor înghețate, sunt supuse cercetării de către N. Zagleadin în *Новый мировой беспорядок и внешняя политика России*. Astfel, conform opiniei lui Zagleadin, prioritară în politica externă a Federației Ruse devin relațiile cu statele CSI. Menținerea conflictelor înghețate denotă un caracter contradictoriu în relațiile Federației Ruse cu statele CSI. Fiecare stat din spațiul CSI își are interesele sale, vectorii politici fiind orientați spre structurile euroatlantice [43, pp. 14-26]. Crearea Uniunii Vamale, în care rolul de lider să revină Federației Ruse, consideră D. Miroșnicenko, este benefică și necesară economiei statului [59].

Ideile privind atitudinea statelor europene vizavi de Federația Rusă sunt susținute și de B. Frumkin. În cercetarea *Россия – 2020 глазами соседей в Центральной Европе и Балтии*, Frumkin scoate în relevanță o altă categorie de state care au relații complicate cu Federația Rusă. Astfel, reieșind din trecutul istoric, România, Croația, Slovenia vor tinde să mențină relații cu Federația Rusă la un nivel minim. O poziție specială o deține Polonia, care este considerată statul lider în spațiul Europei de Est. De asemenea, autorul examinează relațiile

Federației Ruse cu statele foste republici unionale. Astfel, analizând relațiile Rusiei cu Belarus, autorul este de părere că acestea vor depinde de poziționarea relațiilor Bruxelles – Moscova, iar o eventuală apropiere a Minskului de Bruxelles este minimală. Opoziția prooccidentală a guvernării Lukașenko este slabă, neavând șanse de a veni la putere și să schimbe regimul autoritar de la Minsk. Bruxelles este disponibil să întrețină relații comercial-economice, în pofida regimului autoritar al lui Lukașenko. Relațiile Minskului cu Bruxelles vor depinde și de alt factor – în ce măsură Moscova va reuși să dețină sub control economia și activele Bielorusiei și intenția de a transforma vechea nomenclatură într-o nouă clasă de proprietari. În acest caz, este evidentă o strânsă cooperare cu Federația Rusă. Relațiile dintre Moldova și Rusia, în mare parte, vor depinde de balanța de forță dintre jucătorii/ actorii politici internaționali, în special UE și Federația Rusă. Spre deosebire de alte state postsovietice, inclusiv din Europa de Est, marea majoritate a populației conștientizează faptul că Republica Moldova nu va reuși să se dezvolte din punct de vedere social-economic de una singură, fără ajutorul și susținerea din exterior. Simpatia cetățenilor va fi de partea aceluia actor care își va asuma răspunderea pentru dezvoltarea socioeconomică a statului, dar care va respecta tradițiile și cultura țării. Totodată, Moldova va demonstra Rusiei că ea are și alte posibilități, că ar dispune de a efectua o alegere civilizată, iar integrarea în UE este doar o chestiune de timp. Același lucru se referă și la Ucraina [39]. Moldova va demonstra Moscovei că este disponibilă și are posibilitatea de a face alegerea – Uniunea Europeană [71, pp. 44-65].

În același context pot fi menționate și cercetările efectuate de către I. Kobrinskaia. Aceasta consideră că Republica Moldova, Ucraina și Belarus sunt printre cele mai im-

portante state în care Federația Rusă are interese. Chiar și la o distanță de peste 24 de ani de la destrămarea fostei Uniuni, intențiile de a iniția procesele de integrare în spațiul postsovietic ale Federației Ruse au un progres nesemnificativ. Actualmente, relațiile Federației Ruse cu Republica Moldova și Belarus se axează pe pragmatism [48, pp. 3-13]. Expansiunea Federației Ruse, în opinia lui O. Harani și P. Burkovski, reprezintă o amenințare la adresa securității Ucrainei și ar duce la instaurarea unui regim autoritar în acest stat [72, pp. 153-161].

Analizând sistemul politico-economic și principalele instrumente de realizare a intereselor geostrategice ale Federației Ruse, M. V. Braterski în *Невоенные рычаги внешней политики России: региональные и глобальные механизмы* ajunge la concluzia că Rusia nu poate fi considerată drept o putere globală, o forță dominantă în lume. Federația Rusă dispune de un potențial politic, economic și militar de a juca rolul unei puteri regionale. De asemenea, o atenție aparte acordă autorul unor probleme care vizează procesele integraționiste din spațiul postsovietic – Uniunea Vamală. Folosind companiile energetice naționale, Federația Rusă încearcă să-și realizeze interesele atât în spațiul „vecinătatea apropiată”, cât și în unele state din Europa de Sud-Est [32].

Încercări de a face studii asupra unor aspecte ale intereselor și politicii Federației Ruse se realizează și în Republica Moldova. În cercetările politologice, care constituie o primă încercare în istoria științei din Republica Moldova privind politica externă, o atenție deosebită se acordă lucrării *Politica externă a Republicii Moldova* elaborată de către Gh. Cojocar, lucrare în care se examinează procesul de formare și realizare a politicii externe. În cadrul acestor cercetări, autorul realizează o primă intenție de a elucida problema ieșirii Republicii Moldova pe arena internațională după proclamarea

suveranității și independenței. În condițiile trecerii de la un sistem totalitar, bazat pe centralism, unipartidism și dictatură, la un sistem politic bazat pe valori democratice, cercetătorul evidențiază direcțiile de politică externă urmate de Republica Moldova în primii ani de existență ca stat independent, cum ar fi de exemplu relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu SUA, România și, desigur, Federația Rusă [15].

Un studiu al evoluției relațiilor Moldovei în raport cu Rusia, axat pe problema transnistreană, este realizat de M. Gribincea în *Politica rusă a bazelor militare. Moldova și Georgia* [16]. Problema conflictului transnistrean care a generat un interes din partea Occidentului, este examinată de către O. Serebrian în *Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie*. În cercetările sale, O. Serebrian vorbește despre adevărata valoare geopolitică a Transnistriei [24]. Problema prezenței trupelor rusești în Republica Moldova a fost una dintre cele mai mari impedimente. Rusia, care, după toate, nu numai că este de facto o parte în conflict, dar de asemenea instrumentează conflictul pentru scopurile sale strategice mai vaste din regiune. Problema conflictului transnistrean este obiectul cercetării unui grup de experți autohtoni și internaționali – IDIS „Viitorul” – *Conflictul transnistrean după 20 de ani* [17]. În acest context, pot fi menționate și cercetările privind conflictul transnistrean efectuate în cadrul Institutului de Politici Publice – *Aspecte ale conflictului transnistrean* [1]. Impactul și daunele cauzate de conflictul din zona estică a Republicii Moldova asupra securității europene este evaluat de către D. Bencheci în articolele *Tabla de șah politic transnistrean – factor de risc al ordinii naționale* [2] și *The danger of the transnistrian conflict toward the european security* [3].

A. Roman și S. Nazaria în studiul *Молдавское государство в системе современ-*

ных международных отношений supun analizei relațiile Republicii Moldova cu statele și instituțiile europene. În lucrare se analizează, prin prisma programelor partidelor de guvernământ, relațiile Moldovei cu statele CSI. Autorii încearcă să evidențieze avantajele cooperării Republicii Moldova cu UE, dar și cu Federația Rusă [22, pp. 52-57]. O primă cercetare a politicii externe a Federației Ruse realizată în Republica Moldova este efectuată de către S. Nazaria [61]. Spre deosebire de S. Nazaria, care supune analizei politica externă a Federației Ruse din perspectiva istorică, examinând vectorii politicii externe și relațiile bilaterale ale Rusiei cu SUA, UE, China, statele Americii Latine, S. Cebotari încearcă să analizeze evoluția intereselor și politicii externe a Federației Ruse [8] din perspectiva intereselor geopolitice și geostrategice ale acestui actor în spațiul est-european [6, pp. 142-158; 7, pp. 53-69.], inclusiv în Republica Moldova [12, 13, pp. 177-180]. Pe lângă interesele geopolitice și geostrategice, sunt examinate strategiile politicii „hard” și „soft power” ale Rusiei de menținere în sfera sa de influență a statelor din spațiul est-european [11, pp. 126-144]. Astfel, S. Cebotari analizează interesele geopolitice ale Federației Ruse în spațiul Europei de Este (cazul statelor membre ale Tratatului de la Varșovia), interesele geostrategice ale Rusiei în statele membre ale Parteneriatului Estic, baza juridică a relațiilor Federația Rusă – Uniunea Europeană [9, pp. 53-69]. Prezintă interes și studiul relațiilor Federației Ruse cu SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice, realizat atât prin prisma confruntărilor, cât și prin prisma

cooperării în cazul coinciderii intereselor ambilor actori [10]. Astfel, se încearcă de a face o analiză din perspectivă geopolitică, geostrategică și geoeconomică a intereselor Federației Ruse în spațiul est-european. S. Cebotari în cercetările sale supune analizei și dimensiunea politico-militară a relațiilor moldo-ruse, analizând cauza principală a conflictului din zona transnistreană [5].

Evoluția relațiilor externe ale Republicii Moldova, inclusiv cu Federația Rusă, este supusă analizei de către I. Leancă [19, pp. 361-389.], N. Stercul [65], R. Panța [23], C. Solomon și A. Gumeniuc [25, pp. 174-185], V. Țăcu [26]. În lucrarea *Politica externă a Republicii Moldova 2009–2011: în sinteze și dezbateri* [21] este analizată dimensiunea *soft-power* a politicii externe a Federației Ruse în Republica Moldova, perspectivele dezvoltării relațiilor Republicii Moldova cu Rusia, România și Ucraina. De asemenea, aspecte ale relațiilor bilaterale Republica Moldova – Federația Rusă sunt elucidate în lucrarea elaborată de către expertii AP *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998–2008)* [18].

Deși sunt efectuate studii privind evoluția politicii externe a Federației Ruse, locul Rusiei pe arena internațională, în special în ultimul timp, este analizat locul Rusiei prin prisma evenimentelor din Ucraina, cauzate și de anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014, iar în Republica Moldova se acordă o atenție sporită relațiilor bilaterale moldo-ruse și conflictului transnistrean, totuși problematica intereselor geostrategice și geopolitice ale Federației Ruse în spațiul est-european lasă loc pentru cercetările ulterioare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Aspecte ale conflictului transnistrean*. Chișinău, 2001, IPP, 140 p.
2. Benchechi D. *Tabla de șah politic transnistrean – factor de risc al ordinii naționale*. Studia Securitatii. An. V, nr.1, 2001, Sibiu, România, pp. 110-117.
3. Benchechi D. *The danger of the transnistrian conflict toward the european security*. Moldoscope (probleme de analiză politică), nr. 4 (LI), Chișinău, CEP USM, 2010, pp. 188-193.

4. Burian A. *Unele considerații privind aspectul geopolitic al statalității moldovenești. Statul moldovenesc: continuitatea devenirii și consolidării. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, consacrată aniversării a 90 de ani de la proclamarea RDM și 15 ani de la recunoașterea internațională a Republicii Moldova*, 19 noiembrie 2007, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău, 2008, pp.11-16.

5. Cebotari Svetlana, Sacă Victor, Coropcean Ion. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste*. Institutul Militar al Forțelor Armate. Chișinău, 2008, 180 p.

6. Cebotari S. *Strategiile Federației Ruse de menținere a sferei de influență în spațiul est-european*. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*, nr. 3 (LXII), Chișinău, CEP USM, 2015, p. 142-158.

7. Cebotari S. *Politica de vecinătate a Federației Ruse. Câteva repere*. *Studia Securitatis*, nr. 1, Sibiu, România, 2015, pp. 53-69.

8. Cebotari S. *Evoluția politicii externe și a interesului național al Federației Ruse în contextul noilor metamorfoze geopolitice*. *Studia Securitatis*, nr. 3, Sibiu, România, 2014, pp. 64-78.

9. Cebotari S. *Relațiile Uniunea Europeană – Federația Rusă în contextul noilor transformări geopolitice*. În: *Moldoscopie*, nr. 3 (LXII), 2013, Chișinău, CEP USM, 2013, p. 137-153.

10. Cebotari S. *Relațiile Federația Rusă – SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice*. În: *Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare*, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Chișinău, nr. 2, 2014, pp. 20-37.

11. Cebotari S. *Dimensiunea strategiilor hard și soft power ale Federației Ruse de menținere în sfera de influență a Republicii Moldova*. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*, nr. 3 (LXII), Chișinău, CEP USM, 2015, pp. 126-144.

12. Cebotari S. *Interesele geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse în Republica Moldova*. *Political Science, International relations and Security studies. International Conference*, 23-25 may, Sibiu, România, 2015.

13. Cebotari S. *Politica hard-power a Federației Ruse în Republica Moldova. Teoria și practica administrării publice. Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, 22 mai, 2015*. Chișinău 2015, Academia de Administrare Publică, pp. 177-180.

14. Chirizliev M. *La Russie et l'Unionne europeene-istoiare, etat et perspectives du partenariat*. <http://www.ena.fr/index.php?/fr/recherche/memoires-masters/map/CIL-2005/kirizliev> (accesat: 21.07.2014).

15. Cojocară Gh. *Politica externă a Republicii Moldova*. CIVITAS, Chișinău, 2001, 205 p.

16. Gribincea M. *Politica rusă a bazelor militare. Moldova și Georgia*. Ed. „CIVITAS”, Chișinău, 1999, p. 3.

17. *Conflictul transnistrean după 20 de ani. Raport al unui grup de experți internaționali IDIS „Viitorul”* Chișinău, 2011.

18. *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998–2008)*. Chișinău, Cartdidact, 2009, 192 p.

19. Leancă Iu. Leancă I. *Evoluția relațiilor externe /Tranziția. Retrospective și perspective*. Ed. Adept. Chișinău, 2002, pp. 361-389.

20. *Politica externă a Republicii Moldova 2009–2011 : în sinteze și dezbateri red.: Lina Grâu*. – Ch. : «MS Logo» SRL, 2011, 320 p.

21. *Republica Moldova între Est și Vest. Studii și analize de politică externă*. Chișinău, Cartdidact, 2012, 79 p.

22. Roman A., Nazaria S. *Молдавское государство в системе современных международных отношений. Проблемы управления*, nr. 1, (26), 2008, pp. 52-57; www.google.md/url?sa=t&rcet=j&q=&esrc=s&source=web&cd=22&ved=0CCAQFjABOBQ&url=http%3A%2F%2Fpu.by%2Ffis%2Fn26%2FA.%2520ROMAN%252026.pdf&ei=RxheVaTA-f7gaV0YDADg&usg=AFQjCNHSCQyYSg2grQg8azEbRLY2i7O5A&bvm=bv.93990622,bs.1,d.bGQ (accesat 21.05.2015).

23. Panța R. *Politica externă a Rusiei postsocietice între hard power și soft power*. În: *Științe politice, relații internaționale, studii de securitate, a VII-a Conferință internațională*, 24-26 mai, Sibiu, România, 2013, pp. 321-332.

24. Serebrian O. *Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie*. <http://www.transnistria.md/ro/articles/0/542/>.

25. Solomon C., Gumeniuc A. *Conflictul transnistrean și procesul de negocieri în formatul „5+2”*. *Moldoscopia* (probleme de analiză politică), nr. 3 (LXII), Chișinău, CEP USM, 2008, p. 174-185.

26. Țăcu V. *Dniestr region in the geostrategy of Russian Federation*. *Studia Securitatis*, Sibiu, Romania, nr. 3, 2014, pp. 55-64.

27. Арбатова Н. *Общее пространство безопасности между Россией и ЕС: императивы и препятствия*//*Российский журнал о международной безопасности*, №3 (86), 2008, с. 63-76. http://www.imemo.ru/index.php?page_id=645&id=2293(accesat: 21. 07.2014).

28. Арин О. *Двадцать первый век: мир без России (второе издание)*. *Алгоритм-Книга*, Эксмо Москва. 2002, 480. p // http://olegarin.com/olegarin/XXI_Mir_bez_Rossii_%28vtoroe_izdanie%29.html(accesat: 21. 07.2014).

29. Барабанов О. Н. *Тенденции регионализации в Европе и интересы России*. <http://exsolver.narod.ru/Artical/Govertheory/regioniz.html> (accesat: 21. 07.2014).

30. Барановский В. Г. *Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ*, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

31. Богатурова Ф. Д. *Современная мировая политика*. АСПЕКТ ПРЕСС, Москва, 2010, 592 с.

32. Братерский М. В. *Невоенные рычаги внешней политики России: региональные и глобальные механизмы*. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012, 284 с.

33. Валиев А. *Ни друг, ни враг: представления азербайджанцев о России*. *Россия-2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ*, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

34. Владимиров А. И. *Тезисы и стратегии России*. М.: Юкэа, 2004, 712 с.

35. Вовк В. Харитоновна Н. *Внешинополитические приоритеты стран Центральной Азии* <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1159163640> (accesat: 20.05.2015).

36. Гаджиев К. С. *Геополитика. Учебник*. Москва. ЮРАЙТ, 2011, 479 с.

37. Гринберг Р. *О новой концепции внешней политики Российской Федерации*, ноябрь 2012, pp. 72-89.

38. Громыко А. *Россия между Европой и Азией. Международная жизнь*, октябрь 2012, pp. 84-89.

39. Деягин М. *Возмкздие на пороге. Революция в России, когда, как, зачем?* <http://www.litmir.info/br/?b=130930> (accesat: 28.08.2014).

40. Дилигенский Г. *Хочет ли Россия дружить с Заподом. Мировая экономика и международные отношения*, 2002, № 4, pp. 29-39.

41. Дынкин А. А., Барановский В. Г. *Россия и мир: 2015. Экономика и внешняя политика. Ежегодный прогноз. Рук. проекта: А. А. Дынкин, В. Г. Барановский*. М.: ИМЭМО РАН, 2014, 166 с. // http://www.imemo.ru/index.php?page_id=645&id=2746.

42. Ефимов Н. Н. *Политико-военные аспекты национальной безопасности России*. Ком Книга, 2006, 240 с.

43. Загладин Н. *Новый мировой беспорядок и внешняя политика России. Мировая экономика и международные отношения*, 2000, № 1, с. 14-26.

44. Иванов И. *Новая Российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны*. Москва. ОЛМА- ПРЕСС-2001, 382 с.

45. Иванов П., Халаша Б. *Россия – НАТО: Европейская безопасность на рубеже столетий. Мировая экономика и международные отношения*, 2001, № 4, с. 3-13.

46. Иларионов С. И. *Россия и Америка на глобальной шахматной доске*. Москва. ООО РИНЦ-Профэко, 2003.

47. Кобринская И. Введение. Проблема восприятия и самовосприятия в отношениях России со странами Центрально-Восточной Европы, Балтии, СНГ и Запада, Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

48. Кобринская И. Восприятие России восточноевропейскими государствами СНГ: Украиной, Беларуссией, Молдовой. Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

49. Контева О. Е. История внешней политики России XX в., Барннаул, 2011, 137 с.

50. Кравченко И. Н. Принципы российской внешней политики. Россия и Центрально-Восточная Европа: Взаимоотношения в XXI веке. Москва, 2012 <http://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.zmne.hu%2Ftanszekek%2FMarshall%2Fpublikaciok%2FKVPsokr18.pdf&ei=qgVeVZSjLYnU7AbA9oCIDQ&usq=AFQjCNGrUuPM39f4xg5mMev0MwC-nYqLfg> (accesat: 20.05.2015).

51. Куликова Н. В., Орлика И. И., Фейт Н. В. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в XXI веке. М.: ИЭ РАН, 2012, 350 с.

52. Ланцова С. А., Ачкасова В. А. Мировая политика и международные отношения. Питер. Москва, 2009, 448 с.

53. Лебедева М. М. Мировая политика: Учебник для вузов. М.: Аспект Пресс, 2007. 365 с.

54. Лебедева М. М. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия, Москва, Московский общественный научный фонд, 2000, 156 с.

55. Ли В. Теории международного прогнозирования – Москва, Научная книга, 2002, с. 289 // http://www.globalaffairs.ru/book/n_1596.

56. Лукин А. Внешняя политика России: необходим курс на сосредоточение. Международная жизнь, сентябрь 2012, с. 62-73.

57. Малышева Д. Россия – 2020 глазами соседей в Центральной Азии и на Южном Кавказе. Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

58. Махдиян М. Х. История межгосударственных отношений Ирана и России (XIX– начало XXI века). Москва, ИВ РАН, 2014, 228 с.

59. Мирошниченко Д., Присоединение России к ВТО и Таможенному Союзу: влияние на конкуренцию в банковском секторе, Russie. Nei. Visions, № 66, октябрь 2012.

60. Мошес А. Россия и Европейский Союз: Новый баланс уверенности в себе. Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

61. Назария С. История международных отношений и внешней политики великих держав в новейшее время/Гос. ин-т междунар. отношений Молдовы; Ин-т истории, гос. права АН Молдовы; Центр стратег. анализа и прогноза Респ. Молдова. Кишинев, 2007, 687 с.

62. Рябов А. Перспективы отношения к России в странах Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ) Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ, Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

63. Сетов Р. А. Современный миропорядок и государственные интересы России. Изд-тво. Три квадрата, 2010, 368 р.

64. Сорокин К. Э. Геополитика современности и геостратегия России. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1996, 170 с.

65. Стеркул Н. Стратегическое партнерство Республики Молдова и Российской Федерации: основные возможности укрепления политического диалога. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 2 (LXI), Chișinău, CEP USM, 2013, pp. 189-195.

66. Тренин Д. *Пост империум. Евразийская история. Московский центр Карнеги.* РОССПЭН. Москва, 2012, 326р. <http://www.carnegie.ru/publications> (accesat: 18.07. 2014).
67. Третьяков В. *Внешиеполитическая концепция Российской Федерации: талантливая пьеса для талантливых актеров*, ноябрь 2012, с. 90-101.
68. Уткин А. И. *Новый мировой порядок.* Москва, Эскимо-Алгоритм, 2006, 534 р.
69. Федулова Н. „Заморженные” конфликты в СНГ и позиция России. *Мировая экономика и международные отношения*, 2008, № 1, с. 57-67.
70. Фин Д. *Россия и ВТО, брак по любви или по расчёту?*, Russie. Nei. Visions, № 64, февраль 2011.
71. Фрумкин Б. *Россия – 2020 глазами соседей в Центральной Европе и Балтии – Россия–2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ.* Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
72. Харань О. и Бурковский П. *Российская экспансия: вызов безопасности и возможности для формирующегося авторитарного режима в Украине. Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ.* Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
73. Цыганков А. *Внешняя политика России от Горбачева до Путина. Формирование национального интереса.* Москва, Научная книга, 2008, 272 с.
74. Шмелев Б. *Россия глазами балканских стран и народов. Россия – 2020 глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ.* Москва, ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.

NECESITATEA REEVALUĂRII SECTORULUI DE SECURITATE ȘI A SECTORULUI DE APĂRARE

Iurie PÎNTEA¹

THE NEED FOR A REASSESSMENT OF THE SECURITY AND DEFENCE SECTOR

The theme of democratic control of the security sector is presented in the public agenda of the Republic of Moldova. These discussions have taken place in a political environment favorable enough to implement democratic principles in the national context. During this period of time most aspects of the democratic control were covered, such as the general concept and principles of democratic control, analysis and influence of the security environment, the roles and missions of the main actors in the security sector, implementation mechanisms and operating principles, criteria and instruments for monitoring and evaluation etc.

Keywords: security, defense, international organizations, the Republic of Moldova.

De mai mult de zece ani tema controlului democratic asupra sectorului de securitate este prezentă în agenda publică din Republica Moldova. Aceste discuții au avut loc într-un mediu politic destul de favorabil pentru implementarea principiilor democratice europene în contextul național. În această perioadă au fost abordate majoritatea aspectelor teoretice ale controlului democratic, cum sunt conceptul general și principiile controlului democratic, analiza și influența mediului de securitate, rolurile și misiunile principalilor actori din sectorul de securitate, mecanismele de implementare și principiile de funcționare, criteriile și instrumentele de monitorizare și evaluare etc.

Astăzi ar fi logic să constatăm o îmbunătățire semnificativă a situației în acest domeniu, instituirea și validarea în cadrul național a cel puțin unora dintre practicile democratice europene.

De asemenea, ar fi logic să constatăm că Republica Moldova ar avea o politică de securitate bine formulată, aprobată de Parlament, înțeleasă și sprijinită de Executiv și majoritatea populației, că Guvernul ar

avea planuri detaliate de implementare a acestei politici și ar prezenta cu regularitate Parlamentului și opiniei publice rapoarte privind activitățile desfășurate, rezultatele obținute și planurile pentru viitor.

Ar fi, de asemenea, logic să admitem că astăzi societatea civilă ar avea o înțelegere mai bună a sectorului de securitate, a problemelor existente și reformelor implementate în acest domeniu și că ar exista un dialog deschis, permanent și consistent privind cele mai importante probleme de interes național.

Trebuie să recunoaștem că realitatea este departe de aceste așteptări, că progresele în procesul de democratizare sunt foarte lente și că până la implementarea de facto a celor mai importante principii și mecanisme europene privind controlul democratic asupra sectorului de securitate mai este un drum lung de parcurs. Sarcina este cu atât mai dificilă în condițiile când controlul democratic asupra sectorului de securitate nu a devenit un subiect de importanță majoră nici pentru Executiv, nici pentru Legislativ, nici pentru societatea civilă.

Această situație reflectă, pe de o parte, înțelegerea și abordarea deficientă și erona-

¹ Iurie PÎNTEA, cercetător științific, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

tă a acestor subiecte din partea instituțiilor de stat și societății, pe de altă parte, erorile în conceperea și implementarea programelor de asistență în democratizarea sectorului de securitate din partea beneficiarilor locali și a partenerilor externi.

În primul rând, abordând problemele sectorului de securitate, organizațiile internaționale de dezvoltare sau de securitate s-au concentrat în mod special asupra sectorului militar și, în multe cazuri, au ignorat sau nu au fost în stare să obțină implicarea altor instituții din sectorul de securitate.

În al doilea rând, această asistență a preferat asemenea programe și forme de instruire care nu erau preocupate de implementarea reală sau efectele guvernării democratice, de asumarea de facto a angajamentelor și îndeplinirea responsabilităților, de procesul de participare în implementarea proiectelor. Cea mai mare parte a asistenței a fost oferită fără a avea o evidență clară de la bun început și nu a fost însoțită de procese complexe de monitorizare și evaluare.

În ceea ce privește beneficiarii naționali, problemele sunt de altă natură și mult mai complexe, începând cu abordarea eronată, care reflectă nivelul general de înțelegere a conceptului, obiectivelor și caracterului obligatoriu pentru funcționarea eficientă a statului democratic, cu definirea eronată a priorităților naționale, deseori limitate la obiective cu caracter pur economic, și terminând cu o implementare foarte deficitară și iresponsabilă.

O înțelegere deficientă și eronată – un concept „rătăcit în traducere”

Care este, de fapt, ideea preferată a politicienilor în discuțiile privind controlul democratic asupra sectorului de securitate?

Analiza declarațiilor și mesajelor la acest subiect sugerează concluzia că conceptul de control democratic asupra sectorului de securitate este, în cele mai multe cazuri, înțeles într-o manieră destul de simplistă,

punând un accent pe funcțiile de supraveghere și control, care derivă de la înțelesul semantic primar al termenului „control”. Puțini ar fi acei politicieni care ar demonstra o înțelegere profundă a conceptului integral, care este unul foarte complex.

O parte a problemei este că, deseori, termenii de „*democratic oversight*” și „*democratic control*” sunt traduși și promovați într-o manieră foarte simplistă fără a atinge esența noțiunii. De fapt, atunci când se vorbește despre „supraveghere democratică” sau „control democratic” asupra sectorului de securitate, termenii „supraveghere” și „control” practic niciodată nu sunt explicați ca „o grijă, atenție și interes permanent, competent și responsabil”, toate aceste înțelesuri fiind în egală măsură valabile în conceptul original.

Această interpretare eronată este promovată de-a lungul anilor și astăzi controlul democratic asupra sectorului de securitate este considerat, în primul rând, un proces vertical de sus în jos. În acest proces, rolul Legislativului este limitat la aprobarea legilor, care, pentru a fi considerate bune și adecvate, au nevoie doar de o expertiză din punct de vedere al corespunderii tradițiilor și practicilor europene. De fapt, practicile de lucru înrădăcinate în cadrul Legislativului nu mai readuc legile aprobate în atenția legislatorilor pentru evaluare și revizuire. Odată ce legea a fost aprobată, problema implementării acesteia nu mai este considerată ca o misiune relevantă pentru Parlament. Pe de altă parte, posibilitățile reale ale Parlamentului nici nu permit activități extinse de reevaluare și se limitează cel mult la solicitarea în unele cazuri a unor rapoarte generale, de fapt formale, privind implementarea legislației sau rezultatele procesului de implementare.

În situația când Legislativul nu are nici capacitatea, nici expertiza și nici voința politică necesară de a revizui și evalua în mod

adecvat procesul de implementare a legislației raportat de către Executiv, însăși raporturile dintre Guvern și Executiv devin o formalitate și o modalitate de complicitate și iresponsabilitate confortabilă.

Astfel Legislativul nu poartă de fapt nici o responsabilitate pentru deciziile luate eronat, sau deciziile care sunt imperative, însă nu au fost aprobate. Totodată, Executivul nu are nici responsabilități și nici interesul de a solicita Legislativului altceva mai mult decât aprobarea legilor și bugetului.

Această situație distorsionată nicidecum nu poate contribui la crearea unui mediu favorabil de încredere reciprocă și colaborare eficientă între Legislativ și Executiv. Cu atât mai mult, asemenea relații nu pot contribui la consolidarea unui stat de drept, democratic și prosper. De fapt, așa-numitul „consens politic” care domină situația politică din Republica Moldova de la 2001 încoace ascunde multiple capcane și probleme ce țin de legitimitatea și funcționarea guvernării și prezintă o deviere substanțială de la implementarea de facto a principiilor guvernării democratice.

Această situație trezește și mai multe îngrijorări atunci când vorbim despre sectorul de securitate și controlul democratic asupra lui. În pofida rolului primordial al acestui sector, atât pentru buna funcționare a statului de drept, cât și pentru asigurarea condițiilor necesare pentru dezvoltarea continuă a țării, majoritatea parlamentară practic a ignorat și a interzis orice implicare a Legislativului în domeniul politicii de securitate și activității structurilor din acest sector, oferind Președintelui libertatea deplină a deciziilor în acest domeniu. Astfel, de fapt o singură persoană în Republica Moldova decide care sunt adevăratele riscuri, amenințări, priorități și răspunsuri în domeniul securității naționale, fapt ce servește ca bază temeinică pentru afirmațiile privind transformarea Republicii Mol-

dova într-un stat autoritar și derogarea de la principiile de funcționare a guvernării democratice.

Nici „tehnocrații profesioniști”, care au fost atrași în Executiv pentru dirijarea sectoarelor de importanță majoră și care nu au avut o afiliere politică vădită, nu au fost în stare să influențeze procesul decizional cu privire la problemele strategice sau să promoveze reforme cruciale.

Eșecurile care au fost provocate de această situație de la 2001 încoace sunt multiple și elocvente, cele mai importante dintre acestea fiind situația privind implementarea reformei militare și Planului Individual de Parteneriat Republica Moldova – NATO (IPAP).

Aceste documente și inițiative cruciale, odată ce au primit necesara „undă verde” din partea Președinției în faza de inițiere, au fost ulterior tratate în mod superficial de către Parlament și Guvern în faza de elaborare și aprobare. Anumite îngrijorări și neliniști nu au fost manifestate în fazele inițiale, când activitățile principale au fost concentrate pe probleme de organizare generală și pe elaborarea cadrului legislativ necesar.

Cu atât mai revelatoare au fost deziluziile atunci când au început fazele de implementare practică și Guvernul a demonstrat pe larg insuficiență de proprietate, angajament, capacități sau chiar înțelegeri. Astfel, practica a demonstrat că „legile bune” nu sunt suficiente pentru implementarea reală a politicilor de securitate și că controlul democratic asupra sectorului de securitate, în cazul în care este limitat la elaborarea legilor, este o practică foarte deficientă.

Un concept „străin și importat”

La interpretarea și implementarea eronată a conceptului de control democratic asupra sectorului de securitate în mare măsură a contribuit și percepția eronată internă privind filosofia și obiectivele acestui

concept, precum și preocuparea principală pe care au avut-o de la bun început democrațiile europene în promovarea lui.

De fapt, mesajul de accentuare a caracterului imperativ al controlului democratic, ca element cheie al securității internaționale, a fost pe larg legat de ideea eliminării pericolului unor amenințări cu caracter militar pe plan internațional, în primul rând din partea țărilor din fostul bloc comunist.

Ca rezultat, conceptul controlului democratic asupra sectorului de securitate așa și nu a ajuns să fie perceput, în primul rând, ca o necesitate intrinsecă a statului, care corespunde intereselor naționale și urmărește realizarea obiectivelor interne ale țării, dar în mod special ca un concept „importat”, care a fost „impus” din exterior în procesul de consolidare a statalității și care ar avea nevoie de o adaptare adecvată pentru a corespunde pe deplin condițiilor și intereselor naționale.

Astfel, în abordarea acestui subiect accentul a fost plasat în mare măsură nu pe eficiența sau eficacitatea sectorului de securitate și elementelor sale constitutive, dar pe stabilirea unor bariere și limite pentru eliminarea pericolului ca sectorul de securitate să „iasă de sub control” sau să se transforme într-un „stat în stat” care ar determina politica de securitate națională bazându-se pe interesele interne corporative ale instituțiilor din sectorul de securitate.

De asemenea, trebuie menționat faptul că discuțiile privind necesitatea, esența și implementarea controlului democratic asupra sectorului de securitate nu au servit ca un punct de pornire pentru dezvoltarea sau reformarea instituțiilor statului și nu au fost purtate din punct de vedere al necesității vitale pentru buna funcționare a acestor instituții sau, cu atât mai mult, ca precondiție fundamentală pentru succesul proceselor de dezvoltare economică, socială și politică.

Provocările abordării comprehensive ale unui concept complex

Consolidarea proceselor democratice, reducerea sărăciei etc. nu pot fi realizate în afara unui cadru adecvat de securitate. Obiectivul final al politicii de securitate și al activității instituțiilor din sectorul de securitate nu este un termen sau sentiment abstract de securitate, dar crearea și menținerea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea și prosperarea economică a țării. În acest context, politica de securitate, ca o politică de importanță fundamentală, nu poate fi izolată de alte politici, strategii și priorități. Este datorია guvernării ca această politica să fie formulată într-un mod comprehensiv și în conexiune cu alte politici și imperative de nivel național, cu obiectivele strategice și situația concretă.

Politica de securitate este un proces politic extrem de complex care trebuie plasat într-un context național și regional specific. Angajamentele politice, consensul național asupra obiectivelor de bază și coordonarea dintre actorii implicați, consultările largi cu implicarea societății – toate acestea sunt prerechizite obligatorii pentru succesul unei politici de securitate. Totodată, politica de securitate poate fi una de succes numai dacă există un angajament ferm și continuu la nivel național, un proces în care autoritățile naționale și locale, legiuitorii și societatea civilă sunt implicați activ.

Sectorul de securitate este un sistem complex de instituții, roluri, mecanisme și relații. Se consideră că din acest sector fac parte instituțiile apărării, afacerilor interne, serviciile speciale, precum și instituții responsabile de managementul frontierelor, vamă și situații excepționale. De asemenea, la examinarea acestui sector este necesar de a lua în considerare instituțiile care au responsabilități în managementul și efectuarea controlului asupra elaborării și implementării politicii de securitate, cum sunt

ministerele, legislativele și chiar unele instituții sau grupe din cadrul societății civile.

Abordarea comprehensivă a controlului democratic asupra sectorului de securitate în mod tradițional include următoarele elemente constitutive:

- cadrul legislativ și normativ care corespunde practicilor democratice, care prevede roluri și responsabilități pentru toți actorii și beneficiarii din sectorul de securitate, reguli și responsabilități de aplicare legitimă a forței în conformitate cu normele și standardele ce țin de drepturile universale ale omului;

- sistemul instituționalizat de guvernare și management al structurilor de securitate, inclusiv mecanisme pentru dirijare, coordonare și monitorizare, management financiar și audit, precum și de apărare a drepturilor omului;

- capacitățile adecvate pentru asigurarea unei securități necesare, inclusiv personalul, echipamentele, resursele și infrastructura;

- ideologia de stat a securității și cultura instituțională a serviciilor de securitate, care promovează respectul valorilor, integritatea profesională, disciplina, imparțialitatea și apărarea drepturilor omului, toate acestea formând modul în care actorii din sectorul de securitate îndeplinesc misiunile sale.

Această complexitate a sistemului de securitate și elementelor sale constitutive, precum și a conceptului de control democratic asupra sectorului de securitate, impun cerințe specifice pentru abordarea problemelor ce țin de securitatea națională, o calitate și o complexitate deosebită.

În practică, abordarea calitativă a diferitor aspecte ce țin de funcționarea sectorului de securitate este un exercițiu extrem de complex, care depășește capacitățile unui individ sau limitele unei abordări sporadice și nesistematizate. Astăzi asemenea capacități nu există la nivel na-

țional nici în cadrul aparatului Guvernului, nici în cadrul Parlamentului și Comisiei parlamentare pentru securitatea națională, apărare și ordine publică. Pentru a avea succes, abordarea acestor aspecte trebuie să fie parte a unui proces permanent, ciclic, cu mult mai complex, coerent și instituționalizat, care implică experiențe relevante, este gestionat în comun de instituții specializate cu capacități largi și o memorie instituțională adecvată și care asigură implicarea activă a societății civile.

De la reforma militară la evaluarea sectorului de securitate și sectorului de apărare

Modificările care au loc atât în mediul internațional cât și în mediul intern, pe plan politic, militar, economic, financiar, informațional, energetic etc. sunt permanente și condiționează modificarea continuă a riscurilor, amenințărilor, condițiilor și metodelor de răspuns, capacităților și formelor de acțiuni.

Pentru a reflecta aceste modificări profunde, reformele în domeniul securității sunt un proces permanent și ciclic în care fazele principale sunt evaluarea, conceptualizarea, decizia, implementarea și monitorizarea.

Fiecare dintre aceste faze este un proces complex de reguli, mecanisme, abordări, acțiuni, metode etc. Un ciclu eficient depinde în mare măsură de conținutul, calitatea și eficiența fiecărei faze. Totodată, fiecare fază este strâns legată de faza precedentă și se bazează pe calitatea și rezultatele acțiunilor desfășurate anterior.

Procesul de reformă militară, resuscitat cu diferite ocazii de puterea politică, suferă de un șir de probleme de calitate a managementului și capacitate de a genera noi idei, inițiative și decizii necesare, dar obligatorii, precum și cele ce țin de capacitatea de a parcurge ciclul complet într-o fază de timp adecvată.

De fapt, din analiza acțiunilor din cadrul procesului de reformă vom constata că reforma a fost inițiată fără o analiză sistemică și detaliată a stării actuale a sistemului de asigurare a securității militare, că metodologiile folosite s-au bazat mai mult pe realizarea unor obiective politice decât pe analiza capacităților existente și a capacităților de realizare a obiectivelor noi.

Chiar dacă această situație poate fi explicată din punct de vedere al condițiilor și capacităților la acea perioadă, totuși, pentru a reveni pe un făgaș normal, acest proces trebuie să fie eficientizat în mod cardinal, iar viteza de derulare a fazelor și procesului de acțiuni trebuie mărită.

De la bun început, aceasta a fost o inițiativă internă a Ministerului Apărării, care a fost concentrată în mod special asupra reformei Armatei Naționale și nu a reușit să atragă pe larg celelalte instituții din sectorul securității. Pe de altă parte, ideile teoretice și viziunile din această concepție au fost deja în mare parte depășite de evoluarea situației în diferite domenii, de evenimente, practici, de modul în care a fost desfășurat procesul de implementare etc.

Toți acești ani, foarte puține reforme au fost de facto operate, pe când sistemul de securitate a evoluat și această evoluție nu a fost determinată de oarecare strategii, abordări sistematice, opțiuni vizionare și progrese sau practici inovatoare, dar de situația politică de conjunctură, de ambițiile de moment ale diferitor lideri, de competiția interdepartamentală și capacitățile interne ale acestora, de rolul și influența diferitor actori cu atribuții în domeniul securității.

Astfel, progresele înregistrate în procesul de reformă militară au fost mai mult la nivelul elaborării unor acte legislative, pe când schimbările conceptuale, instituționale și practice, precum și reformele majore au fost neglijate. A devenit evident că Moldova nu a fost în stare să dezvolte

un model de succes de reformă a apărării, acest proces fiind mimat prin reducerea periodică a Armatei Naționale.

În aceste condiții, reluarea unui ciclu normal de modernizare continuă a sectorului de securitate impune o revizuire integrală a acestuia, a capacităților existente și rezultatelor obținute, a corespunderii forțelor și resurselor cu obiectivele și misiunile stabilite.

Pentru a fi eficientă, această revizuire trebuie să fie inițiată și susținută în comun de Executiv și Parlament și să asigure o participare activă a societății civile. De asemenea, revizuirea sectorului de securitate și reforma sectorului de securitate „trebuie să fie un proces inițiat și guvernat la nivel național, care este înrădăcinat în necesitățile și condițiile specifice ale țării”.

Necesitatea imperativă

Necesitatea de a desfășura o revizuire detaliată a sectorului de securitate este evidentă. În 2003, în cadrul procesului de planificare și revizuire (*Planning and Review Process – PARP*), NATO a propus Moldovei de a efectua *revizuirea apărării*, sau cu alte cuvinte o revizuire detaliată a forțelor militare și altor forțe care asigură securitatea militară a țării. Propunerea menționa că pentru a fi utilă și eficace, revizuirea apărării (*Defense Review*) trebuie să fie un exercițiu anual, care ar implica nu numai Ministerul Apărării și Marele Stat-Major, dar și alte ministere și departamente cu responsabilități în domeniul apărării și securității.

De fapt, această evaluare ar trebui să ofere un tablou pe cât se poate de detaliat și să fie desfășurată nu numai ca o revizuire a apărării, dar ca o revizuire a securității în general, și să introducă în practică un sistem coerent de alocare a resurselor ca bază a procesului de luare a deciziilor.

În cadrul acestui proces vor trebui reevaluate obiectivele politicii de securitate

națională, misiunile, sarcinile și capacitățile ministerelor și instituțiilor din sectorul de securitate de a răspunde amenințărilor la adresa securității naționale, managementul acestor instituții și nivelul de profesionalism, capacitatea de a apăra statul și cetățenii de agresiuni, conflicte interne, criminalitate și alte amenințări la adresa securității naționale.

Reevaluarea va trebui să pornească de la o apreciere clară și realistă a viabilității din punct de vedere financiar, operațional și logistic, de la evaluarea „costului” instituțiilor de securitate în raport cu celelalte priorități ale statului și luând în considerare riscul și pericolele reale. „Insuccesul încorporării experienței celor mai importanți actori economici naționali, cum sunt ministerele finanțelor și economiei, și a Parlamentului în evaluarea necesităților și planificarea poate avea ca rezultat stabilirea unor capacități care ar putea deveni peste puterile de susținere pe termen lung”.

Un aspect cheie în reevaluarea sectorului de securitate este reevaluarea guvernării democratice a acestui sector, a eficienței acesteia în garantarea nivelelor și formelor adecvate de securitate, a eficienței controlului democratic și responsabilității în raport cu instituțiile democratice alese ale puterii. Conduasă într-un mod adecvat și în

conformitate cu o metodologie clară, reevaluarea sectorului de securitate promovează o cooperare strânsă între instituțiile guvernamentale, relații civil-militare pozitive și dezvoltă capacitățile societății civile și instituțiilor implicate de a înțelege și de a participa la politica de securitate în mod corespunzător.

Pe de altă parte, reevaluarea sectorului de securitate probează asumarea proprietății și responsabilitatea guvernării și societății în ceea ce privește politica de securitate și implementarea acesteia, contribuie la formarea unui mod de planificare pe termen lung, care este bazat pe strategii și concepte definite.

Cea mai importantă concluzie care rezultă din argumentele prezentate mai sus este că rolul Parlamentului în asigurarea controlului democratic asupra sectorului de securitate trebuie să fie revăzut pentru a asigura un proces adecvat, ciclic și permanent de evaluare a sectorului de securitate, pentru a asigura responsabilitatea reciprocă a Legislativului și Executivului privind politica de securitate națională și un proces eficient de luare a deciziilor. În acest scop, mecanismele și instrumentele de care dispune Parlamentul trebuie îmbunătățite cardinal.

BIBLIOGRAFIE:

1. Albu N. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013, 240 p.
2. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: „Tipogr. Sirius” SRL, 2011, 248 p.
3. C. Manolache, Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. Chișinău: F.E.-P., „Tipogr. Centrală”, 2015, 386 p.
4. V. Marinuța, Relațiile civil-militare în contextul edificării statului de drept (abordare politologică), Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013, 132 p.
5. Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova/ red. Barbăroșie A. Cibotaru V. Chișinău: ARC, 2002, 292 p.
6. Varzari V. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană. Chișinău: CEP USM, 2014, 172 p.

INFLUENȚA CRIZEI DIN UCRAINA ASUPRA SECURITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

Natalia ALBU¹

THE INFLUENCE OF THE CRISIS IN UKRAINE ON THE SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The crisis in Ukraine has influenced the way in which the security options of the Republic of Moldova are analyzed. On the other hand, this phenomenon determined an increased interest from the European structures towards the Republic of Moldova. These two aspects of the crisis from Ukraine reflect the uncertainty persisting in the Moldovan society related to the security of the territory under the State border. This article assesses the main trends in the security system of the Republic of Moldova from the perspective of the Ukrainian crisis consequences. Finally, we cannot neglect the fact that the Republic of Moldova – a state with profound vulnerabilities in the area of security and defense – should be concerned more than ever with the assessment of the alternatives existing for ensuring its own security. Unfortunately, the political instability, but mainly the lack of will, courage, and vision among the ruling parties, has determined the lack of any progress in the area related to enhancing the capacities of the country in the area of security and defense.

Keywords: Ukrainian crisis, vulnerabilities, the risk, indirect aggression, strategic interest, national security options, neutrality, European Union Association Agreement.

Evenimentele din Ucraina au demonstrat în cel mai elocvent mod că este periculos să credem că epoca războaielor a trecut definitiv, iar conflictele militare în regiune sunt imposibile. Anexarea Crimeii de către Federația Rusă și agresiunea ce a urmat în estul Ucrainei au schimbat percepțiile de securitate regională în Europa. Întregul sistem european de securitate, bazat pe inviolabilitatea frontierelor, neimplicarea în afacerile interne ale statelor și respectarea normelor dreptului internațional, a fost zdruncinat și compromis. Consecințele acestor acțiuni sunt încă greu de contabilizat și evaluat, însă, cu certitudine, atât sistemul european de securitate cât și sistemele de securitate națională ale statelor europene urmează să fie supuse unor reevaluări și redefiniri [16, p. 2].

Acest imperativ se bazează, în primul rând, pe faptul că o asemenea agresiune militară din partea Federației Ruse nu a fost luată în considerare în mod serios și, cu atât mai mult, nici un fel de acțiuni de prevenire, descurajare și răspuns nu au fost examinate sau planificate nici în Ucraina, nici în Republica Moldova. Cercetători, politicieni, servicii de informații, guverne, lideri de state și întreaga comunitate europeană s-au arătat luați prin surprindere de agresiunea militară lansată de Federația Rusă, de violarea conștientă a normelor dreptului internațional și a propriilor angajamente luate de-a lungul anilor cu diferite ocazii.

De fapt, documentele-cheie pe care se bazează politica de securitate și apărare națională a Federației Ruse² conțin prevederi foarte clare care indică asupra faptului că

¹ Natalia ALBU, doctor în politologie, conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

² Doctrina militară a Federației Ruse, aprobată de președintele Dimitri Medvedev la 05.10.2010, a fost al treilea document de acest fel al Rusiei postsovietice și primul în ceea ce privește reconsiderarea, pe baze concurențiale, a statutului

această agresiune este una logică în viziunea liderilor de la Kremlin, că aceasta a fost conceptualizată cu mult timp înainte și că asemenea acțiuni constituie și vor constitui în continuare una din formele principale de răspuns ale Federației Ruse la eforturile statelor vecine de a se rupe de sub dominația politică și economică a fostei metropole.

În mare parte, criza din Ucraina are un „efect dezastruos” și asupra soluționării conflictelor înghețate din Transnistria și Caucaz, așa cum afirmă președintele OSCE într-un raport prezentat Consiliului de Securitate al ONU, apreciind că Europa înfruntă cea mai gravă provocare în domeniul securității de după Războiul Rece [15].

Reieșind din faptul că situația din Ucraina are un caracter complex, la rândul lor și implicațiile crizei din Ucraina asupra sistemului de securitate a Republicii Moldova sunt complexe. Actualmente se manifestă un interes sporit față de mecanismul tehnologiei de conflict aplicată de Rusia în Ucraina³. Totuși, pentru noi este importan-

---

recăștigat de putere mondială. Documentul stipula și certifica demersurile exercitate în plan internațional pentru refacerea sferei de influență planetară a Federației Ruse, recăștigarea prestigiului și modernizarea permanentă a forțelor armate. Iar pe 26 decembrie 2014, V. Putin, președintele Federației Ruse, a aprobat noua Doctrină militară a Federației Ruse. În cadrul secțiunii amenințări militare externe putem remarca o frază care conține o aluzie la evenimentele din Ucraina, fiind vorba de „instituirea în statele care se învecinează cu Federația Rusă a regimurilor, inclusiv ca urmare a răsturnării autorităților guvernamentale legitime, a căror politică amenință interesele Federației Ruse”.

³ Mecanismul agresiunii externe include cinci etape, printre care 1) manipularea preferințelor și nevoilor publicului prin campanii de propagandă mass-media; 2) crearea organizațiilor social-politice de față pentru legitimizarea prezenței străine și penetrarea politicii interne; 3) infiltrarea organelor statale și în special a instituțiilor de forță; 4) instigarea nesupunerii civice, ignorării cadrului legal și crearea tulburărilor sociale pe liniile de separare etnică și politică; 5) desfășurarea rebeliunii armate cu preluarea controlului organelor de administrare locală. Succesul rebelilor în operațiunile de agresiune indirectă externă e determinat de suportul politic și material din exterior, reacțiile întârziate ale guvernului central și de greșelile tactice militare.

tă analiza factorilor de risc la adresa securității Republicii Moldova precum și vulnerabilitățile țării, care o fac mai susceptibilă la agresiunea indirectă externă.

Astfel, statele neutre, precum Republica Moldova, care nu dispun de garanții similare, se confruntă cu grave vulnerabilități de apărare, și, prin urmare, trebuie să-și regândească strategiile de securitate națională. Republica Moldova și-a declarat statutul de neutralitate la începutul anilor '90 în speranța de a delegitima prezența militară rusă în regiunea de est a țării, dar acest statut a fost ignorat cu desăvârșire de către Federația Rusă. Cu toate acestea, Moscova a insistat și insistă în continuare pe neutralitate, deoarece în felul acesta Republica Moldova este menținută în sfera sa de influență, pentru că neutralitatea garantează Rusiei neșemnarea de către Moldova a unor acorduri politico-militare cu alte state sau organizații, cum ar fi NATO. În noul cadru geopolitic, Republica Moldova este nevoită să-și revizuiască opțiunile de securitate națională.

În acest context, merită atenție faptul că lipsa unei viziuni politice consensuale de termen lung în domeniul securității și apărării este un factor ce contribuie la perpetuarea vulnerabilității Republicii Moldova. Partidele politice au fost și continuă să fie ghidate de oportunitatea electorală și nu de interesul public de termen lung. Astfel, în cadrul alegerilor parlamentare din toamna anului 2014, partidele au căzut pradă clivajelor geopolitice și nu au reușit sau nu au dorit să contribuie la schimbarea viziunii electoratului; majoritatea partidelor, dimpotrivă, au exploatat aceste divergențe, adâncindu-le și mai mult. În tabel sunt evidențiate pozițiile principalilor actori electorali cu privire la domeniul de securitate și apărare națională [Anexă].

Putem observa că viziunile partidelor privind asigurarea securității naționale di-

feră. Această radiografie de fapt reflectă un vechi clivaj existent în Republica Moldova – adepții neutralității versus susținătorii aderării țării la Alianța Nord-Atlantică. Argumentele în favoarea acestei opțiuni oscilează de la punerea în prim plan a caracterului deficitar al neutralității și a importanței dimensiunii politico-militare a aderării la NATO [2] până la caracterul instituțional și reformator al Alianței, necesar pentru consolidarea instituțiilor democratice [14] și până la fatalismul și ireversibilitatea acestui proces, care reclamă ca aderarea la NATO să se producă obligatoriu înainte de procesul de integrare europeană [8].

În același timp, dezbaterile în mediul academic și al societății civile gravitează în jurul acestui clivaj major – *neutralitate* versus *aderare la NATO* – din perspectiva consecințelor crizei din Ucraina asupra Republicii Moldova. În opinia unor autori, în conjunctura actuală ideea de neutralitate își pierde din ce în ce mai mult sensul. Neutralitatea permanentă proclamată unilateral și menținută prin propria voință nu a contribuit la valorificarea obiectului strategic urmărit, fiind sfidată și depreciată de prezența forțelor militare străine pe teritoriul său, chiar dacă provizoriu aflat sub controlul autorităților secesioniste [11, p. 15]. D. Mînzari exprimă opinia absolut fondată că în spațiul ex-sovietic conflictele „înghețate” reprezintă „un instrument de influență și presiune externă folosit de Rusia pentru a preveni aderarea statelor din vecinătatea sa imediată în structurile euroatlantice” [14, p. 12]. Statutul de neutralitate consfințit constituțional nu asigură în regim automat securitatea națională a Republicii Moldova, iar rezultatul cel mai important provenit din această calitate este neparticiparea la procesele de cooperare militară din cadrul Comunității Statelor Independente. Cu certitudine, abrogarea statutului de neutralitate permanentă nu presupune

expres integrarea euroatlantică a Republicii Moldova, însă calitatea de stat membru al NATO este în măsură cel mai eficient să-i asigure securitatea națională, datorită articolului V al Tratatului de la Washington din 4 aprilie 1949, pe când integritatea teritorială, conform lui A. Burian, prea puțin probabilă din cauza că „Transnistria va deveni imediat un fel de regiune Kaliningrad la Marea Neagră”, „separându-se de Moldova” [1, p. 356].

Totuși, paradoxul asigurării securității face ca, în pofida erodării continue a conținuturilor sale, neutralitatea să rămână un concept indispensabil din perspectiva necesității minimizării riscurilor. Astfel, unii consideră că orice orientare în altă direcție ar determina o sporire nejustificată a riscurilor și amenințărilor pentru Republica Moldova [3, p. 4] sau statul trebuie să acționeze în vederea recunoașterii internaționale a statutului de neutralitate, atât de puterile occidentale, cât și de forțele din Răsărit [6].

Dintr-o altă perspectivă, impactul crizei din Ucraina asupra securității Republicii Moldova a fost bine redat de Francisco de Borja Lasheras: „Anexarea Crimeii este cel de-al treilea avertisment (făcut de Rusia) pentru state ex-sovietice precum Moldova, care nu beneficiază de garanții de securitate și care, totuși, încearcă să pivoteze spre Vest” [12]. Această viziune, prevestitoare de noi încercări grele pentru țara noastră, contrastează puternic cu abordarea mai curând optimistă a lui Nicu Popescu. Potrivit lui, UE a reușit să apropie „noi prieteni câștigați”, Moldova făcând parte dintr-un ultim „cerc concentric de prieteni” alături de Ucraina și Georgia, și a anulat astfel ambițiile maximaliste ale Rusiei, dornice de o Europă bipolară [17]. Acest al treilea avertisment al Rusiei (primele două fiind războiul din Georgia din 2008 și descurajarea activă a Ucrainei de a semna Acordul

de asociere cu UE înainte de Summitul de la Vilnius din 2013) nu pare deloc să fie un „ultim avertisment chinezesc”⁴, ci reprezintă o amenințare reală [3, p. 7].

Așadar, criza din Ucraina și subminarea Sistemului European de Securitate modifică în mod esențial felul în care Republica Moldova urmează să înțeleagă asigurarea propriei securități, amplificând exponențial amenințările și riscurile. În această lectură, ultimele mari succese ale Chișinăului – semnarea Acordului de asociere în iunie 2014 și obținerea regimului liberalizat de vize în luna aprilie – pot fi văzute nu doar ca momente cruciale de intrare într-o lume liberă și mai sigură, dar unii percep ca riscuri ce sporesc starea de insecuritate a țării. Însă ținem să menționăm că, în condițiile unei dependențe mari a Moldovei de factorul extern, aceste decizii au fost luate prin conștientizarea faptului că orice soluție alternativă prezenta riscuri cel puțin la fel de mari⁵. Astfel, Moscova interpretează relațiile Republicii Moldova, precum și ale statelor Parteneriatului Estic care au semnat acorduri de asociere cu UE, nu ca pe niște relații tehnice și comerciale, ci ca pe niște acorduri cu efecte geopolitice, asemănătoare stilului său caracteristic, în a-și asigura supremația politică și economică față de aceste state. Așadar, prin prisma dimensiunii geopolitice, Rusia califică aceste acorduri cu UE drept căi de ieșire din propria zonă de control și intrarea în sfera de influență a Uniunii Europene, și ulterior, a NATO [13].

⁴ *Ultimul avertisment chinezesc* – un avertisment fără impact, făcut de mai multe ori, care nu este credibil tocmai pentru că se repetă și pentru că cel care îl lansează nu dispune de resurse pentru a-l pune în aplicare.

⁵ Exemplul Maidanului ucrainean ne demonstrează că neșemnarea acordului de asociere putea să se soldeze cu destabilizări grave ce ar fi pus Republica Moldova în fața unor încercări mult mai serioase decât cele care au urmat.

Prin urmare, criza din Ucraina a amplificat vulnerabilitățile Republicii Moldova precum și o serie de tendințe îngrijorătoare pentru țară:

- *Se evidențiază riscul unei agresiunii indirecte*, care a fost subapreciat în Ucraina dar și în Moldova, este vorba de mecanismul de formare a interesului Rusiei față de țările din fosta URSS. În acest cadru este relevantă elaborarea lui Taliaferro [20], care a prezentat o teorie a balanței riscurilor, sugerând că marile puteri sunt puțin tolerante la pierderea influenței, prestigiului și puterii internaționale. Acesta a indicat că marile puteri se pomenesc prinse și blocate în conflicte care în realitate nu ar fi atât de importante material pentru ele, dar o fac pentru a reduce pierderile percepute [3, p. 7]. Astfel, criza ucraineană a reușit să submineze stabilitatea Republicii Moldova prin contestarea suveranității sale. Iar Moldova și Ucraina sunt exemple concrete de moștenire imperială a politicii hegemonice ruse care a funcționat timp de decenii.

- *Erodarea modelului european versus emergența modelului euroasiatic*. Deși integrarea europeană aduce rezultate tangibile (modernizarea infrastructurii, capacitatea instituțiilor, liberalizarea comerțului etc.), opinia publică percepe UE prin prisma eșecurilor forțelor pretins proeuropene și a propagandei rusești. Cea din urmă a proiectat activ declinul imaginar al modelului european de dezvoltare, totodată prezentând integrarea în Uniunea Vamală drept model salvator și unicul viabil pentru bunăstarea Republicii Moldova. Pe fundalul declinului atractivității integrării europene și al ascensiunii vectorului pro-euroasiatic se accelerează diverse tendințe de fragmentare în societate: (1) revigorarea mișcării unioniste, care pledează pentru unirea Republicii Moldova cu România; (2) aprofundarea divizării între centru și periferie (Chișinău – Comrat, Chișinău – raioanele

populate preponderent de minoritățile etnice vorbitoare de rusă) [19, p. 43].

- *Moldova poate pierde progresiv capacitatea de a influența evenimentele ce se desfășoară pe propriul său teritoriu și în imediata lui apropiere, intrând, cum susțin unii autori, în zodia „haosului controlat”⁶. Statul devine vulnerabil în fața unor provocări venite din afară, asupra cărora nu exercită controlul și care pot produce consecințe devastatoare [3, p. 4].*

- Criza ucraineană demonstrează că *Transnistria* nu reprezintă același obiectiv pentru Rusia ca și Crimeea, ci este o *constrângere exercitată asupra Republicii Moldova*. Regiunea transnistreană – controlul Rusiei asupra regiunii separatiste, precum și potențialul militar rusesc concentrate în zonă au determinat Ucraina să aplice măsuri pentru prevenirea amenințărilor ce parvin din regiune. În acest sens, a fost intensificat controlul asupra fluxurilor de persoane, dar și de bunuri spre și dinspre regiune. Ca urmare, s-a agravat situația economică a regiunii separatiste, provocând presiuni sociale și politice. Aceasta a sporit gradul de neîncredere între partea ucraineană și administrația de la Tiraspol în formatul de negocieri 5+2, care s-a extins și asupra dialogului Chișinău – Tiraspol. De asemenea, manifestările de separatism din regiunea Odesa, cu susținerea Rusiei, creează riscuri suplimentare pentru menținerea conflictului transnistrean în „stare înghețată”. Totuși, aici ținem să remarcăm faptul că procesul de reglementare a conflictului transnistrean a intrat în impas încă înainte de declanșarea ostilităților din estul Ucrainei.

- Are loc degradarea mecanismelor *soft* de asigurare a securității, care, în condițiile unei polarizări acute a vectorilor de inte-

grare, sunt văzute drept principalul mijloc de menținere a echilibrului. Acordul de asociere, de la care se aștepta să consolideze societatea moldovenească, a accentuat divizarea profundă a ei, creând focare de instabilitate în diferite regiuni ale țării – Tiraspol, Comrat, Bălți, Taraclia, Ocnița etc. În același timp, efectele evenimentelor din Ucraina au un impact mediatic: conflictul militar din Ucraina și destabilizarea acesteia (anexarea Crimeii și propagarea separatismului) au avut un impact negativ anti-UE asupra unor segmente largi ale opiniei publice moldovenești, consumatoare a propagandei rusești. Însă nu putem neglija faptul că sprijinul pentru integrarea europeană a fost erodat ca urmare și a faptului de compromitere a partidelor proeuropene, care au mimat angajamentul față de reforme și au gestionat prost mai multe dosare importante (ex: concesionarea Aeroportului Chișinău, criza din sistemul bancar, legalizarea magazinelor duty-free din regiunea transnistreană). Pe de altă parte, popularitatea forțelor pro-UE s-a diminuat sub influența măsurilor aplicate de Rusia (embargouri comerciale), care, totodată, au stimulat interesul pentru partidele deschis proruse (PSRM).

- Se constată o diminuare continuă a *capacității de luare a deciziilor autonome* de către autoritățile Republicii Moldova. Acest fapt se observă atunci când ne ciocnim de incapacitatea guvernărilor de a se opune embargourilor economice. Un indiciu indirect al incapacității de luare a deciziilor poate fi trenarea/stagnarea procesului de reforme europene. Chiar dacă, parțial, acest fapt este de multe ori cauzat de un grad înalt de coruptibilitate, trebuie să admitem că reformele nu sunt puse în aplicare și din cauza inabilității/incapacității de implementare, la care se adaugă rezistența extrem de mare față de reforme.

⁶ *Teoria haosului*, fiind din domeniul matematicii și fizicii, susține că există o ordine ascunsă în orice evoluție aparent haotică a oricărui sistem dinamic complex.

Astfel, *opțiunile de asigurare a securității Republicii Moldova* depind de evoluțiile interne, dar și de cele externe. Căci, dacă în trecut țara noastră nu o dată a fost pe post de monedă de schimb pentru marile puteri, astăzi ea este măcinată de o contradicție fundamentală: tendința de a deveni o poveste de succes prin aderarea la UE se izbește de rezistența factorilor geopolitici care nu permit autorealizarea și împlinirea deplină a acestui deziderat [3, p. 4]. Criza din Ucraina a transformat Moldova într-o periferie a „excluderii și confruntării”, iar Transnistria – într-un cap de pod al intereselor strategice rusești⁷.

În acest context, opțiunile de securitate ale Republicii Moldova sunt deseori abordate în societatea moldovenească. Însă ele vizează mai curând două aspecte. În primul rând, ele au în vedere „orientarea strategică” a Republicii Moldova – de asigurare a securității, în condițiile în care *Sistemul european de securitate* este compromis (de exemplu, scenariul *Continuarea procesului de integrare europeană și consfințirea neutralității Republicii Moldova printr-un „Pact de stabilitate”, agreat de marile puteri ale lumii*). În al doilea rând, ele ținesc tacticile ce ar trebui urmate pentru ca procesul de asigurare a securității să se realizeze într-un mod adecvat (de exemplu, scenariul *Abandonarea neutralității și integrarea în structurile euroatlantice în paralel cu integrarea europeană sau Continuarea procesului de integrare europeană și instituirea unui moratoriu la tema neutralității și a NATO*). În orice caz, Republica Moldova trebuie să țină cont de faptul că agresiunea militară

⁷ Percheziționarea avionului lui Dmitri Rogozin, expulzarea din Moldova a lui Vasili Kașirin și a altor cetățeni ruși, susținerea Ucrainei în cadrul ONU în detrimentul Rusiei, intenția deocamdată camuflată de acționare în judecată a Rusiei în chestiunea sancțiunilor economice, chiar dacă reprezintă, aparent, acțiuni firești de asigurare a securității, constituie, în același timp, acțiuni clare de confruntare cu Rusia.

asupra Ucrainei a demonstrat că Federația Rusă nu acordă nicio valoare/importanță acordurilor internaționale bi- sau multilaterale în domeniul securității și le va încălca fără ezitare atunci când va considera necesar. Cu atât mai mult, documentele de evaluare a vulnerabilităților și riscurilor în domeniul apărării și securității naționale sunt depășite.

Anexarea Crimeii de către Rusia și instigarea ulterioară a unei rebeliuni armate în regiunile Donețk și Luhansk din estul Ucrainei impun considerarea scenariului că Republica Moldova ar putea fi expusă unei experiențe similare. Condițiile care ridică riscul răspândirii din Ucraina a instabilității social-politice și violenței armate ce o însoțește includ tensiunile centru – periferie care implică interesele minorităților etnice, disensiunile în clasa politică, situația economică slabă și deficitul de fermitate a guvernării, dar și a partenerilor occidentali. Astfel, destabilizarea Republicii Moldova s-ar face prin acțiuni hibride sau asimetrice, fără să aibă loc vreo intervenție militară directă.

În acest cadru, Republica Moldova nu poate identifica o soluție militară pentru a-și asigura propria securitate⁸. Prevederile Doctrinei militare a Republicii Moldova (1995) sugerează rezistența militară convențională agresorului armat în scopul de a-l forța să înceteze acțiunile de luptă la un stadiu începător, pentru a nu admite pătrunderea lui în adâncul teritoriului țării, și încheierea păcii în condițiile care să reflecte interesele Moldovei [7]. Experiența Ucrainei din nou a scos la iveală că o astfel de abordare este destul de problematică, pentru că nu există un agresor extern distinct și o declarație formală de război. Printre altele, s-a făcut foarte clar că o armată

⁸ Bugetul militar al Republicii Moldova este printre cele mai mici din lume, raportat la populație (0,51% din PIB pentru anul 2015).

căreia nu i s-au oferit condiții necesare de instruire și pregătire de luptă are o prestație considerabil inferioară unei forțe militare ruse, chiar și mai redusă numeric. Astfel, pentru ca Moldova să-și asigure securitatea în actualul mediu de securitate regională este necesar:

- de creat un centru de analiză și evaluare a vulnerabilităților și factorilor de risc la adresa securității Republicii Moldova;
- de dezvoltat în continuare parteneriatele strategice cu UE, NATO, SUA, România etc.;
- de promovat dezvoltarea unei cooperări în domeniul securității pe trilaterala Chișinău – Kiev – Bruxelles, în vederea prevenirii, diminuării și gestionării riscurilor la adresa securității celor două țări (acțiunile Rusiei în regiune, conflictul transnistrean), cu sprijinul UE.
- de controlat efectul inflamatoriu și instigativ al presei străine pe teritoriul Republicii Moldova;
- de neutralizat provocările care urmăresc destabilizarea social-politică internă din partea instituțiilor responsabile;
- de sporit imaginea pozitivă a țării prin consolidarea sistemului financiar-bancar;
- de sporit capacitatea de apărare a Republicii Moldova, pentru a putea face față

unei agresiuni militare directe, dar și a agresiunilor hibride și asimetrice.

În fine, chiar dacă situația din regiune amplifică vulnerabilitățile țării, totuși criza ucraineană a sporit atenția UE și SUA pentru Ucraina, Moldova și Georgia. Astfel, nu putem neglija faptul că Republica Moldova are nevoie de o ancoră externă fermă. În cadrul mediului actual de securitate cu vulnerabilități instituționale, în paralel cu corupția endemică, elite politice iresponsabile, societate deziluzionată și interese obscure care triumfă, Republica Moldova are nevoie de actori externi pentru a spori presiunile asupra guvernării. În acest sens, este vitală semnarea noului Memorandum cu FMI și înăsprirea condiționalităților din partea partenerilor de dezvoltare pentru suportul financiar, tehnic și politic acordat autorităților de la Chișinău. În același timp, referindu-ne la orientarea strategică a țării, urmează ca guvernarea să promoveze insistent rolul integrării europene a Republicii Moldova ca proces ce furnizează stabilitate. Iar tranziția de la romantism la pragmatism în dialogul UE – Republica Moldova va condiționa și mai puternic asistența europeană cu realizarea reformelor în practică și va consolida parteneriatul strategic UE – Republica Moldova.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Burian A. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2003.
2. Chifu I. *Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova*. Chișinău: IDIS Viitorul, 2009.
3. Ciurea C. *Are oare Republica Moldova un rol de jucat în context regional*. Buletin de Politică Externă, IDIS „Viitorul”, nr. 40, noiembrie 2011.
4. Ciurea C. *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova*. Chișinău: Asociația pentru Politică Externă, 2015.
5. Croitoru V. *Republica Moldova – NATO, între politica neutralității și necesitatea cooperării*. În: *Revista Militară*, nr. 1 (11) 2014, Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, pp. 17-34.
6. *Declarația președintelui PPCD, Victor Ciobanu*. <http://sputnik.md/moldova/20150902/1574701.html#ixzz3lR3FVd5E> (accesat 03.08.2015).
7. *Doctrina Militară a Republicii Moldova*. Parlamentul Republicii Moldova, Lege nr. 482-XIII din 06.06.1995.

8. Dungaciu D. *Geopolitică și securitate la Marea Neagră – Opțiunile strategice ale României și Moldovei*. În: *Moldova pe calea democrației și stabilității*. Chișinău: Editura „Cartier”, 2008, pp. 153-186.
9. Gabanyi Anneli U. *De ce este atât de deranjată Rusia de apropierea Moldovei de Uniunea Europeană?*, www.europalibera.org/articleprintview/25451536.html (accesat 10.08.2015).
10. Gramada A. *Parteneriatul Estic – momentul pentru o politică externă estică a Uniunii Europene?* <http://www.cseea.ro/ro/publicatii/printare/brief-analysis/politica-europeana-de-vecinatate> (accesat 10.08.2015).
11. Juc V. *Oportunități și alternative de consolidare a securității naționale a Republicii Moldova*. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 3 (154), 2010, pp. 11-19.
12. Lasheras Francisco de Borja. *European Insecurity after Crimea*, 11 aprilie 2014, <http://www.kyivpost.com/opinion/op-ed/francisco-de-borja-lasheras-europeaninsecurity-after-crimea-343100.html> (accesat 03.08.2015).
13. Mearsheimer John J. *Why the Ukrainian Crisis is the West fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin*. In: *Foreign Affairs*, nr. 93/5, Sept - Oct 2014, pp. 77-89.
14. Mînzărari D., Ioniță V. *De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existența Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO*. Discussion Paper, nr. 3, 2008-2009.
15. OSCE: *Criza din Ucraina are un „efect dezastruos” în Transnistria și asupra securității Europei*. În: *Timpul*, 26 februarie, 2015. <http://www.timpul.md/articol/osce-criza-din-ucraina-are-un-efect-dezastruos-in-transnistria-si-asupra-securitatii-europei-70518.html> (accesat 10.08.2015).
16. Pîntea Iu. *Impactul crizei din Ucraina asupra securității naționale a Republicii Moldova*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2015.
17. Popescu N. *Eurasian Union: The Real, the Imaginary and the Likely*. Institute for Security Studies, Chaillot papers, 2014.
18. Poșoi M. *Analiza comparată a opțiunilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova în contextul agresiunii ruse în Ucraina*. Chișinău: Polisy Analysys, Asociația pentru Politică Externă, 2015.
19. *Republica Moldova 2015. Raport de stare a țării*. Chișinău: Expert-Grup și Friedrich-Ebert-Stiftung, 2015, p. 43.
20. Taliaferro Jeffrey W. *Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery*. In: *Political Psychology*, Volume 25, Issue 2, April 2004, pp. 177-211.

ANEXĂ

Viziunile partidelor privind asigurarea securității naționale

Partide	Viziuni
PL	„Informarea veridică a populației privind rolul și importanța NATO în procesul de democratizare a Republicii Moldova și a indispensabilității aderării la NATO în procesul de integrare europeană. Examinarea, în perspectivă medie și lungă, a inițierii negocierilor asupra Foii de Parcurs pentru aderarea Republicii Moldova la NATO”.
PLDM	„Asigurarea unui grad mai înalt de securitate a Republicii Moldova, bazat pe o cooperare mai strânsă în domeniul securității cu Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, precum și dezvoltarea unor relații corecte, echitabile și reciproc avantajoase cu Ucraina, Rusia și cu alte state din regiunea Europei de Est și Eurasiei”.
PDM	„Partidul Democrat susține ferm neutralitatea militară a Republicii Moldova și menținerea neschimbată a prevederii constituționale în acest sens. Republica Moldova nu trebuie să adere nici la NATO, nici la vreo altă alianță militară”.
PCRM	„PCRM va fortifica principiul de neutralitate constituțională și va tinde să obțină recunoașterea internațională a acestui statut; neutralitatea constituțională a Republicii Moldova va fi consolidată în acte legislative suplimentare”.
PSRM	„Neutralitatea Republicii Moldova este consfințită în Constituție. Actuala guvernare este gata să dea tineretul nostru pe mâinile NATO și să-i implice în conflicte militare străine. Uniunea Vamală – este garanția păcii”.
PP	„Noi pledăm pentru o altă politică externă a statului, o politică care ar duce la creșterea numărului de parteneri externi ai Republicii Moldova și ar consolida securitatea, o politică care unește societatea moldovenească – nu o dezbină”.

Sursa: Popșoi M. *Analiza comparată a opțiunilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova în contextul agresiunii ruse în Ucraina*. Chișinău: Polisy Analysys, Asociația pentru Politică Externă, 2015, p. 3.

SISTEMUL INTEGRAT DE APĂRARE A SPAȚIULUI AERIAN

Igor ZAVALSKI¹

INTEGRATED SYSTEM OF AIR SPACE DEFENSE

In conditions when threats of air attack constantly become more frequent, requirements to air defense system also become complicated. The essential requirement is integration and cooperation of the efforts, capabilities and resources at all levels: military local, national and regional.

Keywords: integrated, defense, airspace doctrine.

1. Analiza amenințării aerospațiale în etapa actuală

Amenințarea aeriană/spațială a evoluat brusc în ultima perioada de timp. Dacă în Primul Război Mondial aviația a îndeplinit misiuni secundare (cercetare, poștă, bombardament imprecis), deja în al Doilea Război Mondial, cu numai 20 de ani mai târziu, gama de misiuni a fost lărgită dramatic și a avut rolul hotărâtor (nimicirea potențialului industrial și a grupărilor de forțe, sprijinul aerian nemijlocit, operații de desant aerian, apărarea antiaeriană). Nici un conflict în a două jumătate a secolului XX și la începutul secolului XXI nu a fost lipsit de acțiunile aviației sau ale componente spațiale. Iar în Operația NATO împotriva Iugoslaviei componenta aeriană a atins scopurile fără folosirea celei terestre.

Trecem în revistă **schimbările esențiale în evoluția mijloacelor de atac aerian/spațial** [1].

Începem cu *capabilitățile de manevră*:

- mărirea vitezei (efectul de surprindere, timpul mai mic de aflare în zona de foc a mijloacelor de foc antiaerian);
- posibilitățile mărite de acrobație, inclusiv pentru elicopterele (deci, variații lărgite de intrare în luptă aeriană sau în poziție de atac asupra obiectivelor de pe sol);
- creșterea razei de acțiune (și a numărului de ținte potențiale pentru o ieșire de luptă);

- creșterea plafonului (ieșirea din zona de foc a artileriei antiaeriene, economia de combustibil și, prin urmare, raza mai mare de acțiune).

La fel au evoluat și *capabilitățile de proiectare*:

- creșterea razei de acțiune (utilizând realimentare în aer și cerințele mai comode pentru pista de decolare/aterizare, posibilități de decolare verticală);
- acțiuni zi/noapte, în orice condiții meteo (utilizând aparatul de navigare performant);
- grupări de portavioane și purtătoare de elicoptere (proiectarea bazelor aeriene spre teatrul de acțiune);
- grupări de sateliți orbitali de cercetare/navigare și de atac (cu laser, arma cinetică).

Continuăm cu *capabilitățile de atac*:

- diversificarea mijloacelor de zbor și a armamentului de atac;
- creșterea preciziei atacului (care în perioada Războiului din Golf a ajuns la zeci de centimetri);
- creșterea efectului devastator al munițiilor întrebuințate;
- acțiuni de bruiaj al sistemelor electronice și rachetele antiradar.

Evoluția *capabilităților de supraviețuire* a mijloacelor de atac aerian:

- scăderea posibilităților de detectare cu mijloacele de cercetare, în special, de radi-

¹ Igor ZAVALSKI, doctorand, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

locație (dimensiunile mici, zborul la înălțimi extrem de mici, tehnologiile Stealth);

- sisteme antirachetă (avertizarea pilotului privind atacul antiaerian);
- întrebuițarea mijloacelor de zbor nepilotate (UAV, cu dirijarea la distanță și, respectiv, cu supraviețuirea elementului cel mai costisitor – pilotului).

De la posibilitățile largite de atac aerian trecem la **aspectele doctrinare de întrebuițare a componentei aeriene** într-un eventual conflict.

Conform *teoriei de 5 inele a colonelului american John Warden*, s-a schimbat radical prioritatea de angajare a țintelor principale. El propune următoarea succesiune de angajare:

- 1) conducerea statului advers;
- 2) sistemele vitale, critice ale statului advers;
- 3) infrastructura (energetică, industrială, informațională, de transport) a statului advers;
- 4) populația statului advers (descurajarea, operații psihologice, scăderea potențialului de mobilizare și voinței de a rezista);
- 5) și numai spre sfârșit – forțele militare ale statului advers (care pot ceda și fără acțiuni militare directe, dacă primele patru ținte vor fi distruse).

Așadar, *agresiunea contemporană va avea conceptual următoarele faze:*

- faza 1 – loviturile aeriene/spațiale în adâncimea teritoriului statului advers concomitent cu desfășurarea operațiilor psihologice de influențare a factorului uman advers;

- faza 2 – introducerea forțelor terestre pentru anihilarea definitivă a statului advers.

În această variantă, rolul forțelor aeriene în viitorul război devine dominant [11].

Putem trage *concluzii privind agresiunea aerospațială actuală/viitoare:*

- ea poartă un caracter complex și integrat,
- ea evoluează în sensul agravării situației pentru forțele/obiectivele terestre,
- la declanșarea conflictului, ea va fi primordială în ordinea de acțiuni și cu ponderea mai mare în comparație cu acțiunile altor categorii de forțe.

2. Cerințele față de sistemul de apărare antiaeriană/spațială actuală

Situația agravată, cu riscurile și amenințările proiectate de componenta aeriană, generează un set de cerințe față de sistemul de apărare antiaeriană [7, 17].

Cerințele generale pentru *succesul operațiilor antiaeriene (clasice)* sunt redată în diagrama 1[4].

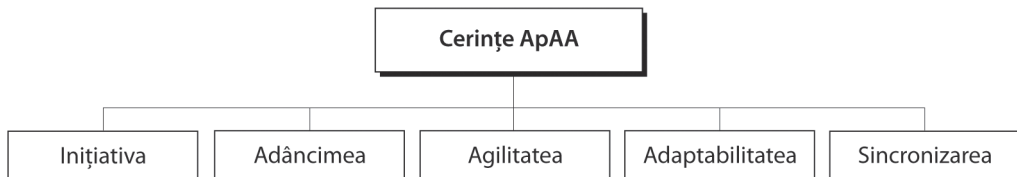

Diagrama 1.

Vom caracteriza fiecare cerință.

1. Inițiativa:

- abilitatea de a acționa independent;
- caracterul ofensiv al apărării antiaeriene.

2. Adâncimea:

- organizarea apărării antiaeriene pe întregul teatru de acțiune (teritoriul național);

- integrarea tuturor sistemelor cu efecte antiaeriene.

3. Agilitatea:

- abilitatea apărării antiaeriene de a reacționa mai rapid la acțiunile inamicului;
- amplasarea în punctele de teren cele mai avantajoase;

- mobilitatea sporită, pentru reacții la schimbarea situației.

4. Adaptabilitatea:

- adaptarea permanentă la condițiile existente;
- flexibilitatea în situația des schimbătoare.

5. Sincronizarea:

- acțiunile coordonate ale tuturor forțelor antiaeriene;
- corelarea apărării antiaeriene cu celelalte sisteme/forțe de luptă.

Pornind de la cerințele clasice și cunoscând evoluția mijloacelor de atac aerian, putem formula *cerințele generate către sistemul de apărare antiaeriană* [20]:

- față de capabilitățile acționale (vizând acoperirea antiaeriană),

- față de capabilitățile acționale (vizând eficacitatea acțiunilor),
- față de capabilitățile informaționale,
- față de capabilitățile temporale (continuitatea apărării antiaeriene).

Capabilitățile acționale (vizând acoperirea antiaeriană) sunt redată în diagrama 2. Sumând, putem spune despre *integrarea în spațiul geografic a elementelor de apărare antiaeriană*.

Capabilitățile acționale (vizând eficacitatea acțiunilor) sunt redată în diagrama 3. Sumând, putem spune despre *integrarea potențialului de lovire a elementelor de apărare antiaeriană*.

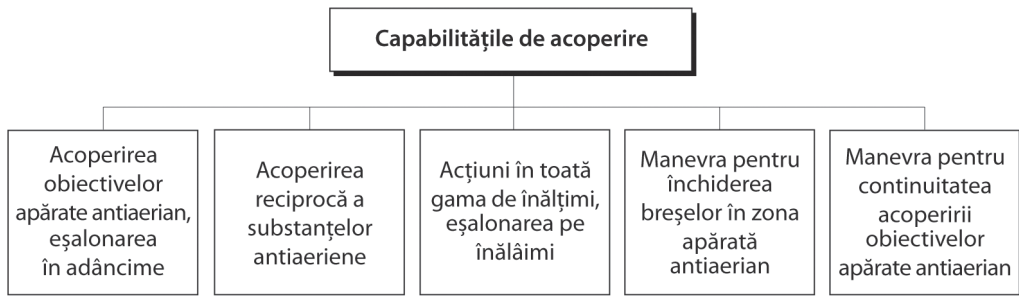

Diagrama 2.

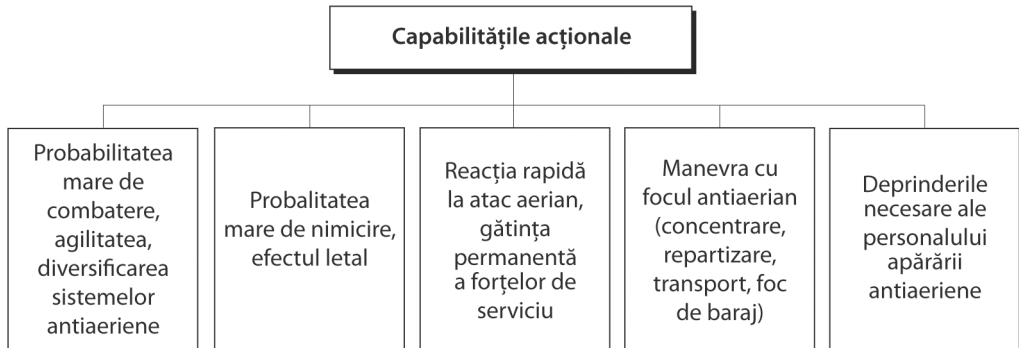

Diagrama 3.

Capabilitățile informaționale (vizând eficacitatea acțiunilor) sunt redată în diagrama 4. Sumând, putem spune despre

integrarea datelor privind situația aeriană și modul de reacționare la schimbările sale [5, 10].

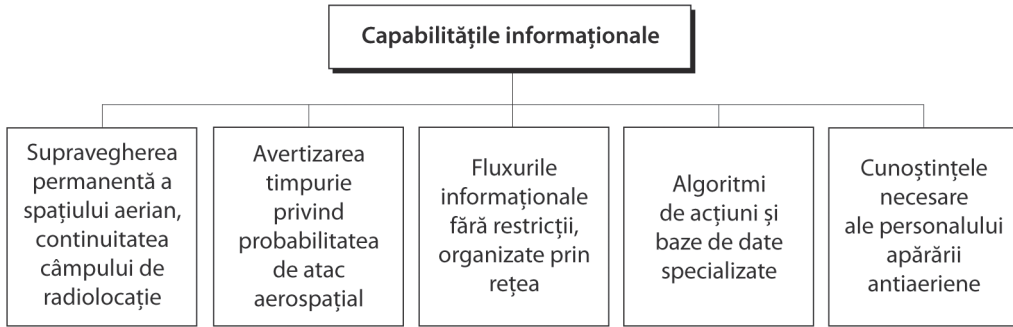

Diagrama 4.

Capabilitățile temporale (continuitatea apărării antiaeriene) sunt redată în diagrama 5. Sumând, putem spune despre *inte-*

grarea acțiunilor privind supraviețuirea și continuitatea de acțiune a elementelor de apărare antiaeriană.

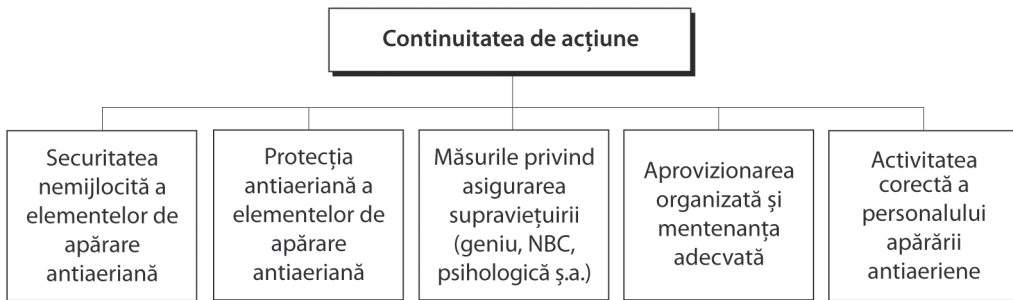

Diagrama 5.

Facem concluzii privind cerințele față de sistemul de apărare antiaeriană/spațială. Situația cere *integrarea acțiunilor elementelor de apărare antiaeriană:*

- în spațiu,
- în timp,
- informaționale,
- pentru îndeplinire a misiunilor antiaeriene.

3. Constituirea sistemului integrat de apărare a spațiului aerian

Sistemul de apărare antiaeriană conține doctrinar *patru elemente esențiale:*

- *subsistemul decizional* (comandamente, state-majore, sisteme automatizate de conducere, aparate digitale ce operează conform algoritmilor alegerii deciziei) [16],

- *subsistemul informațional* (stații de cercetare de radiolocație și prin radiolocație, cercetași din posturile de observare, alte surse de informații, aparatajul de comunicații și informatic destinat transmiterii/păstrării/protecției informației),

- *subsistemul acțional* (complexuri/sisteme de artilerie și rachete antiaeriene, sisteme antibruiaj, platforme de mobilitate),

- *subsistemul logistic* (seturi de reparație, seturi piese de schimb, mijloace destinate reprovizionării cu muniții/rachete, mașini de transport-încărcare) [13].

Privirea aceasta face sistemul de apărare antiaeriană apropiat de doctrina războiului bazat pe rețea, care prevede legarea prin rețeaua de comunicații/informatică a trei straturi: informațional, decizional și acțional.

În funcție de misiunile îndeplinite, sunt desemnate *nivelurile organizării sistemului de apărare antiaeriană*, și anume:

- sistem de operare pe câmp de luptă (nivel operativ-tactic, local),
- sistem de apărare aerospațială a statului (nivel strategic, național),
- sistem de apărare aerospațială a regiunii (nivel internațional).

Analizând *apărarea antiaeriană ca sistem de operare pe câmp de luptă (integrat la nivelul operativ-tactic, local)*, putem evidenția aspectele, după cum urmează [18].

- sistemul întrunit de comandă și control (C2),
- sistemul întrunit de cercetare, colectare/procesare/diseminare a informației (C4I2),
- sistemul întrunit de combatere a mijloacelor de atac aerian (platforme de luptă),
- sistemul întrunit de asigurare logistică (aprovizionare, mentenanță, condiții de activitate).

Precizăm ca prezența structurilor specializate de apărare antiaeriană nu înseamnă imposibilitate de întrebuițare a altor mijloace în sensul antiaerian:

- mascarea împotriva cercetării aeriene (inclusiv a luminilor în condiții nocturne),
- protecția genistică a personalului și tehnicii (adăposturi, amplasamente),
- folosirea informației din alte surse de cercetare decât specializate antiaeriene,
- întrebuițarea focului concentrat din armamentul de infanterie, mitralierele de calibru mare, aruncătoare portative de grenade pentru combaterea țintelor aeriene la înălțimi extrem de joase și a elicopterelor în punct fix.

La fel, lipsa structurilor specializate de apărare antiaeriană nu poate servi drept argument pentru lipsa aspectelor de organizare a apărării antiaeriene (cel puțin a protecției antiaeriene – avertizare, dispersare, adăpostire) în concepția acțiunilor de

luptă a unui comandant/stat-major de forțe întrunite.

Analizând *apărarea antiaeriană ca sistem de apărare aerospațială (integrat la nivelul strategic, național)*, distingem următoarele aspecte [3]:

- integrarea forțelor de apărare antiaeriană cu aviația (în țările dezvoltate, și cu forțele cosmice-spațiale) în cadrul forțelor de apărare aerospațială/antirachetă (integrarea vectorului vertical în spațiul combativ),
- avertizarea generală timpurie privind posibilitatea de atac aerian pentru activarea sistemului de protecție civilă,
- integrarea acțiunilor cu poliția de frontieră, respectând cerințele de asigurare a suveranității statului nu numai pe limitele orizontale, dar și în spațiu vertical,
- integrarea acțiunilor cu structurile civile de asigurare a traficului aerian.

Analizând *apărarea antiaeriană ca sistem de cooperare internațională în domeniul apărării (integrat la nivelul regional)*, putem observa următoarele aspecte:

- schimbul de informații privind situația aeriană generală, inclusiv informații de identificare,
- cooperarea acțiunilor între forțele antiaeriene naționale,
- consultații sau transferul de autoritate în problemele de întrebuițare a forțelor comune,
- crearea forțelor comune destinate cercetării în spațiul aerian/cosmic și reacții prompte la un eventual atac,
- instruirea personalului specializat utilizând algoritmii de acțiune stabiliți în comun acord.

Ca *exemple ale structurilor de apărare aerospațială comună* putem specifica:

- Comandamentul Nord-american de Apărare Aerospațială (NORAD), fondat în 1958;
- Sistemul Integrat de Apărare Antiaeriană NATO (NATINADS), fondat în 1962 [2, 14];

- Sistemul Întrunit de Apărare Antiaeriană al Țărilor CSI, fondat în 1995 [21];
- Sistemul de Cercetare și Control al Spațiului Aerian al Țărilor Baltice, fondat în 2000 [9];
- Poliția Aeriană Comună a României și Bulgariei, fondată în 2011 [6];

- Sistemul Întrunit de Apărare Antiaeriană al Țărilor Vest-balkanice (BRAAD), fondat în 2013 [12].

Elementele esențiale pentru constituirea sistemului integrat de apărare antiaeriană sunt redate în diagrama 6 [8, 19].

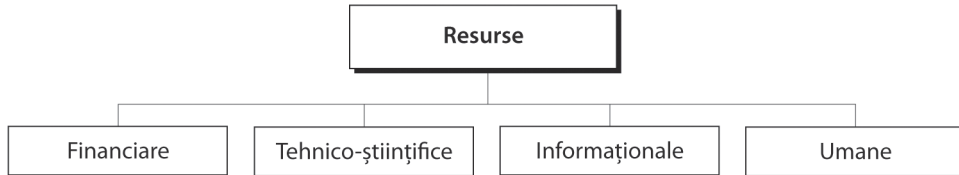

Diagrama 6.

Resursele financiare trebuie să acopere cheltuielile pentru:

- crearea sistemului,
- exploatarea sistemului,
- dezvoltarea/modernizarea sistemului.

Resursele tehnico-informaționale se referă la:

- potențialul de fabricare a armamentului antiaerian,
- potențialul de mentenanță (menținere în stare bună de funcționare),
- prezența în stat a programelor de dezvoltare/modernizare a sistemului antiaerian.

Posedarea *resurselor informaționale* prevede:

- dezvoltarea rețelei de senzori,
- prezența rețelei dezvoltate de comunicații și informatice,
- utilizarea Sistemului Informațional Geografic (GIS),
- prezența softului specializat, algoritmilor și bazelor de date.

Dezvoltarea resurselor umane cere:

- prezența potențialului de învățământ,

- instruirea specializată a personalului antiaerian,

- prezența simulatoarelor integrate în armamentul antiaerian [15].

Concluzionăm că sistemul de apărare aerospațială:

- are un caracter integrat (toate elementele care au atribuții antiaeriene),
- poate fi integrat la toate nivelele: operativ-tactic (gruparea de forțe), strategic-național (statul), regional-internațional (organizații de state),
- trebuie să aibă resursele necesare creării, exploatării și dezvoltării sistemului.

Numai asigurarea caracterului complex și integrat al sistemului de apărare aerospațială:

- conferă eficacitate sistemului și siguranță integrală,
- permite economia de forțe și mijloace prin:

- folosirea rațională a resurselor,
- concentrarea eforturilor într-un obiectiv comun,
- cooperarea internă și internațională.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bălăceanu I., Dumitru D., Stuparu G. *Evaluarea posibilităților de luptă ale mijloacelor de agresiune aeriană și ale celor de ripostă antiaeriană*, Editura Singur, Târgoviște, 2003.
2. *Fifty years of defending NATO's skies*, 22 Jul. 2011, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_76598.htm?selectedLocale=en.
3. Lungu L., Bucinschi V. *Considerații referitoare la apărarea antibalistică a Coreei de Sud și a Japoniei*, Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, nr. 9, 2014.
4. Oglage L. *Cerințe și misiuni noi pentru artileria și rachetele antiaeriene române*, Buletinul Forțelor terestre, nr. 2, 2009, http://www.revista.forter.ro/2009_2_t/01-trsf/03.htm.
5. Roatiș M., Tomegea S. *Structurile de comandă și control necesare componentei verticale a operațiilor Forțelor terestre*, Conferința doctrinară a Forțelor terestre, 28-29 octombrie 2009, http://www.revista.forter.ro/cd_2009/09-sub9/091.htm.
6. *România și Bulgaria, poliție aeriană comună*, Ziua Veche, cotidian online, 2011, <http://www.ziuaVeche.ro/top-secret/armata-2/romania-si-bulgaria-politie-aeriana-comuna-55097.html/>.
7. Барвиненко В., Аношко Ю. *Основные проблемы воздушно-космической обороны*, Воздушно-космическая оборона, № 5, 2012, <http://www.vko.ru/strategiya/osnovnye-problemy-vozdushno-kosmicheskoy-oborony>.
8. Давыдов В. *Ключевая проблема ПВО*, Воздушно-космическая оборона, №2, 2005, <http://www.vko.ru/voennoe-stroitelstvo/klyuchevaya-problema-pvo>.
9. Демидюк Е. „БАЛТНЕТ” – радиолокационный форпост НАТО, Воздушно-космическая оборона, № 2, 2005, <http://www.vko.ru/oruzhie/baltnet-radiolokacionnyu-forpost-nato>.
10. Кислуха А., Скварник С. *Комплексное решение задач радиолокационной разведки*, Воздушно-космическая оборона, № 5, 2014, <http://www.vko.ru/koncepcii/kompleksnoe-reshenie-zadach-radiolokacionnoy-razvedki>.
11. Криницкий Ю. *Новая сфера вооруженной борьбы*, Воздушно-космическая оборона, № 3, 2013, <http://www.vko.ru/koncepcii/novaya-sfera-vooruzhennoy-borby>.
12. Курский С. *О создании объединенной системы противовоздушной обороны западно-балканских государств*, Зарубежное военное обозрение, № 3, 2013.
13. Мирук К., Купреев Д. *Стратегия сервисного обслуживания*, Воздушно-космическая оборона, № 2, 2013, <http://www.vko.ru/koncepcii/strategiya-servisnogo-obsluzhivaniya>.
14. *Объединенная система ПВО НАТО в Европе*, Зарубежное военное обозрение, 4 января 2014, <http://www.zvo.su/VVS/obedinennaya-sistema-pvo-nato-v-evrope.html>.
15. Репин С., Травкин А., Шмигельский В. *Тренажеры ЗРВ: история и перспективы*, Воздушно-космическая оборона, № 1, 2011, <http://www.vko.ru/koncepcii/trenazhery-zrv-istoriya-i-perspektivy>.
16. Сиников А. *Управлять – значит предвидеть*, Воздушно-космическая оборона, № 5, 2012, <http://www.vko.ru/koncepcii/upravlyat-znachit-predvidet>.
17. Травкин А., Бренер Б. *Воздушно-космическая оборона: большие перемены*, Воздушно-космическая оборона, № 1, 2013, <http://www.vko.ru/strategiya/vozdushno-kosmicheskaya-oborona-bolshie-peremeny>.
18. Хюпенен А. *Создать полнокровную систему ВКО*, Воздушно-космическая оборона, №3, 2013, <http://www.vko.ru/strategiya/sozdat-polnokrovnuyu-sistemu-vko>.
19. Чельцов Б. *ВКО России: цель, приоритеты, подходы*, Воздушно-космическая оборона, № 2, 2006, <http://www.vko.ru/strategiya/vko-rossii-cel-prioritety-podhody>.
20. Чельцов Б. *Ответы угрозам будущего*, Воздушно-космическая оборона, № 3, 2007, <http://www.vko.ru/strategiya/otvety-ugrozam-budushchego>.
21. *Что такое Объединенная система ПВО стран Содружества и что входит в её задачи*, Аргументы и факты, 8/04/2015, <http://www.aif.ru/dontknows/actual/1485825>.

DESPRE CATEGORIA „SECURITATEA ECONOMICĂ” ÎN LITERATURA ECONOMICĂ MODERNĂ

*Doriana FORNA*¹
*Bestenigar KARA*²
*Traian COLȚEA*³

ABOUT THE CATEGORY „ECONOMIC SECURITY” IN MODERN ECONOMIC LITERATURE

Economic security is composed of basic social security, defined by access to basic needs infrastructure pertaining to health, education, dwelling, information, and social protection, as well as work-related security. The report delineates seven components of work-related security. While all seven dimensions are important, two are essential for basic security: income security and voice representation security. Basic security means limiting the impact of uncertainties and risks people face daily while providing a social environment in which people can belong to a range of communities, have a fair opportunity to pursue a chosen occupation and develop their capacities via what the ILO calls decent work. Income security denotes adequate, perceived and expected income, either earned or in the form of social security and other benefits. It includes the level of income (absolute and relative to needs), assurance of receipt, and expectation of current and future income, both during working life and in old age or disability retirement. Classic income security protection mechanisms include a minimum wage machinery, wage indexation, comprehensive social security, and progressive taxation.

Keywords: income security, representation security, labor market, employment security, job security, work security, skill reproduction security.

INTRODUCERE

Securitatea este o stare de a fi adăpostit de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol. „Securitate economică” ca o categorie economică recentă a început să fie utilizată în literatura economică autohtonă. Acest lucru se datorează, în primul rând, cu lipsa utilizării similarea acestui concept în teoria economică peste hotare, unde termenul a primit răspândire sub termenul mai comun „securitatea națională”. Securitatea economică este un concept puțin agreat de adepții neoliberalismului economic. Curentul dat servește ca bază ideologică pentru politicile economice implementate în multe țări dezvoltate și pentru recoman-

dările făcute guvernelor din țările subdezvoltate de către instituțiile financiare internaționale. Securitatea economică nu se înscrie în gândirea economică contemporană. Politica națională de securitate este cadrul în care este descris modul cum o țară asigură securitatea statului și a cetățenilor. Secolul XXI se va caracteriza de o globalizare la o scară încă mai extinsă a activităților economice. Intensificarea globalizării piețelor va antrena o serie de beneficii și costuri, de riscuri și avantaje. Înțelegerea acestor consecințe implică o regândire fundamentală a securității economice. Guvernele Moldovei (și altor țări), care vor încerca să asigure o securitate mai înaltă pentru societatea pe care o guvernează, se vor confrunta cu dileme majore.

¹ *Doriana FORNA, doctorand, România.*

² *Bestenigar KARA doctorand, Turcia.*

³ *Traian COLȚEA, manager, România.*

Scopul cercetării constă în estimarea conceptelor și măsurilor de securitate economică în noile condiții ale sec. XXI, când statele se integrează, intră în diferite alianțe economice, politice, militare, odată cu care dispar hotarele economice, iar o parte din funcțiile statului sunt delegate unor structuri supranaționale.

Metodologia cercetării. La cercetarea materialului au fost utilizate metode de analiză, comparație, inducție și deducție.

Cercetare și analiză. Formarea unor spații financiare și valutare unice, dar cu gestionare separată implică riscuri deosebite. Problema implică mai multe dificultăți legate de personalul uman. Astfel, mulți foști colaboratori, antrenați în cercetarea diferitor aspecte vizând problema securității, activează în diferite fonduri, partide sau chiar diferite structuri din alte state, au cetățenia altor state, sunt membri ai organizației teroriste Statul Islamic. Chiar la Eurovision 2015 am fost prezentați de cetățeni străini, avem „stranieri” în fotbal, străini la conducerea țării, avem corupție și droguri, curențe religioase necaracteristice poporului etc. [3, p. 2]. Metodologia determinării esenței categoriei „securitate economică” se deosebește de la țară la țară, de la o gândire la alta. Securitatea economică poate fi privită în raport cu diferite categorii de obiecte ale securității: a producătorilor, a consumatorilor, a proprietarilor, factorilor de producție, a statului. Până la începutul anilor 1990, cercetarea problemei securității naționale, cu atât mai mult a problemelor securității economice, în literatura autohtonă nu a găsit răspândire largă. Politica securității naționale caută să reunească și să coordoneze contribuțiile actorilor în materie de securitate națională în funcție de interesele și amenințările considerate ca cele mai semnificative. Unele state, cum ar fi Marea Britanie, Franța și China, nu au o politică națională de secu-

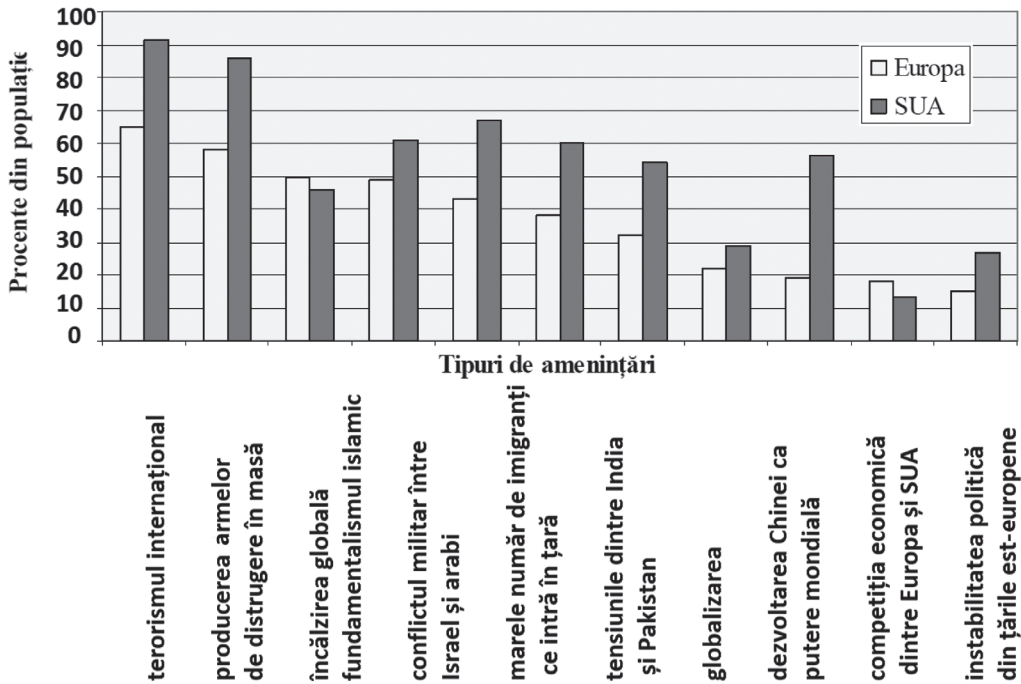
ritate ca document unic și structurat, ci se bazează pe politicile de apărare sau cărțile albe care se concentrează doar pe apărarea națională. Alte state nu dau publicității documentele lor de politică sau nu au politici cuprinzătoare privind securitatea sau apărarea.

Modalități de studiu teoretice pentru asigurarea securității economice în țările CSI au devenit relevante în perioada de transformare sistemică a economiei, când reformele de piață, schimbările în situația economică interdependente au conferit vulnerabilitate și amenințări economice de diferite tipuri. Un efect semnificativ asupra genezei categoriei de „securitate economică” l-au avut unele condiții macroeconomice, abordările formate și dezvoltate la înțelegerea teoretică a problemei. Sistemul de securitate națională de tip democratic reprezintă condiția fundamentală pentru o bună guvernare și garantarea libertății, prosperității individului. Determinarea instituțiilor securității naționale trebuie să lucreze eficient și responsabil, însă, concomitent cu menținerea libertăților civile, este o sarcină ambițioasă și provocatoare. În literatura de specialitate este menționat că obiectul referențial al „reformei sistemului de securitate” poate fi reprezentat de trei provocări: dezvoltarea unui cadru instituțional clar pentru realizarea securității, integrând politicile de dezvoltare cu cele de securitate; managementul tuturor instituțiilor de securitate (de apărare, ordine publică și servicii de *intelligence*); constituirea de către autoritățile civile legitime a agențiilor și instituțiilor de securitate profesionale și responsabile.

Studiul de relevanță și fezabilitate a „securității economice”, în opinia noastră, are o abordare unitară la înțelegerea acestei categorii în cadrul teoriei economice moderne, precum și elaborarea unor măsuri cu privire la utilizarea abordărilor adop-

tate în practică, de exemplu, dezvoltarea de măsuri anticriză. Analiza conținutului strategiilor de securitate ale diferitor state, a impactului realizat de aceste strategii pe plan intern și pe plan extern, precum și a proceselor de implementare ale acestora

permite identificarea unor caracteristici, practici și experiențe care urmează a fi luate în considerare în procesul de elaborare a unui asemenea document complex de importanță strategică.

Cele mai importante tipuri de amenințări în mediul de securitate al sec. XXI

Sursa: datele prestate de sursa [4]

Abordările teoretice de bază ce stau la definirea esenței securității economice, aplicate în teoria economică, astăzi, sunt interpretare și combinate în mai multe grupuri. Autorii primului grup tratează securitatea economică ca securitatea funcțiilor statului, care permite protejarea intereselor sale vitale. În primul grup de cercetători, definiția cea mai cuprinzătoare și completă a securității economice a statului este dată în următoarele lucrări: în cartea unui grup de autori sub redacția V. Prohnițchi [1], A. Iovu [2], V. Morunov [10] etc. Autorii redau esența securității economice ca stare a instituțiilor economice și institutelor puterii, care asigură protecția garantată a

intereselor naționale, orientarea socială a politicii, asigurarea capacității fondurilor circulante chiar și în condiții nefavorabile ale proceselor interne și externe. Unii autori – printre care Immanuel Wallerstein, John Meyer și Albert Bergesen – au evidențiat importanța combinării analizei puterii și bunăstării cu cea a elementelor culturale și de suveranitate ale statului. Laurence Martin subliniază dimensiunea economică: „securitatea este asigurarea bunăstării viitoare”. Școala de la Copenhaga îi are ca reprezentanți pe Barry Buzan, Ole Waever și Jaap de Wilde, care sunt adepți ai lărgirii sferei de definire a securității [9, p. 117].

Securitatea economică reprezintă o stare a economiei naționale, care după volum și structură este suficientă pentru menținerea statutului de stat, independența lui de presiuni politice, militare și economice externe, asigurarea dezvoltării social-economice pe lângă asigurarea sănătății populației, asigurarea nivelului legal de venituri, asigurarea bunăstării majorității populației în corespundere cu standardele țărilor civilizate. Cu regret, putem constata că majoritatea din aceste puncte-cheie nu-și găsesc materializare în societatea noastră (variațiile de pe piața valutară și profitarea doar de un grup restrâns de cetățeni, acțiuni nefaste în spațiul bancar, în domeniul sistemului medical etc.) [5, p. 28].

Securitatea economică se prezintă ca o categorie economică, caracteristică pentru economie, în care se asigură creșterea economică stabilă, satisfacerea optimală a necesităților umane, gestiune rațională, protejarea intereselor economice la nivel național și internațional. Securitatea economică este o componentă a securității naționale, fundamentul ei material. Conform altor autori, securitatea economică este o stare a sistemului economic, prin care ea are posibilitate de a se reproduce în concordanță cu obiectivele trasate, în caracteristici calitative și cantitative. Prin securitate în domeniul economic sau securitate economică se subînțelege un regim de funcționare al societății (de la o familie la omenire), care asigură invulnerabilitatea și independența realizării intereselor sale economice în raport cu posibilele amenințări și consecințe negative [8, p. 64]. În cele din urmă, securitatea economică este o stare a economiei naționale, pentru a asigura necesitățile vitale ale țării în bunuri materiale, indiferent de unele bulversări ale sistemului economic global, crize în țară sau situații de forță majoră internațională, natura sociopolitică, economică sau de mediu [6, p. 148].

Determinativele securitate economică ca și stare economică se prezintă argumentat, deoarece și alți autori recurg la ele; în lucrările sale S. Y. Glaziev, V. S. Zagașvili, V. Panikov, L. I. Abalkin tratează securitatea economică ca o totalitate de condiții și factori care asigură independența economiilor naționale, stabilitatea și fiabilitatea, capacitatea de renovare continuă și autoperfecționare. Adepții securității economice formulează noțiunea de securitate economică ca totalitatea condițiilor ce protejează economia țării de la riscurile interne și externe. A. I. Illarionov formulează securitatea economică ca o îmbinare a condițiilor economice, politice și legislative, care asigură, pe termen lung, producerea de bunuri economice în cantitate suficientă pentru populația autohtonă prin metode eficiente [7, p. 49].

Unii savanți tratează securitatea economică ca o capacitate a economiei de a asigura satisfacerea eficientă a necesităților publice la nivel intern și extern. Printre acești savanți poate fi menționat S. Afonțev, care privește securitatea națională ca stabilitatea economiei naționale față de șocuri exogene și endogene de natură economică și politică și capacitatea ei de a neutraliza sursele potențiale negative și minimizarea pierderilor cauzate de șocuri. În opinia lui B. Raizberg, securitatea economică presupune condițiile formate de stat, ce garantează excluderea cauzării prejudiciilor economiei țării de la factorii interni și externi. Autorul a observat că savanții O. Grunina, A. Macarova, L. Mihailova, A. Mihailova, A. Scaridova definesc categoria securității economice ca bază materială a securității naționale, ce garantează dezvoltarea economică sustenabilă, independența ei.

Analizând determinativele securității economice, se poate evidenția:

1. Securitatea economică este parte componentă indispensabilă a securității

naționale, deoarece atrage interesele naționale, de stat și relațiile internaționale.

2. Securitatea economică este o categorie economică sintetică, incluzând elemente din politologie, drept, deoarece este legată de reglarea relațiilor la diferite nivele (interstatal, transnațional, național, regional) și este strâns legată de independența economică, stabilitate, presing economic, suveranitatea economică etc. În opinia autorilor, aceasta este cea mai precisă definiție a securității economice, deoarece aici securitatea economică se determină ca stare economică care poate fi realizată, estimată, preîntâmpinată în baza informației disponibile (de exemplu, indicatorii economici). Acest determinativ este cel mai optimist și este bazat pe principiile dirijării economiei.

CONCLUZIE

În baza cercetărilor efectuate se poate formula definiția „securității economice” ca o stare anumită a economiei, în care condițiile suveranității economice (interne și externe) și prezenței mediului concurențial dintre actorii relațiilor economice (inclusiv organele guvernamentale și entități economice), asigurându-se o creștere economică stabilă și dezvoltarea durabilă a economiei în ansamblu, iar drept consecință – satisfacerea optimă a consumatorilor, societății și statului, gestionarea rațională a economiei; asigurarea condițiilor de protecție a intereselor economice (naționale și internaționale), protecția împotriva amenințărilor interne și externe, impactului factorilor negativi, asigurarea integrității spațiului economic.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Prohnițchi V. *Securitatea economică a Moldovei: o privire în secolul XXI*. Chișinău: Expert-Grup, 2005. 27 p.
2. Iovu A. *Strategia securității naționale – recomandări pentru procesul de implementare*. Chișinău: IPP, 2011. 25 p.
3. <http://www.prime.md/rom/news/social/item15870/>.
4. Sarcinschi A. *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*. București: ARC, 2012. 36 p.
5. Богданов И. Я. *Экономическая безопасность России*. Москва: ИСПИ РАН, 2011. 312 с.
6. Градов А. П. *Национальная экономика. 2-е изд.* Санкт-Петербург: Питер, 2009. 240 с.
7. Райзберг Б. А. *Современный экономический словарь*. Москва: ИНФРА-М, 2006. 388 с.
8. Цыпин И. С. *Мировая экономика: учебник*. Москва: Проспект, 2006. 248 с.
9. *Экономическая безопасность: учебник для вузов (под редакцией Грунин А. О.)*. Москва: Дрофа, 2010. 270 с.
10. Морунов В. В. *О категории «экономическая безопасность» в современной экономической литературе. В: Влияние инновационных процессов на совершенствование структуры общественного воспроизводства. Сборник научных трудов II Всероссийской научно-практической конференции*. Ульяновск: УлГТУ, 2013, с. 96-107.

EFICIENȚA DIPLOMAȚIEI ECONOMICE ÎN PROMOVAREA INTERESELEOR ÎN CADRUL SECURITĂȚII ECONOMICE

Aliona DANILIUC¹
Alexandru GRIBINCEA²

THE EFFECTIVENESS OF ECONOMIC DIPLOMACY IN PROMOTING INTERESTS WITHIN ECONOMIC SECURITY

Economic diplomacy is a multi-hued activity, easy to describe in broad brushstrokes, but harder to pin down with precision. From the perspective of members of diplomatic and commercial or trade services, and those that are the „customers” or users of these services, economic diplomacy is a plural set of practices, all aimed at advancing the country's external economic interests. It is different from commercial diplomacy. This article is devoted to the analysis of modern economic diplomacy of China. Notes that one of the most important components of this diplomatic strategy is economic diplomacy since the economic power of China and growing economic dependence on the PRC of not only emerging but also some developed countries facilitates wide use by China of economic leverages for resolution of external political objectives.

Keywords: economic diplomacy, economic policy, economic development, international economic relation.

INTRODUCERE

Diplomația economică este o formă de activitate care utilizează întregul spectru de instrumente economice ale statului pentru a realiza interesul său național. Procesul de globalizare a fost inițial unul de natură economică, însă a ajuns să afecteze treptat sfera politicului, cea a securității, a culturii, a relațiilor sociale și, nu în cele din urmă, cea a diplomației. În sensul său cel mai larg, globalizarea poate fi considerată drept un proces prin care fenomenele locale sau regionale capătă valențe globale. Inițial, globalizarea economică a presupus extinderea pieței și a economiei naționale la nivel mai întâi regional și ulterior mondial, pe baza unei crescânde interdependențe dintre actorii economici publici și privați și a extinderii principiilor liberei concurențe și liberei inițiative. Toto-

dată, alți factori care au declanșat și ulterior au consolidat globalizarea sunt conștientizarea dezavantajelor economiilor închise, autarhice și dispariția considerentelor ideologice în conducerea relațiilor economice între state.

Actualitatea subiectului se datorează faptului că țările emergente (China, BRICS, Coreea de Sud etc.) sunt unele dintre cele mai rapide țări în ceea ce privește creșterea economică în lume care implică, în mod inevitabil, o schimbare în rolul său privind relațiile internaționale. Ratele ridicate de creștere economică și implicare activă în sistemul economic mondial au determinat procesul de transformare a Chinei și altor țări, dintr-un lider regional în unele dintre cele mai importante puteri ale lumii. Schimbarea statutului Chinei pe arena internațională a atras mult atenția cercetătorilor, interesați de studierea evoluției, a

¹ Aliona DANILIUC, doctor în științe, cercetător științific superior, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

² Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

strategiei, cât și a politicii externe a Chinei, dinamica relațiilor sale economice externe și impactul lor asupra dezvoltării relațiilor cu alte țări.

La rezolvarea acestor probleme, China modernă tot mai des recurge la metodele diplomației economice, deoarece potențialul economic al Chinei și dependența crescândă de Republica Populară Chineză nu doar a țărilor în curs de dezvoltare, dar și a unor țări dezvoltate, utilizează pe larg mecanismele economice pentru rezolvarea problemelor economice externe. În acest context, analiza esenței și particularităților diplomației economice a Chinei moderne este actuală și prezintă interes.

Diplomația economică, conform dicționarului economic, se determină ca un domeniu specific al activității diplomatice contemporane, legată de utilizarea problemelor economice ca obiect și subiect al luptei și colaborării în relațiile internaționale. Diplomația economică, ca și diplomația la general, este o parte componentă a politicii externe, activității externe a statului; anume politica externă determină scopul și sarcinile diplomației economice, reprezentând o totalitate de măsuri, mijloace și metode utilizate pentru realizarea politicii externe [7]. Trebuie de remarcat că această noțiune în diferite cercetări nu este larg răspândită. În multe dicționare doar se amintește că există noțiuni adiacente, de exemplu „diplomația dolarului”, „diplomația textilă” etc. Chiar și în Dicționarul diplomatic, noțiunea de diplomație economică nu există, cu toate că se prezintă mulți termeni, fapte, date, legate de ea.

Prin diplomație economică, actualmente, în literatura de specialitate se subînțelege acea latură a activității diplomatice care este orientată spre raționalizarea obiectivelor economice și intereselor țării. Această noțiune a început a fi utilizată pe larg relativ recent, cu toate că ar fi greșit de consi-

derat că doar în prezent acest termen este actual, reprezintă interesele țării și a fost inclus în activitatea diplomatică. Anume comerțul a fost motivul stabilirii relațiilor interstatale și a acordurilor. Din aceste motive, putem considera că diplomația economică nu este aportul doar al globalizării societății moderne. Politica și economia de-a lungul întregii istorii a dezvoltării relațiilor internaționale aveau influență reciprocă una asupra alteia.

Concomitent, în condițiile actuale ale globalizării mondiale, caracterizată prin interacțiunea economică a statelor unora asupra altora, diplomația economică, ca niciodată, devine un element important în relațiile internaționale. Ea este ca un indicator prin intermediul căruia se determină nivelul de interacțiune dintre țări. Economia, actualmente, se reliefează pe primul loc în relațiile diplomației, deoarece hotarele dintre acțiunile tradiționale politice și economice devin tot mai fine, iar diplomația economică tot mai mult penetrează domeniile de aplicare a diplomației clasice. Diplomația economică are menirea de a rezolva următoarele sarcini: a asigura conducerea țării cu informație actuală vizând situația economică din țările partenere, despre politica economică externă, organizații internaționale, pozițiile economice, strategiile și interesele subiecților relațiilor internaționale, dinamica ordinii economice internaționale; a realiza în practică sarcinile economice externe și strategiile de dezvoltare economică a țării; a identifica pragmatic pe piața internațională condiții prielnice pentru dezvoltarea economică a țării sale în context global; a influența prin canale și instrumente diplomatice asupra formării bazei normative a relațiilor economice internaționale în interesul țării; a susține și proteja businessul autohton peste hotare; a atrage investitorii în economia națională, a atrage (pe măsura necesității)

resursele financiar-credite internaționale pentru nevoile dezvoltării economice a țării [10, p. 137].

În așa mod, diplomația economică, în politica externă, a fost prezentă continuu prin aplicarea sa, fiind un mecanism eficient de atingere a legăturilor economice fructuoase la nivel bi- și multilateral, dar și un instrument-cheie pentru dezvoltarea colaborării eficiente dintre țări, teritorii și regiuni, la nivel mondial. Actualmente, în lume se pot evidenția câteva procese care au o importanță semnificativă asupra economiilor naționale. În primul rând, acest fapt se referă la globalizare și procesele aferente. Dacă subînțelegem prin globalizare procesul de formare a sistemului economiei mondiale în baza economiilor naționale, prin integrarea economiilor naționale în spațiul economic mondial, globalizarea se poate considera ca o prelungire logică a altui proces – internaționalizarea economiilor naționale. Esența internaționalizării constă în cooperarea tehnico-științifică și industrială, divizarea internațională a muncii, întreteserea economiilor naționale între ele prin legături tot mai strânse. Aceste legături devin tot mai consolidate în lume din a doua jumătate a sec. al XX-lea, jucând și astăzi un rol semnificativ în sistemul relațiilor internaționale. Particularitățile ordinii mondiale contemporane constau în faptul că hotarele naționale trec pe planul secund sub influența unei forțe puternice – avantajul economic. Fiind un atribut al suveranității statale, hotarele naționale, din punct de vedere al dezvoltării economice contemporane, nu sunt privite ca obstacole (bariere) în calea cooperării economice transnaționale și competitivității internaționale.

Prima consecință a proceselor de globalizare și internaționalizare este schimbarea structurii economiei mondiale contemporane, în care se pot evidenția clar

două blocuri mari: pe de o parte avangarda economică, iar pe de alta toate celelalte țări. Avangardei atribuim circa 30 de țări, care au izbutit să construiască o economie postindustrială cu tehnologii de vârf și mijloace tehnice moderne. Ele sunt un nucleu de formare sistemică al economiei mondiale și motorul globalizării, stabilesc tonalitatea standardelor tehnologice, social-economice, organizațional-managerială, în baza cărora se formează ordinea economică mondială, condițiile generale și regulile de joc.

În categoria țărilor din avangardă se includ economiile dezvoltate. În structura economiei mondiale ele formează „Triada”: trei centre de atracție: europene, panamericane și Asia – Pacific [10, p. 132]. În sec. XXI, în regiunea Asia – Pacific, din ce în ce mai mult se întărește poziția Chinei, care a întreprins un salt puternic și în mod semnificativ și-a fortificat pozițiile, nu numai în regiunea Asia – Pacific, dar și în întreaga lume [5]. Pentru o perioadă lungă de timp, politicile tehnologice și economice ale Chinei au fost efectuate într-un cadru strategic de „recuperare a decalajului”. Această paradigmă constă în recunoașterea faptului că „pentru a se apropia de avangarda economică se poate doar prin a crea instituții și mecanisme economice similare”, adică realizarea unei căi de împrumut. În acest fel, China, fără îndoială, a reușit. Punerea în aplicare a politicii de „reformă” și „a ușilor deschise” a permis dezvoltarea economică puternică a țării: în 2009 China a devenit cel mai mare exportator din lume, iar în 2010, depășind Japonia, s-a plasat pe locul doi în lume privind PIB (5, 88 trilioane USD) [1]. În ritm accelerat crește producția high-tech: în 2011–2014 ponderea produselor inteligente în totalul exporturilor Chinei a crescut de la 17,5 la 29% [5, p. 69]. Dar, după cum arată experiența altor țări a căror economie s-a dezvoltat după

un scenariu similar, tehnologiile împrumutate (preluate) nu pot asigura pe un termen nelimitat creșterea stabilă a competitivității țării și, chiar mai mult, pentru a contribui la transformarea acesteia într-o putere economică mondială. Este dificil să ții pasul cu țările-lideri atunci când timpul și costul achizițiilor de inovații cresc (din cauza sofisticării mecanismelor), iar durata lor de eficacitate scade (din cauza ritmului de creștere a progresului tehnologic) [2].

Din aceste motive, conducerea chineză a înaintat o sarcină nouă – de a ieși la un nou nivel de dezvoltare științifică și tehnologică cu eforturi proprii. În 2006, la Conferința națională cu privire la știință și tehnologie au fost lansate planurile țării în domeniul științei și tehnologiei până în 2020, în care se stabilește reducerea dependenței de importul de tehnologie până la 30% (SUA și Japonia – 10%); creșterea cheltuielilor pentru C&D – de la 1.4 până la 2.5% din PIB; cercetarea și dezvoltarea; extinderea utilizării progresului tehnico-științific și de dezvoltare economică de până la 60% și mai mult; includerea printre primele cinci țări după numărul de brevete și citări ale publicațiilor științifice ce aparțin savanților chinezi [8, p. 3]. Realizarea acestor planuri ambițioase este posibilă doar în cazul tranziției Chinei de la strategia de „catching up” la strategia de „dezvoltare avansată”, adică a rezolva problema unui salt tehnologic. Paradigma dezvoltării avansate, după cum arată unele cercetări, necesită o înțelegere clară a situației actuale și tendințelor din economia mondială, problemele reale și potențiale, punctele forte și slabe ale economiei naționale într-un context global [4, p. 78].

O sarcină-cheie în contextul organizării unei dezvoltări avansate constă în reforma activității economice externe, crearea și punerea în aplicare a conceptului strategic de guvernanta în relațiile economice externe. Stabilirea conducerii de către stat a relațiilor economice externe în aceste condiții devine o parte integrantă a politicii externe, deoarece politica externă este menită a apăra interesele naționale în relațiile internaționale. În condiții moderne, politica externă a statului, care tinde să dezvolte o strategie de devansare, trebuie să decidă, în primul rând, sarcinile economice externe – în aceasta este garanția securității și dezvoltării durabile a statului în lumea contemporană (vezi tab. 1). O expresie concretă a acestei „abordări economice” a politicii externe se atribuie institutului diplomației economice ca un răspuns la provocările timpului, ce reliefează dezvoltarea rapidă a diplomației economice chineze. După creșterea puterii și gradului de implicare a economiei naționale în relații economice globale și regionale, diplomația economică a avansat la o poziție de lider în instrumentele de politică externă a Chinei. O caracteristică specifică în etapa actuală este gradul extins de cuprindere.

China de astăzi este un participant activ pe piața mondială, consolidând treptat pozițiile sale, inclusiv prin mijloace de diplomație economică. Una din problemele rezolvate cu succes de diplomația economică modernă chineză constă în căutarea accesului la resurse intelectuale mondiale. În primul rând, vorbim despre transferul de tehnologie, printre care cele mai interesante sunt tehnologiile în domeniul energiei și mediului.

Tabelul 1. Comerțul cu mărfuri UE, anul 2014, milioane USD

Țara	Importuri	Exporturi	Total
UE28	1798.3	1683.1	3481.4
Statele Unite	1817.8	1203.1	3020.9
China	1415.3	1594.6	3009.9
Japonia	689.5	621.6	1311.1
Coreea de Sud	404.4	426.4	830.8
Canada	369.6	354	723.6
Rusia	261.1	411.9	673.0
India	381.1	229	610.1
Mexic	296.1	288.6	584.7
Arabia Saudită	121.1	302.3	423.4
Australia	203.1	199.8	402.9
Brazilia	181.6	188.8	370.4
Turcia	184.1	118.7	302.8

Sursa: elaborată de autori în baza datelor statistice ale FMI

În perioada anilor 1984–2007, China a încheiat circa 10 mii contracte vizând achiziții de tehnologii de vârf în sumă de 25,42 miliarde USD. Principala sursă de obținere a tehnologiilor de vârf sunt țările UE și Japonia. Printre țările europene locul de frunte îl ocupă Germania, Franța și Marea Britanie. Conform datelor, China a procurat în ultimii ani din UE circa 27 mii tehnologii de vârf pentru o sumă totală de 111,1 miliarde USD, ce constituie 40% din importul total de tehnologii avansate [6, p. 18].

Italia și China au semnat contracte pentru circa 8 miliarde euro (10 miliarde USD) în unele sectoare ale industriei, energeticii, construcției de mașini, ce a întărit legăturile comerciale dintre China și cea de-a treia economie din zona euro.

Conform datelor *Financial Times*, Federația Internațională a Robotehnicii a publicat statistica detaliată a volumului de comerț al roboților internaționali în lume în 2013. China a cumpărat 36 560 roboți industriali, Japonia – 26 015, SUA – 23 679. Ponderea cea mai mare a cererii – până la 60% revine cumpărăturilor din partea corporațiilor transnaționale de automobile, care-și sporesc potențialul industrial în

China. Actualmente, China rămâne lider mondial după ritmul de creștere al achizițiilor de roboți industriali. În perioada anilor 2008–2013, procurarea de roboți de către China a crescut anual în medie cu 36%.

Unul din succesele diplomației economice chineze a fost aderarea la OMC la 11 decembrie 2001. Aderarea la OMC a semnat pentru China finalizarea tratativelor dificile, de 15 ani. Cu toate acestea, China s-a integrat în reglementările mondiale privind comerțul. Cercetătorii chinezi atribuie succesul diplomației economice restabilirii în anul 1980 a statutului de membru al FMI și Băncii Mondiale, aderării în 1986 la Banca Asiatică de Dezvoltare, aderării la Cooperarea Economică Asia – Pacific (APEC). Organizația de Cooperare Economică Asia – Pacific (APEC) a fost fondată în noiembrie 1989. Deja în iulie 1990, la ședința ministerială APEC din Singapore a fost luată decizia privind aderarea Chinei în baza principiului „Chinei unice”. După aderarea la APEC, China a început a juca în rol semnificativ în stabilirea relațiilor diplomatice și de cooperare cu alți subiecți economici din regiune. Participând la colaborarea în cadrul APEC, China a contribuit

Tabelul 2. *Investițiile străine directe ale UE*

Domeniu, țara	Credit (%)	Debit (%)
Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS)	16.7	14.0
Alte țări din Europa (care nu fac parte din UE sau din AELS)	8.9	9.5
Africa de Nord	2.3	3.8
Africa Centrală și de Sud	4.8	3.8
America de Nord	26.4	31.4
America Centrală	4.0	5.9
America de Sud	4.2	2.8
Țările din Golful Arabiei	4.2	2.6
Alte țări asiatice	19.5	17.8
Oceania (inclusiv Australia) și regiunile polare de sud	3.1	2.0

Sursa: elaborată de autori în baza datelor statistice ale FMI

la dezvoltarea economică a regiunii și economiei mondiale. În calitate de membru APEC, China participă activ la toate ședințele, acordând atenție colaborării pe diferite direcții în cadrul APEC, contribuind la formularea diferitor propuneri și inițiative, fortificând relațiile cu țările membre APEC și în zona Asia – Pacific [9, p. 10]. Toate acestea și alte fapte arată succesul incontestabil de gestionare a politicii economice a Chinei și, prin urmare, denotă succesul diplomației economice a Chinei. De asemenea, prezintă interes relația dintre formele economice și de alte tipuri de diplomație în politica externă a Republicii Populare Chineze [1]. Printre exemplele ce asigură prin mijloace economice diplomația poate servi situația cu Taiwan.

CONCLUZII

În ultimii ani, diplomația economică a Chinei a dezvăluit mai multe schimbări noi – încurajarea comerțului liber, schimbarea modului de aplicare a diplomației economice. În baza acestor cercetări, autorii au ajuns la următoarele concluzii:

1. Realizările satisfăcătoare în domeniul diplomației economice în China au fost atinse ca urmare a dezvoltării dinamice a

economiei, consolidării continue a puterii economice și puterii naționale.

2. Diplomația economică chineză necesită o adaptare la situația internațională, în special la schimbările din mediul economic internațional.

3. Creșterea protecționismului necesită o reglementare strategică a diplomației economice a Chinei – prin dezvoltarea diplomației economice a promova zona de comerț liber.

4. Consolidarea cooperării în economie și comerț cu țările în curs de dezvoltare se efectuează prin cooperare comercială, cooperarea în investiții și valorificarea obiectelor cu materii prime din țările subdezvoltate.

Creșterea rapidă a rolului și consolidarea poziției Chinei în lume mărturisește despre eficiența și succesul diplomației sale economice, precum și diplomației în general, care contribuie la formarea unei imagini pozitive în comunitate. Autorii au ajuns la concluzia că diplomația chineză devine tot mai pronunțată în domeniul economic. De asemenea, este evident că, odată cu dezvoltarea în continuare a Chinei și a diplomației sale economice, experiența acestei țări va juca un rol tot mai important în practica diplomatică globală și, pe viitor, cunoașterea ei se va face tot mai actuală.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *China ist zweitgroesste Volkswirtschaft*. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Berlin: ARSC, 2011, p. 34-45.
2. Duca Gh. *Contribuții la societatea bazată pe cunoaștere*. Chișinău: Știința, 2007. 180 p.
3. Gribincea A., Sava E. *Relațiile economice dintre polii economici: noțiuni, concepte, experiență*. Chișinău: USM, 2009. 126 p.
4. Gribincea A., Tabacaru L. *The development of trade between China and European Economic space*. În: *Economie și sociologie*, nr.1. Chișinău: IEFS, 2012, p.75-85.
5. Daniliuc A. *Politici paternaliste ale țărilor emergente în relațiile economice internaționale*. Chișinău: IRIM, 2013. 210 p. ISBN 978-9975-56-112-9.
6. Zhang Zh. *Strengthen Cooperation, Enhance Mutual Trust, Cooperate for Mutual Benefit and Development*. In: *Foreign Affairs Journal*. Special Issue. [https:// www. foreignaffairs.com/](https://www.foreignaffairs.com/)
7. *Краткий внешнеэкономический словарь-справочник*. Москва: Экономика, 1996. 390 с.
8. Семенова Е. А. *Китай: поиск доступа к мировым интеллектуальным ресурсам*. В: *Аналитические обзоры*, №3 (30). Москва: РИСИ, 2011, с. 3-8.
9. Чжоу Ю. *Экономическая дипломатия*. Пекин: *Pekin Daily Times*, 2004. 168 с.
10. *Экономическая дипломатия в условиях глобализации* (под ред. Л. М. Капицы). Москва: Телер, 2010. 288 с.

RELEVANȚA PROBLEMEI VULNERABILITĂȚII ECONOMICE ÎN SECURITATEA ECONOMICĂ CONTEMPORANĂ

Mircea DIAVOR¹

THE RELEVANCE OF THE ISSUE OF ECONOMIC VULNERABILITY IN CONTEMPORARY ECONOMIC SECURITY

The term vulnerability is not a new concept in the economy, but recent international scientific circles, has become increasingly high economic vulnerability of the developing countries and small island developing, especially in the context of global economic crisis. In this article we will define the term vulnerability, we discuss how we define relevance of its occurrence and economic vulnerability to economic security issue today.

Keywords: vulnerability, crisis, security, economic security, Republic of Moldova.

INTRODUCERE

În condițiile actuale de accelerare a globalizării și a interdependențelor economice dintre state, comerțul exterior al oricărui stat devine pilon de bază al dezvoltării sale economice.

Republica Moldova este un stat aflat în curs de dezvoltare și, ca majoritatea statelor aflate în această etapă a dezvoltării sale economice, suferă de anumite vulnerabilități în comerțul exterior, dar și de un număr mare de dezavantaje sau handicapuri asociate cu mărimea mică a statului, precum și puterea mică de negocieri și de influență dat fiind locul său în noua ordine mondială.

Analiza critică și viziunea proprie în domeniul problemei cercetate

Cuvântul vulnerabilitate este des folosit de către manageri de companii și politicieni, când se referă la lucruri care nu pot fi exact calculate, iar o analiza substanțială nu a fost efectuată. De asemenea, este folosit în teoria securității atunci când este dificil de făcut o paralelă între securitatea militară și securitatea umană sau este dificil de definit și cuantificat o anumită situație ce

poate apărea. Astfel, mulți au impresia că vulnerabilitatea este doar o metaforă folosită fie atunci când oratorul dorește să facă un apel emoțional, fie atunci când nu este necesar sau nu poate fi descris și cuantificat evenimentul. Aceasta este o impresie greșită, iar în ultimele două decenii vulnerabilitatea a devenit unul dintre subiectele preferate ale cercetătorilor și o problemă de care s-a arătat interesată Organizația Națiunilor Unite, în cadrul căreia a fost creat un indice de vulnerabilitate, numit „pentru identificarea statelor subdezvoltate de către Națiunile Unite (Comisia pentru politica de dezvoltare, un organism consultativ al Consiliului Economic și Social al Națiunilor Unite)” [1].

Printre motivele care au determinat necesitatea studierii vulnerabilități putem menționa următoarele:

- nesustenabilitatea creșterii economice a Africii
- creșterea populației
- intensificarea procesului de urbanizare
- criza țărilor asiatice din anii 1990
- creșterea sărăciei
- schimbările climaterice

¹ Mircea DIAVOR, doctorand, Academia de Studii Economice din Moldova.

- criza mondială
- creșterea dezastrelor naturale
- prețurile la nivel internațional
- degradarea mediului etc.

Pentru prima dată problema vulnerabilității de care suferă grupul statelor insulare mici în curs de dezvoltare a fost pusă în 1972 în cadrul UNCTAD III. Problemele principale care au fost discutate sunt dezavantajele naturale asociate cu insularitatea și depărtarea de destinațiile principale de export. Însă vulnerabilitatea are un caracter multidisciplinar și poate fi cercetată în cadrul următoarelor domenii [2]:

- agricultură
- schimbări climaterice
- studii ale dezvoltării și ale sărăciei
- dezastre naturale
- analiza și gestionarea riscurilor
- geografia economică
- probleme de inginerie
- finanțe
- tehnologii informaționale
- teorie militară
- teorie politică
- sănătatea publică
- studii de securitate
- studii sociologice
- studierea dezastrelor.

După cum a fost menționat mai sus, vulnerabilitatea are un caracter multidisciplinar și, din acest motiv, este imposibil de a veni cu o singură definiție universală pentru termenul de vulnerabilitate. Unul dintre scopurile principale a „Millennium Development” este eradicarea sărăciei. În urma efectuării unor cercetări privind cauzele apariției sărăciei la nivel de gospodărie, s-a ajuns la concluzia că vulnerabilitatea la nivel micro rezultă, în mare parte, din cauza vulnerabilităților la nivel macro [3]. În continuare vom analiza definițiile propuse de cercetătorii din domeniu.

Constatăm că există peste 30 de definiții ale conceptului de vulnerabilitate (conform

raportului „The Vulnerability Network and Observatory”). Autorul propune spre analiză cele mai reușite și relevante în contextul temei cercetate.

În cadrul „Strategiei Internaționale pentru Reducerea Dezastrelor (ISDR 2002: 24, 342)”, vulnerabilitatea a fost definită ca „un set de condiții și procese care rezultă din factori de natură fizică, socială, economică și de mediu, care cresc susceptibilitatea unei comunități la impactul pericolelor”. Aceste condiții sunt formate „în continuu de către atitudinea, comportamentul, cultura, influențele socioeconomice și politice ale persoanelor fizice, familiilor, comunității și țării” [2].

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare definește vulnerabilitatea ca „o condiție umană sau proces care rezultă din factori de natură fizică, socială, economică sau ai mediului, care determină șansele sau scala prejudiciului în urma impactului unui „hazard” [4].

După cum vedem, vulnerabilitatea cuprinde un număr mare de definiții și direcții de cercetare care trebuie să răspundă la întrebările: vulnerabilitatea cui? vulnerabilitate față de ce? în ce mod poate fi măsurată vulnerabilitatea? etc. Caracterul multidisciplinar este de asemenea evident. Din aceste motive, nu este posibil de propus o definiție unică pentru vulnerabilitate.

Vulnerabilitatea în cadrul securității economice

Între termenii vulnerabilitate și securitate întotdeauna a existat o legătură, unii autori fiind de părere că vulnerabilitatea și securitatea reprezintă concepte opuse, alții fiind de părere că vulnerabilitatea și securitatea reprezintă partea opusă a aceleiași monede. În continuare vom analiza opiniile specialiștilor din domeniu și vom prezenta importanța studierii vulnerabilității în contextul securității economice.

Este important aici să menționăm că securitatea și vulnerabilitatea economică diferă de securitatea tradițională. Vulnerabilitatea în cazul securității clasice este definită de către Departamentul de Apărare al Statelor Unite a Americii în trei variante:

- Susceptibilitatea unei națiuni sau forțe militare la oricare acțiuni efectuate prin orice metode din cauza cărora potențialul său de război sau eficacitatea în luptă pot fi reduse sau dorința de a lupta poate fi diminuată.

- Caracteristicile unui sistem care cauzează o diminuare permanentă a capacității de a îndeplini misiunea, ca rezultat al unor anumite afecte într-un mediu ostil.

- În sistemul informațional, o slăbiciune în informația sistemului de securitate, care poate fi de design, procedură, implementare sau control intern, care ar putea fi exploatată pentru a obține acces neautorizat la informație sau sistemul informațional [5].

Blaikie, Cannon, Davis, Wisner (1994) susțin următoarele: „... prin „vulnerabilitate” ne referim la caracteristicile unei persoane sau unui grup în ceea ce privește capacitatea lor de a anticipa, a face față, a rezista și de a evita impactul unui „hazard”. Aceasta implică o combinație de factori care determină gradul în care viața cuiva și traiul este pus în pericol de un eveniment discret și identificabil în natură sau în societate. Noi folosim termenul pentru a desemna pe cei care sunt mai vulnerabili. Atunci când este utilizat în acest sens, opusul implicit al termenului vulnerabil este uneori indicat prin utilizarea termenului siguranță. Definiția noastră de vulnerabilitate are o dimensiune de timp inclusă în ea. Deoarece ea reprezintă deteriorarea de trai și bunurile care sunt în discuție, grupurile mai vulnerabile sunt cele care mai greu vor menține familiile lor în urma dezastrelor. Atenția noastră asupra persoanelor vulnerabile duce la considerarea evenimentelor

naturale ca determinanți de dezastre. În mod normal, vulnerabilitatea este strâns corelată cu poziția socioeconomică a persoanelor” [2].

Savantul Brauch în sursa [2] a definit patru elemente de securitate:

- amenințări
- provocări
- riscuri
- vulnerabilitate.

Savantul Dercon în sursa [2] a considerat că vulnerabilitatea poate avea două semnificații:

- nesiguranța privind viitorul unui obiect (biologic, tehnic sau social), fiind asociată cu un pericol, dezastru, hazard, reziliență, risc, stres, amenințare etc.;
- grupurile vulnerabile (orfani, văduvi, bătrâni, slab remunerați).

Printre primele definiții propuse a fost cea a savantului Chambers (1989), în care acesta consideră vulnerabilitatea ca termen opus celui de securitate. Chambers a descris vulnerabilitatea ca expunerea la stres și situații neprevăzute și neputința sau dificultatea de a face față sau a rezista acestora. Astfel, definiția sa presupune două aspecte [2]:

- aspectul extern: riscuri, șocuri și stresul la care un individ sau o gospodărie sunt supuși;
- aspectul intern: neputința de a se proteja.

Conform lui Chambers, termenul „sărac” poate fi folosit ca sinonim pentru „vulnerabil”, dar termenul de „sărăcie” nu este un sinonim pentru „vulnerabilitate”.

Definiția cu cele două aspecte a lui Chambers a fost completată de Bohle (2001) și Villagrán de León (2006). Aspectul extern al vulnerabilității este definit ca expunerea la șocuri, fiind influențat de următorii factori [2]:

- perspective ecologice, care vizează populația dinamică și capacitățile de gestionare a mediului;

- teoria privilegiului („Entitlement theory”) care se referă la incapacitatea oamenilor de a obține sau de a gestiona activele prin mijloace economice legale;

- abordări ce țin de economia politică, care fac legătura dintre vulnerabilitate și expunerea unor grupuri sociale la inegalități și la controlul bunurilor de către clasele superioare, care duc la conflicte, inclusiv conflicte între guvern și unele grupuri de oameni [2].

Aspectul intern este definit ca rezistența la șocuri și este influențat de următorii factori:

- abordări teoretice de acțiune, care acoperă mijloacele și căile folosite de oameni pentru a acționa, fie prin voința liberă sau ca rezultat al societății, guvernării sau constrângerilor economice;

- modele de acces la bunuri, care permit oamenilor să diminueze vulnerabilitatea lor prin acces la activele de natură diferită;

- teoria crizei și conflictului, care se axează pe controlul resurselor și activelor, capacitatea de a gestiona situații de criză, precum și soluționarea conflictelor [2].

Studiile care fac o legătură directă între vulnerabilitatea economică și securitatea economică sunt:

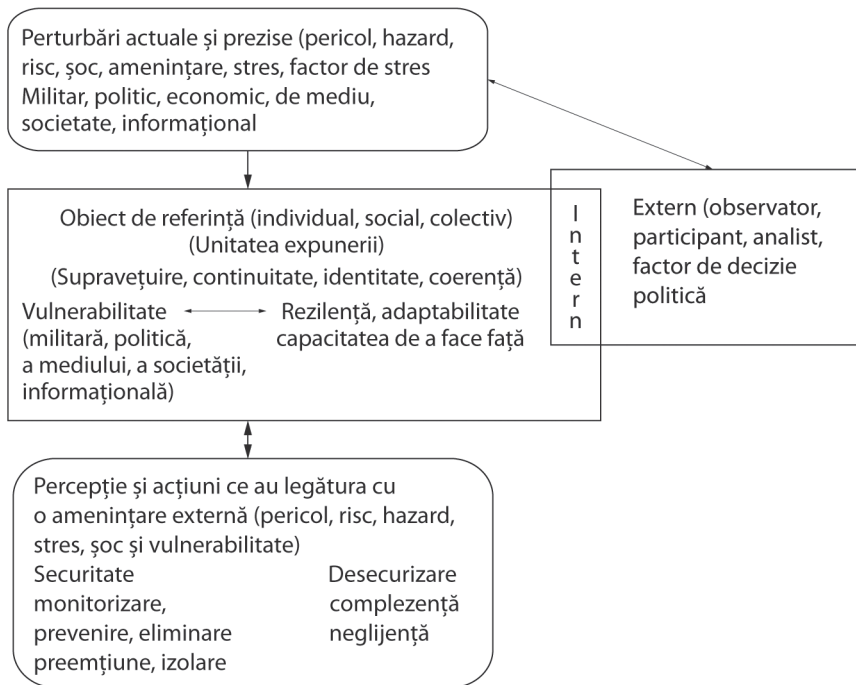
- vulnerabilitate și securitate în securitatea tradițională;

- vulnerabilitate în toate sectoarele, în studierea securității într-un concept larg;

- vulnerabilitatea mediului (ecologică) și de securitate a mediului (ecologică);

- vulnerabilitatea și securitatea umană (inclusiv alimente) [2].

În continuare, autorul prezintă legătura dintre vulnerabilitate, securitate și securizare. În viziunea noastră, pentru a putea securiza un obiect este necesar de identificat sursele de vulnerabilitate a acestuia, de unde și legătura dintre securizare și vulnerabilitate.

Cadrul sistemic de securitate, vulnerabilitate și securizare

Sursa: [2]

În urma cercetărilor efectuate s-a ajuns la conștientizarea necesității elaborării unui indice de vulnerabilitate, cu ajutorul căruia ar putea fi comparate datele obținute în diferite state. Această idee a apărut în urma discuțiilor ce au avut loc la nivel internațional privind problemele și dezavantajele cu care se confruntă statele insulare mici în curs de dezvoltare. Indicele de vulnerabilitate economică poate fi folosit pentru identificarea țărilor în curs de dezvoltare și a statelor insulare mici în curs de dezvoltare, elaborarea unor politici, precum și elaborarea sau ajustarea metodelor de acordare a ajutoarelor necesare. De asemenea, vulnerabilitatea poate fi cercetată ca vulnerabilitate economică, politică și a mediului.

Considerăm că vulnerabilitatea economică poate fi cercetată pentru următoarele tipuri de state: statele în tranziție, statele emergente, statele în curs de dezvoltare, statele subdezvoltate și statele mici insulare în curs de dezvoltare. La momentul dat, indicele de vulnerabilitate este folosit „pentru identificarea statelor subdezvoltate de către Națiunile Unite (Comisia pentru politica de dezvoltare, un organism consultativ al Consiliului Economic și Social al Națiunilor Unite)” [1].

Republica Moldova, conform raportului „Country classification” din 2014 al Organizației Națiunilor Unite, se regăsește în lista statelor aflate în tranziție, însă, după cum se menționează în raport, „mai multe țări (în special economiile în tranziție) au caracteristici care le-ar putea plasa în mai multe categorii” [6]. În același raport, Republica Moldova se află și în lista „Landlocked developing countries” (țările în curs de dezvoltare fără ieșire la mare sau prescurtat LLDC) [6]. Lipsa accesului teritorial la mare, depărtarea și izolarea

de piețele mondiale și costurile ridicate de tranzit continuă să impună constrângeri grave asupra dezvoltării socioeconomice generale a țărilor în curs de dezvoltare, fără ieșire la mare.

Comerțul acestor țări depinde inevitabil de tranzitul prin alte țări. Punctele de trecere a frontierei și costurile suplimentare pentru parcurgerea distanțelor lungi duc la creșterea substanțială a cheltuielilor totale pentru serviciile de transport. Performanța economică a țărilor în curs de dezvoltare fără ieșire la mare reflectă impactul direct și indirect al situației geografice asupra variabilelor economice cheie.

Țările în curs de dezvoltare fără ieșire la mare sunt, în general, printre cele mai sărace dintre țările în curs de dezvoltare, cu cele mai slabe rate de creștere și sunt, de obicei, dependente în mare măsură de un număr foarte limitat de mărfuri pentru obținerea veniturilor din exporturi. Mai mult decât atât, din 31 de țări în curs de dezvoltare fără ieșire la mare 16 sunt clasificate ca subdezvoltate. Șeful misiunii FMI în Moldova, Graeme Justice, în anul 2007 a declarat: „Noi nu mai privim Moldova ca pe o țară cu venituri joase și care depinde de remitențe, ci ca pe un stat aflat în curs de dezvoltare, în etapa timpurie de tranziție” [7].

Astfel, în urma analizei efectuate putem formula următoarele **concluzii**:

- Vulnerabilitatea economică reprezintă o temă de cercetare foarte actuală.
- Vulnerabilitatea are un caracter multidisciplinar.
- Este aproape imposibil de formulat o definiție unică, atotcuprinzătoare pentru ceea ce reprezintă vulnerabilitatea.
- Studiarea vulnerabilității și securității economice este necesară pentru teoria și practica contemporană.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Enciclopedia Liberă. Indicele de vulnerabilitate economică*. [http:// www. en.wikipedia. org/ wiki/ Economic_ Vulnerability_ Index](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Economic_Vulnerability_Index).
2. Brauch, H. G., Oswald Spring ș.a. *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*. London: EDS, 2011.
3. *An Economic Vulnerability Index: Its Design and Use for International Development Policy* (coord. de către Patrick Guillaumont). Bordo: CERDI, 2013.
4. *United Nations Development Program*. [http:// www.undp.org](http://www.undp.org).
5. *Official US DOD*. [http:// www. militaryfactory.com/ dictionary/military-terms-efined. asp?term_id= 5720](http://www.militaryfactory.com/dictionary/military-terms-efined.asp?term_id=5720).
6. *Organizația Națiunilor Unite: clasificarea țărilor 2014*. [http://www. un.org/ en/development/ desa /policy/ wesp/wesp_current/2014wesp_country_classification.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2014wesp_country_classification.pdf).
7. *Interlic. Economie*. [http:// www. interlic. md/ 2007-12-20/3514-3514.html](http://www.interlic.md/2007-12-20/3514-3514.html).

MODELAREA COGNITIVĂ CA ELEMENT DE SECURITATE ECONOMICĂ ÎN CONDUCEREA STRATEGICĂ A ÎNTREPRINDERII

Maria OLEINIUC¹

COGNITIV SHAPING AS ELEMENT OF ECONOMIC SECURITY IN STRATEGIC LEADERSHIP OF ENTERPRISE

In modern economic conditions the fundamental basis and any effective system of enterprise management is strategic management. Often the management of enterprise, only because of the work of the management and operational current. This leads to the inability to respond flexibly to changes coming from the external environment. As a result, and about the lower competitiveness, loss of market position and economic results adverse. Thus, the enterprise must define its strategy for the development of a certain period of time.

Keywords: strategic management, internal factors, external factors, cognitive modeling, cognitive map etc.

Fenomenele politice, economice și sociale ale lumii contemporane, care afectează securitatea în mod direct, sunt destul de complicate pentru gândirea științifică și de stabilire a rezultatelor. Acest lucru se datorează faptului că sistemele politice, economice, sociale și organizaționale se caracterizează de o mare cantitate de elemente, relații dintre acestea și mediul înconjurător, prezența incertitudinii, lipsa completă de informații despre funcționarea acestora, imprecizia calitativă și cantitativă a evaluărilor de diferite niveluri. Prin urmare, problemele privind prognoza dezvoltării sistemelor complexe, de management în cadrul dezvoltării sigure sunt considerate slab structurate. În același timp, nevoia cercetării sistemelor complexe devine tot mai acută și necesită o organizare clară a metodologiei de cercetare științifică. Nevoia de dezvoltare a unui sistem metodologic, de asemenea, apare în legătură cu procesele integraționiste în dezvoltarea științei și dorința de reflectare multidisciplinară a

problemelor, ceea ce este valabil mai ales în ultimii ani.

Abordarea cognitivă a obiectelor studiate, tehnologiile cognitive sunt considerate a fi extrem de promițătoare în elaborarea suportului decizional în domeniul asigurării diferitor laturi de securitate a unui sistem complex.

Analiza și modelarea cognitivă sunt elemente fundamentale noi în structura sistemelor de luare a deciziilor. La momentul actual există un număr suficient de proiecte, elaborate în diferite domenii de activitate, care se bazează pe tehnologii cognitive.

Astfel, aplicarea tehnologiilor cognitive în domeniul economic permite de a dezvolta și a fundamenta în termen restrâns o strategie de dezvoltare economică a regiunii sau a unui stat, ținând cont de impactul schimbărilor din mediul extern.

Aplicarea tehnologiei modelării cognitive permite să se depășească situațiile de conflict. Prin urmare, posibilitățile tehnologiilor cognitive contribuie la cucerirea

¹ Maria OLEINIUC, doctor în științe, lector superior, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți.

unei tot mai mari încrederi în structurile care se ocupă de planificarea strategică și operativă la toate nivelurile și în toate domeniile de management.

În condițiile economice actuale, baza fundamentală a oricărui sistem eficient de management al întreprinderii este conducerea strategică. Deseori, gestionarea întreprinderii se efectuează numai datorită funcționării conducerii operaționale și curente. Acest lucru duce la o incapacitate de a răspunde, în mod flexibil, la schimbările parvenite din mediul extern. Drept rezultat, are loc o diminuare a competitivității întreprinderii, pierderea poziției pe piață și obținerea unor rezultate economice nefavorabile. Prin urmare, întreprinderea trebuie să-și definească strategia de dezvoltare pe o anumită perioadă de timp.

Conducerea strategică este o activitate practică asociată cu formularea scopurilor și obiectivelor întreprinderii, precum și menținerea relațiilor dintre întreprindere și mediu, care-i permit să-și atingă obiectivele, corespund competențelor sale interne și îi permit să rămână receptivă la schimbările externe [1].

Alegerea unei strategii eficiente de dezvoltare implică o perspectivă cuprinzătoare a mai multor factori atât din mediul intern, cât și din mediul extern al întreprinderii, precum și identificarea celor mai importanți din ei în funcție de obiectivele întreprinderii. De asemenea, pentru o conducere strategică eficientă este nevoie de o prognoză în vederea dezvoltării dinamice a întreprinderii pe viitor.

Pentru modelarea și controlul sistemelor complexe în teoria luării deciziilor există direcția de modelare cognitivă. În ultima perioadă de timp, această teorie a fost aplicată de așa autori cum sunt V. Camaev, Z. Avdeeva și, ca urmare, s-a dovedit eficiența acesteia. Modelarea cognitivă este utilizată pe scară largă în analiza unor sis-

teme complexe cum ar fi sistemul de învățământ, sistemul calității vieții populației, sistemul sănătății, dar la moment nu există o lucrare multiaspectuală care ar prezenta analiza complexă a unui astfel de sistem complex ca „întreprinderea”.

Modelarea cognitivă reprezintă oportunitatea de a crea un algoritm simplu pentru a atinge obiectivele propuse de către întreprindere. Modelarea cognitivă este un mod sigur de a crea o imagine a viitorului cu scopul de a vedea oportunitățile și de a lua în considerare riscurile înainte de a începe activitatea.

Modelarea cognitivă permite alegerea propriilor obiective astfel încât să aducă o satisfacție maximă, iar rezultatele obținute să fie pe o perioadă îndelungată de timp.

În cadrul modelării cognitive este posibil să se determine strategia de dezvoltare a întreprinderii, luând în considerare principalele procese care au loc în cadrul întreprinderii, precum și în mediul său extern. Baza abordării cognitive este un model al unui sistem complex, prezentat sub formă de „hartă cognitivă”. Ca elemente ale „hărții cognitive” sunt factorii în termenii cărora sunt descrise procesele și fenomenele existente în sistem, precum și arcurile care oglindesc relațiile dintre factori.

În evoluția abordării cognitive a fost adoptată o reprezentare generală a hărții cognitive sub formă de un grafic compus din noduri, care reprezintă factorii, arcurilor atribuindu-li-se semnele „+” sau „-”. În ultima perioadă de timp, hărțile cognitive sunt prezentate sub formă de un grafic ponderat în care nodurile nu sunt altceva decât factorii relevanți, iar arcurilor li se atribuie greutatea corespunzătoare.

Analiza cognitivă a unui astfel de sistem socioeconomic complex ca întreprinderea va permite:

- 1) să se efectueze o analiză cuprinzătoare a tuturor factorilor care afectează performanța întreprinderii;

2) să se ia în considerare dificultatea de a formaliza factori calitativi, precum și factori cantitativi;

3) să se efectueze analiza dinamicii de dezvoltare a întreprinderii;

4) să se formuleze și să se controleze ipotezele privind funcționarea întreprinderii;

5) să se efectueze o analiză generală a întreprinderii.

O trăsătură specifică a modelării cognitive este posibilitatea de a efectua analiza statică și dinamică a situațiilor.

Analiza statică presupune studiul structurii hărții cognitive și determinarea gradului de influență reciprocă a factorilor.

Analiza dinamică presupune analiza factorilor de control în funcție de dinamica schimbării factorilor de conducere, precum și elaborarea activităților de dezvoltare a situațiilor în timp și alegerea variantei celei mai potrivite. Astfel, prin intermediul teoriei modelării cognitive, luând în considerare întreprinderea ca un sistem dinamic complex și ținând cont de factorii externi și interni, există posibilitatea de a lua și a implementa cele mai eficiente decizii strategice de către conducerea întreprinderii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Авдеева З. *Когнитивное моделирование для решения задач управления слабоструктурированными системами*. В: *Материалы 6-й междунар. конф. «Когнитивный анализ и управление развитием ситуаций»*. Москва: ИПУ РАН, 2006, с. 45-52.

2. Горелова Г. Захарова Е. и др. *Когнитивный анализ и моделирование устойчивого развития социально-экономических систем*. Ростов-на-Дону: РГУ, 2005. 86 с.

3. Камаев В. *Когнитивное моделирование социально-экономических систем: учеб. пособие*. Волгоград: ИУНЛ ВолгГТУ, 2012. 39 с.

EVOLUȚIA REGLEMENTĂRII INTERNAȚIONALE ANTI-OFFSHORE

Natalia LOBANOV¹

EVOLUTION OF INTERNATIONAL REGULATION ANTI-OFFSHORE

In recent decades, globalization has increased international business both offshore sector participation in the global economy and world community concern about potential challenges for the global financial system. If previous anti-offshore legislation was a concern of each separate state, it gradually acquires an international dimension with the participation of organizations such as OECD, FATF, G20 etc. The article examines the evolution of anti-offshore international regulation, arguments and priorities, the position of international organizations to tax evasion and unfair competition through offshore jurisdictions.

Keywords: business offshore tax haven, financial transactions, tax evasion.

INTRODUCERE

Existența și eficiența unor regimuri fiscale și de activitate deosebite, precum sunt zonele offshore, poate fi apreciată ca o formă a luptei de concurență dintre state. Deși, în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, s-a declanșat o adevărată cursă după instrumente de planificare și minimizare a impozitelor, feeria offshorului s-a terminat cu liste „negre” și măsuri contra centrelor offshore. În prezent, concepția businessului offshore este încă viabilă, dar nu se mai dezvoltă cu ritm sporit. Cu cât mai puține centre offshore oferă avantaje speciale, cu atât este mai mare numărul companiilor ce tind să fie înregistrate în aceste centre, cu atât mai mult acest fapt atrage atenția oponenților offshorului și cu atât mai rapide și riguroase vor fi măsurile de reglementare și contracarare aplicate [1, p. 69].

Începutul procesului de reglementare anti-offshore. Primul pas în crearea unui sistem regulatoriu al piețelor financiare a fost crearea în anul 1975 a Comitetului Basel pentru Supraveghere Bancară (BCBS – *Basel Committee on Banking Supervision*).

De la înființarea sa, rolul Comitetului a fost să promoveze stabilitatea sistemului bancar global. Însă, odată cu evoluția sistemului bancar, la sfârșitul deceniului opt, a devenit evident că diferitele practici de reglementare favorizau instituțiile bancare din anumite zone geografice [3, p. 166].

Pentru contracararea acestui fenomen, Comitetul Basel a lansat în 1988 Acordul Basel I, care avea ca principal obiectiv reglementarea cerințelor minime de capital. Acordul a reprezentat o reglementare mondială, care stabilea o legătură directă între capitalul propriu al instituțiilor financiare și riscurile pe care acestea și le asumă. La nivel global, afacerile bancare, practicile de management al riscului, abordările organelor de supraveghere și piețele financiare au suferit transformări semnificative începând din acel an.

Acordul privind capitalul de acoperire a riscului, din anul 1988, a fost adoptat și implementat în sistemele bancare naționale în mai mult de 100 de țări, printre care și țările Europei Centrale și de Est.

Raportul Comitetului Basel din octombrie 1996 conținea 39 de recomandări îndreptate spre îmbunătățirea controlului

¹ Natalia LOBANOV, doctor habilitat, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova.

bancar și susținerea acestuia la nivel internațional. Raportul dat a fost susținut la a IX-a Conferință internațională privind supravegherea bancară din Stockholm (iunie 1996), la care au participat reprezentanți ai organelor de control din 140 de state [3, p. 167].

Odată cu creșterea complexității metodologiilor de calcul al riscului, care au indus un grad de sofisticare a activității bancare, precum și a ignorării riscului operațional în Acordul Basel I, s-a impus revizuirea acestuia.

Procesul de revizuire a Acordului Basel I a început la sfârșitul anilor '90, când a devenit din ce în ce mai clar faptul că Acordul nu mai ținea pasul cu realitățile din sistemul financiar-bancar. În iunie 1999, Comitetul de Supraveghere Bancară de la Basel a formulat o nouă propunere referitoare la cerințele de capital în cazul băncilor, cunoscută ca „Acordul Basel II”.

Ceea ce și-a propus Acordul dat privind capitalul bancar este ca instituțiile financiare să devină mai conștiente de riscurile a căror manifestare le poate afecta. Este vorba despre o gamă mai largă de riscuri decât se prevedea în vechiul Acord, incluzând riscul de credit, de piață și operațional. Lansarea Acordului Basel II a fost urmată de o perioadă de căutări și frământări menite să-i descopere forma cea mai potrivită, ultima dintre acestea fiind oferită pieței în noiembrie 2005.

Trebuie de menționat că în sfera dată mai activează Organizația Internațională a Comisiilor pentru Reglementarea Pieței Valorilor Mobiliare (International Organization of Securities Commissions – IOSCO), membrii căreia sunt reprezentanți ai 70 de state. Schimbul de informații și cooperarea dintre membrii săi este un factor pozitiv în reglementarea pieței hârtiilor de valoare, astfel, la conferința IOSCO din 1996, organizată la Montreal, au participat 568 de reprezentanți din 77 state.

Luând în considerație faptul că subiectul dat are o importanță majoră, atât pe plan național, cât și cel internațional, în aprilie 1996, Comitetul IOSCO din Basel a elaborat 8 principii de bază ale reglementării [3, p. 168]:

- cooperarea și schimbul de informații între organele de control trebuie să fie libere și să nu se ciocnească de obstacole atât la nivel național, cât și pe cel internațional;
- necesită a fi supuse controlului toate instituțiile bancare și companiile care operează cu hârtii de valoare, inclusiv controlul asupra capitalului acestora;
- un control special necesită a fi efectuat asupra grupurilor industrial-financiare (holdingurilor);
- toate instituțiile bancare și companiile ce operează cu hârtii de valoare trebuie să dețină un capital destul de mare;
- managementul efectiv al riscurilor companiei este sursa succesului;
- asigurarea controlului piețelor, transparenței operațiunilor;
- falimentarea unor companii în parte nu trebuie să influențeze piața;
- procesul de efectuare a controlului necesită a fi perfecționat și aplicat sistematic.

Atenția sporită privind zonele offshore se explică prin faptul că anume cu ajutorul capitalului ce se află în aceste zone întreprinzătorii efectuează operațiuni de import/export, investiții, alte operațiuni fără plata taxelor cuvenite.

Situația în care capitalul ce se păstrează în conturile plasate în zonele offshore nu se supune impozitării, este perceput de toate zonele offshore ca o condiție exclusivă. Această situație explică de ce întreprinzătorii, încheind tranzacții prin intermediul zonelor offshore, obțin un venit foarte mare. Totodată, pentru valuta care se află în conturile bancare din zonele date nu se percepe taxa pentru valoarea adăugată.

O importantă dilemă în afacerile din zonele offshore este în ce valută de efectuat tranzacțiile financiare. Specialiștii din domeniu nu recomandă efectuarea tranzacțiilor în dolari SUA, din motiv că toate operațiunile din orice zonă offshore efectuate în dolari SUA sunt strict verificate de către Departamentul de Control privind Activele Externe din SUA (OFAC – Office of Foreign Assets Control). Departamentul, deținător al informației privind operațiunile ilegale, este investit cu dreptul de a chema orice persoană în instanța de judecată la nivel federal. În caz de refuz, persoanei îi pot fi blocate toate sursele financiare (conturile bancare).

Un efect negativ al globalizării este creșterea bruscă a criminalității în economiile naționale și a activităților de spălare a banilor proveniți din surse ilegale pe plan internațional. Conform estimărilor, volumul veniturilor ilegale, „murdare”, dar legalizate la nivel mondial, la sfârșitul secolului trecut a ajuns la un nivel record – circa 1,3 trilioane de dolari SUA.

Dezvoltarea rapidă a businessului offshore, în ultimul sfert al secolului al XX-lea, nu putea fi ignorată de către guvernele multor state dezvoltate, capitalul financiar al cărora se transfera în zone cu condiții mai favorabile și cu o legislație mai liberală. Din acest motiv, țările dezvoltate au adoptat un șir de legi speciale „anti-offshore”, cu scopul de a micșora scurgerea capitalului financiar și de a minimiza volumul tranzacțiilor efectuate prin zone offshore.

Activitatea FATF și altor organizații specializate. În iulie 1989, la Summitul G7 din Paris, la care au participat și comisiile Uniunii Europene, a fost creat un Grup special de combatere a infracțiunilor din domeniul financiar (Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF).

În urma investigațiilor efectuate de către grupul sus-menționat s-a constatat că

factorul decisiv, în lupta împotriva operațiunilor ilegale de transfer al banilor prin diverse sisteme financiare, este posibilitatea instituțiilor financiare de a depista clienții care practică activități ilegale și de a fixa documentar operațiunile lor financiare, iar în baza acestor documente organele de investigare competente urmează să efectueze investigațiile cuvenite.

De aici reiese și prima recomandare: instituțiile financiare nu ar trebui să permită deschiderea de conturi anonime sau pe un nume evident falsificat, aceste instituții ar trebui să solicite de la clienții săi acte de identitate recunoscute legal, în cazul efectuării operațiunilor financiare cu regularitate sau ocazionale, în special la efectuarea unor tranzacții cu valori mari privind eliberarea banilor în numerar, deschiderea conturilor, închirierea seifurilor bancare etc.

În majoritatea cazurilor, operațiunea de spălare a banilor obținuți ilegal este favorizată de existența unor conturi deschise pe numele unor persoane fictive, din acest motiv instituțiile financiare sunt menite să întreprindă măsuri de verificare a informației privind persoanele care deschid conturi și efectuează diferite tranzacții. Totodată, instituțiile financiare ar trebui să păstreze toată documentația curentă vizând operațiunile financiare, atât la nivel național, cât și internațional, pentru a putea prezenta toată informația necesară organelor competente.

FATF conlucrează strâns cu numeroase organizații internaționale. Analiza cazurilor de legalizare a banilor obținuți prin căi ilegale, efectuată de către această organizație, elucidează faptul dacă infractorii profită de divergențele existente între sistemele legislative ale diferitor țări. Autoritățile naționale sunt obligate să înregistreze toate operațiunile ce țin de fluxurile valutare, pentru a putea depista sursele exterioare de „flux” și „reflux” al banilor.

FATF își coordonează acțiunile cu Organizația Națiunilor Unite (ONU), care frecvent se implică în combaterea legalizării banilor proveniți din surse ilegale. În iunie 1998, la sesiunea specială a Adunării Generale a ONU a fost aprobat un plan de acțiuni împotriva operațiunilor de spălare a banilor (Action Plan against Money Laundering).

În conformitate cu decizia dată, în decembrie 1998, în formă de broșură a fost elaborat „Programul global al ONU privind combaterea operațiunilor de spălare a banilor” (United Global Program against Money Laundering – GPML – New York: UN, 1998), care conține o descriere detaliată a diferitor infracțiuni din domeniul financiar.

În cadrul Summitului ONU, organizat în decembrie 2000 la Palermo, privind combaterea crimelor organizate transnaționale, la care au participat delegați ai 140 de state, a fost adoptată Convenția ONU împotriva crimelor organizate transnaționale și la 15 noiembrie 2000 la New York au fost adoptate două protocoale ale Convenției date:

1. Protocolul privind prevenirea, combaterea și sancționarea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transfrontaliere organizate;

2. Protocolul privind traficul ilegal de imigranți pe calea terestră, aeriană și maritimă, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.

La nivel internațional, de combaterea spălării banilor se preocupă și organizațiile regionale create după modelul FATE, în particular astfel de organizații precum Grupul Pacifico-Asiatic (APG), Grupul Statelor Bazinului Caraibian (CFATE), Grupul Statelor Africii de Sud-Vest (ESAAMLG) și

Comitetul experților Consiliului Uniunii Europene în evaluarea măsurilor de combatere a spălării banilor (PC-R-EV).

Un rol important în sistemul organizațiilor internaționale îl ocupă Interpolul – un organ care în procesul combaterii spălării banilor aplică un efort considerabil și care se ocupă de investigarea diferitelor infracțiuni economice internaționale și totodată acumulează și studiază informațiile privind diverse escrocherii de proporții, comise în diferite țări ale lumii.

Putem menționa și alte organizații internaționale cu un rol semnificativ în domeniul dat, și anume [2, p. 72]:

- Organizația statelor Uniunii Europene privind combaterea infracțiunilor economice (Commonwealth Commercial Crime Unit), ai cărei membri sunt 49 de state;

- Grupul offshore privind controlul bancar (Offshore Group of Banking Supervisors), care asigură cooperarea în combaterea spălării banilor în centrele internaționale offshore și zonele economice libere;

- Clubul de la Berna, care include reprezentanți ai organelor de investigație ale statelor est-europene;

- Organizația Internațională a Comisiei Valorilor Mobiliare (IOSCO), care reunește reprezentanți ai organelor de control al pieței valorilor mobiliare (136 membri din 70 de state);

- Biroul Maritim Internațional (International Maritime Bureau – IMB), a cărui sarcină este de a împiedica fraudele în comerțul internațional și transportul maritim, în primul rând combaterea contrabandei, inclusiv contrabandei cu valută;

- Serviciul de asigurare a securității businessului pe lângă Camera Internațională de Comerț (Business Security Service of the International Chamber of Commerce), care activează în sfera combaterii infracțiunilor economice internaționale.

Drept răspuns la crearea structurilor offshore și plasarea resurselor bănești în străinătate, guvernele statelor dezvoltate întreprind acțiuni de combatere a eschivării de la plata impozitelor prin crearea unor organizații internaționale și încheierea acordurilor internaționale, scopul cărora este depistarea persoanelor ce comit escrocherii și evaziune fiscală.

Un efect sporit în dezvoltarea economiei mondiale a avut Conferința Internațională a Întreprinzătorilor „Offshore 2000” din Londra. La Conferință au participat un șir de legiuitori din mai multe zone offshore, reprezentanți ai sectorului bancar, birouri de avocați ai Uniunii Europene și ai Comisiei Europene.

Escrocheriile financiare și evaziunile fiscale din zonele offshore pot destabiliza sistemul financiar mondial. Pentru combaterea acestor crime, în cadrul Conferinței s-a propus lichidarea în aceste zone a sistemului bancar favorizat, introducerea standardului unic bancar și crearea unui sistem internațional de comunicare între bănci și companiile investiționale. Programul unic de comunicare va depista în mod automat tranzacțiile bancare suspecte și va transmite toată informația necesară organelor de resort din domeniu.

Rolul OCDE în combaterea concurenței fiscale nelioiale. Un rol incontestabil în combaterea concurenței fiscale nelioiale îl are Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Actualmente, această organizație cuprinde 34 de state membre, inclusiv majoritatea marilor puteri industriale ale lumii. Nici un paradis fiscal nu este parte la această organizație. Pentru prima dată OCDE a abordat problema respectivă în anul 1986, iar în 1998 a apărut raportul privind concurența fiscală nelioială, în care au fost formulate criteriile de determinare a practicilor fiscale nelioiale, precum și metodele de combatere a acestora. Raportul ca-

lifica drept nelioiale nu numai paradisurile fiscale, dar și unele regimuri preferențiale, acordate unor țări terțe, inclusiv de unele țări din OCDE. Pe parcursul anilor, criteriile de determinare a paradisului fiscal au fost supuse unei revizuirii și în prezent stipulează:

- taxe nominale sau zero;
- confidențialitate strictă și lipsa schimbului de informație cu organele fiscale din alte țări;
- transparență insuficientă în aplicarea legilor și actelor administrative.

Totodată, luat aparte, primul criteriu nu se consideră suficient pentru a aduce acuzații de concurență nelioială, ci este doar un moment de pornire pentru cercetarea țării în vederea aplicării criteriilor doi și trei.

În ce privește metodele de contracarare a practicilor nocive, OCDE nu dispune de atribuții pentru a impune sancțiuni. Acest aspect este în vizorul statelor membre, pe când OCDE le înaintează recomandări. Recomandările, fiind 19 la număr, includ trei grupe majore:

1. Recomandări referitoare la legislația internă, ce vizează introducerea în sistemul fiscal al țărilor OCDE a unor reguli ce anulează avantajele de pe urma utilizării zonelor offshore, simplificarea accesului autorităților fiscale la informația bancară, rapoartele rezidenților referitoare la operațiunile din străinătate etc.

2. Recomandări ce vizează acordurile fiscale: introducerea în acordurile fiscale a țărilor membre ale OCDE a unor prevederi referitoare la schimbul de informații și conlucrarea organelor fiscale, prevederi ce exclud utilizarea acordului de către companiile offshore, renunțarea la semnarea acordurilor cu paradisurile fiscale etc.

3. Recomandări ce vizează cooperarea internațională: crearea unui forum pe problemele concurenței fiscale nelioiale pentru transpunerea în realitate a recomandărilor,

elaborarea listei oficiale a paradisurilor fiscale, influențarea paradisurilor fiscale prin intermediul țărilor care au relații strânse cu ele, elaborarea principiilor administrării fiscale corecte, organizarea interacțiunii cu țările care nu sunt membre ale OCDE etc.

După criza din anii 2008–2009, organizațiile internaționale au ocupat o poziție destul de dură pentru ca jurisdicțiile offshore să se conformeze standardelor internaționale de transparență în materie fiscală.

Astfel de standarde, aprobate într-un document special al OCDE în 2009, cer ca guvernele naționale să manifeste disponibilitatea pentru un schimb de informații fiscale la cererea țării partenere. În pachetul de informație sunt incluse rapoartele contabile, informația bancară, indiferent de acțiunea secretului bancar, informația privind proprietatea. Concomitent, se stipulează protecția confidențialității informației obținute și utilizarea acesteia în scopuri limitate. Conform datelor OCDE, peste 90 de țări și-au asumat obligațiunea de a se conforma acestor standarde.

Un instrument important de presiune asupra jurisdicțiilor offshore a devenit publicarea, începând cu anul 2009, a listelor albe, negre și gri, în care țările sunt calificate în funcție de disponibilitatea lor de a se conforma standardelor internaționale de transparență fiscală. Astăzi, în lista neagră nu este nici o jurisdicție, iar lista gri cuprinde două țări [1].

În majoritatea lor, jurisdicțiile offshore acceptă cerințele OCDE, asumându-și obligațiuni referitoare la transparența fiscală, deși revendică menținerea dreptului său la taxe reduse sau inexistente. Începând cu anul 2009, au fost încheiate peste 700 de acorduri privind schimbul de informații fiscale. După cum arată experiența, presiunea asupra jurisdicțiilor offshore din partea organizațiilor internaționale poate fi destul de eficientă.

Evoluții recente în reglementarea anti-offshore. Despre înăsprirea pozițiilor comunității internaționale față de evaziunea fiscală mărturisește și o decizie recentă a FATF, care în februarie 2012 a aprobat recomandările ce permit de a califica neachitarea impozitelor drept spălare de bani. Deoarece standardele internaționale de contracarare a spălării banilor sunt obligatorii pentru țările membre ale FATF, decizia respectivă extinde posibilitățile în domeniul cercetării și contracarării crimelor fiscale cu utilizarea jurisdicțiilor offshore.

La Summitul G20, forum care reunește economiile dezvoltate și marile economii emergente, desfășurat la Sankt Petersburg în anul 2013, a fost adoptat Planul de acțiuni propus de OCDE care vizează evaziunea fiscală prin intermediul jurisdicțiilor offshore cu rate de impozitare mici sau inexistente și reprezintă un set de măsuri recomandate spre implementare pe parcursul a cel mult doi ani. Majoritatea din cele 20 de state au susținut inițiativa care presupune coordonarea, în linii mari, a politicilor fiscale naționale din aceste țări. Astfel, experiența în materie de integrare fiscală a Uniunii Europene în curând va fi preluată de toate țările membre ale G20.

Mai mult, țările ce fac parte din G20 deja au convenit asupra introducerii în mod automat a schimbului reciproc de informații fiscale spre finele anului 2015, în baza mecanismului preconizat de Convenția multilaterală de la Strasbourg privind susținerea administrativă reciprocă în dosare fiscale, la care participă în prezent 56 de țări ale lumii. Deși Elveția ocupă o poziție specială și nu acceptă nici într-o formă schimbul automat de informații, este puțin probabil ca procesul să fie stopat [4].

Noile standarde specificate de acordurile BASEL III impun cerințe de capital superioare și de o mai bună calitate, pentru o mai bună gestiune a riscurilor, intro-

ducerea unui raport de manevră menit să stopeze cerințele bazate pe riscuri, măsuri privind acumularea de capital pentru perioadele de stres și introducerea a două noi standarde de lichiditate. Pachetul cuprinde Directiva UE nr. 36/2013 privind accesul la activitatea instituțiilor de credit și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții și Regulamentul (UE) nr. 575/2013. Măsurile prevăzute în pachet, care au intrat în vigoare la 1 ianuarie 2014, au ca scop consolidarea stabilității financiare prin sporirea rezistenței sectorului bancar la șocuri financiare, contribuirea la o creștere economică durabilă, prin introducerea de norme armonizate necesare pentru piața unică și, în același timp, prin garantarea fluxului creditelor către economia reală. Pachetul vizează o proporție mai mare a capitalului de cea mai bună calitate pentru a acoperi pierderile neașteptate, cerințe de capital suplimentar sub forma rezervelor și dispoziții privind lichiditatea și efectul de levier [5].

În concluzie menționăm că actuala tendință de consolidare a reglementării rela-

țiilor cu jurisdicțiile offshore, susținută de G20, are la bază trei argumente majore:

- Impozitele mici în zonele offshore subminează baza fiscală a țărilor, a căror rezidenți beneficiază de aceste servicii.
- Posibilitatea efectuării unor tranzacții anonime creează premise pentru spălarea veniturilor ilegale și finanțarea terorismului.
- Reglementarea insuficientă a tranzacțiilor financiare crește riscul fluxurilor necontrolate de „bani fierbinți”, care destabilizează sistemul financiar global.

Totodată, în pofida declarațiilor critice din ultimii ani, țările economic dezvoltate continuă să utilizeze serviciile jurisdicțiilor interne și externe, cu un statut legal și fiscal deosebit, pentru extinderea piețelor și creșterea competitivității. Politica națională în privința jurisdicțiilor offshore depinde, în special, de faptul cum sunt soluționate contradicțiile dintre interesele statului și ale businessului. În fond, activitatea anti-offshore nu este orientată spre lichidarea acestor zone, ci spre a le utiliza în vederea consolidării pozițiilor participanților în lupta de concurență.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Lobanov N. *Tranzacții comerciale internaționale. Curs universitar*. Chișinău, ASEM, 2012. 210 p.
2. Lobanov N. *Avantaje și constrângeri ale tranzacțiilor offshore*. În: *Economica*, nr. 3 (77). Chișinău: ASEM, 2011, p. 69-75.
3. Климовец О. *Международный оффшорный бизнес. Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. 168 с.*
4. <http://www.forbes.ru/mneniya-column/konkurentsia/244588-konets-volnitsy-kakie-posledstviya-g20-budet-imet-dlya-of>.
5. <http://www.wall-street.ro/articol/Economie/159374/directive-ue-reglementari-1-ianuarie-2014.html>.

PORTUL INTERNAȚIONAL LIBER GIURGIULEȘTI – OBIECT STRATEGIC PENTRU ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA

Veaceslav BÂRDAN¹

GIURGIULEȘTI INTERNATIONAL PORT – A STRATEGIC OBJECTIVE FOR THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Geopolitical events taking place in the Black Sea region in recent years, not only warned the bordering states or those in the region, but also the entire international community. This has caused neighboring countries to review their military doctrine and economic security issues. Moldova is in the proximity with the military conflict area in Ukraine that the only sea-river port that has a strategic role for the economy, and is also geographically vulnerable, should undertake a series of decisive measures. In this article we intend to examine the economic aspects of the activity of this port.

Keywords: fluvial-sea port, port terminals, goods transported, ships, port investment.

Transporturile maritime ale Republicii Moldova sunt într-o etapă incipientă de dezvoltare și aceasta se datorează faptului că primul complex portuar al republicii, cel de la Giurgiulești, a fost dat în exploatare abia la 26 octombrie 2006, după 10 ani de construcție. Portul Internațional Liber Giurgiulești (PILG), unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime, este situat la km 133,8 (a 72,2 milă maritimă) al fluviului Dunărea

în sudul Moldovei, fiind mărginit de România (respectiv, de Uniunea Europeană) și Ucraina. PILG beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, cum sunt canalul navigabil Rin – Main – Dunărea, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică; sistemele de cale ferată de standard european și rus, precum și rețeaua de drumuri internaționale. Amplasarea geografică este reprezentată în figura de mai jos.

Fig.1. Amplasarea geografică a Portului Internațional Liber Giurgiulești

Sursa: www.gifp.md

¹ Veaceslav BÂRDAN, doctor în științe, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei.

Activitatea în Portul Internațional Liber Giurgiulești se efectuează în conformitate cu prevederile *Acordului de investiții „Cu privire la Portul Internațional Liber Giurgiulești”*, aprobat prin *Legea nr. 7-XV din 17 februarie 2005, Legea cu privire la Portul Internațional Liber Giurgiulești nr. 8-XV din 17 februarie 2005* și ale *Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și ÎCS „Danube Logistics” SRL din 21 aprilie 2005*.

PILG se întemeiază pe un termen de 25 de ani. Terenul aflat în hotarele teritoriului portului internațional este proprietate a statului. Hotarele și configurația teritoriului portului sunt determinate în planurile cadastrale în conformitate cu legislația cadastrală.

Având adâncimi disponibile ale apei de până la 7 m, portul poate primi atât nave fluviale, cât și maritime, iar importanța strategică constă în următoarele:

1) este unicul port fluvio-maritim direct de distribuție și transbordare în/din Republica Moldova;

2) reprezintă un centru regional de logistică la frontiera Uniunii Europene cu acces la căile de comunicație terestră, feroviară, fluvială și maritimă;

3) este o zonă excelentă pentru dezvoltarea afacerii, datorită poziționării sale strategice, infrastructurii de transport trimodale, mediului de preț rentabil, precum și regimului fiscal și vamal unic.

Astfel, prin intrarea în funcțiune a PILG, Republica Moldova a devenit parte componentă și a culoarului VII paneuropean de transport (vezi fig. 2), prin care se asigură navigarea fluvială până spre cursurile superioare ale Dunării, ajungând până la portul Passau din Germania la o distanță de 2 094 km.

CORIDOARELE PANEUROPENE CARE TRAVERSEAZĂ REPUBLICA MOLDOVA

Fig. 2. Culoarele (coridoarele) paneuropene care traversează Republica Moldova

Sursa: www.gif.md

Pe întreaga perioadă de activitate, PILG, conform situației din 01.01.2015, a beneficiat de un volum total de investiții ce au constituit 62,4 mil. dolari SUA, inclusiv

3,5 mil. dolari SUA pe parcursul anului 2014 [4].

Investitorul general, ÎCS „Danube Logistics” SRL, a investit 49,1 mil. dolari SUA,

iar SC „Trans Cargo Terminal” SRL, care a efectuat construcția și exploatarea terminalului cerealier, a investit 7,4 mil. dolari SUA. În afară de aceasta, menționăm că se realizează noi proiecte investiționale ale companiilor ÎCS „TRANS BULK LOGIS-

TICS” SRL (volumul investițiilor – circa 3,8 mil. dolari SUA), „Arbomax” SRL (0,9 mil. dolari SUA), „Iunasistem” SRL (0,7 mil. dolari SUA) și „Dunav-TIR” SRL (0,4 mil. dolari SUA) etc.

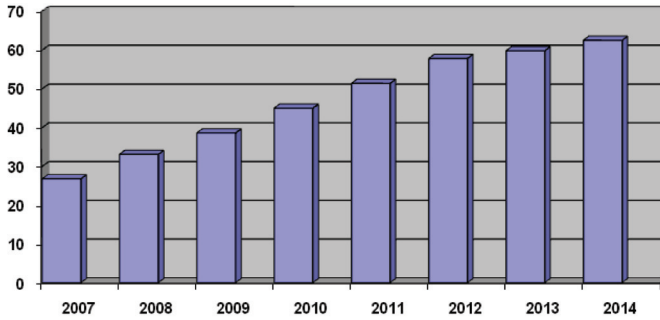

Fig. 3. Volumul cumulativ al investițiilor în PIL „Giurgiujești” la 1 ianuarie 2015, mil. dolari SUA

Sursa: <http://www.mec.gov.md/>

Moldova a îndeplinit cerințele Convenției Espoo, totodată, au fost respectate normativele și standardele internaționale, fiind întreprinse

măsuri de prevenire a situațiilor excepționale la PILG. Portul este în stare să primească nave maritime cu capacitatea de 10 mii tone.

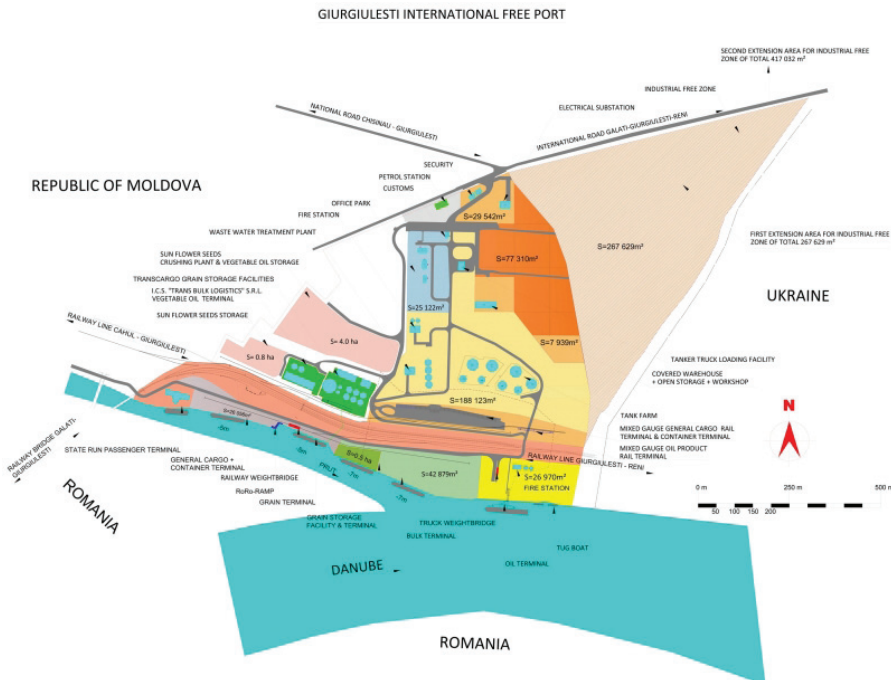

Fig. 4. Planul general al PILG

Sursa: www.gifp.md

Portul Internațional Liber Giurgiulești cuprinde o zonă de 120 ha (arendată pentru 99 de ani). Întreg teritoriul are statut de zonă economică liberă până în 2030. Danube Logistics în prezent ocupă o zonă de 55 ha, care este divizată în șase zone funcționale (terminale): (1) de petrol rafinat; (2) de uleiuri vegetale; (3) de produse cerealiere; (4) de mărfuri uscate în vrac; (5) de containere și mărfuri generale; (6) parcul de afaceri (zona de extindere pentru parcul de afaceri cuprinde în total 65 ha).

Prin construcția tronsonului de cale ferată de 49,7 kilometri Cahul – Giurgiulești, Moldova a unit portul său de pe Dunăre cu rețeaua de căi ferate naționale și a asigurat ieșire directă în UE prin Galați (România), ceea ce a majorat importanța strategică a obiectului [1, p. 367-373].

Terminalul petrolier este racordat printr-un sistem de conducte cu parcul de rezervoare și o stație de alimentare. Există posibilitatea de a reîncărca concomitent trei tipuri de produse petroliere. Terminalul include o dană pentru recepționarea tancurilor petroliere, 8 rezervoare pentru stocarea produselor petroliere cu o capacitate totală de depozitare de 63 600 m³ (capacitatea fiecăruia variind între 4 200 și 12 600 m³) și un utilaj de încărcare a autocisternelor, un sistem complex de pompare a produselor petroliere din vasele navale în rezervoare și din rezervoare în cisternele auto, precum și o rampă de încărcare a cisternelor auto.

Capacitatea anuală de transbordare a terminalului petrolier depășește 1 milion de tone. La 12 septembrie 2007 ÎCS „Danube Logistics” SRL, proprietarul și operatorul PILG, a primit primul tanc maritim încărcat cu produse petroliere, la terminalul său petrolier. Produsele petroliere sunt importate în Moldova de către ICS BEMOL TRADING SRL, care a navlosit tancul petrolier maritim *Arta* cu carcasă dublă, aflat sub pavilionul Barbados, pentru livrarea a

3 750 tone de produse petroliere. Benzina și motorina erau originare din România, de la rafinăria Petromidia, și corespundeau standardelor EURO 4.

În anul 2014, pe teritoriul terminalului petrolier al portului internațional, au fost importate 156,8 mii tone de producție petrolieră sau cu 17,1% mai puțin decât în anul precedent. Totodată, prin intermediul terminalului petrolier au fost exportate 6,8 mii tone producție petrolieră (în 2013–8,3 mii tone). La finele perioadei de raportare, încă circa 10 mii tone de produse petroliere erau depozitate.

Majoritatea produselor petroliere importate și livrate pe piața internă (66%) au fost comercializate la stațiile de alimentare cu combustibil ale ÎCS „Bemol Retail” SRL. Cealaltă parte a produselor petroliere a fost destinată pentru ÎCS „Petrom-Moldova” SA și „Rompetro Moldavia” SA. Investitorul general este disponibil să ofere serviciile terminalului și pentru alți agenți economici importatori de produse petroliere.

Terminalul cerealiier a fost deschis la 24 iulie 2009, fiind al treilea obiect dat în exploatare în cadrul proiectului PILG, după Terminalul petrolier și Terminalul de pasageri (dat în exploatare la 17 martie 2009, după o investiție de 10 mil. dolari SUA). Investițiile în Terminalul cerealiier au constituit 17 milioane dolari SUA. Prima navă cu grâne din Moldova a plecat din Terminalul de la Giurgiulești la 15 august și avea o încărcătură de 12 mii tone de grâu. Acest terminal are o capacitate de primire a 3 mii tone de cerealiere pe zi, prin intermediul transportului auto și feroviar, și o capacitate de încărcare a unităților de transport maritime de până la 7 mii tone, cu o viteză de încărcare de 300 tone pe oră.

În perioada anului 2014, prin intermediul Terminalului cerealiier au fost exportate 354,5 mii tone față de 245,7 mii tone în 2013, iar importate 255,4 mii tone de pro-

ducție cerealiară. La finele anului, pe teritoriul Terminalului cerealiară erau depozitate 27,2 mii tone producție cerealiară, aduse de asemenea de către companiile autohtone. Volumul total al serviciilor de păstrare a cerealelor a constituit pentru perioada de raportare 53,5 mil. lei.

Terminalul cerealiară are o capacitate de prelucrare pentru export de până la 500 mii tone de cereale. Este dotat cu tehnică de laborator elvețiană de determinare a calității producției depozitate.

Pe parcursul anului 2014, Terminalul de mărfuri și-a sporit considerabil activitatea. Per ansamblu, prin intermediul terminalului au fost transbordate 131,3 mii tone de mărfuri, dintre care 77,2 mii tone de mărfuri importate în port din exteriorul țării și 54,1 mii tone exportate. Printre mărfurile importate/tranzitate pot fi evidențiate diverse materiale de construcție, metale, containere, produse ambalate etc. Terminalul, capabil să manipuleze mărfuri tipice în vrac, ocupă aproximativ 300 metri din malul râului cu o adâncime minimă a apei de 5 metri. Deja este disponibilă o suprafață de 4 ha pentru stocare în aer liber și o macara flotantă cu capacitatea de ridicare de 16 tone. În prezent „Dabune Logistics” negociază cu compania „Lafarge” un acord de transbordare și depozitare.

La 11 ianuarie 2012, societatea „Danube Logistics”, a dat în exploatare noul său Terminal de mărfuri generale și containere (TMGC). Terminalul dispune de un spațiu de depozitare deschis cu o suprafață de 2 hectare, de conexiune directă la calea ferată și are 48 de prize pentru containerele frigorifice. Echipamentul terminalului constă dintr-o macara portuară mobilă „Sennebogen” cu o capacitate maximă de ridicare de 70 tone, un stivuitor cu braț de macara extensivă „Kalmar” și două stivuitoare frontale. Adâncimea minimă a apei la terminal este de 5 metri. În 2014 volumul de mărfuri

containerizate transbordate a crescut, față de 2013, cu 69% până la 7 786 containere. Numărul total de containere importate în PILG a crescut cu 58% în comparație cu anul precedent. Aproximativ 57% ale importurilor de containere au originea din China, 10% din Spania, 6% din India, 5% din Turcia și 3% din Israel. În total importatorii moldoveni au primit mărfuri în containere din 49 țări pe parcursul anului 2014. Produsele cerealiare în containere au fost livrate din Giurgiu-lești în țări asiatice precum Indonezia, Malaysia, Taiwan, India și Filipine. Transportul maritim în containere a mai fost folosit și la exportul altor produse precum vin și băuturi spirtoase, nuci, fructe uscate, mere, suc de mere concentrat și zahăr. În total exportul mărfurilor containerizate a crescut cu 85%, iar mărfurile moldovenești au ajuns pe piețele a 43 de țări [3].

Terminalul de uleiuri vegetale din cadrul PILG funcționează din luna noiembrie 2011. „Trans Bulk Logistics” SRL, societate subsidiară a Grupului de Companii Trans-Oil, a construit și gestionează terminalul de uleiuri vegetale împreună cu societatea „Danube Logistics”. Terminalul are o capacitate de depozitare de 6 000 tone metrice și poate recepționa nave cu o capacitate brută de transport de până la 10 000 tone.

Trans-Oil Group of Companies este prelucrătorul exclusiv de oleaginoase cu o capacitate totală de prelucrare a aproximativ 300 000 tone metrice de ulei de floarea soarelui pe an. În ultimii 10 ani, această companie a fost primul exportator de produse cereale recoltate în Republica Moldova, cu o pondere de circa 70%. Trans-Oil Group of Companies are 14 instalații de depozitare a cerealelor industriale, iar prin intermediul terminalului portuar, pe care îl dețin, fac posibilă exportarea mărfurilor moldovenești pe piața internațională. Capacitatea totală de depozitare a cerealelor este de 750 000 tone metrice.

Dacă în anul 2013, prin port au fost exportate 35,3 mii tone de ulei vegetal, atunci în anul 2014 acest indice a crescut de 2,3 ori și a constituit 79,8 mii tone. Astfel, în anul 2014, prin intermediul terminalelor fluviale, au fost transbordate 729,1 mii tone de mărfuri diverse sau de 1,6 ori mai mult decât în anul precedent [4].

Actualmente, în portul internațional sunt înregistrați 47 de rezidenți. În perioada de gestiune au fost înregistrați 18 rezidenți și excluși 12. Din 80 de autorizații valabile la data de 1 ianuarie 2015, 31 au fost eliberate în domeniul comerțului angro, 21 – prestare de servicii, 15 – activitate de transport, 4 – construcții, 9 – alte genuri de activitate [4]. Un avantaj mare ce ar stimula activitatea agenților economici să-și desfășoare activitatea prin PILG este și acela că bunurile sau serviciile importate în PILG, exportate peste hotarele Republicii Moldova din PILG sau furnizate / prestate în cadrul PILG, sunt scutite de accize.

În anul 2014, volumul comerțului angro realizat în portul internațional a constituit 4 022,1 mil. lei sau cu 47,1% mai mult decât în 2013. De asemenea, în perioada de raportare, Investitorul general a continuat să presteze servicii portuare, volumul cărora a constituit 48,4 mil. lei sau cu 59,9% mai mult decât în perioada analogică din 2013. În afară de aceasta, Investitorul general a oferit altor rezidenți ai portului internațional servicii de arendă în sumă de 15,5 mil. lei și servicii comunale în sumă de 0,2 mil. lei. Volumul altor genuri de activitate, în perioada de raportare, a constituit 109,5 mil. lei, inclusiv lucrări de construcții – 11,1 mil. lei, leasing financiar – 8,6 mil. lei, activitate de depozitare – 4,9 mil. lei, servicii de brokeraj – 2,7 mil. lei. Volumul serviciilor oferite în cadrul activității de transport de la începutul anului a constituit 128,5 mil. lei. Volumul altor genuri de activitate în anul 2014 a constituit 41,4 mil. lei,

inclusiv lucrări de construcții – 7,2 mil. lei, leasing financiar – 7,1 mil. lei, activitate de depozitare – 11,9 mil. lei, servicii de brokeraj – 3,4 mil. lei.

În anul 2014, rezidenții au achitat diverse impozite și taxe în sumă de 296 mil. lei față de 258,5 mil. lei sau cu 15,9% mai mult față de anul 2013, inclusiv 171,1 mil. lei accize, 98,9 mil. lei TVA, 6,1 mil. lei impozit pe venit, 9,0 mil. lei pentru proceduri vamale și 6,9 mil. lei defalcări în fondul de asigurări sociale. Datoriile rezidenților față de buget, la finele perioadei de gestiune, a constituit 490 mii lei.

La 1 ianuarie 2015, numărul total al angajaților a fost de 432 persoane, care aveau un salariu mediu de 5 900 lei. Cele mai multe persoane au fost angajate de ÎCS „Danube Logistics” SRL (156), „Trans Cargo Terminal” SRL (84) și ÎCS „Trans Bulk Logistics” SRL (49). Volumul salariului calculat pentru anul 2014 a fost estimat la 30,5 mil. lei (24,3 mil. lei pentru anul 2013).

Pentru comparație, conform Raportului UNCTAD pentru 2014, statele vecine aveau sub pavilion național: România 137 nave comerciale, Ucraina – 565, Bulgaria – 273 și Turcia – 9 187. Chiar și unele state mari dispun de nave pe care este arborat drapelul țării noastre: Statele Unite ale Americii (19), Marea Britanie (10), Turcia (9), Norvegia și Grecia câte 3. Nicio navă din cele 485 nu aparține vreunui om de afaceri din Moldova. Pavilionul Moldovei este atât de solicitat de companii maritime pentru că le permite să plătească taxe mai mici, iar navele care nu mai sunt bune de nimic pot fi mai ușor trimise la fier vechi. Toate navele maritime înregistrate în Moldova au termenul de exploatare depășit. Din această cauză multe nave sunt implicate în diferite scandaluri internaționale sau naufragiază.

În Republica Moldova, organul de stat al puterii executive care execută funcțiile

de elaborare a politicii de stat și de reglementare normativ-juridică în domeniul transportului terestru, naval și aerian este Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor (MTID). Activitatea în domeniul transporturilor în Republica Moldova este reglementată de acte normative de drept intern și de acte normative de drept internațional (convenții, acorduri multilaterale și bilaterale, protocoale etc.). Obiectivul strategic principal al politicii economice în domeniul transporturilor îl constituie accelerarea restructurării dezvoltării economiei moldovenești prin asigurarea unor condiții de deplasare sigure și eficiente în traficul intern și internațional de mărfuri și pasageri [2, p. 6].

La momentul actual, în Moldova sunt doar câțiva agenți economici care prestează servicii din domeniul transportului naval pe plan intern și pe plan internațional. Astfel, în subordinea MTID sunt următoarele organizații din domeniul transportului naval: Instituția Publică „Căpitania Portului Giurgiulești”; Întreprinderea de Stat „Portul Fluvial Ungheni”; Întreprinderea de Stat „Registrul Naval” și Întreprinderea de Stat „Bacul Molovata”. În afara celor enumerate, pe teritoriul Republicii Moldova activează și agenți economici privați ce prestează servicii în domeniul transportului naval intern, cel mai mare dintr-aceștia fiind operatorul PILG - ÎCS „Danube Logistics” SRL.

În timp ce Moldova devine o putere maritimă, pierde tot mai mult din încrederea internațională. Pentru a obține pavilionul Moldovei, proprietarul unei nave trebuie să depună un set de peste 20 de documente, printre care originalul și copia actelor de identitate ale proprietarului, certificatul de bună stare de navigabilitate a navei și copia poliței de asigurare, inclusiv pentru eventuale pagube provocate prin luarea cu petrol. În cel mult zece zile lucrătoare, autoritățile moldovenești includ nava în registru.

Pe plan internațional, din cauza facilității în acordarea dreptului de arborare a pavilionului țării, Moldova nu are o imagine tocmai bună. Deja de cinci ani suntem în lista neagră a Memorandumului de la Paris. În ultimii ani, coeficientul în baza căruia Moldova este ținută în lista neagră, s-a diminuat considerabil, de la 3,31 de puncte la 1,95.

Analiștii economici au precizat de mai multe ori că navele înregistrate în Republica Moldova au termenul de exploatare depășit și sunt bune de dus la fier vechi, chiar dacă dețin certificate ce atestă o stare tehnică bună și au dreptul să navigheze. Aceștia mai spun că ar fi mult mai ieftin să scoți din uz un vas aflat sub pavilion moldovenesc, fapt care îi determină pe mulți proprietari să-și înregistreze navele la noi înainte de a le da la fier vechi.

Transporturile fluviale există în republică din cele mai vechi timpuri, teritoriul fiind străbătut de două artere principale: Nistru și Prut. Lungimea totală a căilor navigabile fluviale constituie 588 km. Rentabilitatea acestui transport se explică prin costurile reduse de transportare. Principalele mărfuri transportate rămân a fi materialele de construcție. Transportul naval se realizează în principal pe sectoarele Cosăuți – Dubăsari și Tighina – delta râului Nistru – cale navigabilă internă de importanță internațională E 90-03 și pe sectorul Ungheni – delta râului Prut – cale navigabilă internă de importanță internațională E 80-07, inclusă în coridorul VII – Dunăre a programului TACIS. Pe căile navigabile interne ale Republicii Moldova este posibilă efectuarea transportului mărfurilor prin intermediul garniturilor compuse din remorcare-împingătoare și barje cu capacitatea de încărcare de până la 1 000 tone pe râul Nistru și până la 600 tone pe râul Prut.

Principala problemă cu care se confruntă actualmente transporturile fluvia-

le din Republica Moldova constă în lipsa unei infrastructuri amenajate ce ar face față actualelor cerințe și ar permite exploatarea avantajelor economice și ecologice ale acestui tip de transport. Navigația pe Prut nu a fost posibilă decenii în șir, căci pe aici trecea granița fostei URSS.

La 1 iulie 2013, după o stagnare de 25 de ani, în premieră a fost relansată navigația pe Prut, care a ajuns până la Cahul, noua cale fiind străbătută atunci de o barjă încărcată cu 550 de tone de pietriș (cu toate că între 1870–1940 au existat structuri bine organizate care reglementau circulația ambarcațiunilor ce transportau grâne și materiale de construcție, în principal, navele aveau o încărcătură de până la 600 de tone, vasele de dimensiuni mai mici ajungeau în segmentul superior al râului, iar pe sectorul Nemțeni – Leova navele aveau un pescaj de cel mult 1,05 metri, în timp ce de la Leova până la Dunăre puteau circula vase al căror corp se afunda până la 1,20 metri sub nivelul apei).

Pentru redarea navigabilității râului Prut pe sectorul Cahul – Cantemir, cu lungimea de 70 km, s-au investit cca 800 mii de lei de către Portul fluvial Ungheni. Astfel cele 4 barje de care dispune Republica Moldova pot să navigheze de la Giurgiulești până la Cantemir. În perspectivă urmează să fie transportate anual până la 300 mii de tone materiale de construcții, acest tip de transport fiind considerat unul sigur, eficient din punct de vedere al consumului de energie, mai cruțător față de drumuri, dar și mediu. O tonă de marfă transportată pe apă costă 22 de lei moldovenești, față de 100 de lei, cât se plătește pentru varianta rutieră, iar după calculele Ministerului Transporturilor, transportarea producției cu transportul naval ar putea fi și de cca 7 ori mai ieftină decât cu transportul auto.

Eventualul transport de pasageri se poate face doar cu nave cu o capacitate de 20-25 de persoane. Către sfârșitul anului 2015, navigația comercială urmează să ajungă până la Ungheni.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bârdan V., *Republica Moldova și „porțile” ei spre lumea civilizată*. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Managementul întreprinderii în mediul economic contemporan”*, 24-25 septembrie 2009. Chișinău: Evrica, 2009, p. 367-373.
2. Alcaz T., Russu V., Oprea A., *Managementul transporturilor. Complexul de transport*. Partea I, Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2006, 236 p.
3. www.gifp.md (accesat 21.06.2014).
4. <http://www.mec.gov.md/> (accesat 11.04.2015).
5. *Raportul privind activitatea Portului Internațional Liber „Giurgiulești” pentru anul 2014, prezentat de Ministerul Economiei și Comerțului*.

ROLUL POLITICII MULTICULTURALE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII SOCIETALE A REPUBLICII MOLDOVA

Aurelian LAVRIC¹

THE ROLE OF MULTICULTURAL POLICY IN ENSURING SOCIETAL SECURITY OF REPUBLIC OF MOLDOVA

After the signing in 2014 by the government of Moldova of the Association Agreement with the European Union, it must develop and implement a strategy for promoting European identity. However, Moldovan society is divided in terms of vector of integration. A successful European integration is possible in conditions of the most Moldovans adherence to European values and European civilization. Ensuring societal security in the context of European integration is to obtain the support of majority of Moldovan society – Moldovan citizens, regardless of ethnicity, to European values. This is possible through the promotion of the European identity superimposed on Moldovan civic identity.

One effective means of ensuring the societal security of RM is cultural diplomacy. Romania has a cultural policy towards the Romanian communities abroad, promoted through the network of Romanian cultural institutes and by the Department for Romanians Abroad. The cultural network of natural links between communities who share the Moldovan regional identity, on both banks of the Prut River, can be successfully used to promote European values and identity. Communities from Romanian region Moldova, promoted through cultural diplomacy, may constitute poles of attraction for communities from Republic of Moldova.

Keywords: Societal Security, Identity, Cultural Policy, Cultural Diplomacy, European Integration.

INTRODUCERE

Unul dintre sectoarele importante ale domeniului studiilor de securitate, în conformitate cu elaborările cercetătorilor reuniți în școala de la Copenhaga, este cel societal (celelalte sunt: politic, militar, economic și de mediu). Obiectul de referință al acestui sector este societatea, formată din totalitatea cetățenilor unui stat. O comunitate formată din oameni care se identifică cu anumite valori, idei, practici (un mod de viață) comune este purtătoarea unei identități societale comune. „Securitatea societală se referă la sustenabilitatea tiparelor lingvistice tradiționale, a culturii și religiei, identității naționale și a tradițiilor, în cadrul condi-

țiilor acceptabile pentru evoluție” [1, p. 22]. Este evident că numai un stat cu o societate consolidată, nu dezbinată, se poate afirma și își poate realiza interesele naționale (inclusiv asigurarea securității politico-militare – a independenței, suveranității, dar și asigurarea securității economice, a prosperității). Iată de ce asigurarea securității societale poate fi privită ca un element de bază și indispensabil al dezvoltării durabile a unui stat caracterizat prin diversitate etnică. De aceea statele cu guvernări și sisteme de stat funcționale, orientate către realizarea intereselor naționale, nu a intereselor oligarhice sau de grup, sunt preocupate de asigurarea securității lor societale.

¹ Aurelian LAVRIC, doctor în istorie, conferențiar universitar, Centrul de Apărare și Studii Strategice de Securitate, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Pentru a asigura securitatea societală se impune elaborarea și implementarea unei politici culturale care să promoveze valori comune. La baza acesteia trebuie să stea o idee de stat, o misiune a statului sau un proiect de țară. Din misiunea de țară trebuie să rezulte o viziune, ce poate fi expusă într-o concepție privind securitatea societală a statului. Iar din documentul respectiv (concepție) trebuie să rezulte o politică, iar apoi și o strategie privind asigurarea securității societale, care să aibă menirea de a consolida societatea, de a crește gradul de coeziune societală. În Republica Moldova s-a încercat un asemenea demers în perioada guvernării Partidului Comuniștilor (2001–2009), când în 2003 a fost adoptată „Concepția politicii naționale a Republicii Moldova” [2]. Cu regret, documentul nu a constituit o elaborare care să corespundă standardelor europene, nu a prevăzut instrumente și pârgii de implementare, nu a fost urmat de o strategie de implementare a „politicii naționale”, de aceea a rămas un act legislativ steril.

De remarcat că utilizarea noțiunii de „național” în context societal poate induce semnificații nedorite – de „naționalizare” în sensul de uniformizare (asimilare) a comunităților etnice din cadrul unui stat multietnic. De altfel, conceptul de „politică națională” este unul cu origini în Uniunea Sovietică, iar Iosif Stalin a fost chiar autorul politicii naționale adoptate de Kremlin în perioada stalinistă. În prezent, în spațiul european, relațiile interetnice sunt abordate prin prisma conceptelor „multiculturalism”, „comunicare interetnică”, „interculturalitate”, de aceea utilizarea conceptului de „politică culturală” sau „politică multiculturală” – în sensul larg al interacțiunii culturilor etniilor conlocuitoare într-un stat – este mai potrivită.

Republica Moldova: aspecte ale problematicii securității societale

Aflată la frontiera Uniunii Europene, Republica Moldova reprezintă un caz special în ceea ce privește sectorul securității societale. De la proclamarea independenței (27 august 1991) până în prezent autoritățile moldovenești, indiferent de spectrul politic, nu au reușit să consolideze societatea moldovenească – alias națiunea civică (politică) moldovenească, cea care, conform teoriei politice, îi cuprinde pe toți cetățenii, indiferent de apartenența lor etnică, religioasă, confesională, socială ș.a. Cu regret, până în prezent, gradul de integrare a minorităților etnice în cultura populației majoritare (titulare) este scăzut, gradul de cunoaștere a limbii de stat de către minoritari este scăzut, de aceea, în consecință, mulți reprezentanți ai minorităților etnice nici nu se identifică drept moldoveni, pentru ei prevalând identitatea etnică a grupului minoritar din care fac parte.

Lipsa unei coeziuni societale în Republica Moldova are ca fundal conflictul înghețat din zona nistreană, dar și disensiuni ale autorităților de la Chișinău în relația cu minoritatea găgăuză din sudul țării (în luna februarie 2014, în unitatea teritorială autonomă Gagauz-Yeri a fost desfășurat un referendum privind vectorul politicii externe, iar majoritatea covârșitoare a celor care au participat s-a pronunțat pentru integrarea Republicii Moldova în Uniunea Eurasiatică, ceea ce a constituit o provocare la adresa guvernării proeuropene de la Chișinău).

Există câteva linii de divizare a societății moldovenești:

1. Geopolitică: între partea din populație care se pronunță pro-vest și cea care se pronunță pro-est (de remarcat că divizarea geopolitică se suprapune, în mare, și pe divizarea politică: forțele politice de dreapta sunt de orientare pro-vest, în timp

ce forțele politice de stânga sunt de orientare pro-est).

2. Interetnică: între minoritățile etnice (care au fost supuse unui proces intens de rusificare în perioada sovietică și care sunt slab integrate în societatea moldovenească contemporană) și populația majoritară.

3. Intraetnică: cele două curente din sânul populației majoritare – cei care se identifică români versus cei care se identifică moldoveni. Unii cercetători, precum Lucian Boia sau Oleg Serebrian, au scos în evidență inconsistența celor care proiectează inclusiv peste perioada medievală – implicit peste perioada de domnie a lui Ștefan cel Mare – identitatea românească. Oleg Serebrian notează: „După anexarea Basarabiei de către Rusia, basarabienii au continuat să se identifice ca o parte a moldovenilor, or în momentul în care s-a produs acest eveniment nu putea fi vorba despre o identitate națională românească” [3, p. 220]. Desigur, se poate vorbi despre un proiect stalinist de creare a „națiunii moldovenești” în interiorul URSS, prin formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM), la 12 octombrie 1924 [4, p. 3], dar nu se poate vorbi despre o deznaționalizare – dezromânizare a moldovenilor transnistreni, din simplul motiv că ei nu au avut până în 1924 o identitate românească. Istoricul american Charles King a evidențiat faptul că în momentul creării RASSM, strategii de la Kremlin s-au bazat inclusiv pe identitatea locală, asumată de populația din acea nou-constituita republică: „Constituirea unei națiuni în RASSM nu a apărut doar ca rezultat al expansionismului sovietic, ci mai mult ca rezultat al combinației dintre țelurile politicii externe centrale, formele de identitate existente și acțiunile aflate pe agenda elitelor politice și culturale din interiorul republicii autonome înseși” [5, p. 62]. Așadar, este vorba în prezent de o divizare

pe criterii de interpretare istoriografică, în sânul aceleiași etnii, a fenomenului identitar în Republica Moldova, ceea ce slăbește în mod grav statul moldovenesc, lipsindu-l de atât de necesara coeziune la nivel societal, coeziune care nu există nici măcar în sânul etniei majoritare.

Toate aceste linii de divizare fac societatea moldovenească vulnerabilă din perspectiva asigurării securității societale. Statele cu coeziune sociopolitică joasă sunt definite în literatura de specialitate a domeniului studiilor de securitate drept „state slabe” [6, p. V].

Frământările din cadrul societății moldovenești legate de vectorul politicii externe, lipsa unei coeziuni societale se datorează mai multor cauze, care sunt strâns legate una de alta:

1. Până în prezent autoritățile de la Chișinău nu au reușit să formuleze o idee de stat [6, p. 74], o misiune de țară, un proiect de țară care să fie îmbrățișat de toate componentele societății (de toate minoritățile etnice conlocuitoare).

2. Până în prezent autoritățile nu sunt preocupate de edificarea națiunii civice (politice) moldovenești (în baza unor valori comune, îmbrățișate de toate comunitățile etnice conlocuitoare).

3. Autoritățile de la Chișinău nu au reușit să facă atractiv statul moldovenesc pentru minoritățile sale etnice, ceea ce denotă lipsa preocupărilor sau incapacitatea intelectuală și administrativă de a folosi instrumente ale puterii blânde (*Soft Power*) [7, p. 114]. Desigur, pentru ca statul moldovenesc să fie atractiv pentru minoritățile sale etnice este necesară efectuarea unor reforme care să creeze condiții bune de viață, așa încât minoritățile respective să se simtă bine, confortabil, atât din punctul de vedere cultural, cât și din cel socioeconomic (deocamdată, Republica Moldova rămâne cel mai sărac stat din Europa).

Identitatea europeană în Republica Moldova

După semnarea în 2014 de către guvernul Republicii Moldova a Acordului de asociere și de liber schimb cu Uniunea Europeană, se impune elaborarea și implementarea unei strategii privind promovarea identității europene în interiorul Republicii Moldova, în vederea aderării ulterioare la familia europeană. Or, în condițiile divizării societății moldovenești în cea ce privește vectorul de integrare, această sarcină nu este una facilă. O integrare europeană de succes este posibilă în condițiile adeziunii majorității cetățenilor moldoveni la valorile europene, deci în condițiile asumării de către majoritatea populației a unei identități europene. Asigurarea securității societale moldovenești în contextul integrării europene vizează obținerea sprijinului majorității cetățenilor moldoveni, indiferent de apartenența lor etnică, confesională, socială etc., față de cursul european, asimilarea valorilor și civilizației europene. Iar acest lucru este posibil prin promovarea în cadrul societății moldovenești a identității europene, suprapuse armonios peste identitatea civică (politică) moldovenească, cea care, la rândul său, trebuie să se suprapună peste identitățile minorităților etnice. Este necesar să nu existe vreun conflict între cele trei identități. Istoricul român Lucian Boia a exprimat această idee astfel: „Proiectul european presupune, în actuala lui fază, necesara, dar dificilă îmbinare a celor două tipuri de unitate: tradiționala unitate de tip național și unitatea supranațională a marii familii europene, cărora li se adaugă un al treilea nivel, corespunzător structurilor regionale și minorităților. Într-o Europă unită, nu vor mai exista, de altfel, decât minorități, nici o națiune nu va fi majoritară, ceea ce pretinde de pe acum o nouă abordare a relației majoritate – minoritate.

Se ajunge astfel, de la un singur principiu dominant, acela al decupajului național, asimilator în interior și purtător de conflicte în afară, la trei principii „egale”, care se cer armonizate. Iată ambiția, ca și dificultatea, principiului european!” [8, p. 47-48]. Putem conchide că integrarea în spațiul european vizează armonizarea celor trei identități: paneuropeană, națională și a minorității etnice – pentru comunitățile etnice conlocuitoare în statele multietnice.

Așadar, asigurarea securității societale a Republicii Moldova, în contextul procesului de integrare europeană, este posibilă prin consolidarea societății în baza valorilor europene (a identității europene), în baza valorilor statale (a identității civice/politice moldovenești), și prin respectarea culturii și identității minorităților etnice (drepturi privind folosirea limbii materne în învățământ, administrație, mass-media ș.a.). În acest sens este necesară elaborarea unei politici culturale (sau multiculturalale) din perspectivă paneuropeană, în vederea promovării în interiorul țării a unor valori comune – europene și statale (naționale), cu care să se identifice atât etnia majoritară, cât și toate minoritățile etnice conlocuitoare, cultura și identitatea cărora să fie recunoscute și respectate în spațiul multicultural european și național-statal. Este de notat că valorile europene, care vizează promovarea și implementarea multiculturalismului, pot constitui elemente de coeziune în interiorul societății moldovenești, dacă vor fi folosite eficient de către autoritățile de stat de la Chișinău.

Comunitățile moldovenești din afara Republicii Moldova

O consecință a atitudinii lipsite de responsabilitate față de propriul popor, din partea autorităților de la Chișinău, este și abandonarea comunităților moldovenilor din afara frontierelor statului Republicii Moldova. Mai ales în Ucraina, dar și în Ru-

sia și în alte republici postsovietice există localități ale conaționalilor care se identifică moldoveni. Strămoșii unora dintre ei au plecat din Moldova pe alte meleaguri încă înainte de anexarea Basarabiei de către Imperiul Țarist (1812): de exemplu, în regiunea Kirovograd, Ucraina, mai există șase asemenea sate moldovenești, strămoșii locuitorilor cărora s-au mutat acolo încă în 1805. Aceste comunități din Ucraina (cu excepția celor din nordul și sudul Basarabiei) nu au făcut parte din statul român (1918-1940) și membrii săi se identifică moldoveni în mod firesc, pentru că au moștenit identitatea (sau identificarea) etnică a strămoșilor lor. Cu regret, autoritățile Republicii Moldova, stat cu care acele comunități se identifică (considerându-l Patrie-Mamă), nu se preocupă de ajutarea lor în vederea păstrării culturii, limbii și identității strămoșești. Guvernarea de la Chișinău nu are preocupări și, cu atât mai puțin, politici și strategii în acest sens.

Autoritățile Republicii Moldova trebuie să contribuie la prezervarea culturii (limbii, tradițiilor și obiceiurilor), respectiv a identității comunităților de moldoveni de peste hotare, atât a celor din imediata apropiere de frontieră (din raionul Noua Suliță, regiunea Cernăuți, și din raionul Reni, regiunea Odesa, ambele în Ucraina, membrii cărora se identifică moldoveni și formează majoritatea populației acelor districte), cât și a celor din alte regiuni mai îndepărtate ale Ucrainei (Kirovograd), dar și a celor din alte state postsovietice (localități ale moldovenilor există în Rusia – în ținutul Krasnodar, Georgia, Kirgîzstan ș.a.). Pentru aceasta este nevoie fie de elaborarea și implementarea unei politici culturale specifice, având ca obiect de referință comunitățile moldovenești de peste hotarele Republicii Moldova, fie includerea unui compartiment dedicat acelor comunități în documentul privind politica (multi)culturală a

Republicii Moldova (atât în plan intern, cât și în plan extern). Prin susținerea școlilor și bisericilor, prin diverse instrumente ale diplomației culturale – sprijinirea de festivaluri folclorice (de exemplu, cele organizate tradițional la 1 martie – cu genericul „Mărțișor”, la Noua Suliță, Reni ș.a.) este posibilă păstrarea identității comunităților moldovenești de peste hotare. O asemenea preocupare a autorităților Republicii Moldova este o datorie față de toți cei care se identifică cu statul moldovenesc și pot contribui la sporirea securității societale a Republicii Moldova, prin creșterea gradului de încredere a cetățenilor moldoveni față de propriul stat, față de viitorul statului lor.

În acest context, un exemplu demn de urmat pentru Republica Moldova îl reprezintă România. Autoritățile de la București au o politică culturală privind comunitățile românești din afara granițelor, promovată prin rețeaua de Institute Culturale Române (ICR) și prin Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. Cadrul cultural, rețeaua de legături firești între persoane și comunități care împărtășesc identitatea regională moldovenească, de pe ambele maluri ale Prutului, din România și din Republica Moldova, pot fi folosite cu succes în vederea promovării valorilor europene (ale UE), a identității europene în Republica Moldova și în comunitățile moldovenești din Ucraina și alte state postsovietice. Comunitățile din regiunea istorică Moldova, din cadrul României, pot constitui poli de atracție pentru comunitățile din Republica Moldova.

Nu în ultimul rând, exemple bune de urmat pentru Republica Moldova oferă și statele din vecinătate: Ungaria, Polonia și Ucraina – care au instituit practica acordării conaționalilor de peste hotare a cărții de conațional, cu ajutorul căreia ei pot vizita gratuit în Țara-Mamă muzee și alte edificii culturale, iar, de exemplu, în Ungaria au facilități la angajarea în câmpul muncii.

Asigurarea securității societale în Republicii Moldova prin politica (multi) culturală

Din punct de vedere teoretic, conceptul *cultură* are câteva sensuri: în sens larg, cultura semnifică un mod de viață a unui popor („Ansamblu de activități și modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educație” [9]), iar în sens îngust, noțiunea în cauză vizează realizările unor personalități de creație în diversele ramuri ale artei: pictură, artă plastică, literatură, muzică, teatru, cinema ș.a. („Faptul de a poseda cunoștințe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoștințe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. Om de cultură = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoștințe universale temeinice”) [9]. Putem afirma că, în conformitate cu primul sens evocat, este vorba de o cultură impersonală (de exemplu, folclorul manifestat în dansuri, muzică populară, port popular, bucate tradiționale etc.), iar al doilea sens se referă la cultura personalizată – la creațiile unor personalități istorice concrete.

Ca și concept, *comunicarea interculturală* a apărut în a doua jumătate a secolului XX, când în SUA au fost inițiate studii și aplicații privitoare la contactele dintre americani și indivizi sau grupuri aparținând unor culturi diferite de cea americană. În Europa Occidentală, această direcție de reflecție și cercetare a determinat încetățenirea conceptului de multiculturalism, care descrie existența, acceptarea sau promovarea unor multiple tradiții culturale într-o jurisdicție, de obicei considerat în termeni de cultură asociată unui grup etnic. Aceasta poate avea loc atunci când o jurisdicție este creată sau extinsă prin amalgamarea unor arii cu două sau mai multe culturi (de exemplu, Canada franceză și Canada engleză, Valonia și Flandra în Belgia), sau prin imigrarea

din diferite jurisdicții (state) ale lumii (de ex., foste colonii: Statele Unite, Australia, Brazilia, dar și, în ultimele decenii, datorită imigrației masive – de milioane de persoane: Regatul Unit, Franța, Germania ș.a.). Ideologiile sau politicile multiculturale sunt largi, variind de la respectul egal față de diverse culturi într-o societate, până la promovarea menținerii diversității culturale. Multiculturalismul ce promovează menținerea distincției diferitor culturi este adesea în contrast cu stabilirea unor politici privind integrarea socială, asimilarea culturală și segregarea rasială. Multiculturalismul a fost descris ca „bol de salată” sau „mozaic cultural”. Două strategii diferite și aparent incompatibile au fost dezvoltate prin intermediul diferitor politici și strategii guvernamentale. Prima se concentrează pe interacțiunea și comunicarea între diferite culturi; această abordare este, de asemenea, adesea cunoscută sub numele de interculturalitate. A doua se concentrează asupra diversității și unicității culturale care poate duce uneori la competiție interculturală. Izolarea culturală poate proteja unicitatea culturii locale a unei națiuni sau a unei zone și să contribuie, de asemenea, la diversitatea culturală la nivel mondial. Un aspect comun al multor politici care urmează a doua abordare este faptul că ele evită prezentarea oricăror valori comunitare specifice etnice, religioase sau culturale ca centrale.

Republica Moldova este un stat polietic, de aceea, întru asigurarea securității societale, politica sa culturală trebuie să răspundă necesităților tuturor grupurilor etnice, deci trebuie să fie una multiculturală. Pentru buna gestionare a relațiilor interetnice din Republica Moldova a fost creat încă de la începutul perioadei de independență – la 25 aprilie 1991 – Departamentul de Stat pentru Problemele Naționale, actualmente – Biroul Relații

Interetnice (BRI), care are menirea de a realiza Concepția în domeniul relațiilor naționale, de reprezentare și apărare a intereselor grupurilor naționale care trăiesc pe teritoriul Republicii Moldova [10]. Cu regret, nu a fost prevăzut un rol al BRI în elaborarea unei politici (multi)culturale. Este nevoie de specificarea prin lege a atribuțiilor BRI, așa încât instituția să aibă sarcini privind elaborarea și implementarea unei politici multiculturale, iar pentru punerea ei în aplicare să fie alocate suficiente fonduri. Această politică ar trebui să fie în strânsă legătură cu politica educațională, prin care minoritățile etnice să poată însuși bine limba de stat a țării.

Pe lângă modelul european, implementat în statele Uniunii Europene (cu toate deficiențele semnalate de unii lideri europeni, de exemplu de cancelarul german Angela Merkel) [11], un exemplu demn de a fi analizat este și cel din Federația Rusă. Recent (în 2013) a fost aprobată „Concepția securității societale în Federația Rusă” [12] – un document amplu consacrat asigurării securității societale ca parte a securității naționale a Federației Ruse.

CONCLUZII

Succesul integrării europene a Republicii Moldova depinde în mare măsură de felul în care autoritățile de la Chișinău vor fi capabile să convingă statele membre ale Uniunii Europene de faptul că statul moldovenesc corespunde criteriilor de aderare, respectiv criteriilor de conviețuire a statelor europene în Uniune. Este vorba atât de respectarea principiilor democratice, implementarea unei economii de piață funcționale, cât și de adoptarea unei politici multiculturale – prin care să fie respec-

tată cultura fiecărei comunități etnice conlocuitoare. Din această perspectivă, pot fi trase mai multe concluzii:

1. În contextul eforturilor de racordare la standardele europene, se impune ca autoritățile Republicii Moldova să elaboreze strategii de sprijinire a comunităților moldovenești din străinătate (a lucrătorilor migranți: aproximativ 600 000 de persoane și a minorității moldovenești din Ucraina – 250 000 de persoane). Printr-un asemenea sprijin autoritățile de la Chișinău vor consolida securitatea societală în interiorul Republicii Moldova, întărind încrederea poporului Republicii Moldova în viabilitatea și durabilitatea statului moldovenesc.

2. România este un exemplu atât privind gestionarea eficientă a relațiilor interetnice din interiorul țării, cât și privind sprijinirea comunităților românești din afara granițelor țării (prin Departamentul pentru Românii de Pretutindeni și rețeaua Institutului Cultural Român). Modelul respectivelor instituții poate fi și trebuie preluat de Republica Moldova.

3. Se impune utilizarea eficientă a posibilităților oferite de UE, de exemplu, a programelor de cooperare transfrontalieră. Accesarea fondurilor prin intermediul acestui program și prin altele poate contribui la o interacțiune fructuoasă între comunități care au un trecut istoric comun, dar care sunt în prezent despărțite de frontierele a trei state.

4. Se impune desemnarea unei instituții de stat cu atribuții clare în vederea elaborării unei concepții a securității societale sau a unei concepții privind politica multiculturală în Republica Moldova. Această instituție poate fi chiar actualul Birou pentru Relații Interetnice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Barry Buzan et al., *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p. 22.
2. Legea privind aprobarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/312846/> (accesat: 31.07.2015).
3. Oleg Serebrian, *Basarabia: identitate, politică și geopolitică*, în Boari Vasile, Gherghina Sergiu, Murea Radu, *Regăsirea identității naționale*. Iași: Polirom, 2010, p. 220.
4. Elena Negru, *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1924–1940)*, Prut Internațional, Chișinău, 2003, p. 3.
5. Charles King, *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2005, p. 62.
6. Barry Buzan, *Popoarele, statele și frica*, Editura Cartier, Chișinău, 2014, p. V.
7. Joseph S. Nye, Jr., *Viitorul puterii*, Polirom, Iași, 2012, p. 114.
8. Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Humanitas, București, 2013, p. 47-48.
9. DEX, <https://dexonline.ro/definitie/cultur%C4%83> (accesat: 31.07.2015).
10. Regulamentul Departamentului de Stat pentru Probleme Naționale al RSS Moldova, în Departamentul Relații Interetnice al Republicii Moldova. Documente, date, fapte, comentarii, Editura Cartea Moldovei, Chișinău, 2003, p. 42.
11. Merkel says German multicultural society has failed, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11559451>, 17.10.2010 (accesat: 10.05.2015).
12. Концепция общественной безопасности в Российской Федерации, 21.11.2013, <http://kremlin.ru/acts/news/19653> (accesat: 10.05.2015).

Natalia Năș. *Uzina nr. 55*, 2012, u/p, 200 × 300 cm, colecție privată

ФЕНОМЕН «ИСЛАМСКИЙ ФУНДАМЕНТАЛИЗМ» НА ПОРОГЕ 21-ГО ВЕКА

Vahtang MAISAEA¹

THE PHENOMENON OF "ISLAMIC FUNDAMENTALISM" AT THE DAWN OF THE 21 CENTURY

Islam – a religion and a civilization that has condemned itself in concrete political forms, is still the subject of inappropriate policy for international security system. Islam is a monotheistic religion of discoveries. Self-expression of Islamic society and civilization takes place on the religious level, within a great religious diversity within civilization itself. Here we have in mind the internal differences (Sunni, Shia, Sufi) various branches and numerous sects. Islam culturally is also characterized by different features. Therefore, the North Caucasus Islam is different from African or South East Asian one. Thus, Islam is merely a sociological approach to representation of social diversity in the broad context.

Keywords: Islam, fundamentalist, civilization, XXI century.

Вхождение в 21-й век ознаменовало появление через примерно 30 веков или, точнее говоря, возвращение термина «цивилизация», который уже получил четко выраженную геополитическую сущность, особенно в контексте «неоатлантизма» и «неоевразийства». На данном этапе этимологический субстрат термина «цивилизация» уже охватывает не только культурологический и политологический параметры осмысления, но переходит в религиозно-социальную парадигму. Такую трактовку и осмысление новой роли в эпоху глобализации не обошел стороной и древнюю религию мира – ислам.

Ислам – религия и цивилизация, которая уже обрекла себя в конкретные политические формы, но пока является неподходящим объектом для политики международной системы безопасности. Ислам – монотеистическая религия открытий. Самовыражение исламского общества и цивилизации происходит на религиозном уровне при существо-

вании большого религиозного разнообразия внутри самой цивилизации. Тут имеются в виду внутренние различия (сунниты, шииты, суфия), различные ответвления и бесчисленные секты. Ислам в культурном отношении также характеризуется различными особенностями. Поэтому северокавказский ислам отличается от африканского или юговосточноазиатского. Таким образом, у ислама есть лишь социологический подступ для представления разнообразия общества в широком контексте.

Как показала история, а особенно новейшая, ислам может монополизировать власть и влиять на умы общества, превращая этот процесс в политическую форму (например приход к власти при помощи организации «Братья-мусульмане» Абдела Гамаль Насера в Египте в 1952 году и провозглашение доктрины «Социалистического Ислама» или приход к власти движения «Талибан» в Афганистане в 1996 году). Некоторые полагают, что ислам мож-

¹ Вахтанг МАЙСАЯ, доктор политических и военных наук, заместитель директора Центра геополитических исследований Черноморского международного университета, ассоциированный профессор, член Президиума Международного научно-исследовательского института народов Кавказа.

но описать как политическое явление, в отличие от классической догматики ислама, и связать эту идею с терминами «фундаментализм» и «исламизм», которые в свою очередь появились соответственно в 19 и в 20 веках. Хотя религиозное и культурное разнообразие в исламе охватывает и фундаментализм с его специфическим характером, можно проследить некоторую асимметрию в этих двух дефинициях.

Термин «фундаментализм» ввели в оборот те протестанты, для которых неприемлемы были модернистские веяния в протестантизме и которые настаивали на необходимости буквального понимания Священного писания. Оно появилось в обращении во второй половине 19 века. В 1909–1915 годах в свет вышли несколько выпусков бюллетеня «Основы» (The Fundamentals), которые «закрепили» это название. Лишь позже указанный термин стал употребляться западными исследователями при изучении ислама, иудаизма и других религий. Причем зачастую данный термин толковался очень широко – как возвращение к началам религиозно-цивилизационного единства, выведение религиозно-политических принципов из вечно Священного текста. В контексте ислама он стал ассоциироваться с арабским выражением «аль-усу лийя аль-исламийя» (исламский фундаментализм) [1]. Некоторые исследователи (например З. Левин, М. Роцин, В. Уляхин и др.) считают, что фундаментализм и течения, которые активно выступают за возвращение к истокам или богословской основе вероучения, за возвращение вере ее изначальной чистоты. Эту концепцию, ее последователи в исламе часто изображают в виде «возвращения» или «реформаторства» исламского вероисповедания. Под термином «исламский фундаментализм»

иногда подразумевается религиозная доктрина – салафизм (от арабского слова «саяф» – «предки», предшественники). К салафитам причисляются например средневековые теологи Ахмад ибн Ханбал, Таки ад-Дин ибн Таймийя, Мухаммад ибн Абд аль-Ваххаб и его последователи, идеологи ассоциации «Братья-мусулмане», созданной в 1928 году шейхом Хасаном аль-Банной. В научной литературе для характеристики салафитов используется конкретно термин «исламский фундаментализм», чтобы отделить его от «христианства» или «индусского фундаментализма». Специфику исламского фундаментализма определяет теснейшая связь ислама с политической и социальной организацией мусульманского сообщества, с общинной солидарностью. В основе его возникновения – кризис национализма как идеологии освобождения и мобилизации, стимулированный «неэффективностью» революционных программ развития и усугубленный сильнейшим социальным расслоением; неудачей заимствованных идеологий; снижением легитимности власти; использованием религиозных мотивов и символов как вспомогательного элемента в борьбе политических элит; внешней активностью мусульманских организаций, как форма борьбы за самовыражение.

Если выразиться более четко, *исламский фундаментализм – это так называемая «оборонительная стратегическая концепция» от наваждений инородных культурно-социальных и политико-экономических ценностей и устоев*, так как в социальном смысле это – своего рода коллективная ностальгия, жажда возродить мир в виде простых объединений и обиженных отношений, а в политическом плане – это процесс, имеющий целью создать жесткие пределы, в рамках которых возможно было

бы сохранить собственную политическую систему – халифата – воплощение идеала исламского государства. Как пишет американский исследователь ислама Карл Эрнст: «Специалисты предпочитают пользоваться понятием фундаментализм для описания идеологии антимодернизма, которой придерживаются примерно 20% последователей всех мировых религий. В этом отношении исламский фундаментализм обладает весом и значением, сравнимым с христианским, иудаистским и буддийским фундаментализмом. Исламские фундаменталисты свой гнев обрушили на секуляризм и падение нравов, связывая это с влиянием Запада, служащего ныне условным обозначением власти политического, экономического и научного тельца, которому поклоняются в европейских и американских странах и, в меньшей мере, в их бывших колониях» [2]. С такой постановкой вопроса отчасти согласен и видный теолог, реформатор ислама – президент Ирана С. Хатами. По его мнению: «Ренессанс и Реформация в Европе явились результатом столкновения двух цивилизаций – христианской и мусульманской, Запада и Востока. Но если Западу это помогло выйти из средневековья, то Восток получил лишь «хаос» в теории и «зависимость» и нищету на практике. Тем не менее, не прекращалась борьба с чужим влиянием и в области политики появилось много реформаторов и революционеров, которые стремились восстановить религиозную мысль и местные традиции, ориентируя их на будущее. Эта борьба продолжается и сегодня» [3, с. 9]. По его же мнению, «многие реформаторы страдали экстремизмом или бездействием и потеряли свою дорогу в борьбе между традициями и новаторством». Именно с такими «реформаторами» пришлось столкнуться Ирану

в виде движения «Талибан» в 1997–98 годах, когда ситуация накалилась до предела на границе с Афганистаном и едва не началась война между двумя государствами, причиной которой было убийство 9 иранских дипломатов талибами при штурме города Герат.

Именно в это время, во время такой борьбы, на смену исламским фундаменталистам пришли «исламисты», которые привнесли в идеи реформаторства свои взгляды и новшества в ходе такой борьбы. В основе концепции «исламизма» была взята религиозная доктрина «Ас-сахва аль-ислямийя» (исламское пробуждение) и «Аль-баас аль-ислямий» (исламское возрождение). Этот термин очень часто оперируется теологами и исследователями стран СНГ. Так например верховный муфтий России шейх-уль-Ислама Талгат Таджуддин называет исламизм – искусственным понятием, означающим лишь внешнее использование исламских лозунгов для прикрытия еретических, сектантских целей, исламизм – это не только ислам, это отрицание ислама, отрицание его духовной, традиционной сущности. По его мнению, исламизм еще более радикальное движение фундаментализма, который сводится к попыткам разрушить ислам изнутри. Такого же мнения придерживается и французский исламовед Оливье Руа: «Для исламистов – путь к реисламизации общества – захват государственной власти. Исламисты, в отличие от фундаменталистов в строгом смысле слова, выступают не за «возврат» к прошлому, а за подчинение себе путем политической борьбы современного общества и его технических средств». А известный российский ученый А. Игнатенко считает, что исламизм – идеология и практическая деятельность, ориентированная на создание условий, в которых социальные, экономические,

этнические и иные проблемы и противоречия любого общества (государства), где наличествуют мусульмане, а также между государствами, будут решаться исключительно с использованием исламских норм, прописанных в шариате [4, с. 102]. Исламизм, говоря другими словами, является проектом, который подразумевает создание политических условий для использования исламских (шариатских) норм во всех сферах человеческой деятельности. Иногда он именуется политическим или политизированным исламом и считается как бы предтечей новой политической идеологии. Если сказать другими словами, исламизм более радикальная форма фундаментализма, имеющая элементы идеологических постулатов. Как своеобразно сказал один из наиболее знаменитых российских идеологов радикального фундаментализма и один из создателей Исламской партии возрождения в России, Гейдар Джамаль: «Сегодня радикальный исламский фундаментализм (т.е. исламизм) перерос в революционно-повстанческую идеологию, которая парадоксальным образом заняла нишу, прежде принадлежавшую марксизму» [5]. Итак, исламизм – это фактически политико-религиозная идеология и форма возрожденческого ислама, хотя они не переросли в форму ярко выраженной политической догмы или направленности». Они являются более модернистскими и более просветительскими формами исламского фундаментализма. В этом контексте, интересным является концептуальный подход российского исламоведа А. Умнова, который, говоря о модернизации или фундаментализме ислама, имеет в виду урбанистически ориентированное религиозное направление «исламизма» в противовес более радикальному, основанному на возрождение детерминизма

сельско-периферическому исламу, т.е. «фундаментализму» [6, с. 252-253]. Оба термина четко отражают конкретные различия в исламе. Поэтому разделение на дихотомию «фундаментализм против исламизма» (в контексте вековой формы религии) подводит к сознанию того, как ислам становится политически построенной системой. Сама система переходит в новую область теории соперничества (отметим, что из-за длительной конкуренции между двумя идеологическими догмами постоянные конфликты интересов часто приводят к войне), не только на низком политическом уровне, но и на высоком уровне, яркий пример чего – борьба исламистов в Алжире и в Иране. Здесь в течение нескольких десятилетий проводился социалистический эксперимент. После краха главного спонсора мирового социализма – Советского Союза в этой арабской стране началась гражданская война, породившая терроризм «с религиозным лицом». В Иране шах, продемонстрировав пренебрежение к религиозной традиции в ходе реализации светской прозападной модели, не смог предотвратить исламскую революцию. В результате победил теократический режим Хомейни, а Иран, истерзаный кровавой гражданской междоусобицей, этническими распрями, вооруженным конфликтом с Ираком, оказался на протяжении длительного периода искусственно изолирован от мировых экономических и политических процессов, отброшен в своем развитии назад. Большинство «фундаменталистов» склонно к политической борьбе с целью сосредоточения в своих руках возможно большей общественной и политической власти и обычно они достигают своих целей. Меньшинство же выбирает насилие и терроризм, чтобы превратить идеи наведения порядка в реаль-

ность (пример «Большинство» – идея Аль-Афгани о панисламизме и победа ваххабитов на Аравийском полуострове в 18-20 веках, а «Меньшинство» – идеи Саида Кутьбы в Египте). Тем временем «исламисты» пытаются убедить своих последователей в необходимости образования, просвещения и советуют использовать более мудрую тактику прихода и удержания власти любыми способами (включая подрывную деятельность, тайные деяния) с целью осуществления священной миссии (стратегия «исламского братства»). Здесь можно привести в примеры приход к власти «Талибов» с использованием идеологии Ханифитского толка Индийской школы Деобандис и распространение на Северном Кавказе идей ваххабизма, который был импортирован извне (в частности из стран Среднего и Ближнего Востока).

Деобандская традиционалистическая школа призывает восстановить культурное и религиозное единство мусульманской общины, укрепляя патриархальные этические нормы и не допуская чрезмерной концентрации власти и собственности в одних руках. Священная война (джихад) против немусульман и «отступивших от подлинного ислама» мусульман рассматривалась как хотя и возможной, но все же крайней формой борьбы. Символом умеренности и гибкости этой школы служило демонстративное уважение культа «святых».

Появившиеся на Северном Кавказе на рубеже 80–90-х годов так называемые «ваххабиты», то есть пропагандисты «истинного, чистого ислама», хотя и близки по духу аравийским ваххабитам, однако скорее представляют собой местную разновидность фундаментализма. Они противостоят другим бытующим здесь формам мусульманской религии: шафиизму – одной из религиозно-правовых школ, к

которой относит себя часть верующих мусульман; мюридизму – суфийскому (мистическому) течению в исламе; «народному исламу» – адаптированным к кавказским историческим реалиям мусульманским традициям и обычаям. Северокавказские сторонники «чистого ислама» выступили с призывами привести местный ислам в соответствие с нормативным пониманием этой религии. Так, они настаивают на отказе от поклонения святым местам (зияратам), от культа местных святых и шейхов, почитания стариков (поскольку это не соответствует принципу таухида – единобожия), от такого ритуального обряда тарикатов, как зикр, то есть мистическое радение, во время которых впадали в экстаз и сливались с Богом.

Сторонников политического ислама на Северном Кавказе называют ваххабитами – по аналогии с одноименным религиозно-политическим течением, получившим распространение в Аравии и на других территориях Арабского Востока в середине XVIII века и названным по имени своего основателя, богослова – правоведа Мухаммада ибн Абд аль-Ваххаба (арабы предпочитают употреблять другое наименование – *салафиты*). Приверженцы последнего требовали возврата к простоте первых веков ислама, полного отказа от «новшеств», не нашедших прецедентов в правоверных преданиях, не освященных согласованным решением богословов и потому противоречащих Сунне; исключения любого культа, включая и культ пророка, святых и могил. В обыденной жизни они запрещали алкоголь, напитки, музыку, танцы, современную одежду. Действуя под лозунгом джихада и борьбы с многобожием (*ширк*), ваххабиты совершили нападение на центр шиитского паломничества Кербелу – в 1801 году, разрушили в

1803 году святыни Мекки, а в 1804 – Медине. Ваххабизм, кроме того, сыграл важную историческую роль в деле объединения разрозненных арабийских племен и противодействия османскому влиянию на Аравийском полуострове.

На Северном Кавказе ваххабизм возник в тех регионах, где наблюдались некоторые формы идеологического и религиозного вакуума, и в определенной степени заполняет этот пробел. Наибольшим успехом ваххабизм пользуется там, где он вступал в конфронтацию с напряженной социально-экономической ситуацией, или там, где социально-экономические условия страны были на переходном уровне и где существовала строгая система этнической иерархии. Кавказ был как раз регионом, который с 1985 г. столкнулся с тяжелыми социально-экономическими проблемами. Ситуация в регионе ухудшалась из-за этно-политических конфликтов. На этом фоне формируется специфичный, маргинальный, но в том же время активный слой населения, для которого радикальный ислам стал очень привлекательной целью. Следовательно, с одной стороны, появление «ваххабизма» на Северном Кавказе связано с тем, что ислам усиливает здесь роль компонента общественного сознания и образа жизни, все быстрее превращается в существенный фактор обретения национальной идентичности. И нарастающее влияние исламских стран Ближнего и Среднего Востока и распространенных там направлений ортодоксального ислама в немалой степени способствует этому. Но, с другой стороны, формирование этого религиозно-политического течения связано с внутренним фактором – социально-экономической нестабильностью, безработицей, обнищанием населения, незащищенностью личности и засильем клановой системы

в мусульманских северокавказских автономиях.

Поскольку принципы этого религиозно-политического движения вступают в противоречие с прочно устоявшимися на Кавказе традициями быта, обычаев и культуры, образцами светского поведения и этикета, это нередко вызывает негативную реакцию со стороны рядовых верующих. Есть и другое объяснение враждебности к этому явлению. Местный религиозный и политический истеблишмент усматривает в реформистских призывах идеологов нового течения покушение на свою власть, а потому обвиняет сторонников «чистого ислама» в «подрыве устоев», экстремизме и других грехах. Тем более, что иногда для этого имеется основание: под религиозными знаменами на Северном Кавказе объединяются в настоящее время не только верующие, но и радикальные политики, и те, кто бросает вызов территориальной целостности России: речь идет о таких экстремистских организациях и движениях, как «Исламская нация», «Конгресс народов Ичкерии и Дагестана», «Кавказская конфедерация». Исходным материалом для лепки экстремизма становится в условиях экономического кризиса и политической нестабильности молодежь, а также представители этнических групп и кланов, отстраненных от власти.

По мнению ваххабитов, необходимо очищение ислама, возврат к его изначальным установлениям. В общественно-политической сфере ваххабиты проповедуют социальную гармонию, братство и единство всех мусульман, выступали с призывами строгого соблюдения морально-этических принципов ислама, осуждая роскошь, стяжательство и т.п. Важное место отводилось идее о джихаде против многобожников и мусульман, «отступивших» от принципов раннего

ислама. Для раннего ваххабизма характерен крайний фанатизм в вопросах веры и экстремизма в практике борьбы со своими политическими противниками.

Идеология ваххабизма, укorenившаяся на Кавказе с 1990 г., достигла пика своего влияния в июне 1997 г., когда бывший вице-президент Чечни Зелимхан Яндарбиев и бывший министр иностранных дел Мовлади Удугов организовали постоянную совместную комиссию лидеров ваххабитских ассоциаций Чечни и Дагестана, базирующуюся в Грозном. Комиссия была занята распространением ваххабизма, вначале в Чечне и Дагестане, а затем в других северокавказских исламских республиках. За этим последовало создание новой ассоциации – Конгресса и Исламской Шуры (совета) жителей Дагестана и Чечни. Первым реальным политическим действием, принятым кавказскими ваххабитами, или, точнее, неоваххабитами, было военное вторжение на территорию республики Дагестан в августе 1999 г., пропагандирующее установление т.н. «исламского государства Дагестан» на оккупированных территориях. Исламская шура вовлекла в свои ряды проваххабитски настроенных людей, среди которых есть также военные и религиозные представители Северного Кавказа: поэт Адало Алиев; Магаудин Магомедов; автор популярной книги «Кавказский газават» Магомед Тагаев; Надиршах Хачилаев; Шамиль Басаев; Мовлади Удугов; Зелимхан Яндарбиев и многие другие. Стратегия этой ваххабитской политической группировки была построена на трех основных постулатах, необходимых для исламского государства.

1. Осознание унифицированного ислама жителями будущего государства.

2. Усиление мусульманского братства и единство вопреки геополитической дислокации.

3. Начало джихада и согласие осуществлять исламские государственные порядки после неминуемой и славной победы.

Кавказские неоваххабиты верят, что сегодня мы являемся свидетелями перехода в третью фазу, характеризующуюся формированием единого фронта для борьбы с российскими военными. И это несмотря на то, что, согласно получаемой информации, ваххабизм затронул около 10% населения Дагестана. Вообще, вопрос распространения ваххабизма на Кавказе особенно интересен. Ответ опирается на достаточно простую структуру. Благодаря помощи от исламских организаций стран Ближнего Востока и Персидского залива, и взносов за то, чтобы стать ваххабитом, каждый новый член «Джамаата» получает начальную сумму в размере \$500-800, а далее по \$300 ежемесячно. Чтобы привлечь новых людей, проводилась интенсивная пропагандистская кампания, бесплатная раздача исламской литературы, создание телерадиосетей, образовательных учреждений, отправка молодежи в исламские центры за границей, декларирование исламской солидарности, жесткая борьба против коррупции и т.д. [7, с. 91-92].

Итак, с исторической точки зрения, следует выделить некоторые стадии развития ислама как религиозного и политического движения. В этой исторической «триаде» развития ислама можно отметить следующую схему:

классический ислам – исламский фундаментализм – исламизация (исламизм).

В преддверии 21-го века следует добавить новый аспект данной религии, которую надо рассматривать чисто с геополитической и политической перспективы. Уже в нашу эпоху в атмосфере мощного всплеска антимодернизма и антизападничества (чему яркий пример

террористический акт 11 сентября 2001 года в США) – политический ислам стал объединяющим началом идейно неоднородных движений т.н. «охранительного» толка преимущественно на фундаменталистской основе, направленных против существующего порядка вещей, за установление планетарной власти шариата. Он стал фактором мировой политики. Данную объединительную или, по А. Игнатенко, интегрирующую модель исламского единства и солидарности можно назвать исламским интегризмом (от английского слова *integrity* – целостность, полнота и честность)² и обозначить как четвертую ступень развития исламской мысли по той же модели:

классический ислам – исламский фундаментализм – исламизм – исламский интегризм.

Наиболее точным эквивалентом данного на арабском языке является выражение «ихья ад-дин» (возрождение религии). Оно подразумевает приверженность догматам веры первоначальным принципам исламской политики (уммы) и основаниям легитимности власти (шария аль-хукм). Данная формула подчеркивает скорее политическое измерение явления, а не его религиозный аспект. В исходном смысле используется и понятие «ас-саляфия», обозначающее тех, кто ратует за возвращение к «истокам» ислама, к нормам жизни и институтам «праведных предков» (ас-саляф). По трактовке исламского интегризма, основной целью всех мусульман является политическое объединение в едином политическом пространстве –

в исламском Халифате или, по современным политическим постулатам, в «Единой Исламской Империи», или же создание такого общественно-политического строя или института, который был бы основан на традиционалистских ценностях и самоличной манере управления (так-называемая доктрина Дустура) [8, с. 128-123]. Его геополитическую доктрину можно определить как концепцию «исламского мондиализма» по формуле: Islam and the Rest (исламская цивилизация и другие). А политическую доктрину – как создание нового типа политического института и системы на основе «теодемократического государства» (модель Маудиди) и «система взаимных консультаций» (модель Кутьбы) или же на прагматических и более устойчивых идеях развития общества (модель Хож-Ахмед Нухаева). Отчасти, более конкретно исламский интегризм в геостратегическом измерении базируется на принципах т.н. «воинствующего ислама» (имеется в виду некоторая часть интегристов). Он является политико-религиозной группой радикально настроенных людей, стремящихся к созданию сплоченного общества, основанного на доктрине Салафия (чисто исламские нормы). Они признают джихад (реальный способ борьбы и сопротивления) как шестое правило ислама вместе с другими пятью классическими принципами (Шахада, Салат, Закят, Хаджж, Саум). Они крайне нетерпимы по отношению к своим «противникам». Конкретными примерами исламского интегризма являются: создание в 1996 году Исламского Эмирата Афганистан по модели пуштунских «Талибов» и создание в феврале 1999 года Исламской Республики Чечни, после бескровного военного переворота, в ходе которого в этой северокавказской республике де-факто к власти пришли кавказские

² Хотя данный термин употребляется по отношению к христианству и обозначает фундаменталистское течение, он каким-то образом применяется и к исламу, в контексте радикального проявления в вероучении. так что новизна в употреблении «интегризма» приемлема в контексте политического ислама.

исламские интегрисы (по терминологии азербайджанского военного аналитика Джангира Араслы) [9, с. 100-101] под руководством эмиров Ш. Басаева и А. Хаттаба. А в виде конкретного актера – исламского интегризма – следует представить в форме военно-политического альянса по названию – «Международный Исламский Фронт за Джихад против Крестоносцев и Евреев», более широко известного среди мирового сообщества как террористическая организация «Аль-Кайда». Лидерами этого альянса являются такие выдающиеся исламские интегрисы как Усама Бен Ладен, Хасан аль-Тураби, Айман аз-Завахири и другие.

На постсоветском пространстве, в основном, термин «интегрисм» (в контексте радикального движения) ассоциируется в большей степени с ваххабизмом. Как точно описывает это русский теолог Александр Кырлежев, «...иначе говоря, ваххабизм, о котором так много говорят в последнее время, – это ло-

кальное проявление современного ислама, являющееся его радикальным выражением. Вместе с тем, будучи формой мусульманского интегризма, ваххабизм остается интегральной частью ислама. Кроме того, представляется очевидным, что в любой религиозной или квазирелигиозной идеологии стратегия защиты «чистоты веры» обладает особой энергией, так что, если вспомнить марксистское выражение, в данном случае «сила превышает долю» [10, с. 326].

В целом следует отметить тот факт, что фактор исламского фундаментализма превратился в геополитическую парадигму и уже является одним из центров мировой политики. Получив окраску исламского интегризма, он существенно видоизменился и начал функционировать как единая политическая сеть международной коалиции мусульманских сил, борющихся против стран «Севера». Последние факты терактов в Стамбуле и в Багдаде косвенно являются тому подтверждением.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. И. В. Кудряшова, *Фундаментализм в пространстве современного мира* – <http://www.politics.ru/fulltext/2002/1/6.htm>.
2. Вахтанг Майсая, *Роль современного Ислама в мировой геополитике* (на грузинском языке), журнал *Политика* № 9-10, Тбилиси, 2003.
3. Хатами С. М., *Традиция и мысль во власти авторитаризма*. М., 2001, с. 9.
4. Орозбек Молдалиев, *Исламизм и международный терроризм: угроза ислама или угроза исламу* – журнал *Центральная Азия и Кавказ* № 3 (21), 2002, с.102.
5. *Moscow Times*, 16.11.2001.
6. А. Умнов, *Талибан в исламском контексте* – сборник *Ислам на постсоветском пространстве: взгляд изнутри*, Московский центр Карнеги. Москва, Арт-Бизнес-Центр, 2001, с. 252-253.
7. Vakhtang Maisaia, *The Caucasus-Caspian regional security agenda in the 21st century: Caspian oil geopolitics and Georgia*, IREX, Printing House Global Print. Tbilisi, 2002, с. 91-92.
8. О принципах Дустура смотрите С. Арутюнов, *Россия и Чечня: поиски выхода*, издательство журнала *ЗВЕЗДА*, Санкт-Петербург, 2003, с. 128-129.
9. Джангир Арас, *Вооруженный Кавказ* – справочник по военным системам народов Северного Кавказа (1991–2000 г.), 3 том, Центр по изучению конфликтов низкой интенсивности, 2000 год, с. 100-101.
10. Александр Кырлежев, *Ислам и запад после 11 сентября* – *Континент* № 112, с. 326.

ISTORICUL LEGISLAȚIEI PRIVIND PROPRIETĂȚILE INTELLECTUALE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII NAȚIONALE

Lilia ȘARGU¹

THE HISTORY OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW WITHIN NATIONAL SECURITY

This article represents a synthesis of theoretical material and intellectual property protection legislation. Safety for the future can be created clear your hands if you feel a creative personality, then you can benefit you and your heirs fruits of the creative process. International legal framework both at national as well as protect intellectual property through three methods: patents, trade marks and copyrights.

Keywords: intellectual property, law, patents.

INTRODUCERE

Odată cu apariția și dezvoltarea domeniului dreptului, în complexitatea sa instituțională au apărut și primele premise de drept al proprietății intelectuale, care se regăsește destul de important la finele secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea. Dezvoltarea abilităților intelectuale ale individului constituie nu numai un aport considerabil la dezvoltarea economică a societății, dar și un element fundamental pentru dezvoltarea cadrului instituțional și de reglementare a drepturilor asupra proprietății intelectuale. Odată cu dezvoltarea revoluției tehnico-științifice în lume, acest element al cadrului normativ este destul de solicitat și de importanța și necesitatea stabilirii lui în parametrii legali nu se discută.

Rezultate și discuții. Obiectul dreptului proprietății intelectuale îl constituie un bun nepalpabil, ceea ce face și mai complicat de protejat posesorul. Astfel, sunt considerate drepturi de proprietate intelectuală acțiunile care se obțin din activitatea intelectuală, științifică, industrială, literară sau artistică, când posesorul beneficiază de produsul creației sale. Din varietatea domeniilor de activități intelectuale s-au conturat cele două direcții ale conceptului

de proprietate intelectuală: primul ca drept de autor și drepturile conexe și al doilea ca drept de proprietate industrială.

În legislația autohtonă, dreptul de autor survine din raporturile ce apar la crearea și valorificarea operelor literare, artistice și științifice (drept de autor), a interpretărilor, fonogramelor, videogramelor și emisiunilor organizațiilor de difuziune (drepturi conexe), precum și alte drepturi care sunt recunoscute în legătură cu activitatea intelectuală din domeniul literaturii, artei și științei, ce protejează creațiile personale ale individului [3].

Spre deosebire de drepturile de autor, proprietatea industrială are nevoie de a fi înregistrată pentru a fi recunoscută, fapt stabilit prin legislația în vigoare, și anume că dreptul asupra acestora apare în urma înregistrării obiectului, a acordării titlului de protecție de către oficiul național de proprietate intelectuală sau în alte condiții prevăzute de legislația națională, precum și în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte [4], iar în cazul dreptului de autor aceasta se răsfrânge din momentul creării lor, fără a fi autentificate. Pe de o parte, aceasta facilitează munca și economisește timpul prețios al creatorului de a prezenta dovezi pentru înregistrare,

¹ Lilia ȘARGU, doctor în științe, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Economice din Moldova.

dar, pe de altă parte, este suficient de a proteja autorul de această lege. Probabilitatea că două persoane pot gândi la fel a fost dovedită de mai multe ori în perioada istorică, când pe continente diferite oamenii au avut aceleași preocupări în gândirea științifică, economică, dar a fost memorizat de istorie ca cel care primul a aplicat ideea în practică. În opinia noastră, totuși este mult mai sigur de a înregistra dreptul de autor, chiar dacă certificatul eliberat de autoritățile abilitate nu garantează prezumția paternității și, în caz de adresare în instanța de judecată, ea va fi stabilită în urma probelor prezentate. Se consideră că dacă titularul aplică simbolul protecției dreptului de autor – litera latină „C” inclusă în cerc – numai atunci îi sunt protejate drepturile de autor, dar folosirea simbolului protecției dreptului de autor nu constituie o condiție pentru a acorda operei protecția prevăzută de legile privind dreptul de autor și cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală [3; 4]. În acest caz, legea protejează creatorul de situații de necunoaștere a legislației în vigoare. Cu toate că dreptul la proprietatea intelectuală îi oferă posesorului să beneficieze, să posede și să folosească produsul creației intelectuale, posesorului îi este greu să beneficieze de proprietate ca în cazul bunurilor corporale. Deoarece acest fapt constatat stă la baza conceptului de protecție, este nevoie de un cadru legal pentru reglementarea acestuia.

Odată reglementat procesul, este necesar de organizat organul de monitorizare, autorizare, verificare și legitimare a proprietății intelectuale. În țara noastră, ca de altfel în toate țările dezvoltate și democratice, a fost creat cadrul legal, statutul juridic, principiile și direcțiile de activitate, funcțiile, atribuțiile, drepturile și obligațiile Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală [4]. Agenția, prin împuternicirile preluate în numele statului, protejează drepturile cetățenilor la proprietate intelectuală, libertatea creației artistice și științifi-

ce, precum și apărarea, în baza legii, a intereselor lor economice și personale ce apar în legătură cu practicarea diverselor genuri de creații intelectuale.

Datorită fenomenelor de informatizare și globalizare actuale, protecția drepturilor intelectuale devine tot mai evidentă la nivel internațional. Încă în anul 1967, Organizația Națiunilor Unite a înregistrat agenția WIPO (World Intellectual Property Organization) cu scopul de a încuraja persoanele creative în dezvoltarea activităților personale și promovarea lor prin intermediul noii definiții de proprietate intelectuală.

Piatra de temelie pentru crearea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale a fost Convenția de la Paris, adoptată în anul 1883, având ca scop protejarea intereselor titularilor drepturilor asupra mărcilor, invențiilor și a modelelor industriale pe teritoriul statelor membre, precum și Convenția de la Berna, adoptată în anul 1886, care își propunea protejarea drepturilor autorilor operelor literare sau artistice pe teritoriul statelor semnate. La nivel internațional, activitatea intelectuală este protejată de 23 de tratate. Tratatul semnat se răsfrâng asupra țărilor membre. Acordurile internaționale reglementează standardele minime în domeniul proprietății intelectuale pe care să le poată respecta toate țările membre.

La nivel european, nu se manifestă organizații propriu-zise pentru protecția drepturilor intelectuale separat, ele fiind încadrate în normele tratatelor internaționale armonizate și aplicate pentru domeniul proprietății intelectuale incluse în drepturile fundamentale și protejate de unele regulamente și directive.

Republica Moldova, fiind la al treilea deceniu de viață, s-a conformat tratatelor internaționale semnate și a stabilit propria legislație care vizează domeniul protecției intelectuale. Primul document care reglementa drepturile proprietății intelectuale a fost Legea nr. 293-XIII din 23 noiembrie 1994 privind dreptul de autor și drepturile conexe,

care în anul 2010 a fost abrogată și înlocuită cu Legea nr. 139 din 2 iulie 2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Drepturile de autor constituie una dintre metodele de protecție a proprietății intelectuale.

Cea de-a doua metodă de protecție o constituie brevetarea. Țara noastră a aprobat în anul 1995 Legea nr. 461 privind brevetele de invenție, care reglementează dreptul asupra invenției. Brevetele de invenție sunt obținute de persoane fizice sau juridice pe un termen de 20 de ani și confirmă calitatea de autor al invenției și dreptul exclusiv al titularului [1].

A treia metodă de protecție este marca înregistrată. În acest sens menționăm Regulamentul Consiliului European nr. 40/94 din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L011 din 14 ianuarie 1994), Regulamentul Comisiei Europene nr. 2868/95 din 13 decembrie 1995 privind punerea în aplicare a Regulamentului Consiliului European nr. 40/94 din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L303 din 15 decembrie 1995), Directiva Parlamentului European și a Consiliului 2004/48/CE din 29 aprilie 2004 privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală (publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L157 din 30 aprilie 2004) [2].

Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Legea nr. 38 din 29.02.2008 privind protecția mărcilor, care stabilește raporturile juridice în procesele de înregistrare, protecție și utilizare a mărcii. Siguranța înregistrării

unei mărci de către persoane juridice sau fizice pe teritoriul Republicii Moldova oferă posibilitatea de a proteja proprietatea intelectuală la nivel internațional prin înregistrarea mărcii în Registrul internațional deținut de Biroul Internațional, care deține informații cu privire la înregistrările internaționale prevăzute de Aranjamentul de la Madrid, de Protocolul referitor la Aranjament sau de Regulamentul comun.

Totodată, în scopul asigurării transparenței activității și oficializării certificatelor privind drepturile supra mărcilor sunt publicate în Buletinul Oficial de Proprietate Intelectuală de către Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală.

Legislația în vigoare, aplicarea regulamentelor, directivelor și acordurilor încă nu au protejat pe nimeni de infracțiunile în domeniul proprietății intelectuale. Fenomenul de infracțiune în domeniul proprietății intelectuale afectează interesele industriei, precum și cele ale consumatorilor. În termeni legali apar fenomene ca contrafacerea și pirateria. Dimensiunile lor de infracțiune se răsfrâng și afectează la nivel socioeconomic, cauzând pierderi anuale bugetelor de milioane de dolari. În lupta cu combaterea mărfurilor contrafăcute, țara noastră este cot la cot cu comunitatea europeană și cea internațională, deoarece viața și securitatea cetățenilor este mai presus de orice.

În acest context propunem ca Republica Moldova să întreprindă strategii la nivel național în domeniul securității naționale pe unele aspecte social-economice, din care ar face parte și protecția proprietății intelectuale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Legea nr. 461 din 18.05.1995 privind brevetele de invenție.* În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 53-54. Chișinău: Ed. Guvernului RM, 1995.
2. *Legea nr. 38 din 29.02.2008 privind protecția mărcilor.* În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 99-101. Chișinău: Ed. Guvernului RM, 2008.
3. *Legea nr. 139 din 02.07.2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe.* În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 247-249. Chișinău: Ed. Guvernului RM, 2010.
4. *Legea nr. 114 din 03.07.2014 cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală.* În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 282-289. Chișinău: Ed. Guvernului RM, 2014.

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND ASPECTUL MOTRICE AL PERSONALULUI DIN SISTEMUL NAȚIONAL DE APĂRARE, ORDINE PUBLICĂ ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ

Gabriela RICHICINSCHI¹

CONCEPTUAL HIGHLIGHTS CONCERNING MOTRIC ASPECT OF THE STAFF FROM THE NATIONAL DEFENSE, PUBLIC ORDER AND NATIONAL SECURITY SYSTEM

The article describes several ways of physical training of the national defense, public order and national security staff. The content gives broad application proposes driving routes as modules „military fitness”, which are quite effective and can be easily implemented in the training of staff.

Keywords: conceptual landmarks, motor training, national system defense, public order and national security.

Pregătirea profesională a personalului din organele securității și apărării naționale, ordinii publice se realizează prin sistemul propriu de instruire atât în instituțiile de specialitate cât și în instituții civile cu care acestea cooperează. De asemenea, pregătirea se poate desfășura și în cadrul unor instituții similare din străinătate.

Pregătirea profesională a personalului reprezintă ansamblul activităților prin care se realizează formarea, specializarea și antrenarea acestuia în scopul însușirii cunoștințelor, perfecționării deprinderilor, implementării uniforme a procedurilor, metodelor și tehnicilor aplicate de structurile operative, realizării coeziunii structurilor acționale, precum și formării și dezvoltării calităților și abilităților fizice individuale în concordanță cu cerințele misiunilor ce revin acestor instituții [1].

Pregătirea fizică are un rol esențial în pregătirea profesională a personalului din structurile sus-menționate. Aceasta se execută în scopul orientării activității fizice pentru formarea și dezvoltarea capacității

motrice și a calităților necesare îndeplinirii misiunilor încredințate. Pregătirea fizică se execută cu o ritmicitate conformă categoriei de solicitare fizică determinată de specificul activității desfășurate, iar nivelul de performanță este stabilit în funcție de grupele de vârstă [3, 4].

Așadar, condiția fizică este un element esențial și obligatoriu, dat fiind tipul de muncă pe care îl desfășoară, dar și durata acestuia impune o pregătire fizică impecabilă. Misiunea nu este deloc ușoară, având în vedere standardele la care trebuie pregătit personalul activ al acestor categorii de instituții. Din punct de vedere biometric, personalul trebuie să fie bine dezvoltat antropometric, deținători ai unei game largi de deprinderi motrice de bază și ai unor calități motrice specifice atribuțiilor de serviciu ce le revin.

Pentru a facilita acest lucru, este nevoie de baze sportive de antrenament speciale, care să însumeze prin componență și diversitate toate elementele necesare unei pregătiri fizice optime, recomandată acestor categorii.

¹ Gabriela RICHICINSCHI, doctor în pedagogie, specialist principal, Direcția pregătire profesională, Serviciul de Protecție și Pază de Stat.

Cu regret, în mare parte, aceste instituții se confruntă în zilele noastre cu mari probleme de ordin financiar, pornite de la condițiile sociale ale țării noastre și ale perioadei pe care o traversăm, probleme care, inevitabil, se răsfrâng și asupra procesului de pregătire profesională.

Experiențe internaționale privind strategia pregătirii profesionale denotă utilizarea pe scară largă a bazelor de antrenament la aer liber dotate cu trasee și module de fitness, pe cât de eficiente pe atât de practice și economice din punct de vedere financiar. Armata britanică utilizează de multă vreme astfel de trasee, implementând mai multe grupe de programe de fitness, dar și de circuite fitness, care implică dezvoltarea și dobândirea de abilități specifice de lucru în echipă și dezvoltarea spiritului de solidaritate și parteneriat, puse în practică cu eficiență și rentabilitate [1].

Armata federală din München [6] se pregătește și se antrenează pe aceste tipuri de trasee și module „military fitness”, efectuând, alături de școala sportivă Warendorf, antrenamente complexe, la douăsprezece aparate diferite, însumând toate componentele necesare unei pregătiri fizice impecabile. „Am conceput și realizat acest traseu de fitness special pentru subiectul „performanță corporală” a armatei federale în cooperare cu specialiștii Oficiului Medical al Armatei München, ai Institutului de Medicină Sportivă și ai Școlii Sportive Militare Warendorf, susține Oliver Seiz, expert în domeniul activităților sportive. „Capacitatea sportivă largă” în general nu mai este suficientă pentru profilul de exigență sporit al intervențiilor armatei federale. Antrenamentul unui „military fitness”, adică pregătirea pentru intervenție, astfel încât să fie posibil stresul și capacitatea de transfer corporal, sunt caracteristica principală avută în vedere la elaborarea acestui traseu. Calitățile fizice precum și combinația din-

tre acestea în exerciții complexe trebuie să poată fi antrenate ținând în traseul de fitness pentru armata federală. Traseul este amplasat pe o lungime de cca 210 m (~1700 mp), se pot efectua antrenamente ținute, la 12 aparate diferite, pentru forță, coordonare, rezistență și mobilitate.

Grupurile ținute pentru acest tip de aparate fitness nu sunt doar instituțiile sistemului național de apărare, ordine publică și siguranță națională, ci și sportul de performanță, având posibilitatea de a fi combinate sau adaptate în funcție de exercițiile fizice specifice fiecărui grup.

Programele concepute pentru acest gen de antrenamente la nivel profesional sunt recomandate de către instituții de medicină sportivă, în special pentru o performanță fizică și psihică superioară. Performanța psihică superioară vine ca rezultat al sportului practicat în aer liber ce influențează benefic asupra sistemului nervos. În creier, schimbul de substanțe nutritive este mai intens decât în celelalte organe. În activitatea sa de coordonare a tuturor proceselor biologice și psihice, creierul consumă o cantitate mai mare de oxigen decât inima sau plămânii, organe care sunt mari consumatoare de oxigen. În felul acesta putem înțelege sensibilitatea extraordinară a țesutului nervos la lipsa de oxigen, manifestată prin scăderea capacității de lucru a creierului și apariția oboselii premature [2, 5]. Realizarea programelor de fitness în aer liber pe timp de vară sau iarnă nu aduc decât beneficii organismului, contribuind substanțial la obținerea rezultatului scontat. Coordonarea, forța, viteza, rezistența, echilibrul, concentrarea, tehnica, precum și combinația între aceste calități în exerciții complexe trebuie să rezulte din alcătuirea traseelor de fitness, dar și din modulele dedicate mai multor secțiuni.

Primul modul, destinat mobilității, simplifică exercițiile de încălzire cu stații de

întindere. În acest modul poate fi pus accentul și pe coordonare, folosindu-se în acest sens piste de balans, frângerii, piste cu pedale și platforme plutitoare, toate concepute pentru a realiza activități motrice care dezvoltă coordonarea mișcărilor.

Fig. 1. Traseu motrice cu conținut de cățărări

Al treilea modul pune accentul pe relaxare și regenerare, fiind compus din balansoare, leagăne Swing, ansambluri de șezut și grupuri de mese de joacă, mese de șah sau piste de boccia.

În ultima vreme, datorită efectelor deosebit de benefice asupra randamentului și stării fizice și psihice dobândite de către utilizatorii acestor baze de antrenament, optarea pentru acest gen de amenajări de baze fitness este în continuă creștere.

Modulul al doilea se axează pe forță, viteză, rezistență, care au o importanță majoră în pregătirea fizică, aparatele componente ale acestui modul fiind stații de genuflexiuni, stații de flotări sau de tracțiuni, extensii spate sau combinații între abdomen și ridicarea picioarelor.

Fig. 2. Traseu motrice cu conținut de coordonare a mișcărilor

În conchidere, implicarea statului în achiziționarea și amenajarea acestor tipuri de trasee „military fitness” în bazele de pregătire destinate personalului din sistemul național de apărare, ordine publică și siguranță națională ar contribui, cu certitudine, la asigurarea unei condiții fizice perfecte, precum și a unei pregătiri psihice necesare profilului de exigență ridicat al intervențiilor pe care sunt nevoite aceste categorii de persoane să le execute fiind în exercițiul funcției.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Concepția privind pregătirea profesională a ofițerilor de protecție din cadrul Serviciului de Protecție și Pază de Stat*. Chișinău 2015, pag. 2 .
2. Drăgan I. și colab. *Medicina sportivă aplicată*. București, Editura Editis, 1994, 236 p.
3. Simion Gh., Amzar L. *Știința cercetării mișcării umane*. Pitești: Editura Universității din Pitești, 2009. 318 p.
4. Курамшин Ю. Ф. *Теория и методика физической культуры*. Москва: Советский спорт, 2003. 463 с.
5. Солодков А. С., Физиология человека. Общая. Спортивная. Возрастная:/А.С. Солодков, Е. Б. Сологуб// Учебник. М.: Терра-Спорт, Олимпия-Пресс, 2001, 520 с.
6. www.loftrek.ro.

DECLANȘAREA CONFLICTULUI DE LA NISTRU ȘI CREAREA UNITĂȚILOR MILITARE

Victor GAICIUC¹
Vitalie CIOBANU²

DNIESTER RIVER CONFLICT OUTBREAK AND MILITARY UNITS CREATION

After the collapse of the Soviet empire, different ethnic conflicts in the former Soviet republics appeared, causing great prejudice to the newly formed states. One of such regions is Moldova, where under the influence of local conservative forces as well as Moscow Communist leadership – appeared two separatist republics, the so-called „The Moldovan Republic of Transnistria” and „Gagauz Republic”. Moldova was affected by the war on the Dniester River, which required the creation of special military units engaged in military conflict.

Keywords: the Dniester river conflict, separatism, territorial integrity, military units.

Destrămarea imperiului sovietic duce la apariția diferitor conflicte interetnice în fostele republici unionale, conflicte ce aduc mari prejudicii statelor nou formate. Astfel de conflicte au loc în Carabahul de Munte, în Caucazul de Nord, în Federația Rusă și în alte regiuni ale fostului stat sovietic. Printre aceste regiuni putem numi și Republica Moldova, unde sub influența forțelor conservatoare locale, cât și a conducerii comuniste de la Moscova, apar cele două republici separatiste – așa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană” și „Republica Găgăuză”.

Cauza principală a declanșării războiului era tendința de revenire la imperiul sovietic și păstrarea lui, cât și politica de reîmpărțire a sferelor de influență dusă de marile puteri, catalizată de grupările mafioate ce aveau interes de ordin material, forțele procomuniste neîmpăcându-se cu realitatea existentă, astfel căutându-se diferite mijloace de reîntoarcere la sistemul și hotarele vechi. Pe parcursul acestor ani vor apărea în Moldova mecanismele principale ale viitoarei republici separatiste – rmn, care colindaseră toată țara sovietică cu ase-

menea „misiuni importante”. Începând cu septembrie 1989, în partea stângă a Nistrului au loc diferite acțiuni antimoldovenești, susținute de forțele antidemocratice de la Moscova și nomenclatura comunistă să organizeze în satul Parcani, raionul Slobozia, congresul deputaților de toate nivelurile din raioanele și orașele din stânga Nistrului, la care a fost declarată opțiunea lor de formare a autonomiei față de Moldova, nerecunoașterea actelor legislative ale RSSM. Conform hotărârilor acestui „congres”, sunt organizate detașamente armate numite detașamente „dlea sodeistvia miliții” (Consiliul unit al colectivelor de muncă). În septembrie 1991, la indicațiile Districtului militar Odesa și ale Armatei a 14-a ruse, se desfășoară adunarea ofițerilor și plutonierilor care declară că, în pofida deciziilor Ministrului Apărării al URSS, ei vor trece de partea separatiștilor și în caz dacă situația se va complica vor trece la apărarea lor, adică a separatiștilor [1]. Sub presiunea separatiștilor, toate secțiile de miliție din partea stângă a Nistrului au trecut sub jurisdicția republicii-fantomă. Devotați poporului Moldovei au rămas numai polițiștii

¹ Victor GAICIUC, doctor în istorie, general de brigadă, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei.

² Vitalie CIOBANU, doctor în istorie, colonel, Centrul de cultură și istorie militară al Ministerului Apărării al Republicii Moldova.

din Tighina și Dubăsari. La 1 decembrie 1991, forțele separatiste organizează alegerile președintelui așa-numitei „Republicii Moldovenești Nistrene”.

Pornind de la ideea formării organelor paralele puterii de stat, acest scrutin a fost organizat cu o săptămână înainte de alegerile președintelui Republicii Moldova. În ajunul alegerilor, diferiți tipi înarmați au început acțiunile de intimidare a populației din regiunea nistreană.

În seara zilei de 1 decembrie este blocat podul peste Nistru din apropierea satului Gura Bâcului. În același timp se iau măsuri întru împiedicarea desfășurării alegerii legitime a președintelui Republicii Moldova. În pofida încercărilor autorităților de a evita conflictul, războiul s-a declanșat și s-a soldat cu mari pierderi de vieți omenești și pagube materiale.

Din 10 decembrie 1991 și până în martie 1992 au fost înregistrate 57 de acțiuni criminale ale gardiștilor față de polițiști, în urma cărora și-au pierdut viața 4 lucrători ai poliției, 13 au fost răniți, 40 maltratați. La 13 decembrie 1991 erau cunoscute acțiunile de pregătire a unui atac asupra secției de poliție Dubăsari [2]. Acolo au căzut primele victime pe altarul păstrării integrității teritoriale a Republicii Moldova. În noaptea de 1 spre 2 martie 1992, formațiunile armate ilegale ale secesioniștilor au ocupat sediul poliției din Dubăsari, înregistrându-se pierderi de vieți omenești. În Declarația Guvernului Republicii Moldova despre evenimentele de la Dubăsari se spunea că această provocare are drept scop „... agravarea în continuare a situației social-politice, subminarea integrității republicii, zădărnicierea admiterii Republicii Moldova în Organizația Națiunilor Unite, preconizată pentru 2 martie” [3]. Guvernul avertiza că întreaga responsabilitate pentru cele întâmplate la 2 martie revenea liderilor separatiști din Transnistria, susținută de forțele reacționare imperiale [4].

Altă lovitură a fost dată în satul Parcani, unde în ziua de 13 martie un detașament de femei, susținut de circa 300 de cazaci, au întreprins un atac banditesc asupra unei unități a Armatei a 14-a și au capturat armament suficient [5]. La 14 martie a fost distrus podul de pe Nistru de la Dubăsari. La 15 martie, în regiunea satului Coșnița, are loc o luptă crâncenă între gardiștii ce au atacat localitatea și polițiștii aflați în apărare, primii folosind rachete lansate cu sistemul „Grad”. În astfel de împrejurări dificile, Guvernul Republicii Moldova adresează către locuitorii raioanelor din stânga Nistrului un apel, în care se arată că „... liderii tiraspoleni, prin politica lor extremistă, antipopulară, ne-au adus în prăpastia unui război civil” [5].

Puterea executivă cheamă militarii să respecte principiile de neamestec în treburile interne ale republicii, legile și hotărârile oficiale, să nu permită forțelor antidemocratice să pună mâna pe arme. Confrunțați cu adversarii integrității teritoriale, factorii de decizie de la Chișinău iau hotărârea de a crea puncte de comandă în imediata apropiere de zona acțiunilor violente. Se formează un punct de comandă la Holercani, pentru raza de acțiuni Centru. De asemenea, de la punctul de comandă din orașelul Anenii Noi se coordona conducerea acțiunilor de luptă pe direcția Sud. Agravarea conflictului duce la creșterea incidentelor armate și a represiunilor contra moldovenilor din raioanele nistrene, cât și a acțiunilor militare de amploare. Pe toată linia de apărare – de la satul Coșnița și până la orașul Tighina – gardiștii și căzăcimea deschideau periodic focul din pistoale-mitralieră, în același timp la intrarea în Bender deschideau focul asupra pozițiilor polițiștilor. La punctul de comandă Holercani este creat un stat-major în frunte cu viceministrul de interne Boris Muravschi, de unde se exercita conducerea pe direcția Coșnița-Do-

roțcaia, Cocieri – Dubăsari. Perfecționarea structurilor organizatorice reieșea direct din situația creată. Schimbările internaționale fac posibilă aderarea Republicii Moldova la ONU (2 martie 1992), ca mai apoi președintele Republicii Moldova să trimită o telegramă secretarului general al ONU, în care îl informa despre acțiunile separatiștilor și cerea sprijinul acestei organizații pentru încetarea escaladării conflictului. Admiterea Republicii Moldova în ONU însemna condamnarea pentru totdeauna a oricăror iluzii ale separatiștilor de a fi recunoscuți vreodată în lumea civilizată. De aici și disperarea Tiraspolului manifestată prin încercarea de a se impune prin forța armelor. De fapt, conflictul dezlanțuit de forțele imperiale urmărea mai multe ținte concomitente: să compromită șansa de integrare în lumea liberă a noului stat independent – Republica Moldova; să remodeleze printr-o înfrângere militară cursul politic al republicii de distanțare de CSI, îndeosebi în problemele de politică militară; să reafirme rolul de tutore necontestat al Moscovei în această regiune a Europei de Sud-Est. La 28 martie 1992, președintele țării declară stare excepțională pe teritoriul republicii. Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Naționale, în interacțiune cu unitățile în curs de formare ale Armatei Naționale, urmau să întreprindă măsuri urgente în vederea lichidării și dezarmării formațiunilor înarmate nelegitim, trebuiau să depisteze și să-i rețină pe toți cei care au comis crime împotriva organelor de stat și a populației pașnice din republică [7]. În aceeași zi este dat citirii un apel al președintelui Mircea Snegur către poporul Moldovei [6].

În situația creată, conform articolului patru al Legii „Cu privire la Forțele Armate ale Republicii Moldova”, la 20 martie 1992 președintele țării își asumă obligațiunile de comandant suprem al Forțelor Armate ale Republicii Moldova în scopul organizării

și coordonării operative permanente a acțiunilor purtate de polițiști, carabinieri, voluntari și rezerviști [7].

Legislativul Republicii Moldova, la 31 martie 1992, propune soluții de ameliorare a situației create și formează o comisie din care fac parte reprezentanți ai tuturor fracțiunilor parlamentare împuternicite să înainteze propuneri pentru soluționarea pașnică a conflictului în baza normelor și standardelor internaționale. În același timp, în pofida acestor măsuri pașnice, are loc amestecul direct al Rusiei în afacerile interne ale Moldovei, începând cu vizita vicepreședintelui Rusiei A. Ruțkoi la Tiraspol, care a susținut separatiștii și s-a pronunțat deschis pentru implicarea Rusiei în acest conflict „întru apărarea rușilor din zona transnistreană” [8].

Ca răspuns la declarațiile făcute de A. Ruțkoi la Tiraspol, conducerea republicii adresează telegrame președintelui Rusiei B. Elțin și Congresului al VI-lea al deputaților poporului din Federația Rusă [9]. Congresul al VI-lea al deputaților din Rusia a adoptat, la 8 aprilie 1992, o rezoluție privind respectarea drepturilor omului în Transnistria, invocând „năzuința poporului Transnistriei la autodeterminare” [10]. Decizia forului legislativ al Rusiei, în care se cerea transformarea Armatei a 14-a în forțe de pacificare și inițierea de negocieri „vizând statutul juridic al Transnistriei în cadrul Republicii Moldova”, contravenea declarațiilor de la Helsinki și Chișinău, fiind de natură să prejudicieze procesul de reglementare diplomatică a conflictului, și constituia un amestec fătâș în treburile interne ale statului suveran Moldova din partea Rusiei [11].

Concomitent, au loc câteva reuniuni ale miniștrilor afacerilor interne ai Moldovei, Rusiei, României și Ucrainei, la care sunt discutate și aprobate principiile de reglementare pașnică a conflictului, se formează

o comisie mixtă, care urma să înceapă procesul de dezarmare și dezangajare a părților aflate în conflict. La 14 aprilie 1992 se formează Consiliul Suprem de Securitate într-o componență nouă, sub conducerea directă a președintelui, care urma să depună eforturi pentru dezangajarea formațiunilor paramilitare [12].

Toate acțiunile de luptă întreprinse de către combatanții moldoveni s-au redus la apărarea pasivă a pozițiilor ocupate. Unele decizii pripite influențau negativ moralul polițiștilor, ofițerilor, voluntarilor și populației pașnice. Pe parcursul lunii mai se intensifică acțiunile de luptă din partea formațiunilor paramilitare. Începe agresiunea directă deschisă a Armatei a 14-a ruse. Încă la 19 mai 1992, ministrul apărării al Federației Ruse P. Graciov i-a dat comandantului Armatei a 14-a următorul ordin: „Având în vedere că Transnistria este pământ rusesc și situația acolo s-a agravat, trebuie să-l apărăm cu toate mijloacele și pe toate căile. Pentru aceasta vi se cere: să fie completate, din rezervele pentru mobilizare, toate unitățile militare ale Armatei a 14-a, dislocate pe teritoriul Transnistriei; să fie aduse în stare gata pentru luptă toate unitățile militare din regiune; să fie deblocate toate unitățile militare pentru a face posibilă deplasarea tehnicii de luptă” [13].

Ordinul lui P. Graciov trăda adevăratele intenții ale Moscovei privind regiunea de est a Republicii Moldova, considerată într-o manieră imperială „pământ rusesc”. La 21 mai 1992, așa-numitul „președinte” al „republicii nistrene” emite un decret cu privire la trecerea Armatei a 14-a sub jurisdicția republicii-fantomă [14]. Apoi în conflict intră o companie a unității militare rusești staționate în satul Parcani. La 24 mai 1992, din cetatea Tighina sunt trimise la Dubăsari 7 mașini blindate. Tot în această zi, la Tiraspol aterizează loțiitorul comandantului suprem al Forțelor Armate

ale CSI, generalul N. Stolearov, care declară că Transnistria și Armata a 14-a reprezintă interesele geopolitice ale Rusiei în această zonă. Pe măsură ce forțele militare ruse se implicau în conflict, comandantul suprem al Forțelor Armate ale Republicii Moldova a făcut pași fermi în vederea stopării acțiunilor violente pe plan extern [15].

Astfel, la 12 mai 1992, M. Snegur cere președintelui rus B. Elțin retragerea Armatei a 14-a de pe teritoriul Moldovei, iar la 23 mai adresează un mesaj secretarului general al ONU Boutros-Boutros Ghali, în care arată: „La 19 mai 1992 trupe militare ale Federației Ruse au trecut fățiș de partea forțelor separatiste, antiguvernamentale, înzestrându-le cu tehnică militară modernă, inclusiv tancuri și rachete, și susținându-le în acțiunile lor violente îndreptate împotriva structurilor constituționale ale statului, precum și a populației pașnice. Teritoriul Moldovei din stânga Nistrului este ocupat de către forțele Armatei a 14-a”. Toate acestea, rezuma șeful statului, „... constituie un atac de agresiune armată din partea Federației Ruse contra Republicii Moldova, un război nedeclarat țării mele, pentru repercusiunile căruia guvernul rus poartă întreaga răspundere” [15]. În mesaj se menționează că escaladarea conflictului armat prezintă un pericol pentru pacea și securitatea din Europa de Sud-Est. Toată răspunderea pentru izbucnirea acestui conflict o poartă Federația Rusă, care, ignorând toate cererile autorităților de la Chișinău de a dispune scoaterea unităților militare ruse de pe pozițiile de luptă și de a retrage Armata a 14-a de pe teritoriul republicii n-a întreprins nimic pentru a rezolva această situație [15].

Pentru soluționarea conflictului, puterea legislativă și executivul republicii adoptă un șir de hotărâri privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat, instaurarea păcii în raioanele de est ale Re-

publicii Moldova. Este aprobată decizia comisiei mixte pentru soluționarea pașnică a conflictului armat din raioanele de est. La 22 iunie 1992, prezidiul legislativului lansează un apel către popoarele, parlamentele și guvernele statelor lumii în legătură cu escaladarea conflictului și participarea forțelor armate ale Federației Ruse, în care se spune: „Republica Moldova, stat liber și independent, a devenit obiectivul unei agresiuni militare fățișe din partea forțelor armate ale Federației Ruse, care, alăturându-se formațiunilor paramilitare ale forțelor procomuniste din orașul Tiraspol și unităților de cazaci sosite din Rusia, a ocupat circa $\frac{1}{4}$ din teritoriul național al Republicii Moldova. Dacă anterior conducerea Federației Ruse nega faptul implicării directe a Armatei a 14-a a Rusiei în actele de agresiune contra Republicii Moldova, recente declarații ale președintelui B. Elțin și ale vicepreședintelui A. Ruțkoi denotă o implicare directă a conducerii Federației Ruse în organizarea agresiunii armate împotriva statului nostru. Realizând aceste declarații, Armata a 14-a a trecut în ziua de 21 iunie a.c. la acțiuni militare de proporții. Armata a 14-a, asistată de formațiunile paramilitare secesioniste și de cazacii ruși, a fost acuzată de înfăptuirea unui genocid împotriva populației băștinașe” [16].

După evenimentele de la Tighina, la Istanbul are loc întâlnirea șefilor de state ai Moldovei, Rusiei, României și Ucrainei, unde este exprimată îngrijorarea față de situația din regiune. În urma discuțiilor este semnată declarația conducătorilor acestor state, care prevede: părțile implicate în conflict trebuie să înceteze imediat focul; după 24 de ore de la încetarea focului să se procedeze la dezangajarea forțelor; să se formeze zone și coridoare de securitate pentru trecerea liberă a populației civile, a personalului medical, a transportului cu ajutoare medicale destinate populației din zona

afectată. Parlamentul Republicii Moldova urma să examineze statutul raioanelor din stânga Nistrului [17].

Evoluția crizei din Moldova a creat o viziune specială a statelor din Occident față de Republica Moldova. Astfel, Senatul SUA adoptă un amendament la proiectul de lege privind ajutoarele pentru Rusia, cerând retragerea imediată a Armatei a 14-a din Moldova sub supravegherea unei comisii de observatori militari internaționali. În următoarele zile se ia din nou în dezbate conflictul militar din estul Moldovei la întrevvedere șefilor de state ai Moldovei și Federației Ruse. În același timp, la 6 iulie 1992, la reuniunea la nivel înalt a conducătorilor statelor membre ale CSI se revine asupra problemei în cauză și se aprobă reglementările propuse de către președinții M. Snegur și B. Elțin pentru soluționarea pașnică a conflictului [18].

La 7 iulie, Parlamentul Republicii Moldova s-a adresat către parlamentele și șefii de state ale Republicii Belaruse, Federației Ruse, României și Ucrainei cu propunerea de a-și da acordul să formeze, în comun cu Republica Moldova, forțe unite de dezangajare a părților implicate în conflict. La obiectiile deputaților M. Ghimpu, V. Matei, V. Nedelciuc, care au propus solicitarea unor țări occidentale în soluționarea acestui conflict (SUA, Franța, Italia), ministrul de externe N. Țiu a replicat că mecanismul ONU în soluționarea acestor probleme funcționează destul de dificil și că utilizarea unor forțe ale ONU ar fi putut deveni reală doar peste 10–12 luni. CSCE însă nu avea elaborat la acel moment un mecanism special pentru acordarea unui asemenea gen de asistență pentru aplanarea conflictelor armate [18]. Tot în această zi, la Limansk, în Ucraina, reprezentanții militari ai Rusiei, Moldovei și preținsei RMN, în prezența comandantului Armatei a 14-a, semnează decizia asupra încetării focului și retragerii

de pe poziții a tehnicii militare grele. Însă și de această dată eficiența măsurilor luate nu aduc roadă, ele fiind respectate doar de partea moldovenească [18]. Autoritățile de la Tiraspol condiționau restabilirea păcii prin retragerea poliției din stânga Nistrului și din orașul Tighina, prin recunoașterea statutului de „stat independent și suveran” enclavei anticonstituționale transnistrene. Tiraspolul, se arată într-o declarație a Ministerului de Externe al Republicii Moldova, încerca să obțină recunoașterea enclavei ilegale în exclusivitate pe calea armată, anihilând eforturile Parlamentului Republicii Moldova și ale conferinței cvadripartite în scopul reglementării conflictului [19].

La 21 iulie 1992 este semnată convenția cu Rusia „Cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova” [20]. Documentul prevedea: încetarea focului; dezangajarea forțelor implicate în conflict și crearea unei zone de securitate; crearea unei comisii unificate de control; respectarea cu strictețe a neutralității de către Armata a 14-a a Federației Ruse; ridicarea blocadei economice; reîntoarcerea refugiaților la locul lor de trai [20]. Prin decizia comisiei unificate de control, se introduc în zona de conflict forțe comune de menținere a păcii, formate din trupe ale părților angajate în reglementarea conflictului și observatori militari. În componența forțelor comune intrau: șaisprezece batalioane ale Rusiei, trei batalioane moldovenești și trei ale așa-zisei republici nistrene. Începe funcționarea mecanismului de conciliere și retragere a forțelor implicate în conflict. În ansamblu, această perioadă, ce a durat până în august 1992, se caracterizează prin intensificarea acțiunilor de luptă din partea formațiunilor paramilitare și a armatei ruse. Astfel, perioada ce a urmat după crearea suportului juridic în domeniu era legată direct de eforturile depuse de spe-

cialiști la edificarea organismului militar, cât și de situația politică ce se crease la acel moment în Moldova. După cum am menționat deja, în acea perioadă, odată cu procesul de dezvoltare a conștiinței naționale, în primăvara anului 1992 devin tot mai evidente semnele unei catastrofe care avea să atragă în hăul său viețile unor oameni nevinovați și neinițiați în intrigile politicii murdare ce se făcea în culisele arenei politice. Prin urmare, acești doi factori, în lunile sus-menționate, au accelerat procesul de organizare a Armatei Naționale. Conflictul militar de la Nistru a servit drept catalizator pentru edificarea instituției de apărare a statului. Pe fundalul acestor evenimente dramatice vom evidenția care au fost eforturile în lucrul de edificare a organismului militar în Republica Moldova. În această etapă de constituire a armatei a fost desfășurată o activitate complexă, variată și bogată în conținut, ceea ce era legat de cerințele timpului. Hotărârea Guvernului, în conformitate cu Decretul președintelui din 14 noiembrie 1991, privind declararea armamentului, tehnicii și a celorlalte bunuri materiale militare ca proprietate a Republicii Moldova, a constituit un nou pas spre stabilirea organismului militar național. În baza acestei hotărâri, Ministerul Apărării al Republicii Moldova urma să prezinte Parlamentului spre dezbateră proiectele actelor normative care aveau să stea la baza Forțelor Armate și principiilor de reglementare a edificării Armatei Naționale. În termene minime, Ministerul Apărării trebuia să primească de la conducerea Forțelor CSI armament, tehnică militară și alte bunuri materiale. Tot prin această decizie, celelalte ministere și departamente au fost împuternicite cu prerogativele organizării pazei în scopul păstrării tehnicii militare, rezolvării problemelor economice, sociale și de altă natură. În aceeași ordine de idei, în conformitate cu acordul la care s-a ajuns

cu Comandantul Suprem al Forțelor Armate ale Comunității Statelor Independente, în scopul creării bazei Forțelor Armate ale Republicii Moldova, președintele țării decretează: a trece sub jurisdicția Republicii Moldova unitățile și subunitățile militare ale Forțelor Armate ale fostei URSS staționate pe teritoriul republicii și a le transmite Ministerului Apărării al Republicii Moldova; a stabili că unitățile și subunitățile militare ce se transmit Ministerului Apărării în activitatea lor se călăuzesc de hotărârile Parlamentului Republicii Moldova, decretul președintelui Republicii Moldova, de hotărârile Guvernului și de ordinele Ministerului Apărării al Republicii Moldova [21]. În această perioadă, puterea executivă trebuia să asigure finanțarea și aprovizionarea tehnico-materială a unităților și subunităților militare, trecute sub jurisdicția Republicii Moldova. Militarilor care doreau să-și continue serviciul pe teritoriul republicii li se garantau toate drepturile și înlesnirile prevăzute de legislația în vigoare a Republicii Moldova.

La 20 martie 1992, la Kiev, prim-ministrul Republicii Moldova V. Muravschi și comandantul suprem al trupelor CSI, mareșalul de aviație E. Șapoșnikov, au discutat modalitatea de transmitere a tehnicii, armamentului și a bunurilor materiale, modul de evacuare a unităților ce trebuiau să părăsească teritoriul Moldovei [22]. În urma acordului semnat la 28 martie 1992 cu conducerea Forțelor Armate ale CSI și în baza Decretului nr. 73 al președintelui Republicii Moldova din 18 martie, a demarat procesul de trecere sub jurisdicția Republicii Moldova a unităților militare [23]. Primele unități trecute sub jurisdicția țării au fost una de transmisiuni și una logistică, staționate în Chișinău. La 1 aprilie are loc ceremonia solemnă a trecerii lor sub jurisdicția Republicii Moldova, desfășurată pe poligonul de instruire. Locțiitorul

ministrului apărării generalul P. Creangă a înmănat tricolorul comandantului de brigadă N. Șitikov, felicitând asistența cu acest eveniment însemnat. Eficiența măsurilor luate, cât și convențiile semnate cu factorii de decizie din Rusia, au grăbit momentul mult așteptat de militarii moldoveni. Sub jurisdicția Republicii Moldova urmau să treacă 104 unități [23].

Această cotitură în desfășurarea evenimentelor va pune baza etapei de tranziție spre constituirea practică a Armatei Naționale. În acest timp se îmbunătățesc cu mult organizarea și funcționarea organelor de conducere. Ignorând Decretul președintelui Republicii Moldova, B. Elțin, președintele Rusiei, emite la 1 aprilie 1992 Decretul său nr. 320, prin care unitățile militare sovietice aflate pe teritoriul Republicii Moldova treceau la Federația Rusă [24]. Deci președintele rus se amesteca direct în treburile interne ale altui stat. Evoluția crizei politico-militare din țară, influențată de evenimentele ce se declanșau în stânga Nistrului, a creat o situație specială pentru organizarea armatei. În următoarele luni ale anului 1992 au fost chemați la arme 33 521 persoane ce erau în rezerva militară (ne reamintim, a câta oară, de Oastea mare a țării) [25]. În același timp, se accelerează lucrul de primire a tehnicii și unităților militare de la comandamentul Forțelor Armatei ale CSI. La Cahul este luată în primire prima mare unitate, care mai târziu va constitui o brigadă de infanterie motorizată a Armatei Naționale. Conform convenției semnate cu Rusia și în baza respectării angajamentelor, plutonierul V. Grosu propune ofițerilor unității să-și continue serviciul în Forțele Armate ale Republicii Moldova. La 15 martie 1992, corpul de ofițeri și lucrători ai comisariatelor din Cantemir, Cimișlia, Leova, Nisporeni, Ungheni, Orhei, Cahul, parțial și din Chișinău, au fost alarmați pentru mobilizarea resurselor de

cadre militare din rezervă [26]. Furnizarea resurselor de mobilizare se efectua la baza unității din Cahul. Se organizează o brigadă în număr de 2 350 de oameni ce au fost chemați la oaste într-un timp destul de scurt. Comandant al unității este numit colonelul V. Grab [26]. Subordonarea noii unități și chemarea rezerviștilor la arme creează noi probleme conducerii armatei, constând în aprovizionarea cu echipament. Măsurile luate la etapa dată, în urma declanșării conflictului militar, se făceau la nivelul Comandamentului Suprem.

După cum am menționat, evoluția evenimentelor grăbește adoptarea, la 17 martie 1992, a legii „Cu privire la Forțele Armate”, aprobată în conformitate cu doctrina militară și având la bază Constituția țării și Declarația de Independență [27]. Conform acestei Legi, „Forțele Armate ale Republicii Moldova au menirea de a apăra statul în caz de agresiune armată, de a asigura inviolabilitatea frontierelor și a spațiului aerian al acestuia. Forțele Armate se organizează în baza următoarelor principii: întreținerea trupelor regulate ce se completează pe baza îmbunătățirii obligațiilor militare și înrolării benevole a cetățenilor pe bază de contract; pregătirea rezervei de militari instruiți în baza obligațiunii militare a cetățenilor; starea permanentă gata de luptă și de mobilizare a cetățenilor; conducerea unică și centralizată; asigurarea protecției sociale și juridice a militarilor de către stat; educarea efectivului în spiritul dragostei de Patrie, respectarea legilor și a ideilor democratice” [27]. Conform structurii preconizate, Forțele Armate ale republicii urmau a fi compuse din trupe regulate și din rezerva de militari instruiți, ce totalizau cifra de 10–12 mii oameni [27].

Această lege a dat un nou impuls procesului de organizare a sistemului militar. La majoritatea punctelor de comandă, cât și la statul-major, format pentru conduce-

rea acțiunilor de luptă direct pe teren, sunt numite cadre de militari care urmau să perfecționeze activitatea Statului-Major și să facă mai eficace conducerea punctelor de comandă. Adjunct al Comandantului Suprem al Forțelor Armate ale republicii este numit ministrul apărării dl I. Costaș. Funcția de șef al Statului-Major o executa generalul P. Creangă. Dintre militari, ca membri ai acestui comandament erau generalul N. Petrică, coloneii V. Anton, V. Grosu, A. Cociug, R. Berejnișchi ș.a. După ce conducerea acțiunilor de luptă va trece nemijlocit în mâinile militarilor la cele două capuri de pod – Cocieri și Coșnița – se vor afla gen. N. Petrică și col. A. Cociug. Situația dificilă creată atunci impune transferarea Statului-Major la Peresecina, unde s-a aflat timp de o lună. Mai târziu, din cauza dereglării legăturii telefonice, Statul-Major revine la Chișinău. Declanșarea conflictului a fost precedată de acțiuni politice și militare. În acest context, obiectivele principale ale Statului-Major al Armatei Naționale erau următoarele: planificarea acțiunilor de luptă; completarea formațiunilor cu efectiv militar; aprovizionarea cu echipament, muniții, arme și produse alimentare; fortificarea spațiului de luptă; organizarea temeinică a apărării pozițiilor deținute; controlul nemijlocit asupra executării misiunilor. În acest context, sunt luate un șir de măsuri care contribuie la executarea misiunilor primordiale. La 10 aprilie 1992, prin Decretul nr. 87 al președintelui Republicii Moldova, în scopul completării Forțelor Armate cu militari, se permite ministrului apărării, în caz de necesitate, de a chema din rezervă ofițeri și subofițeri, ce au atins limita de vârstă de aflare în Forțele Armate, cu acordul lor, pentru satisfacerea serviciului militar în Forțele Armate ale Republicii Moldova [28].

Pornind de la situația creată, deoarece nu existau cadre de militari profesioniști, majoritatea ofițerilor ce conduceau efectivul

de ostași pe poziții erau chemați din rezervă, îndeosebi șefi de catedre și profesori de pregătire militară. Această realitate și necesitatea acțiunilor de luptă fac obligatorie organizarea de lecții practice, la care se studia armamentul și tactica de luptă. La Poligonul de instrucție Bulboacă se organizează studiul armamentului, se efectuează trageri din armă și alte pregătiri de luptă. O mare contribuție la perfecționarea acțiunilor de luptă și a instruirii nemijlocite o au colonelii A. Gorgan, V. Botnarevski și alții. Pregătirea practică pe teren avea un rol tot mai important. Se organizau aplicații cu o durată de la 3-4 până la 10 zile cu fiecare unitate. O amplă activitate în această etapă a desfășurat Comisariatul republican. Secțiile administrativ-militare, din cauza lipsei de cadre specializate, erau completate numai în proporție de 50 la sută cu numărul necesar de ofițeri. Cu toate acestea, misiunile puse în fața departamentului au fost executate.

La acțiunile de luptă pentru apărarea integrității și suveranității Republicii Moldova au luat parte circa 70% din militarii secțiilor administrativ-militare [29]. Paralel cu acțiunile militare de la Nistru și cu diplomația dusă la nivel internațional, continuă activitatea Comisiei de preluare a unităților militare de la armata sovietică. La începutul lunii aprilie, conducerea unei unități militare ruse de la Ungheni adresează o scrisoare conducerii militare de la Moscova, în scopul de a rămâne sub jurisdicția Federației Ruse [30]. Acest fapt a fost sesizat de colonelul N. Donțu, care în viitor avea să joace un rol important în organizarea brigăzii „Prut”, și a raportat imediat conducerii de la Chișinău despre situația creată. Comisia pentru executarea Decretului președintelui Republicii Moldova despre trecerea unităților sub jurisdicția Moldovei se deplasează la Ungheni. Ofițerilor unității li se garantează funcții militare cu condiția ca ei să depună jurământul Repu-

blicii Moldova. Din personalul aflat aici au binevoit să slujească poporul Moldovei 9 ofițeri și 49 de plutonieri [31]. Primirea unității militare de la Ungheni putea face posibilă introducerea artileriei pe câmpul de luptă. Însă aceasta nu are loc din cauza stării încordate ce domnește în decurs de o săptămână. Ofițerii armatei sovietice s-au retras în Rusia, aducând la o stare necondiționată armamentul existent. De la fiecare tun au fost sustrate mecanismele de trageri. Pentru lichidarea acestui defect a acționat în mod conștient și înțelept colonelul V. Grosu – șeful direcției artilerie, care în decurs de câteva zile readuce la „viață” toată tehnica de luptă. În acele momente critice el apelează la ajutorul prietenilor și tovarășilor de arme din republicile baltice. Astfel, plutonierul Ochiciuc este trimis în țările baltice cu misiunea de a aduce câte un exemplar de fiecare mecanism de trageri. Dispoziția a fost îndeplinită în termen și cu cinste, iar peste câteva zile, la 30 aprilie, au urmat tragerile experimentale, elementul în cauză fiind executat cu concursul uzinelor din Chișinău.

În baza Decretului președintelui Republicii Moldova nr. 77 din 23 martie 1992 și a ordinului ministrului apărării nr. 10 a început mobilizarea în primele zile ale lunii aprilie pe baza rezervei divizionului anti-tanc al brigăzii de artilerie [32]. Primele subunități sosesc în zona conflictului la 14 aprilie 1992, trecând botezul de luptă pe platoul de la Cocieri [33]. Prima împușcătură de luptă cu proiectil din poziție de foc ascunsă a fost executată la 15 mai 1992 de bateria locotenentului major A. Gorceac. În baza aceluiași decret este trecut sub jurisdicția Republicii Moldova și Regimentul 83 aviație de vânătoare, care mai târziu se va numi Brigada mixtă aviație. La 4 aprilie 1992, reprezentanții Ministerului Apărării al Republicii Moldova se deplasează la Mărculești, unde în decurs de 8 zile a fost pre-

dat și preluat echipamentul regimentului de aviație de vânătoare [34]. Nici un aviator din fostul regiment nu a căzut de acord să rămână în Moldova, rămân să-și prelungească serviciul 18 ofițeri, 95 plutonieri și militari din efectivul serviciului terestru. La 26 mai 1992 sosesc primii aviatori – căpitanul V. Rusu și locotenentul-major A. Popovici [34]. La 27 mai, sub conducerea colonelului I. Rotaru au fost efectuate primele zboruri în istoria Armatei Naționale, întreprinse de cei doi aviatori nominalizați mai sus. La 23 iunie 1992, coechipierii de luptă V. Rusu și A. Neburac au executat un bombardament prin surprindere asupra podului de pe Nistru în raza orașului Tighina, decizia fiind luată în urma situației critice ce se crease pe linia de contact în legătură cu introducerea tancurilor Armatei a 14-a [35].

Puțin mai târziu, este primită și unitatea de la Olișcani, unde se găsea punctul de comandă al Direcției Sud-Vest. În baza acesteia se creează o unitate de pază. În garnizoana Florești se găsea o divizie a armatei sovietice, care este transformată într-o bază de păstrare a mijloacelor materiale. La 10 aprilie 1992 depun jurământul de credință Republicii Moldova ofițerii structurilor noi formate ale brigăzii „Moldova” dislocate în orașul Bălți [36]. La crearea acestei unități a contribuit cel mai mult colonelul L. Karasiov. Brigada de apărare antiaeriană „D. Cantemir” este formată în acele clipe de grea cumpănă, rămânând doar cu 10% din cadrele militare, existente până atunci în unitate [36]. La 20 aprilie 1992 depune jurământ militar Detașamentul topo-geodezic [37]. În baza unității militare nr. 42757 a fost organizată baza centrală de servicii în subordinea șefului Direcției logistice a Ministerului Apărării.

Astfel, procesul primirii și formării subunităților, unităților și marilor unități a constituit o etapă aparte în istoria Armatei Naționale. La 30 aprilie 1992, prin rapor-

tu nr. 841, Ministrul Apărării comunica Comandantului Suprem: „Vă raportează că Ministerul Apărării a primit unitățile militare, dislocate pe teritoriul Moldovei și trecute sub jurisdicția ei, conform listei, semnate la 21 martie 1992 de Guvernul Republicii Moldova și Comandamentul Suprem al Forțelor Armate Unite ale CSI. Efectivul unităților menționate a depus jurământ de credință Republicii Moldova și poporului ei. Cu ofițerii și subofițerii care au depus jurământ, dar au manifestat dorința de a-și continua serviciul în Forțele Armate ale Republicii Moldova pentru termenul stabilit în acord (până la 3 ani), vor fi încheiate contracte. Cealalți ofițeri și subofițeri de categoria dată vor fi transferați în ordinea stabilită în țările cetățeni ai cărora ei sunt” [38]. La cărma realizării măsurilor întreprinse de conducerea armatei, în aceste luni în plan organizatoric, al dotării, al instruirii tactice, al amenajării genistice a teritoriului, concentrărilor pe termen de instrucție scurt stăteau generalii I. Costaș, P. Creangă, T. Dabija, N. Petrică, coloneii V. Botnarevschi și alte cadre militare. În același timp, organul superior de comandă se completează cu ofițeri cu experiență reveniți din armată sovietică în Patrie.

La 22 aprilie M. Snegur, Comandantul Suprem al Forțelor Armate, a vizitat Ministerul Apărării, unde a luat parte la solemnitatea depunerii jurământului în fața statului Moldova și a poporului său de către aparatul de conducere al ministerului și corpul lui de ofițeri [39]. Printre primii care au depus jurământul au fost I. Costaș, P. Creangă, T. Dabija ș.a., în total 57 de militari. Președintele M. Snegur a făcut o trecere în revistă, după care a fost salutat în graiul matern: „Să trăiți, domn Comandant Suprem” [40]. Peste câteva zile, la 24 aprilie 1992, Ministrul Apărării semnează statele de personal. Conform ordinului nr. 83 din 27 mai sunt numiți viceministri:

P. Creangă, T. Dabija, V. Seminiuc, V. Toporivski [41]. În aceeași zi apare primul număr al ziarului "Oastea Moldovei", executat la București cu concursul ziaristului român Dumitru Amariei, care aduce o contribuție considerabilă la susținerea moralului personalului armatei [42]. Paralel, continuă lucrul în privința elaborării și aprobării legislației militare. La 29 aprilie 1992, Ministerul Apărării examinează proiectul cu privire la necesitățile militare care, ulterior, datorită lucrului depus de N. Turtureanu, va deveni regulamentul de bază. Pe plan extern se negocia în cadrul tratatului despre forțele armate obișnuite în Europa și, totodată, în problema împărțirii tehnicii militare a Armatei Sovietice, deoarece, după lichidarea URSS, țările postsovietice n-au ajuns la consens în această problemă. Acțiunile diplomatice ale conducerii de vârf a republicii, în privința soluționării conflictului de la Nistru nu se încununează cu succes. Forțele separatiste, cooperând cu Armata a 14-a rusă, declanșează o operație militară de amploare împotriva secției orașenești de poliție Tighina în vederea lichidării acesteia. Din partea Forțelor Armate ale Republicii Moldova încep să fie utilizate mijloacele din infrastructură și mijloacele de legătură cu destinație militară care au făcut posibilă crearea punctelor de comandă ale unităților și subunităților până la nivel de companie. Ținând cont de faptul că separatiștii ce atacau trupele de poliție foloseau tehnica blindată, s-a permis includerea unei unități dotate cu mașini de luptă sub comanda colonelului L. Karasiov. Astfel, concomitent cu crearea structurilor militare, se luau neîntârziat măsuri pentru redresarea situației.

La 19 iunie 1992 ora 19⁰⁰, de la Ministerul Apărării, prin telefon, ministrul I. Costaș ordonă colonelului V. Cihodari, care la momentul dat, în lipsa colonelului L. Karasiov, îndeplinea funcția de comandant al

batalionului, ce era staționat în Bulboaca, ca unitatea să treacă la starea de operativitate. V. Cihodari urma să raporteze în timp de 30 minute conducerii executarea ordinului. În scurt timp, fiind alarmat, batalionul era gata să execute orice dispoziție [43]. Planul prevedea intrarea batalionului în orașul Tighina, urmând să atace dușmanul care se găsea în regiunea podului de peste Nistru și să ocupe poziție de apărare pe capul de pod la cca 500 m vest. Pentru realizarea sarcinii de luptă, prima și a doua companie sub conducerea colonelului V. Cihodari trebuiau să înainteze în direcția Bulboaca – Gura Bâcului – Varnița. A treia companie, sub comanda locțiitorului comandantului, maiorului G. Cojocar, trebuia să asigure deplasarea pe traseul Bulboaca – Hârbovăț și să intre în oraș din partea de vest, dezangajând detașamentele de gardiști și mercenari.

La 20 iunie 1992, la ora 5⁰⁰, forțele ostile integrității Republicii Moldova au desfășurat primul atac, folosind tancurile Armatei a 14-a. Tancurile au trecut podul, îndreptându-se direct spre pozițiile ocupate de patrioții moldoveni, ca mai apoi să intre în oraș. În rândurile ostașilor fără experiență de luptă se crease panică. Experiența ofițerilor ce se aflau pe poziții a salvat situația și a dus la distrugerea tehnicii inamicului. În aceeași zi, pe la ora 10⁰⁰, dușmanul începe un nou atac de tancuri. Pentru a afla situația echipajelor ce se aflau în cele două tancuri distruse inamicul se mișcă încet, înaintând din două părți. Atacurile țineau încontinuu. Forțele noastre erau practic încercuite, deoarece unitățile militare aflate în oraș erau sub conducerea armatei ruse, rămânerea pe pozițiile ocupate era inutilă, fiind posibilă pierderea a zeci de vieți omenești. Conducerea militară hotărăște retragerea. Serviciul de presă al Ministerului Apărării avea să informeze că în cursul nopții ostașii Armatei Naționale și reprezentanții organelor de drept ale Republicii

Moldova au întreprins acțiuni pentru dezangajarea formațiunilor banditești.

La 20 iunie Ministerul Apărării face un apel către locuitorii orașului Tiraspol, ofițerii, subofițerii și soldații Armatei a 14-a, în care se spunea: „Forțele Armate ale Republicii Moldova n-au de gând să atace orașul în care dumneavoastră locuiți, nici nu vă amenință. ... Noi năzuim existența unei Moldove democratice, independente, unice și indivizibile, în care să fie respectate drepturile omului fără deosebire de naționalitate” [44]. În scopul informării combatanților despre situația reală existentă, cu concursul ofițerilor superiori A. Gorgan, C. Manolache și N. Grosu, apare foaia volantă „Oastea Moldovei”. La 24 iunie, Președintele Republicii Moldova M. Snegur face un apel către popoarele, parlamentele și guvernele statelor lumii: „... În acest moment tragic pentru destinul statului nostru ne adresăm popoarelor lumii să intervină prin toate mijloacele de care dispun pentru curmarea agresiunii dezlănțuite de Forțele Armate ale Federației Ruse” [45].

La 6 iulie, la Viena, Republica Moldova este prima țară ex-sovietică care semnează Tratatul privind reducerea armamentului și forțelor armate convenționale. Delegațiile din Turcia, Germania, Ungaria, ca reprezentanți ai CSCE, încep inspectarea trupelor moldovenești, studiind unitățile din Ungheni, Florești, Mărculești și Chișinău [46]. La 7 iulie, după cum am mai menționat, este semnat acordul de la Limansk. Din partea Federației Ruse la tratative a participat general-colonelul I. Semionov, iar din partea Moldovei generalul P. Creangă. În urma unor lungi discuții părțile au hotărât ca, începând cu 8 iulie, să fie scoase de pe poziție artileria grea, tancurile, complexurile antiaeriene, să fie oprite toate acțiunile militare, fiind de asemenea retrase detașamentele de lunetiști, de cercetași și diversioniști [47].

Pentru a controla îndeplinirea acestor hotărâri ambele părți au convenit să formeze o comisie care să țină sub control îndeplinirea hotărârilor. În timpul tratativelor generalul rus a propus să fie introdus în zona de conflict ca forță pacificatoare Regimentul 300 parașutiști din Chișinău. Delegația Moldovei n-a fost de acord cu această propunere. Peste două săptămâni, la 21 iulie, la Moscova, președintele Republicii Moldova și Președintele Federației Ruse s-au întâlnit din nou pentru a elabora un complex de măsuri în vederea încetării conflictului armat în raioanele din zona nistreană și realizării reglementării lui pașnice. Ambii președinți erau de părerea că soluționarea acestei probleme este posibilă numai prin mijloace pașnice, pe bază de tratative și în conformitate cu normele general acceptate ale dreptului internațional, cu prevederile Statutului ONU și înțelegerile din cadrul CSCE, cei doi președinți au convenit că încetarea conflictului și asigurarea reglementării politice se bazează pe respectarea de către toate părțile interesate a următoarelor principii fundamentale: respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova; respectarea neabătută a drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale; stabilirea prin metode politice, inclusiv pe cale parlamentară, a unui statut special pentru teritoriul de pe malul stâng al Nistrului; acordarea pentru populația din zona nistreană a dreptului de a-și hotărî singură soarta în cazul modificării statutului de stat al Republicii Moldova; excluderea oricăror acțiuni din orice parte, care ar putea să împiedice reglementarea conflictului prin mijloace pașnice și politice [47]. În conformitate cu aceste principii, în aceeași zi este semnată „Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova” [48]. Conform

Convenției, părțile implicate în conflict își luau angajamentul să întreprindă toate măsurile necesare pentru încetarea totală a focului și să înceapă retragerea unităților armate, a tehnicii de luptă și a armamentului. În regiunea conflictului a fost creată o zonă de securitate. În scopul asigurării controlului asupra realizărilor măsurilor prevăzute de sus-numita convenție, precum și al asigurării regimului de securitate în zona nistreană, a fost creată o Comisie de control unificată, cu sediul în or. Bender, formată din reprezentanți ai celor trei părți angajate în reglementarea conflictului (Federația Rusă, Republica Moldova și autoritățile locale ale raioanelor de est ale republicii). Comisia trebuia să fie formată din grupuri de observatori militari ajutați de contingente militare create pe bază de voluntari care reprezentau părțile angajate în executarea Convenției. Totodată, pentru difuzarea informației obiective despre situația din zonă, pe lângă comisia de control a fost creat un centru de presă comun. Textul documentului nu conținea angajamentul clar exprimat al Rusiei privind retragerea necondiționată a Armatei a 14-a, ci doar o simplă doleanță în acest sens, ceea ce era o eroare gravă a diplomației moldave, în condițiile când această armată s-a implicat deschis în acțiunile militare împotriva Republicii Moldova și când organismele internaționale și cele mai importante state occidentale au cerut cu tărie Moscovei să evacueze trupele sale militare din Republica Moldova.

Conform protocolului adițional al comisiei unificate de control, semnat la 28 iulie 1992, începând cu 31 iulie, în zona de conflict au fost introduse forțele de menținere a păcii și un corp de observatori, care aveau misiunea de a asigura încetarea focului, retragerea și dezarmarea tuturor formațiilor militare, menținerea păcii și a ordinii de drept în zona post-conflictuală [49].

Totodată, a fost stabilită componența și numărul forțelor de menținere a păcii, locurile de dislocare a contingentelor militare. Ministerul Apărării al Republicii Moldova, la 31 iulie, a semnat ordinul cu privire la crearea a 3 batalioane de infanterie motorizată ale forțelor de menținere a păcii din partea Republicii Moldova cu locul de dislocare la Cocieri, Varnița și Coșnița [50].

Conform aceluiași acord, în regiune a fost creată o zonă de securitate cu o lungime de 255 km și o lățime de la 12 până la 20 km. Zona a fost împărțită în 3 sectoare: NORD (lungimea – 85 km, lățimea – 12 m), CENTRU (lungimea – 85 km, lățimea – 20 km), SUD (lungimea – 80 km, lățimea – 14 km). Au fost stabilite 2 puncte cu regim sporit de securitate – or. Tighina și Dubăsari. Pe întreg teritoriul, menținerea păcii se efectua de contingente militare ale Republicii Moldova, Federației Ruse și autorităților transnistrene. Aceste contingente efectuau serviciul în comun la 41 de posturi. Dintre acestea, la început au fost 10 posturi mixte tripartite, 24 posturi mixte bipartite, 5 posturi comune tripartite și 2 posturi aparținând contingentului rus. Simultan, la efectuarea serviciului ieșeau 426 de militari înarmați cu arme ușoare și dotați cu mijloace de transmisiuni [51]. Aici ar fi cazul să amintim că au existat și alte variante pentru formula forțelor de menținere a păcii. Astfel, în presa din acea perioadă se scria despre demersurile diplomației noastre în vederea invitării unor pacificatori din țările vecine (Ucraina sau Belarus) și din forurile internaționale – ONU și OSCE. Dar până la urmă aceste variante n-au avut sorți de izbândă, din cauza termenului lung de elaborare a deciziilor privind introducerea lor în zona post-conflictuală. În același timp, un rol principal în rezolvarea acestei probleme l-a ocupat Rusia, care avea și are și în prezent anumite interese strategice în această regiune. Sem-

narea acestei convenții a oficializat prezența militară a trupelor ruse în această zonă, întărindu-se astfel pretențiile suzerane ale Rusiei asupra spațiului ex-sovietic și creându-se un precedent alarmant de ignorare a procedurilor ONU prevăzute în acest sens. Problema identificării contingentelor militare introduse în zona transnistreană a fost pe larg mediatizată, ea având un caracter politico-diplomatic foarte bine pronunțat. Vorba e că, pe de o parte, nou creată Comisie Unificată de Control (în continuare CUC) din start a procedat la elaborarea unui statut al forțelor de menținere a păcii tripartite orientate la standardele ONU sub toate aspectele. Asupra acestor momente au insistat membrii delegației Moldovei, condusă pe atunci de N. Chirtoacă, iar mai târziu și membrii Misiunii permanente a OSCE, care au început procesul de monitorizare internațională a situației din zonă. Pe de altă parte, în anii care s-au scurs după încetarea ostilităților a fost evidențiat rolul negativ al pacificatorilor Federației Ruse, care nu o dată au încălcat statutul CUC și al FMP, tolerând, ba chiar și acordând ajutor forțelor separatiste la violarea drepturilor constituționale ale cetățenilor Republicii Moldova. Cu toate că la prima ședință a CUC din 28 iulie 1992 s-a decis componența FMP respectiv: Federația Rusă – 6 batalioane (1 rezervă), Republica Moldova – 3 batalioane, autoproclamata republică transnistreană – 3 batalioane (1 rezervă), treptat aceste contingente și numărul de posturi s-au redus considerabil. Pentru efectuarea coordonării și conducerii militare au fost confirmați primii comandanți militari superiori ai părților: din partea Republicii Moldova – colonelul N. Petrică, a Federației Ruse – general-colonelul E. Vorobiov, a autoproclamatei republici transnistrene – colonelul S. Hajeev.

Componența totală a FMP a constituit: din partea Moldovei – 1200 persoane, Ru-

siei – 2000 militari și 400 în rezervă, autoproclamatei republici transnistrene – 800 militari și 400 în rezervă [52]. Contingentele militare au fost introduse în locurile de dislocare la 1 august 1992 și tot în această zi a avut loc prima revistă de front comună a FMP. Trebuie menționat că CUC și FMP au reușit să-și îndeplinească sarcina principală – instaurarea în zonă a păcii, liniștii și stabilității. Despre aceasta ne vorbește și faptul că, după introducerea în zonă a forțelor de menținere a păcii, practic n-a fost înregistrat nici un incident armat, totodată fiind examinate peste 1500 de întrebări legate de normalizarea situației din zona de conflict. Efectivele militare în timpul activității au dezamorsat peste 11 000 obiecte explozive, au confiscat 600 unități de arme de foc, mai mult de 100 000 cartușe etc. [52]. Pentru diverse încălcări de drept în zona de securitate au fost reținuți peste 10 000 infractori. Toate aceste măsuri au contribuit la asanarea situației, prevenirea provocărilor posibile și au permis populației băștinașe să restabilească economia cu mai multă siguranță, fără sentimentul fricii. La terminarea conflictului suprafața care trebuia deminată a fost estimată la circa 140,5 km². Geniștilor moldoveni le-a fost repartizat un spațiu de 72 km² în perimetrul satelor Chițcani, Cocieri, Coșnița. Geniștii moldoveni au raportat la 10 octombrie 1992 că teritoriul ce le-a fost încredințat a fost deminat în întregime [52]. În total, geniștii moldoveni au depistat și neutralizat peste 4 000 de elemente explozive, printre obiectele deminate fiind și 4 poduri. O altă sarcină destul de importantă pusă în fața FMP a fost de a depista și a dezarma posesorii nelegitimi de arme de foc, care în timpul conflictului au fost sustrate, pe diferite căi, din depozitele militare. A fost emis Decretul nr. 172 din 1 august 1992, care obliga cetățenii să predea benevol armele de foc și materialele explozive aflate la ei [53]. Au fost recepționate

peste 700 pistoale-mitralieră, 1800 grenade, mine și substanțe explozive, 648 000 de cartușe [54]. În Transnistria detașamentele speciale au dezarmat peste 1500 persoane, fiind sechestrate 325 pistoale-mitralieră, 10 mitraliere, 6 aruncătoare de mine, 2 stații radio, o instalație tip „Alazan” [54]. În mâinile civililor au mai rămas foarte multe arme de foc și substanțe explozive, utilizate până în prezent.

Consecință directă a conflictului este și demiterea din postul de Ministru al Apărării la 16 iunie 1992 a generalului I. Costăș [55]. La 2 iulie 1992 în această funcție a fost numit generalul P. Creangă [56].

Conform analizei efectuate, perioada de formare a unităților Armatei Naționale a coincis cu tragicele evenimente de la Nistru din primăvara-vara anului 1992. Cauza principală care a adus la izbucnirea acestui conflict a fost tendința forțelor conservatoare procomuniste de a reîntoarce și a păstra fostul stat socialist. Transnistria reprezintă un punct strategic destul de important în această parte a Europei de Est,

pe care Rusia nicidecum nu dorește să-l cedeze. Necesitatea apărării integrității teritoriale a statului impune grăbirea trecerii unităților militare sub jurisdicția Moldovei și completarea lor cu militari devotați Republicii Moldova și poporului ei. Prima mare unitate care a trecut sub jurisdicția națională a fost cea dislocată la Cahul. Au urmat unitățile militare de la Ungheni, Bălți, Mărculești ș.a. La 30 aprilie 1992 Ministrul Apărării al Republicii Moldova, generalul I. Costăș, raporta Președintelui Republicii Moldova că Ministerul Apărării a luat în primire unitățile militare dislocate pe teritoriul republicii. Semnarea convenției cu Rusia, la 21 iulie 1992, a însemnat stoparea conflictului armat și soluționarea litigiilor numai pe cale pașnică. În regiune au fost introduse forțele de menținere a păcii, însă problema transnistreană așa și nu a fost soluționată. Stabilirea păcii la Nistru, progresele înregistrate atât în plan intern, cât și în cel extern, duc la începerea unei noi etape în organizarea și definitivarea edificării Armatei Naționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Arhiva Curentă a Ministerului Afacerilor Interne. Cronica conflictului de la Nistru* (în continuare AC a MAI), dosarul nr. 25, f. 7.
2. *Ibidem*, f. 9.
3. *Ibidem*, f. 17.
4. *Ibidem*, f. 18.
5. *Moldova Suverană*, nr. 39 din 15 martie 1992.
6. *Ibidem*, nr. 48 din 28 martie 1992.
7. *Ibidem*, nr. 43, din 20 martie 1992.
8. *Nezavisimaia Moldova*, nr. 49 din 31 martie 1992.
9. *Moldova Suverană*, nr. 60 din 1 aprilie 1992.
10. *Komsomolskaia Pravda*, nr. 72 din 9 aprilie 1992.
11. *Sfatul Țării*, nr. 76 din 10 aprilie 1992.
12. *Ibidem*, nr. 78 din 14 aprilie 1992.
13. Gribincea M., *Politica rusă a bazelor militare: Georgia și Moldova*. – Chișinău, 1999, p. 124.
14. *Sfatul Țării*, nr. 93 din 21 mai 1992.
15. *Ibidem*, nr. 94 din 24 mai 1992.
16. *Ibidem*, nr. 107 din 22 iunie 1992.
17. *Ibidem*, nr. 110 din 27 iunie 1992.

18. *Ibidem*, nr. 116 din 7 iulie 1992.
18. *Ibidem*, nr. 118 din 9 iulie 1992.
20. *Ibidem*, nr. 130 din 21 iulie 1992.
21. AP RM, Decretul nr. 73 din 18 martie 1992.
22. *Sfatul Țării*, nr. 46 din 20 martie 1992.
23. *Ibidem*, nr. 51 din 28 martie 1992.
24. Gribincea M., *op. cit.*, p. 125.
25. AMA RM, dosarul nr. 7, f. 63.
26. A DAM MA RM, dosarul nr. 14, f. 35.
27. *Sfatul Țării*, nr. 44 din 18 martie 1992.
28. AP RM, Decretul Președintelui, nr. 87 din 10 aprilie 1992.
29. A DAM MA, dosarul nr. 47, f. 125.
30. *Sfatul Țării*, nr. 71 din 14 aprilie 1992.
31. AMA RM, dosarul 5, f. 119.
32. AP RM, Decretul Președintelui, nr. 77 din 23 martie 1992.
33. *Sfatul Țării*, nr. 71 din 14 aprilie 1992.
34. AMA RM, dosarul 5, f. 119.
35. *Ibidem*, dosarul nr. 3, f. 78.
36. *Ibidem*, dosarul 5, f. 121.
37. *Ibidem*, dosarul 5, f. 126.
38. *Ibidem*, dosarul nr. 1, f. 41.
39. *Sfatul Țării*, nr. 81 din 22 aprilie 1992.
40. AMA RM, dosarul nr. 1, f. 65
41. *Oastea Moldovei*, nr. 1 din 27 mai 1992.
42. V. Gaiciuc, V. Ciobanu., *Constituirea Armatei Naționale (cronica evenimentelor 1989–1990)*.. Chișinău 1999.
43. *Oastea Moldovei*, nr. 4 din 20 iunie 1992.
44. *Sfatul Țării*, nr. 105 din 24 iunie 1992.
45. *Ibidem*, nr. 112 din 6 iulie 1992.
46. *Ibidem*, nr. 114 din 8 iulie 1992.
47. *Ibidem*, nr. 127 din 21 iulie 1992.
48. *Ibidem*, nr. 133 din 28 iulie 1992.
49. AMA RM, dosarul nr. 1, f. 58.
50. Gribincea M., *op. cit.*, p. 159.
51. *Ibidem*, p. 165.
52. *Oastea Moldovei*, nr. 17 din 15 octombrie 1992.
53. AP RM, Decretul Președintelui, nr. 172 din 1 august 1992.
54. *Oastea Moldovei*, nr. 17 din 15 octombrie 1992.
55. AP RM, Decretul nr. 159 din 16 iunie 1992.
56. *Ibidem*, Hotărârea nr. 1089-XII din 2 iulie 1992.

BAZELE CONSTITUIRII ARMATEI NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA: TRADIȚIA MILITARĂ

Victor GAICIUC¹
Vitalie CIOBANU²

THE BASES OF THE CREATION OF THE NATIONAL ARMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: MILITARY TRADITION

The issue of the establishment of the National Army should be examined in the context of the events that took place on the republic's territory before and after the proclamation of sovereignty, which lies in a permanent interaction of socio-economic and political phenomena of the Republic of Moldova inextricably linked together.

Keywords: Army, military tradition, the Republic of Moldova.

Transformările democratice pe care le-a cunoscut Republica Moldova în ultimul deceniu al sec. XX au deschis largi posibilități în fața științei istorice. Creșterea interesului pentru trecutul istoric al neamului, pentru valorile general umane ale societății, afirmarea pe toate căile a libertăților și principiilor democratice au făcut posibilă studierea și interpretarea obiectivă a multor fenomene și evenimente istorice neinvestigate.

Una din aceste probleme este și tematica militară, în special problema constituirii organismului militar în ansamblu și Armatei Naționale a Republicii Moldova în particular.

Problema constituirii Armatei Naționale trebuie examinată în contextul evenimentelor care s-au desfășurat pe teritoriul republicii înainte și după proclamarea suveranității, ce se află într-o interacțiune permanentă a fenomenelor social-economice și politice din Republica Moldova, indisolubil legate între ele.

Criza social-economică și politică, prin care a trecut sistemul totalitar-comunist din fosta URSS în anii '70-'80, și acutizarea relațiilor interetnice au activizat mișcarea

de eliberare națională în întreg statul sovietic. Drept consecință a acestor evenimente, toate fostele republici unionale își declară suveranitatea. RSS Moldovenească și-a proclamat suveranitatea la 23 iunie 1990. Peste un an de la declararea suveranității, la 27 august 1991, întrunit într-o ședință extraordinară, Parlamentul a proclamat Republica Moldova stat independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară.

Crearea și menținerea unui stat pe arena internațională necesită constituirea instituțiilor politice corespunzătoare. În acest context, pentru asigurarea suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a țării, au fost create Forțele Armate ale Republicii Moldova.

La baza constituirii organismului militar propriu a stat, în primul rând, tradiția militară națională. Rădăcinile acestor tradiții încep încă din perioada antică, când strămoșii neamului nostru – triburile traci-ce ale geto-dacilor demonstrau minuni de vitejie. Anume ei, conduși de marele Burebista (82–44 î. Hr.), organizează o puternică armată permanentă cu un efectiv de circa 200 mii de ostași, care în timpul războaielor

¹ Victor GAICIUC, doctor în istorie, general de brigadă, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei.

² Vitalie CIOBANU, doctor în istorie, colonel, Centrul de cultură și istorie militară al Ministerului Apărării al Republicii Moldova.

își mărea considerabil efectivul prin mobilizarea țăranilor liberi și a nobililor [1].

În timpul războaielor daco-romane din anii 85–89; 101–102 și 104–105 d. Hr. armata dacică, condusă de Decebal (87–106), a dat dovadă de eroism și nu a fost cu nimic mai inferioară decât cea romană. Despre vitejia dacilor ne vorbesc scenele de luptă existente pe Columna lui Traian – monument ce se află și astăzi în centrul Romei. Numai superioritatea numerică a ostașilor și mijloacele de luptă ale romanilor au făcut posibilă învingerea dacilor.

Odată cucerită, Dacia a fost transformată într-o provincie romană, care necesita prezența în ea a unor forțe militare considerabile. Din această cauză, armata romană a fost mereu prezentă aici, formând așa-numitul „Exercitus Daciae” (Armata Daciei) [2]. Elementul dacic a continuat să existe și în noua provincie, afirmându-se, pe bună dreptate, în organismul militar roman prin trupele și cadrele pe care i le-a pus la dispoziție.

Activitatea militară n-a încetat nici după retragerea lui Aurelian din anul 275.

Pe parcursul perioadei de aproape un mileniu a migrației popoarelor, locuitorii ținuturilor carpato-danubiano-pontice au știut să-și păstreze existența prin organizarea obștilor sătești, care au dat naștere formațiunilor prestatale – voievodatelor, țărilor, cnezatelor, iar mai târziu și a statelor [3].

Formarea statelor feudale românești și cucerirea prin luptă a independenței demonstrează încă o dată potențialul lor militar, care devine o piedică în calea expansiunilor otomane, maghiare și polone. Luptele neîntrerupte împotriva agresorilor i-au impus pe locuitorii acestor meleaguri să-și perfecționeze mereu organismul militar. Circa 200 de ani, forțele militare ale statului medieval Moldova erau formate din: oastea de curteni (boieri mici și mijlocii, țărani înstăriți), oastea voinicilor,

formată din țărani liberi care luptau pe cheltuiala lor; oastea neregulată, condusă de vătămani și formată din țărani călări și țărani pedestri [4]. În caz de mare pericol, la apărarea și salvarea țării se ridica toată populația, care forma oastea cea mare a țării. Anume cu aceste categorii de oaste Ștefan cel Mare (1457–1504) a ținut piept tuturor dușmanilor, reușind să păstreze independența țării.

O decădere totală a cunoscut tradiția militară a moldovenilor începând cu sec. al XVIII-lea. După înfrângerea de la Stăni-lești în anul 1711 a lui Petru I, țarul Rusiei, și exodul lui D. Cantemir în Rusia, domniile autohtone se întrerup și în scaunul țării sunt numiți domnitori fanarioți – boieri greci din cartierul Fanar al Constantinopolului [5]. Rolul de apărător al țării revenea armatei turce, iar moldovenii erau obligați să participe cu oastea lor, ca trupe auxiliare, la acțiunile militare ale otomanilor. Istoricul N. Iorga menționează că „... în această perioadă oștirile Principatelor Dunărene sunt desființate” [6]. Acest lucru se referă mai cu seamă la oastea mare. Decăderea rolului militar al acestei categorii de oșteni a fost o urmare a decăderii curtenilor și, totodată, a diferitelor schimbări de ordin social-economic, care au loc în societate în această perioadă. Un rol oarecare l-a avut în această problemă și apariția armelor de foc, care făceau mai puțin eficace participarea la luptă a țăranilor, deoarece echipamentul lor de luptă era net inferior față de echipamentele armatelor profesionale existente în Europa. În același timp, pe tot parcursul acestui secol, teritoriile Principatelor Dunărene au devenit teatru de război pentru oștirile turcești și cele rusești. Aceste două mari puteri au concurat pentru stăpânirea Mării Negre și a teritoriilor adiacente acesteia.

Confruntările dintre ele s-au soldat cu dispariția de pe arena politică europeană a

multor state, inclusiv Regatul Polono-Lituanian, Marele Ducat al Kurlandiei, Hanatul Crimeii etc.

Oastea Moldovei, care nu era pe atunci o armată independentă, participă la acțiunile militare, alături de unele părți implicate în conflict, cu trupe de voluntari [7].

În urma acestor confruntări, Moldova a avut de suferit destul de mult. Și, în primul rând, este vorba de pierderile teritoriale de la sfârșitul sec. al XVIII-lea (1775) și începutul sec. al XIX-lea (1812), când din trupul Moldovei au fost rupte Bucovina și Basarabia [8].

În primii ani de ocupație rusească, populația băștinașă a fost scutită de serviciul militar [9]. Însă Basarabia n-a scăpat de colonizarea în masă, fapt care a dus la schimbarea radicală a componenței etnice a populației [10]. Dacă, potrivit recensământului din 1818, populația băștinașă (românii) formau 97%, atunci în urma recensământului din 1897 ea alcătuia numai 67% [11]. Acest lucru a avut urmări nefaste pentru Basarabia.

După reformele burgheze din a doua jumătate a sec. al XIX-lea pentru basarabeni, conform ucazului țarului emis în anul 1874, este introdus serviciul militar obligatoriu [12]. Conform acestui ucaz, fiecare bărbat care a atins vârsta de 20 de ani trebuia să fie înregistrat de organele locale care se ocupau de încorporarea în armată [13]. În urma tragerii la sorți, o parte din acești flăcăi plecau să-și facă serviciul militar în armata țaristă, restul era lăsați la baștină. Conform statisticii existente, în primii 10 ani după semnarea acestui ucaz, din Basarabia anual se recrutau circa 12 mii de bărbați, dintre care majoritatea o alcătuiau locuitori de la sate (75%). Conform componenței etnice a recruților, moldovezii alcătuiau majoritatea lor – 54,4% [14].

Efectuând analiza documentelor existente referitoare la serviciul militar al românilor basarabeni în armata țaristă,

putem constata că numărul lor a crescut destul de mult în timpul Primului Război Mondial. Numai în districtul militar Odesa, spre exemplu, în anul 1917 își satisfăceau serviciul militar peste 100 mii de militari originari din Basarabia [15].

În partea dreaptă a Prutului, organismul militar începe să se formeze doar după anul 1829 și se accelerează odată cu unirea Munteniei și Moldovei în anul 1859 sub un singur domnitor. Până la anul 1829, Principatele Române au fost lipsite cu desăvârșire de armată. Acest lucru s-a întâmplat după 1735, când domnitorul Constantin Mavrocordat desființează complet armata, înlocuind-o cu o gardă de arnăuți [16]. Odată cu slăbirea dominației otomane, pe de o parte, și năzuința tot mai mare a Rusiei de a se întări în Balcani, pe de altă parte, se face posibilă reapariția, după tratatul de la Adrianopol (1829), a armatei în Principatele Române [17]. Astfel, conform tratatului sus-numit, Țările Române primesc dreptul de a organiza un corp de paznici „necesar pentru problemele interne” [18]. Mai târziu, au fost create formațiunile teritoriale ale dorobanților, cordonașilor, slujitorilor, care au fost transformate, în anul 1850, în corpuri de grăniceri și jandarmi [19]. După aceste unități s-au format companiile de grenadieri, muschetari, divizioane de cavalerie, regimente de infanterie [20]. După Unirea Principatelor din 1859, colonelul moldovean Alexandru Ioan Cuza întreprinde măsuri ferme pentru renovarea întregului organism militar.

Astfel, sub aspectul organizării, oștirea română parcurge mai întâi calea spre unificare, ce a avut drept rezultat crearea încă în 1862 a unei armate unice pentru întregul stat. Concomitent, se unifică și conducerea armatei, formându-se un singur Minister de Război [21]. În 1859 se formează Statul-major General al Armatei [22]. Din punct de vedere organizatoric, armata era forma-

tă din: armata permanentă, miliție și gloată (rezerviști – restul populației) [23]. Între anii 1866–1874 are loc împărțirea teritoriului din punct de vedere militar în 4 diviziuni militare teritoriale [24].

Armata română și-a arătat puterea sa militară mai întâi în Războiul de Independență din 1877–1878, când, folosindu-se de circumstanțele create, România și-a declarat independența (9 mai 1877) și a demonstrat prin bătăliile din vara aceluiași an că este gata să și-o apere oricând va fi nevoie [25]. Și a fost nevoie de acest lucru în timpul Primului Război Mondial, când, părăsită de aliați, a reușit prin victoriile obținute la Oituz, Mărăști și Mărășești să-și păstreze liber teritoriul Moldovei – unica parte a țării necucerită de trupele germane.

După realizarea Marii Uniri din 1918, organismul militar român, din care a făcut parte și Basarabia – până în 1940, a suferit un șir de schimbări.

În pofida unor împrejurări, atât de ordin obiectiv, cât și subiectiv, armata a depus eforturi considerabile pentru ca, prin esența ei, prin sursa de forță și temeinicie – dragostea de Patrie – să rămână mereu la nivelul menirii sale: apărătoare a gliei străbune.

În spațiul basarabean, primul organism militar propriu apare în anul 1917. În acea perioadă, teritoriul dintre Prut și Nistru se afla sub ocupația rusească. În februarie 1917 imperiul țarist a fost prins în cleștele revoluției burghezo-democratice, care a dus la prăbușirea acestui colos. Revoluția a creat, totodată, un cadru adecvat pentru mișcarea de eliberare națională a popoarelor subjugate. Valul mișcării naționale a cuprins foarte repede și Basarabia, unde, peste puțin timp după căderea țarismului, studenții, intelectualii și țăranii se unesc în diferite comitete naționale [26]. Un rol central în această mișcare l-au avut militarii basarabeni, care se aflau în număr foarte mare în armata rusă. Anume ei au știut

cum să se orienteze, în situația politică, ce se crease după prăbușirea țarismului, și au influențat substanțial mișcarea de eliberare națională. Ca rezultat al eforturilor depuse de militarii basarabeni, în scurt timp apar comitete ostășești la Odesa, Iași, Sevastopol, Ekaterinoslav, Chișinău și în alte orașe, rolul conducător revenindu-i comitetului militar de la Odesa [27]. Aceste comitete au lansat un șir de apeluri, prin care cheamau militarii basarabeni să se unească în organizații și să facă legătura cu Comitetul Central Ostășesc de la Odesa, care organizează, la 18 aprilie 1917, un mare miting, unde au participat peste 10 000 de moldoveni [28]. Participanții la acest miting au cerut „autonomia Basarabiei, crearea Sfatului Țării – organ suprem de conducere a ținutului, trecerea la învățământul în limba națională, împrăștierea țăranilor cu pământ etc.” [29].

Pentru înfăptuirea acestor reforme era nevoie, în primul rând, de a instaura liniștea în regiune și de a pune capăt anarhiei. Deoarece prin Basarabia trecea linia Frontului Românesc, pe teritoriul ei se deplasau în permanență trupe rusești. Lupta politică ce se ducea în imperiu a generat tulburări de proporții, mai ales în armată, drept urmare fiind părăsirea în masă de către soldați a frontului. În drum spre baștină, acești soldați s-au dat, pe teritoriul Basarabiei, jafurilor și omorurilor. Pentru a opri fărâdelegile făcute de dezertori, ostașii moldoveni organizează detașamente militare, numite cohorte, care aveau prerogative polițienești, și chiar fac pași concreți în vederea formării unităților militare naționale [30]. În documentele din perioada respectivă, aceste unități figurează ca regiamente ale Republicii Moldovenești.

După un șir de tratative duse cu generalul rus P. Șcerbakov, comandantul trupelor ruse din regiune, militarii moldoveni au primit dreptul de a forma regimente mol-

dovenești. Astfel, în ordinul nr. 056 din 6 noiembrie 1917 se cere: „Începând cu 27 octombrie, la Chișinău să se înceapă formarea primului regiment moldovenesc de rezervă, formarea regimentului este încredințată colonelului N. Furtună, care este numit și comandant al regimentului” [31].

Documentele istorice atestă că în ansamblu deja în 1917 în Basarabia au existat 2 regimente de infanterie, 3 regimente de cavalerie, o baterie de artilerie, o unitate de transport auto [32]. În componența primului guvern, numit inițial Consiliul Directorilor Generali, format la 8 decembrie 1917, a intrat și Directoratul general pentru problemele militare și maritime [33]. Acest lucru ne demonstrează încă o dată existența forțelor armate ale republicii în acea perioadă și structura centrală specializată cu atribuții ministeriale.

În anii ce vor urma, militarii moldoveni își vor satisface serviciul militar mai întâi în armata română, iar după 1940 – în cea sovietică.

Astfel, în evoluția istorică a acestui proces, către sfârșitul anilor 1980, ca urmare a transformărilor social-economice și politice, care aveau loc în Uniunea Sovietică, va apărea iarăși ideea formării unui organism militar propriu.

În această ordine de idei vom conchiziiona că Republica Moldova are nevoie de armată din mai multe considerente. Primatul revine situației concrete, deoarece Moldova este așezată din punct de vedere geografic într-o regiune unde mereu se contrapun interesele marilor puteri, iar situația geopolitică aici mereu este tensionată și poate orișicând duce la izbucnirea unui conflict militar. În acest caz nu poate fi exclus și amestecul din partea altor puteri în treburile interne ale statului. Acest lucru face necesară existența armatei în toate statele din regiunea respectivă.

În condițiile actuale, când liniștea este amenințată nu de confruntările dintre marile puteri, dar de conflictele locale, cu caracter interetnic, armata, în afara funcțiilor de bază, a început să îndeplinească și un șir de misiuni umanitare și de pace, fiind un factor stabilizator în societate. Iar cum Moldova face parte din diverse organizații internaționale, europene și regionale, ca subiect al dreptului internațional, și și-a asumat răspunderea pentru păstrarea liniștii în regiune, crearea armatei devine un imperativ al timpului.

Moldova are nevoie de armată și din punctul de vedere al politicii interne, conform căruia armata are menirea de a asigura securitatea națională a statului. Evident a devenit dezideratul că armata trebuie să garanteze suveranitatea, independența și inviolabilitatea teritorială a statului. Din primele zile ale existenței sale, Republica Moldova s-a declarat stat neutru. Dar neutralitatea declarată încă nu înseamnă că statul nu are nevoie de armată. Forțele Armate doar garantează securitatea statului, politica lui internă și externă [34]. Anume astfel explică neutralitatea Convenția de la Haga din 1907: „...a se garanta realizarea neutralității, opunând rezistență, în caz de necesitate, făcând uz de forță, dacă va fi încălcată neutralitatea” [35].

Așadar, neutralitatea nu exclude, dar mai curând presupune formarea Armatei Naționale. Acest curs îl promovează consecvent asemenea state ca Elveția, Austria, Suedia, Finlanda ș.a. Suedia, de exemplu, are o armată de 62,2 mii de oameni, ceea ce reprezintă 0,7% din numărul total al populației, Finlanda – 32,5 mii (0,63%) [36]. A vorbi în condițiile actuale despre rolul negativ al armatei în societatea noastră ar fi un lucru greșit, care ar submina bazele statalității la acest capitol.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Daicoviciu H. *Dacii*. Chișinău, 1994, p. 96.
2. *Ibidem*, p. 165.
3. Iorga N. *Istoria poporului român*. București, 1985, v. II, p. 264.
4. *Istoria militară a poporului român*. București, 1984, v. II, p. 115.
5. Iorga N. *Istoria poporului român*. București, 1925, v. III, p. 204.
6. *Ibidem*, p. 215.
7. *Istoria militară a poporului român*. București, 1987, v. IV, p. 193.
8. Nistor I. *Istoria Basarabiei*. București, 1991, p. 96.
9. Boldur A. *Istoria Basarabiei*. Chișinău, 1994, p. 145.
10. *Ibidem*, p. 176.
11. *Ibidem*, p. 206.
12. *Ibidem*, p. 198.
13. *Ibidem*, p. 201.
14. Военно-статистическое обозрение Российской Империи. Т. II, Бессарабская область. Москва 1878, с. 128.
15. Gaiciuc V. *Unele considerații cu privire la formarea Armatei Naționale în Basarabia (1917–1918)*// Cohorta, nr. 1, 1999, p. 30.
16. *Istoria militară a poporului român*. București, 1984, v. III, p. 105.
17. *Ibidem*, v. IV, p. 220.
18. *Ibidem*.
19. *Ibidem*, p. 237.
20. *Ibidem*.
21. *Ibidem*, p. 252.
22. *Ibidem*.
23. *Ibidem*, p. 259.
24. *Ibidem*, p. 265.
25. *Ibidem*, p. 293.
26. Ciobanu Șt. *Unirea Basarabiei*. Chișinău, 1993, p. 116.
27. Gaiciuc V. *Unele considerații cu privire la formarea Armatei Naționale în Basarabia (1917–1918)*// Cohorta, nr. 1, 1999, p. 30.
28. Ciobanu Șt. *Unirea Basarabiei*. Chișinău, 1993, p. 127.
29. *Ibidem*, p. 128.
30. Gaiciuc V. *Unele considerații cu privire la formarea Armatei Naționale în Basarabia (1917–1918)*. // Cohorta nr. 1, 1999, p. 30.
31. AN RM, fond 727 inv. 2 d. 11, f. 72.
32. Bobeico A. *Sfatul Țării – stindardul renașterii naționale*. Chișinău, 1993, p. 165.
33. *Cuvânt moldovenesc*, nr. 5, ianuarie 1918.
34. *Doctrina militară a Republicii Moldova*, Monitorul Oficial al RM, 1995, nr. 38-39, p. 11-14.
35. *Sfatul Țării*, nr. 33 din 09.03, 1991.
36. *Ibidem*.

BOMBARDAMENTE AERIENE ASUPRA BASARABIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Dinu POȘTARENCU¹

BASARABIA BEING BOMBED FROM THE AIR IN WORLD WAR I

Based on archive documents, the author reconstructed the events of World War I in Bessarabia which was affected by military action in the North part, where the Austro-Hungarian troops occupied part of the Hotin County.

Keywords: World War I, Bessarabia, Hotin, Austro-Hungarian troops.

În decursul Primului Război Mondial, pe teritoriul Basarabiei au avut loc acțiuni militare în zona de nord, unde trupele austro-ungare au ocupat o parte din județul Hotin.

Totodată, în repetate rânduri, Basarabia a fost supusă unor bombardamente de către aeroplanelor Puterilor Centrale.

Printr-o circulară din 21 august 1914, guvernatorul Basarabiei i-a înștiințat pe ispravnicii de județ și polițmaistri: „Câțiva șefi de poliție din Basarabia au raportat despre existența cazurilor de apariție a aparatelor de zbor deasupra teritoriului Basarabiei și chiar de aterizare a acestor aparate”. De aceea le-a atras din nou atenția asupra importanței de a informa autoritățile militare despre toate cazurile de apariție a aparatelor de zbor [1].

La ora 14⁰⁰ a zilei de 16 mai 1916, un aeroplan necunoscut a lansat o bombă asupra satului Gura Galbenei. În urma exploziei a fost rănit locuitorul Dumitru Turceac [2].

În după-amiaza zilei de 12 octombrie 1916, în apropierea satului Babele din județul Ismail a aterizat un aeroplan. Prezentându-i-se șefului adjunct al Direcției Regionale de Jandarmi din Basarabia că el este locotenent al flotei aeriene engleze, pe nume Artur Gekob, aviatorul i-a explicat în ce împrejurări s-a pomenit în preajma

satului Babele. Deci, în dimineața acestei zile, o escadrilă engleză, compusă din cinci avioane, inclusiv al său, a decolat de pe insula Andros din Marea Mediterană, luând direcția spre București. Din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile și a cerului înnourat, escadrila s-a dispersat. Locotenentul Artur Gekob s-a abătut din drum și, dispunând de o cantitate insuficientă de benzină, a fost nevoit să aterizeze. Aeroplanul era de tip *Nieuport* și avea semnele de identificare ale armatei engleze [3].

Între 24 iulie – 21 august 1917, trupele germane au dezlănțuit în valea Siretului, în sectorul Mărășești – Focșani, o puternică ofensivă, cu intenția de a străpunge frontul româno-rus și de a ocupa inclusiv teritoriul României dintre Siret și Prut, iar ulterior să-și croiască drum spre răsărit. După lupte înverșunate, ofensiva armatei germane a fost oprită și apoi zdrobită de români.

Înainte de începerea ofensivei germane și după declanșarea ei, avioanele Puterilor Centrale au efectuat câteva raiduri pe cerul Basarabiei. Bunăoară, în seara zilei de 4/17 mai 1917, după cum a telegrafiat comisarul județului Ismail, un aeroplan inamic a lansat 20 de bombe asupra orașului Ismail, omorând 8 și rănind 90 de oameni [4, p. 3]. Peste două zile, la ora 10:30, deasupra Chișinăului a zburat un aeroplan inamic, din

¹ Dinu POȘTARENCU, doctor în istorie, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

care au fost aruncate în zona gării patru bombe. Exploziile au cauzat moartea a doi soldați, doi copii și trei cai. De asemenea, au fost răniți patru soldați, doi civili mături și un copil, provocând, concomitent, însemnate daune materiale [5]. În ziua de 9/22 iunie 1917, patru aeroplane germane au lansat 11 bombe asupra Vâlcovului, fără a pricinui mari pagube, rănind însă câteva persoane [6, p. 2]. La ora 9⁰⁰ a dimineții din 18 iunie/1 iulie 1917, o bombă lansată dintr-un aeroplan german asupra orașului Reni a ucis: un locuitor al acestui oraș, fiul acestuia, trei soldați și trei cai ai militarilor [7, p. 3]. În dimineața zilei de 3/16 iulie 1917, un aeroplan inamic a lansat 12 bombe în raza orașului Ismail. Ca urmare, a fost distrusă o casă, au fost răniți doi cai și a fost contuzionat un soldat [8, p. 4] (conform altei surse, acest bombardament s-a produs în jurul orei 18⁰⁰ a acestei zile [9, p. 3]). La 26 iulie/8 august 1917, potrivit știrii transmise de același comisar al județului Ismail, deasupra orașului Ismail au apărut două aeroplane, dintre care unul avea desenate pe el cruci negre, iar celălalt – cercuri roșii. Cele 18 bombe lansate din aceste două aeroplane asupra suburbiilor orașului au ucis 3 soldați, 2 cai și o vacă, au rănit 5 soldați, 4 persoane civile, 4 copii și 3 cai. De asemenea, a fost distrusă o parte din peretele bisericii de rit vechi Sf. Nicolae [10, p. 3]. Tot în ziua de 26 iulie/8 august 1917, la ora 6⁰⁰ dimineața, patru aeroplane inamice au zburat deasupra orașului Bolgrad. Bombele aruncate în centrul și la periferiile orașului au ucis 7 oameni și au rănit 25 de oameni, 17 dintre care – grav. Majoritatea persoanelor care au suferit erau femei și copii. Au mai fost uciși 11 cai și 2 vaci [11, p. 3]. În noaptea spre 27 iulie/9 august 1917, un aeroplan inamic a zburat deasupra orașului Bender. Aparatul de zbor s-a rotit îndelung deasupra periferiilor orașului, căutând, probabil, podul de cale ferată pentru a-l

bombarda, dar, fiind observat, a fost supus unui tir de către bateria antiaeriană rusă. Aeroplanul a fost doborât, iar cei doi piloți care se aflau la bord au fost luați prizonieri [11]. La ora 18:30 a zilei de 27 august/9 septembrie 1917, din direcția orașului Iași și-a făcut apariția deasupra Chișinăului un aeroplan, ale cărui semne pe identificare pe aripi nu erau clare. Întrucât aeroplanul se îndrepta spre gara feroviară, bateria a deschis focul, dar nu asupra lui, ci alături, ca să nu-l doboare, în cazul dacă e rusesc. Șrapnelele au presărat spațiul din partea orașului și, astfel, aeroplanul a fost obligat să se îndepărteze de gară. Ocolind orașul și gara, aeroplanul și-a continuat cursul spre Bender. Ulterior a fost supus unui tir. Cauzându-i-se o defecțiune, aeroplanul a fost silit să aterizeze, pentru a fi reparat, dar a fost reținut de către infanteriști. La bordul lui se aflau trei aviatori germani, care au fost arestați [12, p. 3]. În septembrie, un aeroplan german a aruncat în zona satului Marazlievca din județul Ismail o ladă cu o bandă de mitralieră, care avea cartușe. Lada s-a sfărâmat, iar cartușele s-au deformat, devenind inutilizabile [13, p. 3].

În ultimul timp, citim într-o corespondență publicată la 30 septembrie/13 octombrie 1917, raidurile aviației inamice asupra Ismailului, Chiliei, Bolgradului, Vâlcovului și a altor orașe de lângă Dunăre au avut, cu precădere, un caracter de cercetare. Dar, fiecare apariție a avioanelor inamice producea panică în rândul locuitorilor acestor localități. Despre aparițiile lor, populația era anunțată prin semnale de alarmă. În decursul zilei de 23 septembrie/6 octombrie, inamicul a efectuat trei raiduri aeriene asupra orașului Ismail. Primul raid l-a întreprins în zorii acestei zile. Zburând deasupra orașului, un hidroplan a lansat câteva bombe, una dintre care a nimerit în spitalul militar, ucigând doi soldați și deteriorând considerabil clădi-

rea. O altă bombă a ucis o femeie și un cal. Artileria antiaeriană a tras asupra hidroplanului, dar fără succes. În cele din urmă, el a dispărut în direcția orașului Tulcea. Curând, tot în dimineața acestei zile, trei avioane au bombardat orașul în câteva locuri. Au fost uciși trei oameni, alți câțiva au fost răniți și au fost avariate o serie de clădiri. Tot în această zi, la amiază, avioanele inamice iarăși au bombardat orașul, fiind uciși doi soldați, trei femei și rănite câteva persoane. După ce s-a deschis focul din tunurile antiaeriene, avioanele au părăsit spațiul aerian al orașului. După

cum s-a văzut, citim în partea finală a corespondenței, aviatorii inamici urmăreau scopul să bombardeze vasele ancorate în portul Ismail, precum și podul întins peste Dunăre. Însă aceste tentative nu le reușeau, deoarece țărnul Dunării era apărat de artileria antiaeriană și aviatorii inamici erau nevoiți să zboare la o înălțime mare, de unde le era dificil să trimită bombe în ținta programată [14, p. 3].

Așadar, în repetate rânduri, avioanele Puterilor Centrale au survolat spațiul aerian al Basarabiei, supunând unor bombardamente un șir de localități.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. ANRM, F. 289, inv. 5, d. 40, f. 84.
2. ANRM, F. 297, inv. 1, d. 398, f. 9.
3. ANRM, F. 297, inv. 1, d. 398, f. 18.
4. Свободная Бессарабия, nr. 24 din 5 mai 1917, p. 3.
5. Налет аэроплана, în „Бессарабская жизнь”, nr. 118, 7/20 mai 1917, p. 4; *Cuvânt moldovenesc*, 10 mai 1917.
6. Бессарабская жизнь, nr. 151, 20 iunie/3 iulie 1917.
7. Бессарабская жизнь, nr. 156, 25 iunie 1917.
8. Свободная Бессарабия, nr. 74 din 7 iulie 1917.
9. Бомбы над Измаилом, în „Бессарабская жизнь”, nr. 165, 7/20 iulie 1917.
10. Бессарабская жизнь, nr. 184, 29 iulie/11 august 1917.
11. Налеты неприятельских аэропланов, în „Бессарабская жизнь”, nr. 183, 28 iulie/10 august 1917.
12. Налет аэроплана, în „Бессарабская жизнь”, nr. 210, 31 august/13 septembrie 1917.
13. Неприятельский аэроплан, în „Бессарабская жизнь”, nr. 229, 24 septembrie/5 octombrie 1917.
14. Налеты на Измаил, în „Бессарабская жизнь”, nr. 233, 30 septembrie/13 octombrie 1917.

LICEUL MILITAR „REGELE FERDINAND I” DIN CHIȘINĂU

*Iurie COLESNIC*¹

MILITARY HIGH SCHOOL „KING FERDINAND I” IN CHISINAU

Very little has been written about the Military High School „King Ferdinand I” from Chisinau. And even today mentioning it is avoided among high schools. To imagine what competition for admission at this high school was, we give only two figures: 300 candidates and 30 seats. And it’s obvious that after such a rigorous selection, who managed to pass the exams would really become an officer. Even the military student attitude was a special one. Each student had his order on the first day of studies and in high school one didn’t think about anything besides studies, physical training and behavior in society.

Keywords: Military, military elite, Chisinau, Bessarabia.

Despre Liceul Militar din Chișinău „Regele Ferdinand I” s-a scris foarte puțin. Și astăzi se evită cu îndărătnicie pomenirea lui printre liceele Basarabiei.

Se uită însă că acest liceu a fost unul elitar și din clasele lui au ieșit personalități care au constituit gloria armatei române. Ca să ne imaginăm ce concurs era la admiterea în liceu, dăm doar două cifre: 300 de candidați și 30 de locuri. Și evident că după o așa selecție riguroasă, cine reușea la examene într-adevăr era ofițer. Chiar atitudinea față de elevul militar era una deosebită. Fiecare elev avea ordonanța lui din prima zi de studii și în liceu ei nu știau nimic în afară de studii, pregătirea fizică și comportamentul în societate. Era o onoare să fii elev al Liceului Militar din Chișinău.

La rugămintea mea de a scrie o scurtă istorie a Liceului Militar din Chișinău, Leonid Gheorghian, care actualmente locuiește în Germania, mi-a răspuns prompt: „Stimate domnule Colesnic, vă trebuie ceva rezumativ, dar, a fost foarte greu ca dintr-un material de vreo 15-20 de pagini să ajung prin comprimare la două sau două pagini și jumătate. Cred că ați trecut și dumneavoastră prin experiența asta. În orice caz,

din ce vă trimit eu, „comprimați” în funcție de spațiul ce-l aveți la dispoziție atât cât credeți.

Liceul Militar Regele Ferdinand I din Chișinău a fost înființat împreună cu alte două licee militare din România prin Înaltul Decret nr. 3613 din 21 august 1919 semnat de regele Ferdinand. Ulterior au fost înființate în România încă trei licee militare. La inaugurarea liceului au participat generalii Lupescu și Ghinescu, arhiepiscopul Nicodim, ministrul Basarabiei și autoritățile orașului Chișinău. În anul 1920, liceul a primit denumirea de Liceul Militar Regele Ferdinand I.

După cedarea Basarabiei în anul 1940, liceul a funcționat până în anul 1942 la Craiova, unde fusese evacuat. La reîntoarcerea la Chișinău (1942–1944), întrucât clădirea liceului fusese distrusă în timpul războiului, liceul a funcționat în clădirea fostei facultăți de teologie, până la noua evacuare la Craiova, unde, la sfârșitul anului școlar 1944–1945 a fost desființat.

Singura urmă lăsată de acest liceu la Chișinău este Catedrala Schimbarea la Față, care a fost capela liceului și care în timpul ocupației sovietice fusese transformată în

¹ Iurie COLESNIC, scriitor, publicist, istoric.

Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României. Număr de inventar: 19037

observator astronomic. Ca și celelalte licee militare din țară, Liceul Militar R.F.I din Chișinău era o școală de elită. Șansele de reușită la examenul de admitere în aceste licee erau de la 1 la 10. În anul 1939 (anul în care am intrat eu la acest liceu) au fost 360 de candidați pentru 37 de locuri. Această severă selecție a elevilor era dublată și de o selecție a profesorilor. Astfel, cunoscutul eminescolog Augustin Z. N. Pop (numele real era Popescu Augustin) a fost profesor de limba română la acest liceu, profesorul de limba latină Gheorghe Dogaru a devenit ulterior profesor universitar, profesor de muzică a fost compozitorul Mihail Bârcă, fost director al Conservatorului din Chișinău și șef al Catedrei de compoziție și contrapunct. Orarul lecțiilor cuprindea 7 ore pe zi (8-13 și 15-17), iar programul de pregătire a lecțiilor, care se desfășura tot în clasă, dura 4 ore (17-20 și 07-08). Astfel, elevul învăța (lucra deci!) 11 ore pe zi. Fiecare clasă avea diriginte un ofițer. Astfel absolventul liceului pășea în viață cu un deosebit potențial de dezvoltare ulterioară. Numai din clasa mea (promoția 1939–

1947) s-au format patru profesori universitari (dintre care doi lingviști de renume internațional), doi generali, un amiral, un fizician premiat de Academia Română, un specialist în problema apelor, fost angajat ONU, medici, juriști, ingineri, ofițeri superiori. Participarea unor absolvenți ai liceului la Rezistența din Munți până la sacrificiul suprem (ex.: Arnauțoiu Toma, Dabija Nicolae) a fost rezultatul educației patriotice și morale primite în școală. Ultimul rege al României a fost și el elev al unui liceu militar.

Liceul Militar din Chișinău a fost vizitat de Regele Ferdinand și Regina Maria în luna mai 1920, de generalii francezi Berthelot și Le Rond, de mareșalul Averescu și, în 1943, de mareșalul Ion Antonescu.

În cadrul Asociației Foștilor Elevi ai Liceelor Militare fințează la București Comitetul Foștilor Elevi ai Liceului Militar Regele Ferdinand I din Chișinău. Foștii absolvenți ai Liceului Militar din Chișinău se întrunesc anual la București, iar în septembrie 2000, cu sprijinul Ministerului Apărării Naționale al Republicii Moldova

și al Ministerului Apărării Naționale a României, un număr de 40 de absolvenți s-au putut deplasa la Chișinău pentru comemorarea a 81 de ani de la înființarea liceului. Gazdele au organizat un minunat program timp de trei zile, tradiționala ospitalitate basarabeană punând în umbră unele divergențe politice menținute de elemente străine simțămintelor românilor de pe ambele părți ale Prutului.

Sorry, știu că va fi dificil să comprimați textul la mărimea dorită de dumneavoastră, dar mai mult de atât eu nu am fost în stare. Sunt convins că veți reuși dumneavoastră.

Cu drag, Leonid Gheorghian”.

Evident că n-am comprimat nimic. Atât de frumoasă este această expunere, se vede clar educația de ofițer.

În memoriile publicate în ultima vreme s-a scris despre exodul basarabean spre Siberia. Tragismul acelor rânduri ar trebui să ne urmărească în fiecare clipă, deoarece învățămintele istoriei, dacă nu sunt însușite, se transformă în pedepse repetate. Dar aproape nimic nu cunoaștem despre vânătoarea basarabenilor în România post-

belică și readucerea lor forțată acasă. Acesta a fost un act politic, care trebuia să îndreptățească toate pretențiile URSS-ului asupra Basarabiei. Dar, pe de altă parte, acești oameni, rămași în România, ar fi prezentat un pericol permanent pentru pretențiile imperialismului sovietic.

Mai jos reproducem o scrisoare scrisă în 1944 de Ion Antonîșen, elev în clasa a IV-a al Liceului Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău. Comentariile, credem, sunt de prisos.

„Dragi colegi!

Cu sufletul îndurerat că plec din țara mea, cu inima zdrobită de dureri că părăsesc locurile cele mai scumpe pentru mine ca: Craiova, București și Iași vă scriu această scrisoare și este poate ultima scrisoare în care țin să vă urez, odată cu plecarea mea, succes, în primul rând, la carte și doresc să vă realizați fiecare din voi scopurile dorite, iar eu deși poate plec în Rusia, totuși să știți că în sufletul meu sunt tot Român.

Transmiteți dlui colonel Cealac toată recunoștința mea că în tot timpul când am fost elev, dânsul tot timpul s-a străduit să

Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României. Număr de inventar: 19039

Clasa elevului Vladimir Gheorghian, 1939

ne dea o educație și ne-a dat tot sprijinul ca cursurile să le urmăim în cele mai bune condițiuni, deși vremurile au fost grele, transmiteți dlui prof. Balint care este cel mai bun patriot că nu-l voi uita niciodată.

Notă:

Colonelul Cealâc – comandantul Liceului Militar „Regele Ferdinand I” (aici liceul era refugiat la Craiova).

Prof. Balint – directorul de studii...

Răvașul ne-a parvenit recent din Germania, fiind transmis nouă cu multă amabilitate de către doctorul Leonid Gheorghian, fost coleg de liceu cu Ion Antonîșen. Chiar și peste ani umbra acelei tragice despărțiri trezește sentimente deosebite în sufletele foștilor elevi ai Liceului Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău.

Clădirea Liceului a fost aruncată în aer de comandoul NKVD al căpitanului I. A. Muhin. Fost elev al acestei instituții de învățământ, scriitorul Constantin-Virgil Gheorghiu a intrat în Chișinău în luna iulie 1941 și a descoperit un tablou infernal: „Pașii mă îndreptau fără voie spre Liceul Militar. Am învățat aici șapte ani. A mai rămas ceva din clădirea Liceului?

Nu aveam curajul să întreb pe nimeni. De altfel, nici nu aș fi avut pe cine întreba. Străzile sunt aproape pustii. Nu trec decât grupuri de ostași, din când în când.

Grupuri de ostași printre ruinele fumegânde...

Am ajuns.

Nu găsesc nicăieri silueta înaltei clădiri. Mă apropiu mai mult: acolo unde era intrarea principală, se înalță un morman uriaș de dărâmături. Acesta e Liceul Militar Regele Ferdinand I.

Întregul zid al fațadei este prăbușit.

Aripa stângă este transformată într-o movilă uriașă de dărâmături.

Intru, pe poarta de fier, în curtea școlii. Odinioară, curtea aceasta era plină de flori. La umbra boschetelor, întinși pe iarbă, în luna iunie, învățam pentru examen.

Acum curtea este plină de bălării și iarbă crescută sălbatec. Deasupra bălăriiilor s-a așternut praful alb pietros, care s-a răspândit ca un nour uriaș atunci când s-a năruit clădirea liceului.

Liceul Militar nu a fost incendiat. Bolșevicii au pus însă în toate colțișoarele lui dinamită și l-au aruncat în aer.

Arunc o privire spre terenul de sport, altădată strălucitor de ordine și frumusețe. Acum acest teren pare un maidan, așa cum se întâlnesc la periferiile orașelor.

Și pomii din curte au fost tăiați. Au făcut foc cu lemnul acestor copaci umbroși sub care ședeam noi, visători, în ceasurile de recreație.

Gândul că lemnul copacilor din curtea școlii, a fost pus la foc, la bucătărie, pentru a se fierbe supa sau ciorba bolșevicilor, îmi umple sufletul de o durere covârșitoare.

Găsesc, printre dărâmături și printre blocurile uriașe de perete, prăbușit, o gaură prin care se poate ajunge până la scări. Intru prin ea. Scara aceasta de fier duce spre etaj, la dormitoare, și noi am urcat-o seară cu seară, șapte ani la rând. Acum scara urcă numai până la parter, unde se rupe și atârnă ca un braț uriaș de fier.

Pare că în căderea ei scara a vrut să se agațe, ca o mână vie, de ceva... Dar nu a reușit. Partea de sus atârnă în jos, suspendată în gol, deasupra grămezilor uriașe de piatră albă, de cărămidă și de colb alb. Pe scara de la parter, care avea altădată un mozaic totdeauna scilpitor de curat, este praf și prundiș. În vreo patru locuri pereții sunt prăbușiți și acoperă trecerea... Merg totuși printre blocurile de pereți năruți. S-ar putea ca vreo mină, care nu a făcut încă explozie, să arunce, acum, sub pașii mei, încă odată, dărâmăturile în aer. Totuși merg înainte...

Uite, chiar aici în stânga a fost sala unde am învățat clasa a treia și a patra. Acum, încăperea este goală. Plafonul este căzut mult și prin spărtura lui se vede cerul plumburiu...

Ce-au făcut bolșevicii din această sală de clasă? Nu știu. Podelele sunt murdare în câteva locuri de cerneală violetă. Parcă au vărsat o căldare de cerneală așa e de murdar. În stânga e o masă. Altceva nimic.

Și totuși eu revăd băncile, așa cum erau orânduite, odinioară, una după alta, pe patru șiruri.

În acest loc a fost banca pe care am stat eu. Dau cu cizma molozul de o parte, parcă pentru a recunoaște locul pe care a stat banca mea.

Cu cine ședeam în bancă în clasa a treia?

Nu am uitat: cu Ghiață Daniel...

Revăd toți colegii, așa cum stăteau în bănci. Pe urmă îmi apar în față numele lor, așa cum erau scrise în catalog: Ghiață Daniel, Gheorghiu Virgil, Ionescu Mircea, Ionescu Ioan, Ionescu Laurențiu...

Iată lecțiile de științe naturale, orele de limba română, de latină... Toate se succed.

Dar îmi revin și privesc în jurul meu: sălii îi lipsesc doi pereți, plafonul este dărâmat, bucata care mai stă deasupra capului meu, e gata să cadă și ea.

Am impresia că odată cu această sală de clasă, a fost distrusă și aruncată în aer o parte din adolescența și din tainele noastre de atunci..."(Ard malurile Nistrului, București, 1941) [1].

Liceul Militar Ferdinand din Chișinău a fost un liceu de elită. Din această școală au ieșit generali, comandanți de submarine, a escadrilelor de avioane, medici și chiar scriitori.

Istoria Liceului Militar din Chișinău se dezvoltă în timp, de parcă scapă dintr-o neagră magie, magia anonimatului impus... [2].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Ard malurile Nistrului*, București, 1941.
2. <http://www.timpul.md/articol/iurie-colesnic-in-culisele-istoriei--magia-anonimatului-impus-75649.html>

RĂZBOIUL DIN STÂNGA NISTRULUI (2 MARTIE – 21 IULIE 1992) ȘI INTEGRAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONAL-ETNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Lidia PRISAC¹

THE WAR ON THE LEFT BANK OF THE NISTRU RIVER (MARCH 2nd -JULY 21st, 1992) AND THE INTEGRATION OF NATIONAL-ETHNIC MINORITIES IN MOLDOVA

Even though it started 23 years ago, the repercussions of the war (March 2nd -21st July 1992) are also felt today. Therefore, the author tackles dimensions of the war influence over left-ethnic national groups in the recent history of Moldova. The main conclusion that the author makes is the fact that the Moldovan-Russian war not only marked the start of territorial disintegration but also generated perpetuating "bellum spirit" for national ethnic minorities-at the right side of Nistru river.

Keywords: War, Transnistrian integration, ethnic minority, the Republic of Moldova.

Emancipată prin forța solidarității umane de sub opresiunea regimului totalitar sovietic într-un interval extrem de comprimat din punct de vedere istoric și cu o rapiditate surprinzătoare, Moldova sovietică și-a afirmat dreptul la un destin propriu și liber. Transformarea acesteia într-un stat suveran a însemnat însă și o divizare pe principiul național-etnic marcat de procesul de determinare și perpetuare în baza denumirii limbii oficiale a identității populației majoritare.

La începutul anilor 1990, limba română a devenit cel mai politizat factor al modelului etnocultural al identității moldovenilor. Dacă teza cu privire la originea latină a limbii populației majoritare a republicii era greu de contestat, fiind confirmată prin *Legea Cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul Republicii Moldova*, atunci problema identității lingvistice a suscitat divergențe, antrenând clasa politică într-o serie de ostilități și provocând apariția unor fisuri substanțiale în interiorul societății postsovietice. În plină tranziție spre statul

de drept și economia concurențială [19], societatea s-a împotmolit într-o criză identitară endemică [16, p. 62].

În cazul moldovenilor s-a produs o identificare parțială (și uneori deplină) cu URSS din punct de vedere ideologic, politic, emoțional și mental. Această identitate a avut o pondere considerabilă, mai ales în structura social-politică a societății moldovenești atât din perioada 1989–1991, cât și mai târziu [11, p. 262]. Dezbaterile publice privind identitatea națională, în primii ani de după 1991, a fost arbitrată de două grupări politice importante: FPCD și PDAM. Dacă primul dintre acestea a insistat constant asupra caracterului românesc al teritoriului pruto-nistrean și s-a pronunțat fără echivoc, în repetate rânduri, pentru unirea Republicii Moldova cu România [9], cel de-al doilea, compus mai ales din fosta elită comunistă reformatoare a sistemului cooperativelor agricole ale epocii sovietice și ale întreprinderilor agroindustriale, promova ideea Moldovei sovietice și contracararea tendințelor unioniste ale unei părți a elitei politice moldovenești.

¹ Lidia PRISAC, doctor în istorie, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Pentru a obține influență și a-și disemina ideile, aceste grupări politice au mizat pe susținerea populației indiferent de apartenența etnică. Drept rezultat, activitatea respectivă, în unele cazuri, a fost însoțită de conflicte cu minoritățile național-etnice rusă și găgăuză, politic active în republică (excepând comunitatea ucraineană, dispersată în localitățile rurale din zonele de nord și de est ale republicii, care nu și-a exprimat activ atitudinea față de procesele în cauză).

De remarcat că destrămarea URSS a luat cu sine noțiunea de stat supraetnic, lăsând față în față o adunare de etnii în căutarea propriului statut [24] la nivel de conștiință, apartenență statală și etno-națională. În acest context, perpetuarea identității etnolingvistice românești a fost interpretată de minoritățile rusolingve, după 1991, ca o tendință de unificare dintre Republica Moldova și România. Drept urmare, atât forțele antagoniste, cât și autoritățile de la Moscova au folosit abil traiectoria identitar-națională și dezacordul minorităților național-etnice din Republica Moldova în scopul declanșării separatismului teritorial [13], destabilizării *suveranizării* republicii [11, p. 277] și menținerii acesteia în sfera de influență rusă.

Astfel, în timp ce problema statutului limbii naționale a servit drept factor unificator pentru o parte a populației românofone a republicii și a reușit să-i pună de comun acord pe unii politicieni și intelectuali, identitatea determinată de denumirea limbii române a devenit motivul scindării populației republicii pe criteriu etnic și politic, așa încât, prin filiera indirectă a promovării limbii române, discursurile au luat forme agresive, care nu reprezentau decât confruntarea a două tipuri de stereotipuri: cel al grupului majoritar și cel al grupului minoritar. În conștiința populației, ca și în practicile efective ale administrațiilor, con-

cepția etnică a identității a devenit cea care domină.

Pe acest fundal exploziv în problema națională [2], în corespundere cu dispozițiile de stat democratic de drept, autoritățile moldovenești, imediat după proclamarea independenței, au acordat o atenție sporită soluționării problemei de integrare a minorităților național-etnice în cadrul noului stat pentru a atenua anxietățile nevrotice ale societății postsovietice moldovenești, generate de „obsesia minorităților” [15, p. 36]. Soluționarea problemei s-a rezumat la definirea cadrului autonomiei lor culturale, a drepturilor și normelor care provin din principiul universal al drepturilor omului [22, p. 126-129]. După 1991, autoritățile centrale de la Chișinău au creat premise pentru ca indivizii să-și resimtă apartenența la cultura lor etnică, și chiar au luat măsuri pentru garantarea prin instituții a dreptului la autodeterminare culturală, asigurând-o cu drepturi și libertăți, de genul libertății cuvântului și conștiinței, prohibiției discriminării etnice și cu dreptul la autoadministrare [6].

Incipient, autoritățile Republicii Moldova au depus eforturi considerabile în crearea și racordarea cadrului legislativ intern la normele dreptului internațional privind protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [23]. Principiul nediscriminării și asigurării drepturilor pentru promovarea și dezvoltarea specificului național etnic au fost elementele esențiale ale actelor legislative în materie [28]. În art. 10, alin. 2 al Constituției Republicii Moldova, „statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”, iar art. 16, alin. 2 stipulează că „toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie [...]” [5, p. 6, p. 8].

Totodată, *Legea cetățeniei*, adoptată la 4 iulie 1991, devenită una din cele mai liberale din Europa de Est, a acordat cetățenie necondiționată – așa-numita „opțiune zero” – tuturor celor domiciliați permanent în Republica Moldova la momentul declarării independenței de stat, astfel cetățenie primind toți în mod automat [26].

În pofida tuturor concesiilor oferite minorităților naționale/etnice, politica din această perioadă față de minorități a fost calificată de reprezentanții rusofoni ca „foarte rigidă” [27, p. 33], iar relațiile dintre *majoritari* și *minoritari* continuau să aibă un caracter tensionat, deși autoritățile de la Chișinău depuneau toate eforturile în vederea gășirii concilierii interetnice. Apogeul „nemulțumirilor” reprezentanților minoritari a determinat atragerea Republicii Moldova de forțele proimperiale într-un război denumit de pro-separatiști drept „interetnic” [25], cu toate că acesta nici pe departe nu comporta un asemenea caracter din simplu motiv că populația rusă în regiunea declanșării conflictului era în minoritate, cea mai mare parte (75%) locuind pe malul drept al Nistrului [18, p. 158] și nu viceversa [12].

Dezlănțuit în noaptea de 1 spre 2 martie 1992, la ora 22⁰⁰, când formațiunile înarmate ilegale secesioniste au atacat și ocupat Secția Raională de Poliție Dubăsari subordonată Chișinăului [21, p. 232], războiul de la Nistru s-a extins, în doar câteva zile, asupra localităților Coșnița, Cocieri, Pohrebea, Doroțcaia, Speia, Tocmagiu, Mălăiești etc., riscând să escaladeze dintr-un conflict local în unul regional [14].

Recunoscut pe plan mondial și de comunitatea internațională, războiul de la Nistru pentru Republica Moldova a fost unul de autoapărare, de salvagardare a suveranității, independenței și integrității sale teritoriale, reieșind din implicarea iminentă de partea separatiștilor a Armatei a 14-a a Federației Ruse.

Conform datelor statistice, trupele sovietice din partea stângă a Nistrului la 1990 numărau mai mult de 3 mii de ofițeri și peste 12 mii de cadre în termen și pe bază de contract, care aveau în dotare un uriaș arsenal de arme și muniții – 120 de tancuri de luptă, 166 vehicule blindate, 129 de piese de artilerie, 6 vehicule blindate lansatoare de poduri, 9 elicoptere de luptă, 36 lansatoare de rachete antitanc și cca 50 mii de arme automate [4]. Armata fostei URSS a pus cu generozitate la dispoziția forțelor separatiste militari, experți și echipamente sofisticate [3, p. 117]. Deja în primăvara lui 1992, în „armata separatistă nistreană” erau înrolați 8 mii de ofițeri activi, rezerviști și militari în termen, care formau „garda transnistreană”, la care se mai adăugau 5 mii de angajați ai trupelor de interne și 4 mii de muncitori înarmați din „detașamentele de autoapărare”. Pe lângă apărătorii cauzei separatiste se mai numărau peste 3 mii de pușcăriași puși în libertate din penitenciarele rusești, cu condiția de a veni în ajutorul enclavei separatiste [3, p. 119]. Totodată, întreprinderile de la Tiraspol și Râbnîța au fost trecute pe picior de război, pentru a asigura capacitatea de luptă a forțelor separatiste.

Sigur că șansele Republicii Moldova de soluționare pe cale militară a diferendului transnistrean nu puteau fi decât iluzorii, în timp ce forțele armate ale Republicii Moldova se aflau doar în faza incipientă de constituire, Decretul *Despre formarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova*, semnat de președintele Mircea Snegur la 3 septembrie 1991, intra în vigoare cu întârziere de șase luni. Astfel, la sfârșitul lui martie – începutul lunii aprilie 1992, efectivul armatei moldovenești, cu voluntari și rezerviști, atingea cifra de 1,5 mii de oameni. Trupele de interne și subunitățile de poliție aveau sub arme cca 10 mii de oameni [3, p. 135-136]. Trebuie să remarcăm că, atunci când

s-a produs incidentul de la Dubăsari, care a delimitat trecerea de la perioada de provocări și hărțuire continuă a autorităților legale ale Republicii Moldova de către forțele separatiste la un război nedeclarat împotriva Chișinăului, Republica Moldova a intrat în acest război, practic, fără armată, armament și muniții, având la dispoziție doar efectivele subunităților de poliție [7]. Pe lângă aceasta, autoritățile centrale au aplicat de la izbucnirea conflictului armat tactica războiului pozițional, de apărare în tranșee, ceea ce acționa demoralizator asupra combatanților [3, p. 259].

Autoritățile de la Chișinău aveau la dispoziție un spațiu de manevră limitat. La începutul războiului, Republica Moldova nu se bucura nici de susținerea OSCE, nici a altor organisme internaționale, în timp ce separatiștii transnistreni, pe lângă suportul Armatei a 14-a, se bucurau de sprijinul Dumei de Stat și al mass-media din Federația Rusă [21, p. 232]. Or, se știe foarte bine că arsenalul mediatic propagandistic de la Chișinău era foarte fragil – relatarea războiului în mass-media fiind pusă pe umerii a doar cinci jurnaliști de război – Valentina Ursu, Nicolae Pojoga, Tudor Iovu, Sandu Gherman și Victor Bucătaru [1].

Conștientizând pericolul escaladării conflictului armat, conducerea Republicii Moldova a întreprins acțiuni energice pe plan politico-diplomatic în vederea restabilirii păcii în regiunea nistreană.

Potrivit concluziilor mai multor misiuni internaționale, dar și a Sovietului Suprem al Federației Ruse, conflictul armat din raioanele Republicii Moldova situate pe malul stâng al Nistrului avea un caracter politic și nu interetnic, rădăcinile rebeliunii anticonstituționale neconstând în încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor sau ale minorităților naționale, deoarece soluționarea conflictului în baza normelor generale recunoscute ale dreptului internațional

în acest domeniu era respinsă de liderii separatiștilor, care, din 1989, au pornit pe calea creării unei structuri chemate să apere „cuceririle socialismului” și să încalce integritatea teritorială a Republicii Moldova [10, p. 438].

La cererea președintelui M. Snegur, situația din regiunea transnistreană a fost examinată, pe 20 martie 1992, în cadrul reuniunii șefilor de state CSI de la Kiev.

Președintele României, Ion Iliescu, profund îngrijorat de evenimentele tragice din regiunea transnistreană, a transmis mesaje președinților rus și ucrainean în care pleda pentru respectarea integrității teritoriale a Republicii Moldova și pentru necesitatea găsirii unei soluții pașnice politice. România își declara disponibilitatea de a conlucra cu Rusia, Ucraina și Republica Moldova în acest scop.

La 23 martie, la Helsinki, reprezentanții ministerelor de externe ale celor patru state au difuzat textul unei Declarații comune în legătură cu evoluțiile periculoase din stânga Nistrului, iar la 6 aprilie a fost semnată la Chișinău de către miniștrii de externe ai Federației Ruse, României, Ucrainei și Republicii Moldova *Declarația cvardipartită privind soluționarea conflictului transnistrean*. Printre măsurile urgente propuse în scopul prevenirii escaladării conflictului, participanții la reuniune au atras atenția și asupra inadmisibilității implicării Armatei a 14-a în conflict și în afacerile interne ale Republicii Moldova [10, p. 436-437].

Luând în vedere necesitatea consolidării încrederii în zona de conflict, miniștrii de externe au cerut crearea unei Comisii mixte, cu participarea celor patru state, care să exercite controlul asupra deciziei de stopare a focului și de dezangajare a forțelor în spiritul Cartei ONU, documentelor CSCE și normelor de drept internațional [10, p. 438].

În pofida semnării Declarației, Federația Rusă, sfidând autoritățile de la Chișinău,

la 8 aprilie 1992, în cadrul Congresului al VI-a al deputaților poporului, a adoptat o rezoluție privind respectarea drepturilor omului în stânga Nistrului, invocând compasiunea pentru năzuința poporului rmn spre autodeterminare, după ce experții Ministerului de Externe al Federației Ruse recunoscuseră că pretențiile de autodeterminare ale minorității ruse în această regiune nu aveau nici un suport juridic, aici fiind încălcate, de fapt, drepturile moldovenilor terorizați de mercenarii ruși veniți din aceeași Federație Rusă. Hotărârea forului legislativ al Rusiei în care se cerea transformarea Armatei a 14-a în forță de pacificare și inițierea de negocieri cu privire la statutul juridic al regiunii în dispută în cadrul Republicii Moldova contravenea Declarațiilor de la Kiev, Helsinki și Chișinău, fiind de natură să prejudicieze procesul de reglementare diplomatică a conflictului. Consiliul Suprem de Securitate al Republicii Moldova a calificat rezoluția acestui Congres drept un amestec impertinent în treburile interne ale Republicii Moldova și o încălcare flagrantă a principiilor și normelor Cartei ONU [10, p. 439].

În pofida altor runde de negocieri [8] ale celor patru părți și a măsurilor aprobate privind aplanarea conflictului armat de pe Nistru, formațiunile separatiste nu au încetat operațiile de luptă, iar Rusia a propagat o politică duplicitară în soluționarea conflictului și retragerii Armatei a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova, precum și o agresiune militară fățișă împotriva Moldovei îmbinată cu o blocadă economico-politică ruso-ucraineană. Mai mult decât atât, în contextul operațiilor militare (de la Bender de pe 19 iunie – 7 iulie) Federația Rusă a aplicat și tactica de amenințare/intimidare a autorităților de la Chișinău. Totodată, în contextul negocierilor Federația Rusă a urmărit excluderea de la masa de tratative a României; nepătrunderea unor alte state

din zona megieșă a conflictului (Bulgariei și Bielorusiei) în soluționarea flagelului; „invitarea” autorităților ilegale de la Tiraspol la masa de negocieri, ceea ce i-a și reușit.

Cât privește poziția Ucrainei față de conflictul armat de pe Nistru, pe parcursul rundelor de negocieri aceasta s-a suprapus cu cea a Rusiei, ceea ce demonstra o apropiere vădită a politicii ruso-ucrainene. De exemplu, în ajunul întâlnirii de la Dagomîs de pe 23 iunie, Leonid Kravciuk, președintele Ucrainei, declara drept poziția oficială a Kievului că regiunea transnistreană trebuie să devină o republică autonomă în componența Moldovei. Totodată, la reuniunea de la Helsinki, pe 9–10 iulie, tot acesta afirma că regiunea transnistreană este „pământ ucrainean”, tot așa după cum Moscova declara această zonă „pământ rusesc” [10, p. 451, p. 458].

„Ultima” rundă de negocieri privind încetarea focului pe Nistru s-a desfășurat pe 21 iulie la Moscova, cu participarea lui Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova, Boris Elțin, președintele Rusiei, dar și a autorităților de la Tiraspol în persoana lui Igor Smirnov, și s-a soldat cu semnarea *Convenției moldo-ruse cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova*, care prevedea încetarea completă a ostilităților și dezangajarea părților aflate în conflict prin crearea unei zone de securitate și a unei Comisii Unificate de Control, respectarea cu strictețe a neutralității Armatei a 14-a a Federației Ruse, ridicarea blocadei economice și reîntoarcerea refugiaților la locurile de trai în localitățile din stânga Nistrului.

Încheierea Convenției „în doi”, dar *de facto* „în trei”, a consemnat eliminarea coechipierilor agasați pentru Kremlin – România și mai puțin Ucraina – din dialogul diplomatic, în detrimentul intereselor naționale ale Republicii Moldova, rămasă față

în față, de una singură, cu presiunea politică, economică și militară rusă. Acordul, denumit și *Convenția Elțin – Snegur*, a reprezentat, de fapt, actul de capitulare a Republicii Moldova față de Tiraspol, care a obținut dreptul de a-și decide viitorul în mod independent în cazul modificării statutului de stat independent al Republicii Moldova.

Cu toate că semnarea Convenției a fost total defavorabilă în plan strategic pentru Republica Moldova, aceasta a contribuit la stoparea vărsărilor de sânge care au durat aproape cinci luni, pierderile materiale suportate de Republica Moldova se estimau între 12 mlrd. [17, p. 46] și mai mult de 40 mlrd ruble (echivalentul a 10 mlrd. dolari SUA) [3, p. 258], alte 15 mlrd. ruble erau necesare pentru restabilirea infrastructurii și edificiilor distruse [20]. Totodată, pierderile umane se evaluează între 320 [17, p. 46] și o mie de persoane [3, p. 258], altele 1180 [17, p. 46] sau 2 mii de persoane [3, p. 258] au fost rănite și maltratate. Zona conflictului armat a fost părăsită de cca 3 mii de refugiați [3, p. 258] sau după alte date 108 mii de persoane au plecat din partea stângă Nistrului și din Tighina (din-

tre care 51 de mii s-au localizat în partea dreaptă a Nistrului) [17, p. 46]. În conformitate cu statisticile transnistrene, forțele separatiste au pierdut peste 500 de oameni, iar 899 au fost răniți [29, p. 306].

În concluzie putem spune că declanșarea flagelului militar de pe Nistru (2 martie – 21 iulie 1992), în fond, a determinat atât începutul dezintegrării teritoriale a țării, cât și temperarea tendințelor unioniste ale forțelor proromânești din Republica Moldova cu România. Totodată, „învingerea” în război a Republicii Moldova de către Federația Rusă a definit în esență continuitatea *spiritului bellum* la minoritățile naționale/etnice din dreapta Nistrului în pofida promovării de autoritățile de la Chișinău a unei din cele mai liberale legislații în spațiul ex-sovietic cu privire la minorități. Nesoluționarea diferendului din stânga Nistrului – factor major de nesiguranță, instabilitate și risc, precum și dezideratul definitivării statutului juridic al regiunii transnistriene a plasat Republica Moldova în spațiul geostrategic rusesc, creându-se situația permanentă de „știnere în șah” a autorităților de la Chișinău de către Moscova.

NOTE ȘI REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. „...Războiul de pe Nistru dacă a și fost câștigat de separatiști, atunci doar prin propaganda și ideologia pe care o făcea mass-media din Rusia...”, din Interviu realizat de Lidia Prisac cu Valentina Ursu la Radio Europa Liberă pe 22 martie 2012; Interviu realizat de Lidia Prisac cu Nicolae Pojoga pe 20 martie 2012. Vezi pe <https://ssaj2011.wordpress.com/2012/03/28/razboiul-de-la-nistru-trait-de-jurnalisti/> (accesat: 07.09.2015).

2. Alexandru Zavtur, Emil Ciobu, *Relațiile interetnice: realități și perspective*, în *Probleme ale filosofiei și dreptului*, Chișinău, 1993, nr. 2, p. 28-35.

3. Anatolie Munteanu, Nicolae Ciubotaru, *Români de la est. Războiul de pe Nistru (1990–1992)*, București, Editura Ager Economistul, 2004.

4. Chiril Levintă, *Conducerea militară în războiul pentru independența Republicii Moldova*, în *Cugetul*, nr. 3-4, 1993, p. 54-60.

5. *Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994*, Chișinău, Moldpres, 1994.

6. Despre cum s-a elaborat legislația în domeniul drepturilor omului și minorităților naționale/etnice în Republica Moldova după 1991 a se vedea și Ion Buga, *Basarabia română la cumpănă de milenii: (Antologie 1988–2010)*, Chișinău, Litera, 2011.

7. Despre inegalitatea forțelor a se mai vedea: Iurie Pânteia, *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*, în *Aspecte ale conflictului transnistrean*, Chișinău,

2001, p. 94-122; Iulian Frunțașu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812 – 2002*, Chișinău, Cartier, 2002, p. 314-329; Iurie Gârneț, *Considerații privind structura forțelor armate*, în *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2012, nr. 1 (7), p. 29-33; Vitalie Ciobanu, *Organizația instituției militare a Republicii Moldova (1990–2011)*, Chișinău, Bons Offices SRL, 2011; Constantin Manolache, *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului: Monografie*, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015.

8. Detalii despre întrunirile de la Chișinău de pe 17 aprilie, de la Tașkent de pe 15 mai, de la Lisabona de pe 24 mai, de la Tiraspol de pe 15 iunie, de la Dagomîs de pe 23 iunie, de la Istanbul de pe 25 iunie, de la Moscova de pe 3 și 6 iulie, de la Limanskoe de pe 7 iulie, de la Helsinki de pe 9–10 iulie până la cea de la Moscova de pe data de 21 iulie 1992 a se vedea Gheorghe Cojocaru, *Separatismul transnistrean: aspecte interne și internaționale*, în *O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Chișinău, Civitas, 2007, p. 440-459.

9. Gheorghe Cojocaru, *O cronică a evenimentelor din august '91*, în *Caiete de istorie*, Chișinău, 2001, nr. 1, p. 16-28.

10. Gheorghe Cojocaru, *Separatismul transnistrean: aspecte interne și internaționale*, în *O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Chișinău, Civitas, 2007, p. 438.

11. Iulian Frunțașu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812 – 2002*, Chișinău, Cartier, 2002.

12. În 1989, conform ultimului recensământ sovietic, populația din partea stângă a Nistrului avea următoarea componență etnică: moldoveni – 40,4%, ucraineni – 28%, ruși – 25%.

13. La 19 august 1990, în raza raioanelor Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești a fost declarată așa-numita *rss găgăuză* cu drepturi de republică unională, succedată de fondarea așa-numitei *rssm nistrene* la 2 septembrie 1990.

14. Mai multe detalii despre conjunctura politico-armată anterioară declanșării războiului, derularea acțiunilor militare, activitatea structurilor legale de stat în depășirea situației beligerante și soluționarea diferendului transnistrean a se vedea: Chiril Levință, *Conducerea militară în războiul pentru independența Republicii Moldova*, în *Cugetul*, nr. 3-4, 1993, p. 54-60; Gheorghe Budeanu, *Transnistria în flăcări*, Chișinău, 1993; Valentina Ursu, *Râul de sânge*, Chișinău, 1993; Victor Bârsan, *Masacrul inocenților. Războiul din Moldova. 1 martie–29 iulie 1992*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993; Idem, *Procesul Ilașcu. Cartea Albă a Comitetului Helsinki Român*, București, 1994; *Conflictul din Transnistria: adevărul așa cum a fost el: Materialele conferinței științifico-practice, Interesele de stat și rolul organelor de interne în asigurarea ordinii constituționale, drepturilor și libertăților omului în raioanele de est ale Republicii Moldova*, Chișinău, 12–13 ianuarie, 1993, Chișinău, Logos, 1996; Olga Căpățină, *În memoria ostașilor căzuți în Transnistria*, Chișinău, Editura Centrală, 1997; Idem, *Cartea memoriei celor căzuți în luptele pentru independența și integritatea Republicii Moldova*, Chișinău, Editura Centrală, 2000; Gheorghe Cojocaru, *Separatismul în slujba Imperiului*, Chișinău, 2000; Tudor Iovu, *Poduri de foc: cronica alb-negru a unui război*, Chișinău, 2002; Anatol Țăranu, *Cauzele conflictului armat de la Nistru*, în *Caiete de istorie*, Chișinău, 2002, nr. 2, p. 1-10; Natalia Cojocaru, Stela Suhan, *Organizarea și reorganizarea socială a memoriei conflictului din Transnistria*, în *Sociologie românească*, nr. 3, 2003, p. 40-53; Alexandru Cimbriciuc, *Eroi soroceni în războiul de la Nistru*, Chișinău, 2004; Ștefan Jurja, *Ciuruit de zeci de schije în dealul lui Traian: ce facem cu ecologia din sufletele noastre!?!* Chișinău, 2004; Anatolie Munteanu, Nicolae Ciubotaru, *Românii de la est. Războiul de pe Nistru (1990–1992)*, București, Editura Ager Economistul, 2004; Anatolie Munteanu, 1990–1992. *Luptele pentru Tighina. Sacrificiu și trădare*, în *Cugetul*, nr. 4 (24), 2004, p. 27-35; Nicolae Enciu, *Transnistria, breșa strategică a Uniunii Sovietice/Rusiei în Balcani*, în *Caiete de istorie*, nr. 12, 2004, p. 23-27; Eduard Boboc, *Implicarea Armatei a 14-a a Federației Ruse în războiul din Transnistria (1991–1992). Aspecte social-politice, militare, memorialistice*, în *Anuarul de Istorie Orală (AIO)*, vol. V, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 285-305; Idem, *Aspecte bizare ale războiului de pe Nistru (I)*, în *AIO*, vol. VI, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2005, p. 311-338; Vlad Grecu, *O viziune din focarul conflictului de la Dubăsari*, Chișinău, Prut Internațional, 2005; Anatolie Munteanu, *Sacrificiu și*

trădare. *Războiul de secesiune din Republica Moldova (1990-1992)*, București, 2005; Ștefan Trofim, *Candela Speranței*, Chișinău, 2005; Petru Soltan, *Transnistria, lacrima mea*, Chișinău, 2006; *Femeia în zonele de conflict: Istoria verbală*, Chișinău, 2006; Eduard Boboc, *Aspecte bizare ale războiului de pe Nistru (II)*, în *AIO*, vol. VII, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 367-398; Anatol Țăranu, Mihai Gribincea, *Conflictul transnistrean: Culegere de documente și materiale (1989-2012)*, Chișinău, Lexon-Prim, 2013; Ion Stăvilă, Gheorghe Bălan, *Conflictul transnistrean: eșecul reglementării unui conflict care poate fi soluționat*, în *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2010, nr. 2 (4), p. 4-26; Vitalie Ciobanu, Eduard Ohladciuc, *Conflictul transnistrean și perspective de soluționare*, în *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2011, nr. 1 (4), p. 12-18; Vitalie Varzari, *Noile perspective de soluționare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova în contextul integrării europene*, în *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2012, nr. 2 (8), p. 25-33; Ion Costăș, *Transnistria 1989-1992: Cronica unui război „nedeclarat”*. Dedicată celor căzuți în luptele pentru integritatea Republicii Moldova, București, 2012.

15. Matei Cazacu, Nicolas Trifon, *Moldavie ex-soviétique: histoire et enjeux actuels*, în *Collection Cahiers d'Itzok*, nr. 2-3, Editions Acratie, 1993.

16. Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică (1944-1950)*, Cluj-Napoca, 1995.

17. Natalia Chirtoacă, *Analiza juridică a documentelor semnate în cadrul procesului de negocieri privind problema soluționării conflictului transnistrean*, în *Aspecte ale conflictului transnistrean*, Chișinău, Știința, 2001, p. 16-65.

18. Nicolae Țău, *Politica externă a Republicii Moldova*, București, 2000.

19. Octavian Șofransky, *Republica Moldova: capital geopolitic*, Chișinău, Cartier istoric, 1999.

20. Pentru comparație, venitul național al Republicii Moldova în 1991 era de 15,4 mln. ruble.

21. *Republica Moldova. Ediție enciclopedică*. Ediția a doua revăzută și adăugită, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2011.

22. Rodica Svetlicinai, *Activitatea social-politică a minorităților naționale din Basarabia în anii 1917/1918-1923 și 1989-1994 (studiu comparativ)*, Teză de doctor în științe istorice, Chișinău, 2006.

23. Stela Garaz, *Mecanismele de protecție a minorităților naționale în cadrul Consiliului Europei*, în *Unificarea europeană: Filosofia diversității, Materialele conferinței internaționale, 7-8 mai, 2004*, Chișinău, 2004, p. 190-197.

24. Valeriu Moșneaga, Eugen Bravco, *Cu privire la studierea statutului minorităților etnice în Republica Moldova*, în *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, Chișinău, USM, Partea V, 1995, p. 56-64.

25. Vezi caracterul nonetnic al conflictului în Lidia Prisac, *Istoriografia separatismului transnistrean*, Iași, Lumen, 2008.

26. Vezi mai detaliat în Lidia Prisac, *Republica Moldova în contextul edificării statului de drept: tendințe și caracteristici generale (1991-1994)*, în *Materialele conferinței științifice internaționale Consolidarea și dezvoltarea statului de drept în contextul integrării europene*, Ediția a V-a, 31 martie 2011, Chișinău, 2011, p. 97-111.

27. Ирина А. Субботина, *Стратегия поведения русской молодежи в странах нового зарубежья: Молдавия*, Москва, 1998.

28. Михаил Сидоров, *Обеспечение и защита основных прав и свобод человека*, în *Procesele integraționiste din Republica Moldova. Elaborarea strategiei naționale. Materialele conferinței internaționale*, Chișinău, Vector, 2000, p. 162-167; Mihail Sidorov, *Legislația Republicii Moldova privind drepturile minorităților naționale*, în *Departamentul Relații Interetnice al Republicii Moldova. Documente, date, fapte, comentarii*, Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2003, p. 29-32; Игорь Пивовар, *Законодательное обеспечение прав национальных меньшинств в контексте европейской интеграции Республики Молдова*, în *Republica Moldova – casa noastră comună. Materialele conferinței republicane științifico-practice, Chișinău, 21 august 2006*, Chișinău, Business-Elita, 2006, p. 22-27.

29. Н. В. Бабилунга, Б. Г. Бомешко, *История родного края*, Тирасполь, RIO GIPK, 2005.

AHMAD SHAH MASSOUD – „LEUL DIN PANJSHIR” SAU STRATEGUL CARE A CÂȘTIGAT RĂZBOIUL RECE

Ion XENOFONTOV¹

„Mai bine mort, decât o viață în umilință”

Ahmad Shah Massoud

AHMAD SHAH MASSOUD - „LION OF PANJSHIR” OR THE STRATEGIST WHO WON THE COLD WAR

The terrorist attacks on September 11th, 2001 by Al-Qaeda against the United States of America have substantially altered the picture of the contemporary world. There are several question marks regarding this tragic event. One of the great mysteries of this act is the dramatic assassination on September 9th, 2001 of one of the greatest figures in recent history, Ahmad Shah Massoud (in Dari language it signifies the Favorite, 1953 - September 9, 2001), the main leader of the resistance movement against the Soviet intervention in the Afghanistan “land of mountains”. The article is based on the testimony given by the Moldavian participants of the Soviet - Afghan war and the author develops an afghan mystery of the combatant’s biography - Ahmad Shah Massoud.

Keywords: Ahmad Shah Massoud, strategist, Afghanistan, Soviet Union, cold war, Al-Qaeda.

Intervenția sovietică în Afghanistan la 25 decembrie 1979 a suscitat o mobilizare impetuoasă a afghanilor. Dacă la sfârșitul anului 1979 numărul mujahedinilor se ridica la 40 000 de oameni, cifra s-a majorat, în anul 1986 aceștia însumând cca 150 000 de persoane [2, 131]. Prin prisma combatanților sovietici, numărul partizanilor afgani a fost raportat la pericolul iminent al acestora: „Erau bande. Noi spunem că doar să fi stat cu automatele în mână, și ei numai să fugă, ne călcau pe toți” (I. Gadinaud, născut în 1968 în s. Șamalia, r-nul Cantemir, în Afghanistan a fost șofer în anii 1986–1988). Grupările Rezistenței, aparținând islamului moderat sau radical, au fost constituite din șapte partide sunnite, cantonate în Pakistan, și alte opt partide šiite, consolidate pe teritoriul Iranului. Formațiunile paramilitare din Pakistan și Iran constituiau 5–8% din numărul total al lup-

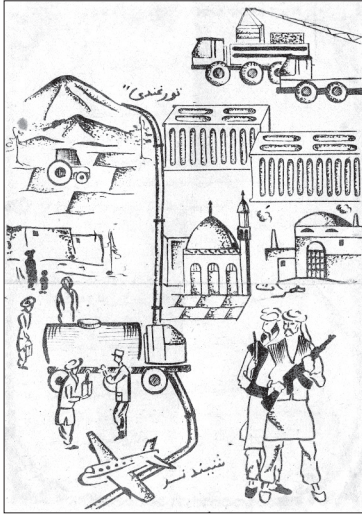
Ahmad Shah Massoud (1953–2001).

Captură de pe internet

tătorilor afgani. Centre similare activau în Arabia Saudită și Egipt, iar în confruntările cu sovieticii în Afghanistan erau implicați mercenari și voluntari din Arabia Saudită, Turcia, Iran, Japonia, China. În 1981 erau identificate 200 de tabere ale mujahedinilor (dintre care 80 – în Pakistan) [2, 131].

¹ Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Propaganda și contrapropaganda afghană.
Arhiva curentă a Muzeului Armatei Naționale
a Republicii Moldova

Un loc important l-a deținut Rezistența din interior. Dintre cei mai reprezentativi comandanți regionali (cifra totală a liderilor antisovietici constituia 200), cu un prestigiu personal profund (comparativ chiar cu liderii administrației de la Kabul), s-au evidențiat comandantul tadjic Ahmad Shah Massoud, care acționa în regiunea Panjshir.

Personalitatea lui A. Sh. Massoud, cel mai important lider regional, a fost evidențiată și de foștii combatanți moldoveni: „Massoud era un om foarte deștept. Un băiat pe care l-a înzestrat Dumnezeu cu minți. A fost un comandant foarte bun. El trăia în Panjshir, care în traducere semnifică «5 lei»” (N. Petrică, născut în 1944 în comuna Oziornâi, regiunea Odesa, în Afghanistan a fost în anii 1985–1987, fiind colonel, consilier al comandantului de divizii a 9-a și a 14-a de Infanterie în armata afghană, participant la 26 de lupte). „În 1983, în Panjshir, el (A. Sh. Massoud – n. n.) era cel mai mare” (V. Daniță, născut în 1964 în s. Săseni, r-nul Călărași, în Afghanistan a fost mecanic-conducător auto în anii 1982–1984). Liderii regionali dispuneau de formațiuni paramilitare, semnau diverse armistiții cu autoritățile de la Kabul și cele sovietice. Tabăra antisovietică a beneficiat

de susținere din interiorul țării (prin includerea nemijlocită a populației), dar și din exterior (SUA, Pakistan, Iran, China etc.). În baza unui program de ajutor secret din toamna anului 1981, Statele Unite erau implicate, împreună cu Arabia Saudită, Egipt, China, Pakistan, în ajutorarea forțelor antisovietice cu fonduri. SUA au acordat, pe lângă tehnică militară, și un ajutor financiar considerabil, acesta însumând cifra de 1 mld. de dolari americani. Serviciile secrete americane au aplicat pe larg cultul bacșifului, la fel ca și germanii în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Rezistența afghană, consolidată în jurul ideii de luptă împotriva agresiunii externe a Uniunii Sovietice, pe lângă sprijinul material acordat de occidentali, a avut un rol hotărâtor în operațiile militare împotriva URSS, fapt ce a marcat, în final, și retragerea sovieticilor din Afghanistan (15 februarie 1989).

În același context, constatăm și un început al evenimentelor care au culminat cu episodul tragic din 11 septembrie 2001. Sau, conform expresiei sugestive a cunoscutului istoric englez Eric Hobsbawm, americanii „au pășit ca ucenicul vrăjitor al lui Goethe, care a chemat spiritele și nu a mai putut să le stăpânească” [1, p. 299].

Drumurile Afghanistanului. Regiunea Herat, 1988. Foto: Mihai Carp

Acțiuni militare de amploare sovieto-afghane s-au efectuat și în valea Panjshirului, o vale inexpugnabilă, poziționată la nord-est de Kabul, constituind o verigă de legătură între sudul și nordul țării. Din această zonă se efectuau diverse ofensive în Kabul, Bahram, Ciarikar și trecerea Salang. În această regiune geostrategică, timp de un deceniu, partizanii afgani conduși de A. Sh. Massoud au respins nouă ofensive majore ale armatei sovietice, dintre care a cincea și a șasea au reprezentat cele

mai semnificative confruntări militare din istoria războiului. „Leul din Panjshir” și-a perfecționat tactica de luptă, inspirată de experiența și teoria liderului chinez Mao Zedong (Tzedun), a generalului francez Charles de Gaulle (1890–1970), dar și a eternului revoluționar latinoamerican Che Guevara (1928–1967). Avea cunoștințe solide despre istoria URSS, inclusiv despre blocada Stalingradului din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, cunoștea limba și literatura franceză. Soldații lui

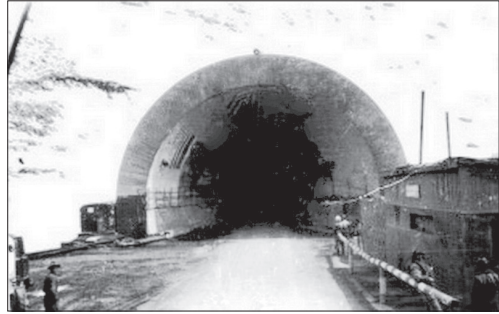

Kushka, cel mai sudic punct urban al URSS, populație majoritară constituită din militari. Arhiva familiei Covrig.

Aplicații militare sovietice.
Arhiva familiei Covrig.

A. Sh. Massoud erau dotați cu armament modern, fiind pregătiți ideologic de către comandanți politici. Rezistența afghană, potrivit Favoritului, „avea drept obiectiv neutralizarea mecanismului militar al sovieticilor”. Massoud fixa un sistem complet de cercetare, analiza, în cele mai mici amănunte, dislocarea trupelor sovietice, aplica strategia de dispersare a trupelor militare pe mai multe fronturi sau de extindere a ariei de acțiune. Fiind sprijinit de experți americani, a creat o solidă rețea de spionaj, care ținea sub vizor atât acțiunile armatei sovietice, cât și ale celorlalți lideri regionali. Activitatea operativă a serviciilor de contra-propagandă sovietică ale lui A. Sh. Massoud a fost recunoscută de către V. A. Kriucikov, fostul președinte al Comitetului Securității de Stat al URSS. Asupra acestui aspect estompat se referea și Igor Ilciuk, fostul șef al serviciului de cercetare al Armatei a 40-a (1983–1984), care mi-a acordat un interviu la 3 decembrie 2002: „Când terminam planificarea operației, vedeam că Ahmad Shah, deja cu două săptămâni înainte de începerea acțiunilor militare, își prevenea populația, care fugea din aceste raioane. Noi veneam acolo, însă nimeni nu mai era. Nici dușmanii, și nici populația. Adică se transmitea că până pe data respectivă trebuie să părăsiți acest raion. Nu se respectau operațiile în secret. Cum să menținem în secret dacă aveau interese reciproce? Dar ei pu-

Intrarea în Salang. Arhiva Muzeului Armatei Naționale a Republicii Moldova. Fond foto, dos. 4, f. 5.

teau să scurgă informația care putea uneori se parvină chiar și din rândurile noastre”. Pentru sovietici Panjshirul reprezenta o zonă importantă din punct de vedere geo-strategic, însă constituia și o atracție din punct de vedere material. Aceste deziderate au stat la baza confruntărilor militare dintre cele două tabere: „Acolo era bogăție mare, lazurit, o piatră prețioasă. Erau multe ieșiri spre Pakistan” (N. Petrică). „Raionul pe care îl ocupa el (A. Sh. Massoud) era foarte bogat în lazurit. Se poate spune că la el în mină lucrau sclavi. Printre ei lucrau și prizonieri – soldați și ofițeri de-ai noștri. Extrăgeau acest lazurit, care e foarte scump, un kg costa 350 de dolari americani, foarte frumos, care era transportat cu animalele în Pakistan, unde era vândut. Pentru acesta primeau bani, care evident se împărțeau. Acolo nu era numai Ahmad Shah, ci multe bande, între care se împărțea lazuritul” (I. Ilciuk). „Prin munții aceia au și pietre scumpe” (V. Dolghii, născut în 1964 în s. Cinișeuți, r-nul Rezina, în Afghanistan a fost soldat în anii 1982–1984). „Ținea (A. Sh. Massoud – n.n.) Panjshirul acolo în trecătoare, avea zăcăminte de diamante, lazurit, pietre semiprețioase, era o caravană de-a lui, cu rucsacuri pline” (I. Ghizatuliu, născut în 1964 în s. Cuhnești, r-nul Glodeni, în Afghanistan a fost ajutorul comandantului de pluton în anii 1982–1984). Veniturile totale ale lui A. Sh. Massoud,

realizate în urma comercializării smaral-delor pe piața mondială (în deceniul al nouălea al sec. XX un kilogram de smaralde de valora 3 600 dolari americani), constituiau, potrivit unor informații, 60 mil. de dolari, iar alți experți le estimează la câteva sute de milioane dolari. Potrivit geologului rus G. Jurcenson, regiunea Panjshirului ar fi constituit în Antichitate locul legendarelor mine ale regelui înțelept Solomon (965–928 î. Hr.), argument bazat și pe sursele toponimice. Independența financiară, inclusiv față de cea din exterior, și capacitățile de luptă i-au permis lui Massoud să-și asigure în totalitate debitele militare, instituind și o importantă rețea de spionaj, care a contribuit la respingerea ofensivelor sovietice.

În istorie nu se pun întrebări speculative. De data aceasta facem o excepție. Ce s-ar fi întâmplat cu Afghanistanul după 11 septembrie 2001, dacă nu ar fi fost asasinat cel mai puternic și charismatic lider al timpului respectiv?

Lista martorilor

1. Gadinaud Ion, născut în 1968, în satul Șamalia, raionul Cantemir. Serviciul militar: 1986–1988. În Afghanistan a fost șofer. Actualmente este invalid de război. Interviu a fost realizat în 26 aprilie 2003. Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, România, caseta nr. 56/I-II.

2. Ghizatulin Iurie, născut în anul 1964, în satul Cuhnești, raionul Glodeni. Serviciul militar: 1982–1984. În Afghanistan a fost ajutorul comandantului de pluton. Interviu a fost realizat în 3 decembrie 2002. Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, România, caseta nr. 48/II.

3. Daniță Vasile, născut în anul 1964, în satul Săseni, raionul Călărași. Serviciul militar: 1982–1984. În Afghanistan a fost mecanic-conducător auto. Interviu a fost realizat în 11 noiembrie 2002. Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, România, caseta nr. 23/I.

4. Ilciuk Igor Ivanovici, născut în anul 1934, în orașul Vinițk, RSS Ucraineană.

Afghanistan, vedere montană.

Arhiva Muzeului Armatei Naționale

a Republicii Moldova. Fond foto, dos. 4, f. 2, 4.

Instrucția politică din unitățile militare sovietice.
Arhiva familiei Covrig.

Studii și activitate profesională: Școala militară (1954–1957), Academia militară (specializarea Diplomatie), ofițer în cadrul armatei sovietice din Republica Democrată Germania, Turkmenistan, Uzbekistan, Chișinău. În Afghanistan (1983–1984) a fost șeful serviciului de cercetare din cadrul Armatei a 40-a. La data interviului era colonel în rezervă. Interviul a fost realizat în

3 decembrie 2002. Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, România, casetele nr. 49/II, 50/I-II.

5. Petrică Nicolae, născut în anul 1944, în comuna Oziornăi, regiunea Odesa. Studii și activitate profesională: a absolvit școala medie în anul 1961, Școala de tractoriști (1964), Academia militară din Moscova, specializarea Tanchiști (1987), serviciul militar în Extremul Orient. În Afghanistan (11.03.1985 – 24.05.1987) a fost colonel, consilier al comandantului

de divizii a 9-a și a 14-a de Infanterie în armata afgană, luând parte la 26 de lupte. La data interviului era general de brigadă, profesor de științe militare la Catedra militară de la Universitatea Umanitară din Moldova. Prim-vicepreședinte al Ligii Veteranilor Forțelor Armate din Moldova. Interviul a fost realizat în 22 noiembrie 2002. Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, România, casetele nr. 36/I-II, 37/I-II.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Eric Hobsbawn, *Secolul extremelor*, București, Lider, 1998, 698 p.
2. Ion Xenofontov, *Războiul din Afghanistan în memoria participanților din Republica Moldova (1979–1989). Realitate istorică și imaginar social* / Red. șt. C. Manolache. Iași, Editura LUMEN, 2010, 544 p.
3. Ion Xenofontov, *Războiul sovieto-afghan (1979–1989). Studiu de istorie verbală, percepții, documente*, Iași: Lumen, 2011, 549 p.

DICȚIONAR ENCICLOPEDIC MILITAR MILITARY ENCYCLOPEDIC DICTIONARY

Ion XENOFONTOV¹

PODUL EIFFEL DIN UNGHENI

PODUL EIFFEL DIN UNGHENI – construcție din metal peste Prut dintre orașul Ungheni, Republica Moldova, și comuna Ungheni, România. Podul Eiffel a fost proiectat de inginerul-constructor francez Alexandre Gustave Eiffel (1832–1923), autorul cunoscutului simbol parizian Turnul Eiffel (320 m), edificat cu ocazia expoziției universale din 1889. Aliajul și niturile ambelor construcții eiffeliene sunt identice. Podul Eiffel este numit de localnici „Turnul Eiffel culcat”. Necesitatea de a construi un pod durabil peste Prut a fost expusă în Convenția româno-rusă, semnată la 6/18 mai 1872 la București, care prevedea joncțiunea liniilor ferate ruse cu cele române. Al. G. Eiffel a fost invitat la Ungheni de Direcția Căilor Ferate din Basarabia pentru a construi un pod metalic peste Prut. Construcția urma să asigure comunicarea dintre Ungheniul din partea stânga a Prutului cu localitatea omonimă din dreapta râului. Din cauza inundațiilor, încercările anterioare de a construi un pod fiabil au eșuat. Podul feroviar a fost edificat în anii 1876–1877, fiind deschis oficial la 9/21 aprilie 1877, cu doar trei zile înainte

ca Rusia țaristă să declare război Turciei. Podul, cu o greutate de 355 de tone, a fost utilizat la maxim în timpul războiului ruso-turc din anii 1877–1878. Fiind mulțumit de calitatea podului, Scarlat Pastia (1827–1900), primarul Iașului (1877–1879), a mai apelat la serviciile lui Al. G. Eiffel pentru a construi în Iași osatura metalică a Grand Hotelului Traian (1882). De-a lungul istoriei, pentru a facilita traversarea podului au fost modificați parametrii ecartamentului. La 6 mai 1990, sub impactul reîntâlnirii populației de pe ambele maluri ale Prutului, construcția de fier a fost numită „Podul de flori”. La 20 aprilie 2012, cu ocazia a 135 de ani de la inaugurare, Consiliul orașenesc Ungheni a adoptat decizia de a numi oficial infrastructura feroviară Podul Eiffel. Podul este utilizat și în prezent de trenurile de pasageri și de marfă care asigură legătura dintre Republica Moldova și România. Este plasat în topul celor cinci atracții turistice din centrul Republicii Moldova. Recent, autoritățile locale au dispus inițierea unui nou proiect al „Podului Eiffel”, care ar asigura legătura „între oameni”.

BIBLIOGRAFIE

Xenofontov Ion, Zece curiozități despre Podul Eiffel din Ungheni // Moldova Suverană, nr. 175 (1931), 11 decembrie 2015, p. 2.

¹ Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Turnul Eiffel din Paris.

Foto: Ion Xenofontov, 24 octombrie 2015

„Biroul lui Al. G. Eiffel” din Turnul Eiffel evocă scena din 10 septembrie 1889, ziua în care A. G. Eiffel, în compania fiicei Claire, a fost vizitat de vestitul inventator american Thomas Edison (1847–1931), autorul a 1093 de brevete de invenție.

Foto: Ion Xenofontov, 24 octombrie 2015

Podul Eiffel din Ungheeni la sfârșitul sec. XIX. Arhiva foto a Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” (Institut) a Academiei de Științe a Moldovei

MILITARI MOLDOVENI ÎN REPUBLICA DEMOCRATICĂ GERMANIA ²

¹ Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

² Material selectat din arhiva familiei Jarcuțchi. Istoricul Ion Jarcuțchi (29 iunie 1948 – 4 august 2014) (foto), autor a circa 100 de publicații științifice naționale și internaționale, membru al Colegiului de redacție al „Revistei Militare” (2009–2014). A efectuat serviciul militar în cadrul Armatei Sovietice (05.07.1972 – 12.07.1974), dislocate în Republica Democratică Germania. A fost comandant de pluton (septembrie 1972 – iulie 1972). Deținător al gradul militar de locotenent-major (01.06.1974), căpitan (06.11.1985).

Ion Jarcuțchi, doctor în istorie, 2010. Arhiva foto a Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” (Institut) a Academiei de Științe a Moldovei

ȘTIINȚA MILITARĂ ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN ACTUALITATE

Constantin MANOLACHE¹

NATIONAL SECURITY AND MILITARY SCIENCE IN ACTUALITY

Colecția de studii „Probleme actuale ale științei militare și securității naționale” (2014, 2015) include teme deosebit de interesante și actuale. Iată câteva dintre ele: Securitatea militară a Republicii Moldova – componentă de bază a securității naționale; Optimizarea mecanismului de asigurare a securității naționale; Republica Moldova și opțiunile de securitate în urma noilor provocări la adresa securității regionale; Relațiile Federația Rusă – SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice; Istoriografia și metodologia cercetării geopoliticii; Noile perspective de soluționare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova în contextul integrării europene; Esența și structura organismului militar al statului; Despre controlul civil asupra organismului militar al statului; Media sociale și securitatea de stat – o provocare a epocii informaționale; Importanța luptei de manevră și delegarea sarcinilor în cadrul statelor mici ș.a.

Un loc aparte îl ocupă abordările privind securitatea națională în contextul evenimentelor din partea de est a Ucrainei și situația geopolitică din regiune. Autorii, fiind specialiști în materie, vin cu o analiză profundă și multilaterală a problemelor securității naționale.

Studiile din aceste volume scot la iveală o serie de mari lacune în ceea ce privește asigurarea securității statului independent și suveran Republica Moldova. Statutul de neutralitate, instituit ca să rezolve niște probleme cu Rusia, nu a dat niciun rezultat și,

într-o anumită măsură, neutralitatea Republicii Moldova poate fi privită ca un eșec. Pentru că Republica Moldova, care nu are capacități proprii de a-și asigura securitatea, nu are nici garanții externe de securitate.

Autorii estimează că Republica Moldova, chiar dacă își va menține în continuare neutralitatea, trebuie să-și dezvolte o armată puternică și să investească în politica de apărare. Trebuie să avem o armată pregătită pentru a face față noilor provocări apărute în regiune, precum și în cazul unui atac asupra statului.

Un alt aspect abordat este poziția geografică a țării noastre, care trebuie să determine în mare măsură strategiile de securitate. Însă acest factor major în cazul Republicii Moldova nu a fost conștientizat suficient de profund. Înțelegerea adecvată a contextului geopolitic, susțin autorii, prin dezvoltarea unor politici de securita-

¹ Constantin MANOLACHE, colonel (r), doctor în științe politice, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

te inteligente și eficiente, poate minimaliza riscurile externe, astfel menținându-se un echilibru geopolitic regional.

Aceste volume de studii vin cu propuneri și recomandări concrete, adresate organelor de resort ale statului, în competența cărora intră și problemele asigurării securității naționale. Este necesară, spun autorii, intensificarea colaborării cu NATO. Situația din regiune va fi tensionată și în viitor, de aceea Republica Moldova trebuie să obțină garanții de securitate prin încadra-

rea sa în structurile euroatlantice. De zece ani NATO este la hotar cu Moldova, dar relațiile cu această structură au fost dezvoltate superficial. Prin cooperarea aprofundată cu NATO, Moldova trebuie să devină un membru nedeclarat, dacă actualul context regional e nefavorabil extinderii Alianței.

De asemenea, Republica Moldova nu are o istorie a strategiilor de securitate, nu are tradiții în astfel de politici. În acest domeniu trebuie să fie încadrați specialiști bine pregătiți invitați din afara țării.

Prin dezvoltarea unor politici de securitate inteligente și eficiente, după cum arată studiile incluse în colecția de față, Republica Moldova poate să-și consolideze substanțial capacitățile de asigurare a securității naționale și să contribuie astfel la menținerea unui echilibru geopolitic regional.

Volumele editate sunt destinate studenților și profesorilor de la instituțiile de învățământ superior militar și civil, specialiștilor în științe militare și de securitate, precum și unui cerc larg de cititori.

DOCUMENTUL DIPLOMATIC – CREATOR DE ISTORIE

Ion VÂRȚANU¹

DIPLOMATIC DOCUMENTS – CREATOR OF HISTORY

În Uniunea Sovietică informația despre diplomație era necunoscută publicului larg. Cu regret, și după 25 de ani, în pofida constituirii statului suveran și independent Republica Moldova, despre activitatea diplomaților de carieră nu se știe nimic în societate, decât doar sporadic, câte o persoană necompetentă, afirmă eronat că principala misiune a ambasadorilor este să frecventeze recepțiile oficiale. Pentru a combate acest stereotip negativ, Excelența Sa ambasadorul Republicii Moldova în Italia și Malta în anii 2008–2011 Gheorghe Rusnac, academician, profesor universitar în politologie, rector al USM în perioada 1992–2007, membru al Colegiului de redacție a „Revistei Militare”, în comun cu colegul său profesorul universitar Valeriu Moșneaga, la finele acestui an, cu suportul Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan» (Institut) a Academiei de Științe a Moldovei, USM și USPEE „C. Stere”, au scos de sub tipar o carte de excepție: „Din agenda de lucru a Ambasadei Republicii Moldova în Italia (2008–2011)”. Pentru prima dată în spațiul est-european este dezvăluită aproape integral, pas cu pas, activitatea unei misiuni diplomatice. Chiar la o frunzărire lapidară a volumului în cauză, în urma lecturării materialelor publicate – memorii, note informative, note analitice, note informativ-analitice, note de corespondență, note de propuneri, interviuri, anexe, hărți și tabele, te convingi că angajații ambasadei au desfășurat cu toată responsabilitatea multiple activități polivalente.

Pe de o parte, prin conferințe științifico-practice și luări de cuvânt în mass-media, la întrevederi cu oameni de afaceri, din cultură, turism, învățământ și alte domenii, ei au promovat imaginea Republicii Moldova în țările de reședință, făcând totodată și ofertele respective de colaborare. Astfel, doar ambasadorul în 4 ani a acordat 38 de interviuri.

Din scrisorile expediate la adresa Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerului Culturii și altor instituții de stat din țara noastră, aflăm despre prezența ambasadorului și altor angajați la diferite ședințe și întruniri, convocate de organizații internaționale cu sediul în Italia, și propunerile făcute de ambasadă.

Echipa ambasadei a participat și la diverse recepții oferite de cele peste 170 de ambasade acreditate în Italia și Malta, dat

¹ Ion VÂRȚANU, politolog, jurnalist, Universitatea Tehnică din Moldova.

fiind că în cadrul manifestărilor de acest tip sunt stabilite relațiile personale dintre angajații ambasadelor, acestea fiind valorificate pe deplin pentru chestiuni de serviciu.

Din volum aflăm că foarte mult timp angajații ambasadei au consacrat pregătirii unor note despre situația social-politică și economică din țările de reședință, despre lucrul cu comunitatea moldovenească și problemele cu care se confruntă. Este foarte responsabilă și munca de pregătire a vizitelor persoanelor oficiale din Republica Moldova în Italia: rezervare bilete și hotel, aranjamente de cazare și sejur, programe ale întrevederilor și asistarea la diferite evenimente.

Un capitol aparte constituie informația despre volumul impunător de servicii consulare –, acordate zilnic la cca 80 – 100 de compatrioți de-ai noștri, dar trebuie de reținut și numărul total al celor aflați legal în Italia care depășește cifra de 140 mii de persoane.

Prin această lucrare s-a acoperit un gol informațional. În încheiere vom sublinia, că volumul va fi de un real folos celor ce studiază la facultățile de relații internaționale, istorie, limbi străine, administrație publică etc., politicienilor, deputaților, oamenilor de afaceri, cercetătorilor, studenților, doctoranzilor, dar și cititorilor de rând, interesați de activitatea misiunilor diplomatice ale țării noastre în străinătate.

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 2 (14)/2015

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Lectori: Vitalie ȚURCANU

Coperta, design, procesare computerizată și pre-press: Valeriu OPREA, Nicoleta BOGDAN